This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

L Soc 4321.11

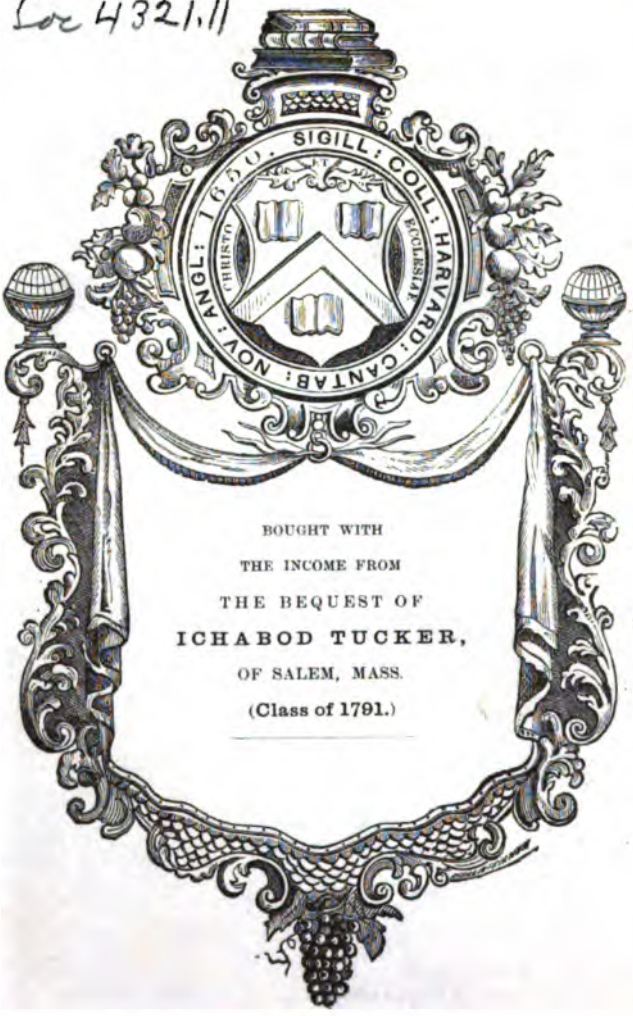

BOUGHT WITH
THE INCOME FROM
THE BEQUEST OF
ICHABOD TUCKER,
OF SALEM, MASS.
(Class of 1791.)

SVENSKA AKADEMIENS HANDLINGAR

IFRÅN ÅR 1796.

FYRATIONDENIONDE DELEN.

STOCKHOLM, 1874.
P. A. NORSTEDT & SÖNER
KONGL. BOKTRYCKARE.

INNEHÅLL.

Handlingar rörande Svenska Akademiens högtidsdag den 20 december 1873:

Tal af Akademiens direktör, herr C. W. Böttiger .. sid. 3.

Redogörelse för sammankomsten ..... » 15.

Minne af Olaus Petri, författadt af W. E. Svedelius » 19.

Till Hennes Maj:t Enke-drottning Josephina den 13 juni 1873. Skaldestycke, i Akademiens namn författadt af C. W. Böttiger... ..... » 221.

Aurora-förbundet i Upsala. Litteraturhistorisk skildring af C. W. Böttiger..... » 227.

Akademiens täflingsämnen för år 1874.... ..... » 597.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG

den 20 december 1873.

L Soc 4321.11

Harvard College Library
May 31, 1912
Tucker fund

Lördagen den 20 december 1873, Svenska Akademiens högtidsdag, hade Akademien på stora börssalen offentlig sammankomst, hvilken DD. MM. Konungen och Drottningen, H. K. H. Kronprinsen samt H. K. H. Hertigen af Gotland täcktes ä den vanliga läktaren bevista.

Akademiens nu varande direktör, Professoren m. m. Herr BÖTTIGER, *öppnade sammankomsten med följande*

TAL.

Svenska Akademien firar, nu som alltid, sin årshögtid på årsdagen af den store Gustaf Adolfs födelse. Hennes höge stiftare har så velat. Ett stort, ljust fosterländskt minne borde stå vid ingången till sånggudinnornas helgedom, att höja tanken, elda känslan, stämma lyran. Så stort är

detta minne, att det breder sig ut öfver hela den protestantiska verlden; så ljust, att århundraden, som gått, hafva solat sig deri, att århundraden, som komma, skola bestrålas deraf. För oss Svenskar gifves intet kärare. Hvad ligger då i detta minne? Der ligger en väckelse och der ligger en visshet. Väckelsen: strid för ljuset. Vissheten: ljusets seger. Hvad säga de två namnen *Lützen* och *Gustaf Adolf?* Det ena: fall, undergång, död; det andra: ära, seger, odödlighet. Och begge de namnen förenade? Ära ännu i fallet, seger i sjelfva undergången, odödlighet i döden, trots döden, bortom döden.

Den stores skugga möter oss i afton. *Han*, om hvilken dagen erinrar, *han*, den nyfödde i vaggan, som en gång skulle blifva den störste bland de stora, möter oss med den frågan, hur hans land, hur hans folk, hur hans språk gått framåt, sedan vi sist här firade hans dag. Han ställer oss till räkenskap för ett år, hvars sista droppar skynda till evighetens haf. Svaret i hela sin vidd tillkommer icke *oss*. Vi ingripa icke i Historiens pligt, i Historiens rättigheter. Det är hon, som i sinom tid skall på sin duk uppdraga och måla taflan med alla dess både dagrar och skuggor. Endast att med lätt ritstift på förhand teckna några lösa drag, är hvad här möjligen kan vågas.

Det år, af hvars dagar nu icke många återstå, har för vårt älskade fosterland varit rikt lottadt på fridens välsignelser. På dess grönskande yta har guldet af mognade skördar rikligt vedergält landtmannens mödor; den ur våra underjordiska skattkamrar brutna malmen, utbytande sitt mörker, sin hvila och tystnad mot smältugnens eldglöd och smedjans dånande hammarslag, har, renad och förädlad till Europas bästa jern, med större framgång, än någonsin, på verldsmarknaden täflat om stora pris, och handelns hvita svaner hafva i täta skaror summit ut ur de många vikarna af våra haf, tungt lastade med hvad den Svenska jorden sålunda burit både på sin yta och i sina djup. I fridens skygd har den högre odlingen funnit ostörd ro för sin utveckling, fria fält för sin verksamhet, och idogt har på dessa arbetet fortgått. Vetenskap och konst behöfva sol och värme, äfven de. Konstnären behöfver dem för sin blomsterskörd, vetenskapsmannen för sina frukters mognad; ty forskaren gräfver och plöjer icke mindre än åkermannen, tänkaren vid sitt nattliga bloss söker, äfven han, skatter på djupet. Sakna vi, att ingen ny svan summit ut på *diktens* vida ocean, så ega vi ännu de förra, de hädanfarna, så lefvande som hade de aldrig dött; klangen af deras melodiska slag

fyller ännu våra öron med en alltid ny tjusning. Och höra vi rätt, komma redan från mer än *ett* håll skära toner som budbärare för en ny vacker dag i vår vitterhet. I en tid, då alla föremål med förvånande fart rycka hvarandra närmare, breder äfven bildningen ut sig åt vidt skilda håll. Man ser henne från det högre vetandets bergstoppar med varsamma fjät stiga ner åt daldjupen, der halmtäckta kojor skymta: hon klappar snart på hvar mans dörr, och en tid kommer, då hon ej låter sig afvisa. Lärdomen skrinlägger ej mera som förr allt hvad han förvärfvat: han har öppnat sina täppta hvalf för den friska luftens strömdrag. Sin grundegendom har han visserligen alltjemt väl förvarad inom lås, till hvilka blott Vetenskapen eger nyckeln, men sina årsvinster släpper han villigt ut i allmänna rörelsen, och der spridas de, der hinner en och annan af dem, vexlad i småmynt, ända ner till folkskolans vimlande verld. Lyckligt, om, när ljuset träder in, der mörker förut herskat, och välmågan, der nöden förut bott, det ena icke stadnar vid en förvillande halfdager, och den andra icke lockar till en njutningslystnad, hittills som skötesynd förbehållen bättre lottade samhällsklasser. Lyckligt äfven, om den *sanna* bildningen, som är det lefvande uttrycket af alla våra inre, ädlaste krafters växt-

lighet och blomning, mer och mer förmår att undantränga ogräset af den skenbildning, som icke är annat än en färgläggning på ytan, en råhetens förklädnad, och till hvilken den sanna, äkta bildningen förhåller sig som det rena guldet till en dålig förgyllning.

Knäböjande inför konungarnes konung, vid sidan af sitt lifs trogna ledsagerska, har i högkoret af Stockholms och Trondhjems storkyrkor de Skandiska brödrafolkens nye landsfader emottagit sina ärfda kronor. Deras tyngd har han känt lättas af den kärlek och det förtroende, som på ett så omisskänligt sätt från alla håll kommit honom till mötes, icke minst på den Eriksgata, som, utsträckt till rikets nordligaste gräns, satt honom i tillfälle att personligen erfara landets både tillgångar och behof, folkets både bekymmer och förhoppningar. Dyrbara måste sådana erfarenheter vara för en sant konungslig själ, som, för att fullt uppskattas, blott behöfver att rätt kännas. Svenska Akademien, en stor konungs stiftelse, och föremål för fem hans efterträdares huldhet och omvårdnad, kan icke uppblicka till den sjette af dem, sin nuvarande höge beskyddare, utan att i gladt minne återkalla den festliga stund, då han, i likhet med en Svensk konung före honom, sjelf här nedsteg inom täflingens skrank,

och skillets pris öfverräcktes åt samma hand, som nu bär spiran.

Under början af detta år sågo vi Riddarholmens grifthvalf åter öppna sina portar. Sällan har furstligheten framstått mer anspråkslös, och blotta egenskaperna af Svensk trohjertlighet, ärlig välmening och varmt fosterlandssinne gjort sig mer gällande, än hos den medlem af vårt konungahus, som nu saknas. Att vid hans bortgång ömma band sletos, derom vittnade en makas, en moders, en broders och systers tårar. För den höga ättemodern, hjeltinnan i så stora och så täta pröfningar, fick allas vördnad, allas tillgifvenhet och beundran snart ett offentligt uttryck i enstämmigheten af den glädje, hvarmed den femtionde årsdagen af hennes första ankomst till Sverige blef helsad och firad. Hennes lustslott belägrades den dagen af lyckönskande skaror. Det var en blomsterfest i stort, en folkfest, der halfva seklet, åter genomlefvande den tid, som flytt, hade samlat sina minnen och sammanträngt sin kärlek. Då vid denna vackra junihögtid det äfven tilläts Svenska Akademien att uttrycka sitt lifliga deltagande, tolkades hennes tänkesätt väl-taligt af en röst, som hon då hörde för sista gången och som kort derefter skulle för alltid tystna.

En stor och smärtsam förlust har Svenska Akademien att beklaga, då i dag den plats står tom, som i tjugu år så värdigt varit fyld af grefve Manderström. Det var *han*, som vid det nyssnämnda tillfället förde hennes talan. Kort derefter företog han, åtföljd af maka och barn, en resa åt trakterna af Rhenfloden. *Dess* våg upptog de sista strålarne af hans sjunkande sol. Med leende ögon hade han mött dess stränder, för de slocknande hägrade hemmets. Och till dessa återkom han, men för första gång utan att hans hjerta klappade dervid.

Om slaget af hans bortgång hårdt drabbat det vittra samfund, i hvars arbeten och öfverläggningar han, med hela sin själs liflighet, så länge och verksamt deltagit, och af hvars angelägenheter han, i egenskap af sekreterare, under tre af de sista åren, varit en lika vis som nitisk vårdare, så utgör likväl *denna* saknad ännu blott en del af den allmänna. Konung och medborgare hafva sörjande stått vid hans bår; eklöfskransen har der grönskat vid sidan af den vittra lagern och den tårstänkta cypress, som älskande händer flätat. En man, som, under en lång följd af år, i de mest magtpåliggande och grannlaga värf offrat så, som han, sitt väsens bästa krafter åt fädernes-landets tjenst, går icke bort utan att Minnet

vakar vid hans grift och åt kommande slägten förtror hans ära. Hvad han varit som statsman och hög embetsman, hvad han gagnat, utfört och verkat som Svenskt sändebud vid främmande hof, som ledamot under tio års tid af Konungens Råd och lika länge som Statsminister för utrikes ärenden, deröfver skall efterverlden på säkrare grunder afgifva sin oveldiga dom, utan att lemna ohörd den, som samtiden redan fält. Henne skall det möjligen räknas till jäf, att hon, i lyckan af grefve Manderströms personliga bekantskap, ej kunnat undgå att af denna taga intryck. Ty hvem undgick väl det? Hans personlighet var alltför framstående att icke tilltala, och alltför egendomlig att icke fängsla. Der var hufvud och der var hjerta; der var ett möte af rika gåfvor, vackra studier, älskvärda egenskaper. Deraf hans framgångar i det offentliga lifvet, hans triumfer i det enskilda. När till det ljusa förståndet, till det klara omdömet, det ypperliga minnet, den skarpa blicken, den snabba iakttagelseförmågan, den rastlösa viljan, det fint odlade vettet, den sprittande qvickheten, och till arbetsifvern, som aldrig ville mättas, till kunskapstörsten, som aldrig kunde släckas, kom ett lynne fullt af blidhet, kom ett sinne fullt af godhet, kom ett hjerta flödande af välvilja, och dertill

verldsmannens otvungna ledighet, den lärde bellettristens innehållsrika meddelsamhet, slutligen diplomatens takt, verldserfarenhet, menniskokännedom, — hvilken personlighet bildade ej föreningen af allt detta? en i sanning för alla tider ovanlig, en i många kretsar oförgätlig, en för hans närmaste oersättlig! Samme man, som, tyngd af statsärenden och förtrogen med chiffrens språk, bättre än någon viste att väga orden på guldvigt och att inse faran af att bruka ett origtigt, ett ord för mycket, var den samme, ur hvars mun, vid andra tillfällen, orden svärmade som glada bin, med både taggar och honung, var den samme eftersökte umgängesvän, kring hvilken man i allmänna lifvet och i salongerna trängdes för att ur hans eldiga samtal uppfånga ett qvickt skämt, en snillrik tanke, en slående sanning. Med vidsträckta kunskaper inom all modern litteratur, fann han mer och mer sin bästa vederqvickelse och hvila i fortsatt umgänge med den fornklassiska, och arbetslampan på hans skrifbord lyste ofta långt efter midnatt på en Romersk skald eller historieskrifvare.

Det har om grefve Manderström blifvit sagdt, att han icke egt någon ovän. Om så varit fallet, kan man söka förklaringen i den honom egna förmågan att behandla och vinna menniskor af de mest olika vilkor och stånd, genom att alltid

taga hvar och en från dess rätta sida. Böjligheten i hans väsen lät honom genast sätta sig in i en annans läge och i ögonblicket vara till hands med ett godt råd, en hjelpsam hand, eller åtminstone med några vänliga ord. För ett *nej* öppnades ej gerna hans läppar. När ett afslag var oundgängligt, iklädde hans menniskovänlighet det merendels en så förbindlig form, att man skildes från honom med fullaste belåtenhet och först sedermera fick tid att eftersinna, huruvida man dertill så egentligen haft någon orsak.

Äfven om grefve Manderström såsom offentlig person skall möjligen kunna sägas, att han, lekande midt i allvaret, var stark genom en skenbar undfallenhet. Han skulle då hafva liknat dessa skogens träd, hvilka, när stormen rasar, icke envisas att stå raka, men, gifvande efter för dess vindstötar, sluta med att rädda både rot och krona. Det vissa är, att, äfven då han som mest var mån om att spara sitt fädernesland, han aldrig hade en tanke på att spara sig sjelf.

Van att med gladt mod bära tunga bördor, alltid vaken och verksam för dagens stora frågor och färdig att reda de brydsammaste med samma lätthet som han tog hela lifvet, hade den bortgångne oafbrutet till främsta ögonmärke för sin nitälskan Sveriges ära och, såsom en vigtig del

af denna, Sveriges språk och litteratur. Hans förtjenster i denna väg, företrädesvis som kännare, granskare och samlare, sammanfalla med dem, som beredde hans inkallande i denna akademi. Några höga värdigheter kunde ej verka på detta val; *de* kommo först senare. Den invalde var icke ministern hvarken i Wien eller i Paris, icke en af Rikets Herrar, Statsministern och Serafimerriddaren; det var dåvarande Kabinetts-sekreteraren, hvars mästerskap i vårt språks behandling så i tal som skrift redan länge hade varit erkänd och genom inträdestalet öfver skalden Valerius ytterligare vann bekräftelse.

Men — vi få icke här återkalla mer än dessa spridda drag. Den helgjutna bilden tillhör en annan dag och en annan förmåga. Det minnets sköra blomster, som vi nu lägga på den saknades graf, vill endast anvisa platsen för den vàraktiga minnesvård, som åt honom kommer att resas af hans efterträdare i Svenska Akademien.

Om sångmön fram i vinterqvälln sig vågar,
Hon ville äfven några rosor strö
Uppå en *annan* graf, emot hvars snö
Nu polens stjerna, bäst hon klarast lågar,
Ser ned med tankfull blick och liksom frågar:
"Skall då allt stort så fort i Norden dö?
Skall snillets flamma qväfvas i en urna

Af stoft? Och allt det ljusa, himlaburna,
I natt begrafvas och till intet bli?"
Så frågar stjernan, nej, så fråga *vi*,
När flyktad nu vi se den skapar-anden,
Och domnad nu vi se den konstnärs-handen,
Som nyss så mägtig, nyss så djerf och fri,
Högg lif i stenen, lif och poesi. —
Hvem fäller ej en ros, en tår, på sanden,
På snön af denna graf? — Hvem göms deri?
Han var en mästare i nordanlanden,
En ädel konstnär, som med vaken håg,
Se'n först han drömt och sedan börjat ana
Den profetia i hans drömmar låg,
Bröt alla hinder, trädde an sin bana
Och svor sin tro åt konstens helga fana
Och bar den högt till nya segertåg.
Nu kunde *allt* han våga, *allt* förlora,
Allt kunde blåsas bort af tidens storm;
Odödliggöra ville han det stora,
Ur blocket spränga fram det skönas form.
Så han i marmor diktat har idyller
Och kämpavisans ton han slagit an,
— Du såg ju Bältespännarn, man mot man! —
Men läs i brons, när solen den förgyller,
Hans hjeltesaga, lefvande och sann!
Och se, hur Grekisk dager ännu skiner
Från hans Bacchant, hans Amor, Amoriner,
Och se, hur nordisk längtan, nordisk sorg
Står klar i ögat på hans Ingeborg!
Så har han skapat i sin diktnings stunder
En verld af skönhet, dessa konstens under,
Som, idel skatter, skola gå i arf
Till nya ögon, nya tidehvarf.
Se kring på våra torg, i våra lunder!
Du af hans mejsel der skall finna prof.
Men om då efter mästaren du spörjer,

Hvad göres dig af namnet mer behof?
Ty döden svarar: re'n han är *mitt* rof;
Och det är derför polens stjerna sörjer
Och blek ser dit, der man hans stoft begrof.
Men högre än der alla stjernor brinna,
Och högre än den högsta tanke når,
Der, under gröna trän, i evig vår,
Nu, yngling åter, drömmande han går
Och ser vårt lilla klot allt mer försvinna.
Dess alla storverk hur de synas små
För honom nu der uppe i det blå!
Hur krymper der ej sjelfva snillets ära,
Och mästaren vill åter gå i lära,
Ty än sin konst, som fordom, har han kär,
Och hvad man älskat, älskar man än *der*.
Ja, än hans blyga skugga icke sällan
Med dagens strålar närmar sig vår verld,
Då Necken spelar i den sköna källan
Och Carl den tolfte griper om sitt svärd.

Derefter tillkännagaf direktören, att till innevarande års täflan inkommit två skrifter i obunden stil, af hvilka ingendera kunnat belönas. Akademien hade dock i N:o 2 med titel: *I hvilket förhållande stå till hvarandra den religiösa tron och det mänskliga vetandet?* funnit en författare med varmt och allvarligt sinne för det vigtiga ämnet.

I skaldekonst hade Akademien fått emottaga 23 skrifter, af hvilka två, som inkommit efter den utsatta täflingstidens slut, ej kunnat i täflan ingå. Bland de öfriga skrifterna hade Akademien med andra priset utmärkt N:o 20, *Aminta, ett herdedrama af Torquato Tasso, öfversättning*. Tiden medgaf icke läsning af denna skrift i dess helhet, och enskilda delar deraf ansågos icke lämpa sig till föredragning vid detta tillfälle.

Författaren, kollegan vid Katarina elementarläroverk, filosofie doktorn JAKOB LEONARD EURENIUS, framfördes till direktören, som vid belöningens öfverlemnande yttrade:

M. H.! *Idyllen*, som kan sägas vara införding i Italien, då Sicilien var dess och Teokrits vagga, blef tidigt af den unga Italienska poesien upptagen som ett älskadt skötebarn. I dess ofta dialogiserade form låg fröet till en blifvande dramatisk, och det töfvade ej, innan Idyllen framträdde i en sådan. Herdedramat, som icke är annat än Idyllen dramatiserad, var redan försökt af mer än en bland Italiens skalder före Torquato Tasso; men dennes *Aminta* öfvergläntste alla föregångare och har af ingen bland dess många efterföljare blifvit satt i skuggan. Skalden var tjugunio år, då han skref Aminta. Hvarje rad förråder, att han då stod i fulla blomman af sin kraft, i fulla solskenet af sin kortvariga lycka, och då ännu *lefde* i det Arkadien, hvars guldålder han så varmt och naift målar. Hans fantasi, då redan länge sysselsatt med stora episka planer för Jerusalems eröfring och befrielse, skapade inom några vårveckor detta lekande intermezzo inom ett helt annat diktslag, der han från korsriddare och sköldmör i krigets vilda tummel med ens sänker sig till landtlifvets sorglösa frid, till enkla herdar och herdinnor. Stycket uppfördes

med stor prakt vid hofvet i Ferrara första gången 1573. Er, M. H., var det förbehållet att värdigt fira Amintas trehundraåriga jubileum genom att i Svensk drägt kläda detta intagande herdaspel. Ni har gjort det med en smak och med en omsorg, som bort fästa Akademiens uppmärksamhet och framkalla hennes bifall. Då jag, som uttryck af detta, nu åt Er får öfverlemna belöningen, kan jag ej undertrycka min enskilda fägnad att i pristagaren igenkänna en af mina forna lärjungar inom den litteratur, åt en af hvars många perlor det nu lyckats Er att gifva en Svensk infattning af värde.

Bland öfriga täflingsskrifter hade Akademien i första rummet fäst uppmärksamhet vid N:o 5, *Några stunder vid lyran*, företrädesvis för det deri intagna stycket *Runa på Atterboms graf*, der en varm känsla för ämnet funnit ett lifligt uttryck och der versens behandling röjt en framstående skicklighet. N:o 16, *Efter många år*, hade uppenbarat spridda drag af skaldegåfva.

Derefter yttrade direktören:

Länge har Akademien, likasom allmänheten, med aktning och beundran lyssnat till tonerna från en lyra, hvars skära och okonstlade behag, alltid spelande på grunden af en djup innerlighet, eröfrat hvarje Svenskt hjerta, öppet för diktens skönhet. Från det gamla syskonlandet i öster hafva dessa toner klingat hit öfver, i början

vexlande med det mägtiga strängaspel, som småningom tystnat, efter att hafva invigt åt odödligheten hjelteskuggorna från Finlands ärorikaste, ehuru smärtsammaste dagar. Men "Ljungblommornas" blygsamme skald sjunger och diktar ännu och lofvar fortfarande att med nya skapelser pryda Svenska vitterheten. Akademien, som genom sin framlidne skyddsherre konung Carl XIV Johans, af hans höge efterträdare fortsatta, frikostighet blifvit satt i tillfälle att jemväl utom de täflandes krets bevisa sin aktning för förtjenster om vitterheten och språket, har derföre tillerkänt det kungliga priset för innevarande år åt Professorn vid Helsingfors kejserliga universitet, riddaren af kongl. Nordstjerne-orden m. m., doktor ZACHARIAS TOPELIUS.

Den minnespenning, Akademien innevarande år låtit pregla, egde till föremål kyrko-reformatorn och historieskrifvaren OLAUS PETRI. Åtsidan bär hans bröstbild med omskrift af namn och titel. På frånsidan ses två qvinnor i antik drägt, sittande, *Religionen* med korsstafven mot skuldran, *Historien* med sin griffel i handen och ett upprulladt blad öfver knät, begge blickande upp mot solen, hvars strålar genombryta en molnbädd. Omskriften, hemtad ur Virgilius (Æn. lib. IV, v. 584, upprepad lib. IX, v. 459): *Novo spargebat lumine*, innebär, att han spridde nytt ljus öfver religionen och historien. I afskärningen läses: *Rerum sacrarum et historiæ patriæ reformator*, jemte dödsåret 1552.

Minnesteckningen, författad af Akademiens ledamot Herr SVEDELIUS, upplästes nu af honom, hvarefter sammankomsten slutades.

MINNE

AF

OLAUS PETRI

Reformationens tidehvarf i Sverige utmärkes icke af så väldiga, hela samhällets lif genomgripande strider som i Tyskland, Nederländerna, England. Mägtiga, mot hvarandra kämpande partier funnos icke, grymma förföljelser behöfdes icke, anledning fans ej till brinnande religionskrig. Snarare kan sägas att, likasom den katolska kyrkan i Sverige hade varit utmärkt af en större enighet än i vissa andra länder, — kättaresekter funnos icke före det stora kätteriet, det Lutherska, — så, när tiden kom att denna kyrka måste falla, föll hon eller fäldes ganska ledigt och lätt, ty Svenska folket afföll från påfven nästan lika enhälligt som samma folk förut hade gifvit honom sin tro och lydnad. Reformationens historia i Sverige kan således icke erbjuda så rikt omvexlande taflor som på åtskilliga andra ställen. Slår jag upp Englands historia, så finner jag der först konung Henrik VIII:s uppror mot påfven, med bibehållande af en stor del utaf katolska kyrkans både troslära och kyrkoförfattning samt med grym förföljelse å ena sidan mot papister

och å andra sidan mot dem, som voro mera protestantiske än konungen sjelf. Derefter följer under konung Edward VI protestantismens afgjorda seger, vidare under drottning Maria Engelska parlamentets afbön inför påfvens legat, hvarmed skulle betecknas Engelska folkets botfärdiga återomvändelse till den gamla kyrkan, hvilken handling åter åtföljdes af förskräcklig förföljelse mot protestanterne. Men den grymma drottningens död förändrar allt, Englands folk affaller ännu en gång, och protestantismen segrar fullständigt under drottning Elisabet, men segern kostar lif och blod för många bland dem, hvilka ej ville lyda den ordning, som segraren föreskref. Och allt detta förbinder sig med tidens politiska förhållanden och stridiga frågor om rikets tronföljd. — Vänder man uppmärksamheten till Tyskland, så framträda sådana föremål för betraktelsen som Luther på riksdagen i Worms och Luther i den ensliga cellen på Wartburg och uppträdet på riksdagen i Augsburg, der bekännelsen framställdes, samt under och efter dessa händelsers tid de mägtiga partiernas kamp, slutligen ända till borgerligt krig, det Schmalkaldiska, och omsider en religionsfred, som breder täckelset tills vidare öfver oförsonliga motsatser, hvilka ännu en gång skulle bryta fram på det förskräckligaste

sätt i trettioåra kriget. — Men i Sverige förekommer intet, som motsvarar sådana företeelser, och intet, som påminner om Hugenottkrigen i Frankrike eller Nederländernas strider för samvetsfrihet i förening med politisk sjelfständighet emot den Spanska öfvermagten. Det Svenska reformationsarbetet hade ett blidare lynne och utvecklade sig på ett enklare sätt. Gustaf Vasas starka vilja blef ovägerligen bestämmande; Johan III:s försök att reformera på ett annat sätt hade behöft en stadigare hand för att något skolat uträttas, och den utifrån inträngande katolska reaktionen träffade i Sverige en mycket ofruktbar mark. På den marken reste sig Carl IX:s stränga kraft med en magt, mot hvilken katolicismen, om också beskyddad af rikets konung, Sigismund, snart nog blef alldeles värnlös.

Men med erkännande af allt detta eger dock reformationshistorien i Sverige sin stora märkvärdighet. Saken var ju en mycket genomgripande förändring i både staten och kyrkan, och Gustaf Vasas personlighet sätter starka färger på händelserna.

Denna personlighet blef bestämmande, icke blott derföre att Gustaf Vasa var den starkaste både genom konungadömets magt och karakterens öfverlägsenhet, men äfven derföre att här var brist på

andra personer, som kunnat taga en mägtig andel i herraväldet öfver tiden. Gustaf Vasas tidehvarf i Sveriges historia är icke rikt på märkvärdige män; hvarken fiender eller vänner till reformationen hade någon synnerlig tillgång på personliga krafter af öfverlägsen natur, till motstånd eller bistånd. Den katolska kyrkan, när hon stod på fallets brant, hade ingen ledare, som egde mera än en svag förmåga att stödja den ramlande byggnaden, och martyrkronans ära, i fall Gustaf Vasa hade velat bestå en sådan, vår icke eftersökt. Biskop Brask rymde bort från alltsamman, sedan Johannes Magnus redan förut hade satt sin person i säkerhet. Från den protestantiska sidan funnos ej heller många, som egde förmågan af en starkt ingripande verksamhet under den reformerande konungens mägtiga beskydd.

Men såsom historiens slutsatser nästan aldrig gälla utan undantag och inskränkningar, var icke heller Gustaf Vasas ensamhet så uteslutande, att ej åtminstone ett och annat namn bland reformationens män har fått ett minne bevaradt genom seklerna vid sidan af konungens. Det kan till och med sättas i fråga, om ens Gustaf Vasa skulle kunnat utföra sitt verk, i fall ej sådana personers tjenst hade funnits att tillgå som de båda bröderne Laurentii och Olai Petri.

Här voro två saker, som skulle göras. Påfvens magt och hierarkiens skulle nederbrytas, detta var den ena saken och den förstod Gustaf Vasa förträffligt att utföra på egen hand; den andra saken var upplysningens spridning bland folket, reformationen i tänkesätt och tróslära. Detta hade sina svårigheter för Gustaf att åstadkomma med egen förmåga, alldenstund han icke var någon lärd man, och att detta blef grundeligen utfördt var till en stor del de båda brödernes förtjenst.

Reformationen hade således två hufvudstycken: ett politiskt, som handlade om påfvemagt och prelatvälde eller konungamagt och kyrkans frihet, samt ett religiöst, som handlade om troslärans innehåll. Det ena stycket, det politiska, utfördes i de särskilda länderna dels genom folkmassornas våldsamma anlopp på revolutionärt sätt under strid med katolska regeringar, såsom till en viss grad i Skotland och ännu mera i Nederländerna, dels också af monarkerne med egen hand, såsom af Henrik VIII och Elisabet i England, de protestantiske furstarne i Tyskland och Gustaf Vasa i Sverige. Den i egentligaste mening religiösa delen af reformationen berodde deremot i främsta rummet af den nya lärans predikanter. Derföre finner man öfver-

allt i de länder, der reformationen gick fram eller försökte att komma till framgång, bland stridens kämpar och tidehvarfvets märkvärdiga personer jemte de politiskt mägtige äfven sådane, som voro i egentligaste mening den nya kyrkans lärare. Sådan var Luther sjelf, sådan var Melanchton, sådan var Knox i Skotland, Cranmer i England, sådane äfven Zwingli och Calvin. Och till samma klass hörde bröderne Petri i Sverige.

Men så voro de båda styckena af tidehvarfvets verk med hvarandra sammanfogade, att statsmannens arbete rörde sig på den religiösa reformationens grundval, och religionslärarens reformatoriska verksamhet ej blott behöfde statsmagtens beskydd, men äfven i sin egen natur var politisk ej mindre än religiös. Ty med den gamla kyrkans tro och lära var kyrkans yttre författning oupplösligen förenad. Uppresningen mot den religiösa vantron måste ovilkorligen blifva ett uppror mot påfven. Och dermed var striden utvidgad utöfver de religiösa meningarnas fält, till att äfven omfatta tidens politiska förhållanden. Sätter man sig in i det lif, som lefdes af Olaus Petri, dröjer det icke länge förr än man erfar, att föremålet, som man betraktar, är icke blott teologen, predikanten, men äfven en af sin tids politiska personer.

Den andel i Sveriges historia, som tillhör de båda bröderne Petri, är tillräckligt betydelsefull att förtjena en särskild betraktelse för hvardera bland dem. Den ene brodern, Laurentius Petri, har redan länge sedan varit föremål för en sådan minnets gärd, som Svenska Akademien eger att hembära åt fosterländska förtjenster *. Meningen vore nu att på enahanda sätt egna minnets hyllning åt den andre brodern, Olaus Petri.

Gerna ville man vid betraktelsen af märkvärdiga föremål följa deras uppkomst ända till baka till dess djupaste ursprung, folkslagens historia till de första ättefädrens födelse, den enskilda menniskans till barndomens vagga. Det vore lärorikt, om så kunde ske, ty mycket beror af begynnelsen. Tiden må verka, intrycken vexla, nya inflytelser öfvervinna magten af de gamla och vända utvecklingen i rigtningar, som ingen anade från början; allt detta är sant, men lika visst är också, att all mensklig utveckling bestämmes af mycket blandade inflytelser, och en stor andel tillhör de äldsta, de tidigaste, de, som först togo magten öfver sinnelaget samt gåfvo den första rigtningen åt karakterens art och bild-

* Svenska Akademiens Handlingar från 1796, del. XXII.

ningens innehåll. Det må derföre beklagas, att man ofta vid betraktelsen af personers lefnadsöden och verldshändelsers gång måste bekänna sin oförmåga att tränga ned ända till djupet, der första fröet såddes*.

Allt detta gäller i betydligt mått om föremålet för denna minnesteckning. Väl känner man ett och annat om Olaus Petri från hans tidigare år: man känner födelseåret, 1497, och hembygden, staden Örebro, samt härkomsten, han var af borgerligt stånd, fadern idkade en handtverkares yrke såsom smed. Man känner äfven att ett karmeliterkloster fans i Örebro, och Olaus säges hafva gått i klosterskolan; man vet slutligen att han i sin ynglingaålder fick tillfälle att öka sitt bildningsförråd genom studier i främmande land och att Wittenberg samt äfven Leipzig voro lärosäten, som besöktes. Men hurudan den rigtning var, som blef gifven åt hans tidigaste ålder, och hurudan gången af hans ungdoms studier, känner man icke. Får man fästa sig vid ryktet om det uppträde, som skall egt rum vid hans faders begrafning, så vill det synas att föräldrarne voro fromme katoliker, gudfruktige i papistisk bokstafstro, och karmeliterklostret i Örebro

* Jfr yttranden hos Tocqueville, *De la démocratie en Amerique*, Brux. 1837, I: 44—46.

var utan tvifvel renlärigt. Det är således troligt, att Olaus i sin barndom hade inlärt den katolska tron ganska ordentligt och var uppfödd att blifva en from man i den kyrkans mening. Men vistelsen i Wittenberg förde honom på helt andra vägar. Han vore då ett exempel af den arten menniskor, som vid uppväxande ålder, när tanken mognar och nya intryck verka, rycka sig lösa från sin barndoms tro och hängifva sig åt nya åsigter, hvilket Olaus gjorde med all ungdomens liflighet och med styrkan af en själ, som var ej blott mägtig af lefvande intryck, men nog stark att bilda sig öfvertygelser, åt hvilka han svärjer en tro, som intill lifvets slut aldrig svigtar. Man kan, allt efter den ståndpunkt, från hvilken man fäller sitt omdöme, låta en sådan person kallas en otrogen affälling eller en framåtsträfvande natur, en frisinnad ande.

Vid den tid, då Olaus anlände till Wittenberg (1516), hade Luther ännu icke framträdt med sin högtidliga förklaring i de nittiofem teserna, men denna tilldragelse inträffade medan Olaus vistades på stället. Det enda man eljest bestämdt känner om Olaus Petri från denna tid är, att han på andra året efter sin ankomst till Wittenberg erhöll magistergraden (1518) och året

derpå, efter en treårig frånvaro, återvände till fäderneslandet *.

En och annan slutsats kan ur dessa magra underrättelser härledas. Med nöd och bekymmer har Olaus Petri icke kämpat, alldenstund han egde medel att egna sig åt studier vid det främmande lärosätet. Och äfven det, som förtäljes sedermera om testamentet efter hans aflidne fader, synes utmärka, att föräldrahemmet var ett välmående borgarhus. Att hans håg och fallenhet förde honom till humanistiska studier jemte religionens lärdom, ådagalägges af hela hans följande lif och af hans skrifter, som bära vittne om en betydlig själsodling icke blott på den kyrkliga lärdomens

* Olaus blef inskrifven i Wittenberg vid "sommarombytet af dekanatet" 1516 och promoverad magister den 10 febr. 1518, således långt innan andra året var förlidet. — En och annan obestyrkt berättelse finnes, att Olaus skulle varit Luther följaktig på visitationsresor, såsom ock att han på återvägen till Sverige skulle hafva kommit på ett stormdrifvet skepp till Gotland och der uppträdt med predikningar mot aflatskrämeriet. Ett dylikt rykte säger, att föräldrarnes mening skulle varit, att sonen borde besöka Rom, hvilken plan han sedermera öfvergaf för att i Wittenberg blifva Luthers lärjunge. Anjou, *Svenska kyrkoreform. hist.* I: 66, 68. Olai Petri egna anteckningar, tryckta hos Thyselius, *Handl. till Sveriges reformations- och kyrkohist. under konung Gustaf I,* II: 346, samt hos Westén, *Svenska Kongl. Hofclereciets historia,* I: 11 not. — Tillnamnet Phase synes han någon gång hafva begagnat.

grundval, men äfven vitter bildning eller åtminstone mycken tillgänglighet för en sådan bildningsart, ty han skref sitt modersmål utmärkt väl och var för sin tid en stor historieskrifvare. Tiden, då han vistades i Wittenberg, var äfven förträffligt egnad att rigta hans sinnelag på det sätt, som blef afgörande för hela hans lif. Han var åsyna vittne till rörelsen, som de nittiofem teserna uppväckte; han emottog de första, de friskaste intrycken af den stora tilldragelsen, och han var i tillfälle att inhemta undervisning omedelbarligen af Luthers egen mun. Intrycket af den store lärarens personlighet måste hafva gripit med bestämmande magt en så brinnande själ som Olaus Petri var. Hans egen ande var med Luthers beslägtad.

Ännu en slutsats vill framställa sig: att Olaus Petri var en af de tidigt utvecklade naturerna. Nitton år gammal kom han till Wittenberg, vid 21 års ålder erhöll han den akademiska graden, och från sitt fylda 22:dra år uppträder han i Sverige med en sjelfständig verksamhet.

Med återkomsten till fäderneslandet begynner ett nytt tidskifte af Olai Petri lefnad. Det första, det förberedande, är afslutadt; det nya, som be-

gynner, innefattar den lärareverksamhet, som Olaus utvecklade i stiftsstaden Strengnäs. Ännu var den unge läraren känd blott inom sin närmaste omgifning, men ryktet begynner bära hans namn, och en tid skall snart komma, då han kallas till hufvudstaden och blifver personligen känd af konung Gustaf. Mellantiden utgöres af åren 1519—1524, som motsvara lefnadsåren från det 22:dra till det 27:de.

Om hvad Olaus företog sig efter hemkomsten från Wittenberg är så berättadt, att han uppvaktade sitt stifts biskop och blef mycket ynnestfullt emottagen. Han icke endast blef af biskopen antagen till diaconus och erhöll ett kanonikat vid Strengnäs domkyrka, men anställdes äfven i en vigtig befattning såsom biskopens kansler.

Denne biskop i Strengnäs var den samme biskop Mats Gregersson, som måste låta sitt lif i Stockholms blodbad. Den tid Olaus tillbragte i biskopens tjenst var således mycket kort; invigningen till kyrkans tjenst såsom diaconus egde rum på hösten 1520, och redan i november samma år förlorade biskopen lifvet *.

Biskopens olyckliga död medförde ingen annan förändring i Olai ställning, än att han icke längre

* Thyselius, l. c. II: 348, der i Olai egna anteckningar står, att han blef vigd till diaconus "circa festum Michaelis" 1520.

innehade den biskopliga kanslersbefattningen, men för öfrigt behöll han sin plats vid domkapitlet, och om en ynnestfull gynnare var förlorad, erhöll Olaus ett stöd i vännen och medarbetaren Laurentius Andreæ, som var erkedjekne i Strengnäs och i denna egenskap stiftets främste man, då biskopsstolen var ledig.

I de politiska händelserna på denna tid har Olaus veterligen icke tagit annan del, än att han såsom biskopens kansler förde bud och bref emellan samme biskop och fru Kristina Gyllenstjerna *. Då man nu vet, att biskop Mats Gregersson ifrigt nitälskade för konung Kristians hyllning — hvilket han kan hafva gjort i den bästa afsigt under dåvarande förhållanden, medan konungens ondska ännu icke var känd, — så kan sägas, att Olaus Petri har tjenat den sak, som icke var den bästa; men detta gjorde han blott såsom underordnad tjenare och på en tid, då en sådan tjenst alls icke var oförenlig med en rättskaffens fosterlandskärlek. För öfrigt känner man den gamla berättelsen, att han skulle varit närvarande vid Stockholms blodbad och der sväfvat i yttersta fara att blifva aflifvad. Det kan vara ganska sannolikt, att biskopen lät sig åtföljas af sin kansler vid ett så högtidligt tillfälle som

* *Olai Petri Svenska krönika*, utgifven af Klemming, s. 320.

konungens kröning, men Olaus förmäler intet derom i sin egen krönika, der han likväl förtäljer, huru blodbadet tillgick.

Den verksamhet Olaus Petri under denna tid utöfvade var lärarens och predikantens inom kretsen af den skolungdom och kyrkoförsamling, som kunde finnas i Strengnäs. Undervisningen, som han gaf, läran, som han predikade, väckte dock en uppmärksamhet, som spridde sig till större kretsar och på ett för många oroväckande sätt. Biskop Brask besvärade sig öfver Olaus på sätt han det kunde, i bref till sina vänner, men något spår af förföljelse mot den kätterske predikanten förnimmes icke. Väl talar Brask i sina bref om att ransakning med irrläraren borde hållas, men ingenting synes vid saken blifvit åtgjordt *.

Den enda tilldragelse, som i viss mån må hända afbröt den lugna lärareverksamheten, var det bekanta uppträdet vid Olai faders begrafning, i fall nemligen denna berättelse är fullt sann-

* Brasks bref i *Handl. rör. Skandin. hist.* XVII: 118, 142—146. Der sammastädes finnes ett slags promemoria, innefattande vissa anstötliga läror, som Olaus hade predikat, och dervid fogas svar af den papistiskt sinnade doktor Nils, decanus i Strengnäs, s. 135 och följande; jfr Reuterdahl, *Svenska kyrkans historia*, IV: 172 not.

färdig *. Den innehåller, att sönerne Olaus och Laurentius vägrade att låta sin aflidne fader begrafvas af karmelitermunkarne i Örebro, hvilka deröfver beklagade sig hos Olai förman, doktor Nils, som var decanus i Strengnäs och den gamla kyrkans trogne tjenare. Men denne man synes icke varit mägtig att förhjelpa munkarne till någon upprättelse.

Tvisten med munkarne har för öfrigt en dubbel sida: saken handlade icke endast om religiösa begrafnings-ceremonier, men äfven om gods och egendom. Ty den aflidne fadern hade gifvit i testamente till klostret ett stycke jordegendom emot att messor skulle läsas för hans själ; men denna gåfva sade munkarne sig icke hafva fått åtnjuta. Om så förhöll sig, behöfves dock icke att man anklagar arftagarne för svekfull egennytta. Det kunde för dem framställa sig såsom en samvetssak att icke bidraga till underhåll af en gudstjenst, den de ansågo okristlig. Saken är ett betecknande drag för den personliga karakteren. Der framstår något af det oförskräckta nitet och handlingens djerfva mod.

* Berättelsen finnes i HALLMANS *Lefvernesbeskrifning öfver Olaus och Laurentius Petri*, s. 19 o. följ., jemte ett bref, som uppgifves vara skrifvet af karmelitermunkarnes "confessor generalis" Magnus Birgeri till doktor Nils i Strengnäs.

Medan den unge predikanten tvistade med karmelitermunkarne och arbetade i sitt lärarekall, gick frihetskriget under Gustaf Eriksson sin gång genom Sverige. Men snart kom den tid, då Gustaf Eriksson efter slutadt frihetskrig höll riksmötet, der han valdes till konung. Det må anses såsom en icke ovigtig skickelse, att detta möte blef hållet i Strengnäs. Der sammanträffade Olaus med Gustaf Vasa; de hade tillfälle att personligen lära känna hvarandra. Följande året finner man icke längre Olaus Petri i Strengnäs; hans verksamhet är förlagd till hufvudstaden.

Det närmare förhållandet med detta ombyte af verkningskrets är icke bekant, men af ett yttrande i en handskrift, som finnes af Olai egen hand, framgår tydligt, att flyttningen skedde under medverkan af konungen *. Någon bestämd underrättelse om personliga beröringar mellan konung Gustaf och Olaus Petri under konungens vistelse

* Ol. Petri *Tänkebok*, tryckt hos Troil, *Skrifter och handlingar till upplysning i Svenska kyrko- och reformationshistorien*, II: 261, der det heter om Olaus och hans anställning i Stockholm, att "honom beddes Hans Nåd fri ifrå Strengnäs af Electo Strengenensi, som då der till städs var." Tegel, I: 97, säger, att konungen hörde "några unge män predika, som Mäster Olofs disciplar varit hade".

vid konungavalet i Strengnäs eger man likväl icke. Men deremot är det en allmänt erkänd sak, att Laurentius Andreæ var den, som i synnerhet gjorde konungen bekant med reformationens grundsatser. Samme Laurentius Andreæ var Olai gynnare och vän. Det har då all sannolikhet, att genom honom konungens uppmärksamhet fästes vid Olai person och att flyttningen till Stockholm blef en följd af dessa förhållanden.

Vill man dela Olai Petri lefnadshistoria efter de yttre omvexlingarna i hans lefnadsställning, så kan den afdelning, som begynner med hans flyttning till Stockholm, anses omfatta en tid af sju år (1524—1531). Efter den tiden inträffar åter en förändring.

Den verksamhet, åt hvilken Olaus Petri under dessa år egnade sig, var dubbel: kyrklig och borgerlig. Han predikade i stadskyrkan och han var tillika stadens sekreterare. För konungen var han nu mycket väl bekant. Man har bestämd kunskap om personliga förbindelser mellan konung Gustaf och Olaus under denna tid. Men någon från konungen oskiljaktig rådgifvare och handledare vid reformationsverket var han icke. Verkningskretsen var begränsad af predikstolen och stadens rådhus. Någon i yttre afseende hög plats intog han ej. Han var till och med icke prest-

vigd; den grad han innehade, diakonatet, åtföljdes icke af fullständig prestvigning. En mägtig styresman var han således icke, men väl en inflytelserik person genom ordets magt, som hos honom var mycket stor och äfven åtföljdes af handlingens dristighet.

Det låter sig icke göra att steg för steg följa Olaus i hans yttre verksamhet under denna tid. Men ett och annat är dock berättadt, som förtjenar en närmare betraktelse.

En obestyrkt sägen förmäler, att Olaus jemte sin broder Laurentius skall varit förekallad för Upsala domkapitel till ett förhör, som de med stor ståndaktighet utstodo och hvilket slutades med en förklaring, att de voro inbegripne i den allmänna bannlysning, som påfven långt förut hade förkunnat öfver Luther och hans anhang *. Är denna berättelse sann, så vore här ett vittnesmål om huru vanmägtig den gamla hierarkien nu var blifven, ty Olai lärareverksamhet fortgick oafbruten.

Till denna tid hörer giftermålet, som ingicks år 1525 i trots af kyrkans lag och celibatets grundsats. Handlingen är mycket betecknande för mannens tänkesätt och karakter. En vanlig sed var, att kyrkans tjenare, medan det lagliga äkten-

* Jfr Anjou, l. c. I: 137—138 not. Hallman, l. c. s. 26 o. f.

skapet var förbjudet, ingingo förbindelser, för hvilka den kyrkliga vigseln saknades, men som eljest liknade ett äktenskap. Och kyrkans dom var ej strängare, än att handlingen försonades med böter. Celibatet var stadgad lag, men lagen öfvertrâddes för betalning. Det kan ej hafva varit svårare för Olaus än för mången annan att räkna sig sjelfsvåldet till godo, inträda i en förbindelse, som var honom kär, och betala sin skatt. Att han så icke gjorde, men öppet trotsade kyrkans lag, bevisar att öfvertygelsens styrka, som hade sagt honom att denna lag var en osedlig lag, hade hos honom större magt än den formella laglydnadens pligt, och att han således var redo att med upprorets handling genombryta den stadgade ordningen. Man kan gerna föreställa sig, att det må hafva varit honom kärt, ej blott att vinna sin egen önskans fullbordan, men äfven att gifva ett högt talande exempel. Han gjorde sin gerning utan att bedja om lof hvarken af kyrkans fäder- eller af rikets konung. Konungen sade sig hafva varit okunnig derom. Nu hade väl Olaus vid denna tid icke erhållit fullständig prestvigning, han var blott diaconus, men celibatets pligt lärer ålegat äfven denna grad inom det kyrkliga ståndet, såsom kan förnimmas deraf, att giftermålet ingicks "under mycket rop från

papisternes sida", såsom Olaus sjelf uttrycker sig*, och äfven blef föremål för bitter klagan från biskop Brask **. Men om här var en dristig handling, så skulle utgången visa, att Olaus hade rätt beräknat sin tid, ty lagbrottet blef ostraffadt. Saken bevisar, att kyrkan ej mera var mägtig att upprätthålla sina lagar. Och denna svaghet var icke en följd af yttre våld, ty konung Gustaf lade intet hinder, att ju kyrkans styresmän hade kunnat häfda kyrkans rätt. Men det är icke berättadt, att de gjorde något försök dertill. Konungens sätt att behandla denna sak skall åter varit sådant, att han väl tillsporde Olaus, hvi han sådant hade gjort, men då Olaus förklarade sig vilja med Guds ord försvara sin gerning och att Guds lag borde gå före menniskors, skall konungen låtit vid detta svar bero och sagt, att Olaus finge försvara sig bäst han gitte. Konungen således hvarken bestämdt godkände gerningen eller straffade förbrytelsen. Det vill synas af hans sätt att uttrycka sig ***, att han var

---

* "Omnibus papistis reclamantibus eo quod fuerim diaconus". THYSELIUS, l. c. II: 346.

** Brask till konung Gustaf, *Handl. rörande Skand. hist.* XIV: 38, 58, och till erkebiskopen Johannes Magnus, XVIII: 275, samt till Peder Galle, ders. s. 302. Jfr *Linköpings Bibl. Handl.* I: 178, 183.

*** Konung Gustafs bref i *Handl. rör. Skandin. hist.*, XIV: 52, och *Linköp. Bibl. Handl.* I: 182, der konungen för-

mycket benägen att gifva Olaus rätt, men han lade intet hinder för kyrkotukten.

Och ej heller var Olaus säker om konungens bifall till allt hvad han sig företog. Han skall blifvit hårdeligen tilltalad för sin efterlåtenhet mot vederdöparne.

Den bekanta berättelsen, att två personer från främmande land, tillhörande vederdöparnes anhang, hade uppträdt i Stockholm och predikat dels reformationens läror, dels sina egna hugskott på ett sätt, som föranledde ej blott oro och jäsning i tänkesätten, men äfven våldsamma uppträden med buller och öfvervåld i kyrkorna, våldsamt nedbrytande af helgonbilder o. s. v., och att Olaus Petri, som visst icke gillade sådant ofog, likväl hade låtit det samma gå sin gång temligen oförhindradt, hvarföre han fick uppbära skarpa förebråelser, när konungen, som hade varit frånvarande från Stockholm, vid sin återkomst satte gräns för sjelfsvåldet och bortförvisade vederdöparne ur landet, — hela denna

---

undrar sig, att en menniska skulle vara i kyrkans bann för äktenskapets skull, "det Gud intet förbjudit hafver", men deremot icke vara i bann för vissa andra slemma synder, som uppräknas. Konungen hade hört, att många sådana giftermål skedde utrikes, och han förmodade derföre att om den saken skulle blifva förhandladt, hvad lofligt eller olofligt vore, "der vi ock någon rättelse taga må".

berättelse är betecknande för den ställning Olaus Petri vid denna tid intog.

Det är en företeelse, som återkommer i olika tidehvarf, att, när en stark rörelse inom samhället är å färde, blifver svårigheten mycket stor för rörelsens upphofsmän att leda dess gång. Det händer att de, som skulle vara anhängare och vänner, blifva farligare än fienden. Sådana missförhållanden uppkomma när sanningens ord uppfattas af oförståndiga sinnen på ett skeft och ensidigt sätt, slutsatser utföras till ytterlighet och tillämpas med råhet och öfvervåld, rättvisans verkliga fordran förblandas med ovärdiga intressen, och dess namn missbrukas till täckmantel för orena passioner, hämndlystnaden, trofgirigheten, högmodet. Sådant visade sig mycket i den stora Franska revolutionen, och våra dagars historia är icke främmande för samma erfarenhet. Det samma inträffade när Luthers reformation uppväckte furstar och folk till oro och strid. Der uppträdde personer, der bildade sig partier, som tillegnade sig reformationens läror utan att begripa dem, drogo ur de mest rigtiga grundsatser de mest origtiga slutledningar, och företogo sig att sätta våld och förtryck i stället för undervisning och öfvertygelse. Här fans i reformatorernes läror mycket, som kunde af svaga

hufvuden missförstås och af onda sinnen missbrukas. Läran om klosterlifvets missbruk kunde göras till förevändning för roflusten, att plundra klostrens skatter, läran om helgondyrkans fåfänglighet kunde missförstås af fanatismen, så att icke blott tanken och känslan vände sig bort från en fåfäng gudstjenst, men det falska nitet utsväfvade till verkligt helgerån. Vederdöparnes sekt utgjorde en härd för sådana utsväfningar. Denna sekt betecknade icke blott en egen uppfattning af vissa delar utaf religionens lära, enkanneligen dopets sakrament, men vederdöparne voro för sin tid något dylikt som i våra dagar det folk, som kallas kommunister. Deras sträfvande gick ej till reformation, men till verklig förstörelse af all kyrklig och äfven borgerlig ordning.

Uppgiften är icke alltid den lättaste för de bättre bland rörelsens ledare att rätt behandla sådana utsväfvande partier. Ty med all sin ytlighet i begrepp, all sin hängifvenhet åt falska och förvirrade slutledningar och orena bevekelsegrunder ega likväl dessa fanatismens och ondskans vilseförde tjenare en gemensam grund med de bättre, och motståndarne äro de samme. Här var nu tidens uppgift, att rensa kyrkans missbruk, och i den delen stodo vederdöparne på gemen-

sam grund med reformationens ädlaste befordrare, men voro tillika med sitt öfverdåd ytterst farlige för den verkligt goda saken; de hotade att i stället för ogräset, som bortrensades, sätta ett annat, som var ej bättre, utan värre.

I Sverige spordes ej mycket af detta ofog, men de båda vederdöparnes uppträdande var dock ett tecken, hvad hända kunde. Nu är om den saken så berättadt, att Olaus Petri väl icke deltog med vederdöparne i deras framfärd, men just icke heller uppträdde emot dem. Om så förhöll sig — och man har just ingen anledning att förneka berättelsen — så följer ingalunda, att Olaus sjelf var fången i fanatismens bojor eller hängifven åt några vilda irrläror, men väl att han var redo att gå mycket långt i fiendtlig handling mot de missbruk, som han med öfvertygelsens vapen bekämpade. Här kunde finnas en reformator, som blott predikade och lärde, lemnande åt ordets egen magt att gro och växa i tänkande sinnen. Till denna klass af lärare hörde Olaus icke. Men här kunde ock finnas andre, som längtade att med djerfva handlingar besegla sin lära och ej blott bevisa missbrukens förderflighet, men äfven med egen hand sätta yxan till roten, borthugga förderfvets nästen, nedstörta det fräcka öfvermodet, som tronade

på det kyrkliga samhällets höjder. Om nu vederdöparne på sitt sätt befordrade den saken, kunde den tanken väl finnas, att handräckningen ej vore alldeles att försmå, fastän den blef gifven med orena händer. Här funnos ytterligheter på ömse sidor: vederdöparnes fanatism på ena sidan, den gamla kyrkans oförbätterlighet på den andra. Om nu Olaus Petri, på den ståndpunkt han såsom reformationens predikant måste intaga, icke med full bestämdhet ställde sig i oförsonlig motsats mot de vilda utflygterna, som hade sin utgångspunkt i reformationens eget läger, men deremot mera såg på de onda missbruken, att de måtte utrotas, än på sättet huru detta skedde, så behöfves icke att man räknar detta såsom uttryck af en kortsynt enfald eller af ett lågt och af passionernas tygellösa våld bortfördt sinnelag. Det var verkligen så beskaffadt med dessa kyrkliga inrättningar och seder, som reformatorerne från sin ståndpunkt måste alldeles utdöma, att de ej kunde utrotas utan att detta skedde med temligen hårda händer, såsom Gustaf Vasa sjelf gjorde när tiden var kommen. Det var icke det lättaste att träffa rätta gränsen, der fördragsamheten slutade och sanningens rätt fordrade att straffets dom måste ovägerligen utföras.

Det finnes, när stora saker äro i görningen, flera sätt att gå till väga. Ett sätt är att låta motsatserna underhandla med hvarandra, jemka hvad ojemnt är och undvika ytterligheter. Detta handlingssätt kan utgå ur aktningsvärda bevekelsegrunder samt beteckna både ett ljust förstånd och ett fredälskande sinnelag. Det kan äfven bära sin goda framgång, om det användes medan tid är och i fall motsatserna, ehuru stridiga sins emellan, dock hvila på en grund af ömsesidigt erkänd sanning. Men en sådan verksamhet var icke den, som anstod Olaus Petri. Snarare hörde han till dem, hos hvilka öfvertygelsens obevekliga magt genomgriper icke blott förståndet, men äfven viljan på ett sådant sätt, att stridens hjeltekraft, men icke underhandlingens tålamod bestämmer handlingssättet. Om nu Olaus Petri var en sådan personlighet, framträder likväl hans verksamhet mera i läran, som han lärde, och i skrifter, som han författade, än i yttre handlingar och händelser. Men ordet var handling tillika, ty skrifterna voro till en stor del stridskrifter, och det muntliga ordet talades icke blott på predikstolen, men äfven i väldiga ordvexlingar med motståndare. Det brukades stundom under den tidigare delen af reformationens tidehvarf, innan motsatserna ännu hade oåter-

kalleligen åtskilt sig och medan kyrkopartiernas ställning ännu var oklar, att meningsutbyten anställdes, der motståndarne mätte sin styrka med lärdomens vapen och ordens konst, under uppgifvet ändamål att försöka om en förening vore möjlig. Sådana förhandlingar förekommo i Sverige åtminstone en och annan gång, först ett muntligt religionssamtal år 1524 i Upsala — om man får tro Tegels berättelse — och sedermera ett skriftligt meningsutbyte i början af år 1527, samt omsider åter en muntlig ordvexling vid den märkvärdiga riksdagen i Vesterås det nyssnämnda året. Vid alla dessa tillfällen var Olaus Petri den, som förde ordet på den ena sidan. Motståndaren var den bekante teologen af gamla skolan Peder Galle. Utgången blef sådan han måste blifva, att hvardera parten behöll sin tro och oförenligheten trädde i dagen bestämd och afgjord. Men det är betecknande för Olai personliga ställning, att han var den, som gång efter annan kallades att föra den nya lärans talan. Och med det samma upplyser sig äfven hans personliga förhållande till konung Gustaf. Den första disputationsförhandlingen skall varit af konungen föranstaltad under julhelgen i Upsala och försiggått i konungens närvaro. Var det så, att Olaus hade fått röna kon-

ungens onåd för vederdöparnes skull, så måste detta missnöje varit öfvergående, ty sammankomsten i Upsala egde rum i slutet af samma år då vederdöparne hade uppträdt *. Följande året finner man att konungen tog till en viss grad under sitt beskydd Olai giftermål, och tvenne år senare, 1527, är Olaus en af dem, som anlitades att beveka den vredgade konungen vid Vesterås riksdag. Olaus gick såsom medlare emellan ståndernas församling och konungen på slottet. Han måste således vid den tiden varit ansedd såsom en man, hvars ord gälde mera än andras hos konungen.

Olaus utvecklade vid denna tid en betydlig skriftställareverksamhet. Må hända vore det ett misstag, om man dit hänförde den öfversättning af Nya Testamentet, som utkom i Stockholm år

---

* Tegels berättelse om disputationen i Upsala 1524 är af Reuterdahl betviflad, men tvifvelsmålen äro icke så afgörande, att man kan utmönstra berättelsen såsom icke varande trovärdig, ehuru en viss förvirring i framställningen eger rum, så vida man fattar Tegels ord i den meningen, att den sedermera följande skriftvexlingen skulle egt rum omedelbart efter detta möte. Skriftvexlingen egde icke rum förr än två år senare, 1526—1527, men det är ingen omöjlighet att samma frågor, som då framställdes skriftligen, kunna varit afhandlade muntligen två år förut. Se Reuterdahl, l. c. IV: 272, 273 not. Anjou, l. c. I: 139—140.

1526. Olai andel i detta verk är tvifvel underkastad. Intet namn är utsatt i den tryckta boken, hvarken Olai eller något annat, och ryktet delar sig mellan Olaus Petri och hans vän Laurentius Andreæ, såsom den der skulle hafva utfört detta verk*. Men deremot är kändt, att Olaus förde reformationens penna i stridskrifter mot dem, hvilka kämpade för den gamla kyrkan. Tvenne motståndare funnos här att bemöta, den ene var samme man, med hvilken Olaus bytte ord äfven muntligen, Peder Galle; den andre var en Dansk man, karmelitermunken Paulus Eliæ. Skriftvexlingen med Peder Galle föranleddes af konung Gustaf, som äskade redogörelse från båda sidorna för deras tro och lära. Det må anmärkas såsom betecknande för den gamla kyrkans män i Sverige, att sådan väckelse behöfdes. Här gälde dock att bekämpa irrläror, som hotade hela deras kyrkliga system med fullkomlig undergång. Men Olaus hade predikat i Stockholms kyrka in på tredje året förr än Galle tog till orda i skrift, och detta skedde då på konungens befallning. Konung Gustaf, som nog var bekant med tvistefrågorna i deras allmänna innehåll, men torde känt sig behöfva en fullständigare utveckling af skälen för och emot, uppsatte ett antal spörsmål, hvilka

* Jfr Anjou, l. c. I: 148.

han tillsände så väl Galle som Olaus, begärande deras svar. Denna skriftvexling gaf Olaus anledning till en skriftlig framställning, innehållande svar på konungens spörsmål, samt vederläggning af de svar, som Galle hade gifvit. Denna skrift var färdig på våren 1527 före riksdagen i Vesterås *.

Till ungefär samma tid höra äfven Olai skrifter mot Paulus Eliæ, och i denna strid tog Olaus ordet sjelfmant. Paulus Eliæ hade från början varit till en viss grad reformationens anhängare. Han synes varit en bland dem, som ej saknade blick för den gamla kyrkans fel och missbruk, men följde reformationens rörelse blott på halfva vägen och öfvergaf den samma, när den syntes honom allt för mycket antaga karakter af förstörelse. Paulus Eliæ var en medelvägens man i en tid, då ingen medelväg var möjlig. Emot denne Paulus Eliæ har Olaus skrifvit tvenne stridskrifter under åren 1527 och 1528. Den ena af dessa skrifter var föranledd af ett sändebref, som Paulus Eliæ hade utfärdat till en Dansk riddare, Herr Tyge Krabbe, och som hade blifvit bekant äfven i Sverige, hvarför

* Skriften är daterad "maij quartadecima", den 14 maj, och på titelbladet står årtalet 1527. Jfr om detta arbete Anjou, l. c. I: 185.

Olaus upträdde för att motverka det intryck skriften kunde göra. Den andra af Olai skrifter mot Paulus Eliæ stod i en viss förbindelse med den nyss nämnda skriftvexlingen angående konung Gustafs spörsmål. Dessa hade nemligen kommit till Pauli Eliæ kännedom och han hade företagit sig att besvara dem. Detta svarsmål gaf nu anledning till en motskrift af Olaus Petri.

Och dessa nu omtalade stridskrifter äro icke de enda skriftliga arbeten man eger af Olaus från denna tid. Från åren 1527 och 1528 härleda sig äfven hans "Undervisning om äktenskapet", en bok, i hvilken "klosterlefvernet förklaradt varder", hans skrift om "Sakramenten", hans afhandling "om Guds ord och menniskors bud och stadgar", hans förmaning till klerkeriet "hvad klerkeriet lekmän pligtige äro och hvad lekmän äro klerkeriet pligtige igen". År 1529 utkom af honom en "handbok på Svenska, der dopet och annat mera uti står", och år 1531 en förklaring om orsaken "hvarför messan bör vara på det tungomål, som den menige man förståndeligt är", så ock en särskild skrift, som framställer "den Svenska messan efter som hon nu hålles i Stockholm", d. v. s. en framställning af den messe-ordning, som Olaus följde i den kyrka, der han predikade. Åren 1528 och 1530 skola ock varit tiden, då Olaus

utgaf sina predikosamlingar, och år 1526 skall han hafva uppträdt såsom utgifvare af andeliga sånger, hvarigenom han intager en plats bland den Svenska psalmsångens skalder *.

Alla dessa skrifter äro af stor märkvärdighet, så väl för sjelfva innehållet i och för sig, som äfven i egenskap af profstycken på den ton och anda, hvaruti den reformatoriska undervisningen framträdde, och på samma gång visar sig, hvilka de stycken voro i den gamla kyrkoläran och den med läran sammanhängande kyrkoförfattningen, som i synnerhet utgjorde föremål för den oblidkeliga förkastelsen. Och ännu i ett annat afseende är Olaus Petri en märkvärdig skriftställare: hans arbeten äro dyrbara minnesmärken i Svenska språkets historia.

Men Olai Petri offentliga verksamhet under denna tid var icke endast religionslärarens och skriftställarens. Han beklädde äfven ett borgerligt embete såsom "stadsens secretarius", d. ä. sekreterare hos Rådet i Stockholms stad, och han har i denna sin egenskap lemnat ett minnesmärke, som är i flera afseenden upplysande för

---

* Jfr förteckningen öfver Olai skrifter, införd i tidskriften *Theophrosyne* 1: 77 o. f. Jfr Reuterdahl, l. c. IV: 274—277 not., om ett par skrifter från år 1526, hvilka möjligen kunna vara utgifna af Olaus Petri.

tidens förhållanden och den ställning han sjelf intog. Olaus författade nemligen en s. k. "tänkebok", i hvilken han upptecknade korta underrättelser om ett och annat, som föreföll på rådhuset under hans tjenstetid. Skriften begynner år 1524 och fortgår till och med år 1529 *.

Det embete Olaus Petri förvaltade var hvad vi skulle kalla en befattning i kommunens tjenst, men i denna tjenst finner man honom anställd, om icke alldeles på kunglig befallning, dock under medverkan af konungen. Han talar om sig sjelf i tredje personen, att "stadsens secretarius Olof Petri honom beddes Hans Nåde fri ifrå Strengnäs af Electo Stregnensi (utvalde biskopen i Strengnäs), som då der tillstädes var", när konungen höll möte med stadsens Råd, d. v. s. att konungen utverkade afsked för Olaus från befattningen vid domkapitlet i Strengnäs. Och med denna underrättelse följer en annan, att det var Hans Nådes vilja att "secretarius skall hafva sin fria röst med de andre i Rådet". Han blef således röstegande ledamot och detta på grund af konungens vilja, hvilken synes hafva

* Enligt anteckning vid de stycken, som finnas tryckta hos Troil, II: 260. Andra stycken ur denna "Tenkiebok" läsas i *Bihang till Christian II:s arkiv*, utgifvet af N. J. Ekdahl, IV: 1425 o. f.

interesserat sig för att Olaus skulle inkomma i den vidsträcktare verkningskrets, som på denna plats öppnade sig för honom. Att nu med borgerlig tjensteutöfning förenades religionslärarens verksamhet, är blott exempel på den sammanblandning af kyrkligt och borgerligt embete, som hade tillhört den katolska kyrkan och ännu under öfvergångstiden fortfor.

Detta hade sin grund i det vidt omfattande inflytande, som tillhörde de magtegande inom kyrkan, att hierarkien icke stadnade inom det kyrkliga samhället, men ingrep i det borgerliga. Denna magtens utsträckning, om den fordrades från kyrkans sida såsom en rättighet, var dock i tillämpningen mycket beroende af tidens omständigheter och kunde stundom slå öfver till en fullkomlig motsats, så att det borgerliga samhällets magt ingrep i det kyrkliga. En sådan sammanblandning hade sin förklaring, utom i de hierarkiska grundsatserna, äfven i den oordning, som rådde i allt hvad vi kalla lagliga former. Bestämda gränser mellan offentliga myndigheter af olika slag iakttogos ej noga i utöfningen, om de ock funnos i den skrifna lagen.

På detta efter vår tids begrepp oformliga sätt att behandla offentliga ärenden finnas i Olai Petri tänkebök rätt anmärkningsvärda exempel.

Redan på första bladet omtalas, huru konungen församlade hela borgerskapet i S. Gertruds gillestuga och der "förvandlade Hans Nåde Rådet", d. v. s. Rådets personal ombyttes genom beslut i en församling, der konungen förde ordet. Om sakens förlopp förtäljes vidare, att konungen sporde borgarena, hvilka de ville hafva i Rådet, efter de voro ej till freds med dem, som då i rådstugan sutto. Borgarena svarade, att de ville vara med dem till freds och lydige, som Hans Nåde vorde der insättande, hvarefter konungen lät skrifva åtskilliga namn på en förteckning till borgmästare och rådmän. Och denna förhandling egde rum i närvaro af erkebiskopen Johannes Magnus samt biskopen i Strengnäs Magnus Sommar och äfven flere af Rikets Råd.

Beskrifningen utmärker tydligt, hvad här var som förehades — ett allmänt ombyte af ledamöter i stadens Råd. Det anmärkningsvärda ligger deri, att denna personalförändring genomfördes af konungen, men icke medelst kommunens val. Och detta framstår icke såsom en handling af kungligt magtspråk, men borgarena hänsköto saken till konungen. Hela förhandlingen egde rum i personligt möte mellan konungen och borgerskapet, den förre beledsagad af prelater och herrar ur Rikets Råd. Det var, så-

som vi skulle säga, en kunglig kommunalstämma eller en blandning af ett Rikets Råds möte och en "allmän rådstuga". Och i den sammansättning af rådspersonalen, som konungen nu genomförde, fann han nyttigt och godt att insätta Olaus Petri, såsom en pålitlig man, till sekreterare med röst och stämma.

Det följande i tänkeboken innehåller korta anteckningar om saker, som föreföllo i Rådet, en del af helt och hållet lokal och enskild natur, men äfven ett och annat, som icke saknar ett allmänt, historiskt interesse. Det var nu den tiden, då de båda prelaterne Mäster Knut och Peder Kansler (Sunnanväder) höllo sig undan för konung Gustafs onåd och sysselsatte sig med stämplingar i Dalarne, samt den s. k. falske Sturen anställde ofred i samma landsort. Sedan omsider de orolige prelaterne hade kommit i konungens våld och inställdes för domstol, blef Stockholms rådhus det ställe, der den ene af dem, Mäster Knut, fick sin sak behandlad. Olaus berättar förloppet i korthet, huru konungen satt till rätta på rådstugan med åtskillige herrar af Rikets Råd, men Borgmästare och Stadsens Råd "voro ock med". Här var således åter igen väl icke en kunglig kommunalstämma, men dock en blandning af rådstugurätt och ransakning in-

för konungen och Rikets Råd. Dock synes det af ordalydelsen i tänkeboken såsom skulle Rikets Råd varit de, som egentligen ransakade och dömde *. Den andre prelaten, Peder Kansler, ställdes för rätta på annat ställe, nemligen i Upsala, och ingen anledning finnes, att Olaus Petri skulle varit tillstädes vid detta tillfälle. Men deremot var han en deltagande person när domen fäldes öfver Peder Gröm, som hade varit den falske Sturens medhjelpare. Ransakningen med dess påföljd, dödsdomen och afrättningen, förtäljes i tänkeboken **.

På ett annat ställe berättas, huru Rådet satt till doms öfver en prest vid namn Lorens Bakare, som beskyldes af några bönder från Spånga och Jerfälla socknar att hafva stulit åtskilliga klenoder i flera kyrkor. Presten dömdes till döden. Ej långt derefter förekommer åter en dödsdom öfver en prest, Laurentius Sigfridi, som var beslagen med delaktighet i den falske Sturens och Peder Gröms anslag ***.

Det som vid dessa korta berättelser i tänkeboken förtjenar anmärkas, är det obesvärade sätt, hvarpå man finner rättegångar behandlade af helt

* Troil, II: 267.
** Troil, II: 280 o. f.
*** Troil, II: 274—275.

annan domstol än som efter våra begrepp synes hafva bort vara den rätta. Stockholms stads Råd dömde den politiske partigängaren för saker, som förefallit i en helt annan landsort, och i Mäster Knuts rättegång sammanblandades den kommunala domstolen med Rikets Råd. Presten åter, som hade stulit kyrksilfver, hade begått sina förbrytelser ute på landsbygden, men dömdes af stadens domstol. Det heter, att bönderne begärde "rätt för sådant tjufveri". Det räknades icke noga med ort och ställe, men åklagaren sökte sin rätt hvar helst en domstol stod att anträffa. Exemplen bestyrka det bekanta yttrandet af Geijer om den oreda i alla lagliga former, hvarmed Sverige utgick ur unionstidehvarfvet. På detta sätt lemnar Olaus Petri i sin tänkebok flera bidrag till kännedom om tidens allmänna förhållanden. Ännu ett sådant bidrag kan i tänkeboken uppsökas i en berättelse, som der förekommer om ett öfvergifvet kloster. Der kom en prior från ett Svartbrödrakloster med flere klosterbröder, som klagade, att den menige man "både här i staden och ute på landet begynte undandraga sig och ville intet gifva dem till uppehälle", hvarföre de voro komne i sådan nöd, att de måste öfvergifva klostret och "förse sig på en annan stad; de hade redeliga sak der-

till, dem var ondt att svälta der inne". Olaus Petri hade sjelf varit af konungen beordrad jemte en annan man att hålla ett slags undersökning i klostret rörande det ekonomiska tillståndet. Denna undersökning hade så utfallit, att klostrets munförråd var mycket svagt. Rådets beslut blef, att klosterbröderne gerna kunde öfvergifva klostret, för ty "för hungers skull plägar man uppgifva slott och städer", då syntes ett kloster äfven kunna öfvergifvas för den orsaken. Berättelsen öppnar en blick i tidens skick. Man ser en klosterförening, som intet bättre begär än att få upplösa sig sjelf; der fans icke det timliga uppehället. Och bristen kom deraf, att den menige man drog sig ifrån inrättningen. Men någon religiös betänklighet hos munkarne visar sig icke. Exemplet tecknar det tillstånd af fullkomlig upplösning, hvari den gamla kyrkans inrättningar befunno sig. Klostren behöfde icke upphäfvas, de föllo sönder af sig sjelfva. Inrättningen hade förlorat sin magt öfver folktron och öfver sina egna ledamöter tillika. Klostret hade mist sin karakter af religiös stiftelse; det var blifvet en försörjningsanstalt, men såsom sådan otillräcklig.

Och upplösningen fick gå sin gång; hvarken konungen eller staden lade något hinder i vägen. Konungen fann klosterbröderne hafva redlig sak

att gå bort från klostret; han tillät dem att så göra, men han befalde dem icke, han fördref dem icke. Och det svar, som de fingo af stadens Råd, lydde så, att "all den tid de icke kunde hålla sig i klostret, som de klagat hade, kunde ej heller de gode män i rådstugan förhålla dem der inne. De hade intet satt dem der in, de drifva dem ej heller der ut. Kunde de vara der inne, det kunde de gode män väl lida, men kunde de icke, så måtte de sjelfve förse sig". Detta var Gustaf Vasas reformation i afseende på klostren, att låta inrättningen förfalla och upplösa sig, sedan andens lif hade flyktat. Och man finner här ett exempel, att detta sätt att förfara icke blott var konungens, men hade stöd och bifall bland menigheten.

På samma gång visar sig också nu åter igen oredan i alla lagliga former. Frågan handlar om att upplösa en klosterinrättning. En sådan sak borde väl hört under kyrklig styrelsemagt. Men intet ord förnimmes derom, att klosterbröderne vände sig till sitt stifts domkapitel; de gingo till konungen, de gingo till stadens Råd, till den verldsliga öfverheten, till den borgerliga kommunens förvaltare, och dessa myndigheter behandla saken helt obesväradt. Här var en fullständig anarki inom kyrkan.

Munkarne fingo således sin frihet, men likväl icke alldeles oinskränkt. Det var fattigdomen, som dref dem ur klostret och detta kallades giltig orsak. Det synes då, efter som de voro så fattige, att åtminstone klostrets tillhörigheter i lösören skulle fått utgöra en handpenning för dem, att dermed begynna sitt nya lif ute i verlden. Men detta tilläts icke. Konungen skickade några personer och bland dem "Mäster Olof, Rådets secretarius", således Olaus Petri, att gå till klostret "och lägga af de bästa klenodier, hvilka der funnos i klostret, och de buros alla på slottet", men det som var qvar "af messerede och annat" fingo de bortgående klosterbröderne "att kläda sig med". Konungen delade qvarlåtenskapen med munkarne och tog bästa parten sjelf*.

Olai Petri sätt att berätta dessa tilldragelser är mycket enkelt och kort; han omtalar sakerna utan någon anmärkning såsom skulle här något ovanligt varit å färde. Att en hög prelat, såsom Mäster Knut, kunde dömas och lida dödsstraff, ålagdt af verldslig rätt; att ett kloster öfvergafs och konungen tog dess tillhörigheter, — sådant synes hafva förefallit honom såsom helt naturliga saker, och han gör sin tjenst vid boupptecknings i klostret. Blott när det talas om presten, som

* Troil, II: 287—289.

dömdes för kyrkostöld, gör han en anmärkning, att detta kunde ske "efter den beslutning, som senast på herredagen i Vesterås skedde, att prestmän skulle söka ting och stämma och lida och umgälla såsom andre lekmän".

Men om således Olai ståndpunkt är ganska bestämd på den reformatoriska sidan, förekommer likväl ett ställe i tänkeboken, som synes utmärka, att han icke var fallen för ytterligheter. Han förtäljer en sak, som hade förevarit hos stadens Råd och som utvisar, att här förekommo drag af reformatorisk fanatism, hvilka behöfde hejdas. Det visar sig då, att Olaus Petri, om han icke hade något emot att hålla bouppteckning för konungens räkning i ett förfallet kloster och låta prester, som förbrutit sig, gå till döden efter verldslig dom, likväl också tog del i att hålla räfst med sin egen läras svärmiska anhängare och sätta sådana personer i fängelse.

Tänkeboken innehåller nemligen en berättelse om en viss person vid namn Tileman, som hade gjort emot gifvet förbud och predikat. Och med detta förbud förhöll sig så, eller, såsom Olaus Petri uttrycker sig, "saken var sig så förlupen", att der hade varit ett sammanträde fjerde dag påsk i sakristian, dit åtskillige Tyskar, som funnos

i staden, hade varit inkallade tillika med stadens prester. Sammanträdet var synbarligen anstäldt för att bilägga tvist och ofred, som var å färde rörande de kyrkliga frågorna. Nu förtäljes, att "Mäster Olof secretarius" — Olaus Petri — steg fram och hade ett tal till de gode män, som der tillstädes voro, och förtalde med mång ord huru han förstått hade, att "de Tyske köpsvenner här i staden voro ej med honom väl till freds, ej heller med de andre, som varit hade i det concilio, som senast stod i Örebro, huru de skulle hafva låtit beveka sig att träda ifrån evangelio och låta det komma på det gamla igen, i det de tillstadt hade att beläte, vigdt vatten, palm och andra ceremonier skulle blifva beståndande". Här funnos således stridiga motsatser: det sansade reformationsarbetet, som hade fått sin stadfästelse i Örebro mötes beslut, och å andra sidan det protestantiska förstörelsebegäret, för hvilket det, som nu beramadt var, föreföll allt för litet genomgripande, allt för mycket fördragsamt mot fördomarne och vantron. Och dessa protestantismens ytterligheter synas i Stockholm haft sina anhängare hufvudsakligen bland stadens invånare af den Tyska nationen. Med dessa personer af den våldsamma arten har Olaus Petri haft meningsstrider att bestå. Han berättar huru vid den

nyss nämnda sammankomsten han hade sagt sina motståndare, att de "intet viste hvad läglighet der i concilio på färde var, ej ville de heller vetat, derföre talade de ock mycket derom", d. v. s. de talade och ropade vidt och bredt om saker, som de icke rätt kände. Men nu sade Olaus dem, att "intet var der tillstadt i concilio med mindre det ju var väl till att lidandes och ej var emot Guds ord, det ville han försvara". Och i samma ton och anda talade borgmästare och männen af Rådet och vände sig hårdeliga till "de Tyskar, att de icke skulle göra något uppror här i staden, och sades dem att man måtte fara sakta med detta folket här i landet". Tileman åter omtalas såsom en i landet inkommen främling, som hade väckt buller och oro med predikningar, och blef honom nu tillsagdt att han skulle "predika Guds ord med saktmodighet"; men denna tillsägelse skärptes ytterligare, så att han alls icke skulle predika "till dess vår nådigaste herre — konungen — hade kommit hem". Men detta förbud aktade Tileman icke; han gick upp "på södra malmen och predikade der uppenbarliga, der sedan mycket rop kom af i staden". Då blef nu räfstransakning hållen, hvilken så slutades, att Tileman blef lemnad fri; "man kunde grant märka hans oförståndighet", och han an-

sågs vara "kommen i landet i en god akt"; men vissa andra personer, fyra till antalet, hvilka ansågos hafva varit de, som hade förfört Tileman till det han gjort hade, blefvo inmanade i fångenskap, sedan de vägrat att ställa borgen för sina personer "till dess vår nådige herre komme hem"*. Meningen var således att hänskjuta saken till konungen.

Sinnesstämningen bland Stockholms menighet var således upprörd af svärmiska utsväfningar, så att oroliga uppträden voro att befara, icke af en utaf gammal papistisk vantro hänförd folkmassa, men från orostiftare på den motsatta sidan. Och mot desse uppträdde Olaus Petri, såsom den der talade för återhåll och måtta, en man af det sansade nitet mot det ovisa. Uppträdet erinrar om det som hade tilldragit sig några år förut med vederdöparne. Men Olaus Petri intog vid detta senare tillfälle en mera bestämd ställning än vid det föregående.

I full öfverensstämmelse härmed omtalar han äfven det beslut, som Rådet fattade kort derefter, att den Svenska messan skulle hållas, "och skulle man dock lika väl icke lägga platt ned den Latinska messan"**. Konungen hade uppdragit åt stadens Råd att bestämma den saken.

* Troil, II: 291.

** Troil, II: 293—294.

Och intet ord antyder, att Olaus Petri skulle varit missbelåten med den fördragsamhet, som visades mot den gamla tron i det att den Latinska messan icke blef ovilkorligt förbjuden.

Det vore önskvärdt att man kunde följa Olaus Petri i hans verksamhet steg för steg, år ifrån år, och förnimma, hvilken ställning han intog till det som tilldrog sig i hvarje särskildt fall. En sådan betraktelse skulle säkerligen blifva mycket upplysande för den Svenska reformationens historia och lemna flera tillfällen att vända blicken in i det inre af händelserna. Ty om Olaus icke omedelbarligen lade hand vid allt som tilldrog sig, kan man dock vara viss att intet gick honom förbi utan att uppmärksamt betraktas, och hans sätt att uppfatta sakerna skulle utan tvifvel vara mycket upplysande. Men en sådan oafbruten lefvernesbeskrifning låter sig icke åstadkomma; de underrättelser efterverlden har fått äro allt för otillräckliga dertill. Snarare får man beklaga, att från den tid då Olaus upphörde att vara "stadens secretarius" följer nästan ett helt årtionde, hvarunder hans lefnadsställning är oklar och föga eller intet förnimmes om hans deltagande i de yttre händelserna. Denna tid

begynner med året 1531 och fortgår till slutet af 1530-talet. Början af denna tidrymd betecknas af Olai bortgång från sin befattning hos Stockholms stad och hans inträde i konungens tjenst. Han blef konung Gustafs kansler eller, såsom han sjelf uttrycker sig i de ofvan anförda anteckningarna, han emottog konung Gustafs sigill, som skedde år 1531. Men i denna befattning förblef han icke längre än två år eller till 1533. Efter den tiden känner man intet annat om hans yttre lefnadsställning, än att han synes hafva fortfarit att såsom diaconus predika i Stockholms storkyrka; till någon af kyrkans eller statens högre värdigheter befordras han icke; brodern Laurentius Petri bekläder erkebiskopsstolen, men ingen biskopsstol finnes för Olaus, han var icke ens formligen prestvigd. Ingalunda var dock verksamheten afbruten. Han arbetade såsom författaré i andliga ämnen och såsom historieskrifvare. Hans verk i Sveriges historia blef under denna tid färdigt.

Man vore frestad föreställa sig, att Olaus, när han befordrades till konungens kansler, också skulle hafva uppstigit bland rikets rangpersoner. Men denna föreställning vore ett misstag. Gustaf I:s kanslerer fingo åtnöjas med en blygsam ställning; den höga plats, som följande tiders

rikskanslerer skulle komma att intaga, beskärde konung Gustaf visst icke åt sina tjenare. En hög värdighet gaf han först åt den beryktade Konrad von Pyhy, men Olaus Petri var efter all anledning ingenting annat än hvad vi skulle kalla konungens handsekreterare. Äfven denna ställning betecknade dock alltid, att mannen egde konungens förtroende och att öfverensstämmelsen mellan dem ännu var ostörd. Ty värr saknas alla underrättelser, hvilka de saker voro, som konungen lät gå genom hans hand, eller i hvad mån konungens förtroende för honom var mera eller mindre vidsträckt. Och likaså känner man icke någon anledning, hvarföre denna tjenstgöring temligen snart upphörde. Konungen hade under den föregående tiden varit honom synnerligen väl bevågen, såsom kan inhemtas af konungabref, hvaruti en viss förmån blifver honom beviljad "för den välviljeliga tjenst skull, som Mäster Olof alltid bevisat till det meniga bästa och än yttermera bevisa må" *. En gång förnimmer man, att klagomål föres till konungen, huru som

* Troil, II: 272. Den ynnest konungen visade honom bestod deruti, att, då Olaus hade tillbytt sig ett hus, som låg under en "själagård", fick han konungens tillstånd att göra bytet "utan allt vederlag", fastän det hus han erhöll gaf större ränta än det huset han afstod. Detta skedde år 1527. Jfr Reuterdahl, l. c. IV: 344.

Mäster Laurentius och Mäster Olof föranledde oro bland folket genom sitt sätt att reformera*; men denna anmälan hörer till året 1529 och utgjorde således icke något hinder för Olaus att åtnjuta konungens ynnest; han blef nemligen anställd såsom kansler först tvenne år senare.

Skulle man våga en sannolik gissning, så kunde man föreställa sig, att olikheter i sakernas uppfattning gjorde sig kända, så att det snart nog befans bättre att Olaus fick arbeta i sin studerkammare, skild från konungens person, än att deras omedelbara samverkan skulle fortfarit. Olai sinnelag, jemfördt med det, som utmärkte konung Gustaf, gjorde honom kanske icke till rätte mannen i denne konungs tjenst. De liknade hvarandra kanske allt för mycket i viljans styrka och öfvertygelsens bestämdhet; de skulle derföre passat förträffligt tillsamman, om åsigterna hade varit de samma. Men om nu icke så förhöll sig, måste dessa karakterens egenskaper, gemensamma för dem båda, snarare befordra skilsmessan än undanrödja svårigheterna. Ty om också Olai karakter icke utmärktes af något dumdristigt öfverdåd, så egde han troligtvis icke den böjlighet, som låter beveka sig att förrätta tjenarens tjenst äfven i sådana saker, som han sjelf icke rätt gillar. Och man kan lätt förstå, att *konungens*

* Thyselius, l. c. I: 194.

sätt att förstå reformationens verk kunde i åtskilligt vara ett annat än *predikantens.*

Man har icke hört, att Olaus var missnöjd med sin ställning. Verldslig ärelystnad synes icke varit hans fel, och om hos honom fans ett brinnande begär efter verksamhet samt mod att strida och umgälla, synes han likväl icke hafva saknat undergifvenheten, som böjer sig för skickelsen. Söker man honom efter denna tid förgäfves bland dem, som gingo konungens bud, så finner man honom icke heller sysselsatt att väcka oro och lägga hinder för konungens verk. Den kungliga onåd, af hvilken han slutligen drabbades på det hårdaste sätt, hade sin grund i konungens ömtålighet och kanske äfven i ovänners listiga stämplingar. Men äfven denna skarpa brytning blef öfvergående, och konung Gustaf återgaf honom slutligen, om icke sin ynnest, dock en fri verksamhet.

Detta hörer till Olai Petri senare lefnadsöden, men kan ej lemnas oanmärkt i en allmän öfversigt af den ställning han för sin person intog. Så det ena som det andra behöfver förklaras.

Reformationens ändamål var dubbelt: den religiösa trosbekännelsens reformation och den yttre kyrkoförfattningens, att skingra villfarelsen i tro och lära samt att störta hierarkien eller

begränsa den samma. Meningarnas öfverensstämmelse i den ena delen kunde finnas jemte mycken skiljaktighet rörande det andra hufvudstycket. Religionens reformation var omöjlig utan att påfvedömet och hela den hierarkiska författningen reformerades eller föllo. Ty det var en hufvudsak i den gamla troslären, att påfven var kyrkans monark och den kyrkliga magten under hans öfverhöghet hvilade i prelaternes hand. Och att denna magt skulle vara alldeles oberoende af det verldsliga samhället, och väl ännu mera, att den samma skulle ega att sträcka sin hand in öfver gränsen mellan kyrkan och staten, äfven detta var en troslära. Sålunda förbundo sig de båda hufvudstyckena, och reformationens lärare, om de först och främst predikade lärans renhet och sedlighetens helgd, måste likväl äfven angripa påfven och den hierarkiska författningen. Ty församlingens ofrihet under detta öfvervälde var oförenlig med den kristna tro, som reformatorerne lärde. Hade ej så varit, men reformationen kunnat inskränkas till en förändring af meningar och tro samt till det sedliga lifvets förädling, då hade ej mera varit af nöden från den borgerliga styrelsens sida än att försäkra åt lärare och predikanter deras fulla frihet att undervisa och predika, samt åt skriftställare att skrifva, så

att öfvertygelsen må egt tillfälle att med egna medel, ordets och tankens, göra sig gällande.

Men med sådana medel kunde påfven icke förmås att nedstiga från sin tron, eller prelaterne att afstå sina privilegier; klostren kunde icke öppnas, icke det sedliga förderf, som der stundom förekom, utrotas. För dessa ändamål fordrades den verldsliga magtens arm. Reformationen i sin helhet måste blifva ett politiskt verk, att af de mägtige i staten genomdrifvas. Och här förbundo sig särskilda interessen. Det var ur religionens synpunkt en sak af vigt, att kyrkoförfattningen ordnades på förändradt sätt, och förändringen måste blifva sådan, som lade en ökad magt i den verldsliga styrelsens hand, hvarmed också förenades en stor ekonomisk förkofran. Om klostren försvunno, hvem skulle öfvertaga deras egendom? Om hierarkien underordnades statens styrelse, var det väl föga rimligt att dess gods skulle lemnas oförminskade, dess skattefriheter orubbade. Och domaremagten, hvars spira kyrkan förde, kunde icke gerna blifva sådan den var. Här öppnade sig utsigter för den verldsliga magten att resa sitt välde på den hierarkiska storhetens fall och att rikta sin skattkammare med prelaternes förluster.

Men på samma gång blef reformationen frestad till samma synd, som hade gjort den gamla kyrkan ohjelplig: herrklystnadens, rofgirighetens slemma lyten. Den verldsliga egennyttan kunde betäcka sig med det andliga nitets namn, reformationen kunde öfvergå från förbättring till förstörelse och från en räfst med illa använda skatter till en plundring på det nödvändiga. Och äfven om räfsten utfördes med det allmänna bästa till syftemål, kunde dock meningarna skilja sig om huru långt denna räfst borde gå. Derföre att påfvens envälde förnekades och snäfvare gränser beskrefvos för hierarkiens verldsliga storhet, och dessa skatter, som voro bortryckta från sitt rätta bruk och nu blott tjenade högmodet och vällusten, underkastades vissa indragningar och användes för bättre ändamål, följde icke, att den kyrkliga förvaltningen skulle alldeles underordnas staten, likasom kyrkan vore en borgerlig inrättning, eller att kyrkans egendom skulle anvisas till alldeles okyrkliga ändamål, om äfven nyttiga och goda för det borgerliga samhällets behof. Den åsigt kunde finnas, att kyrkogodsen, sedan missbruken blifvit rättade, borde användas till religionens verkliga tjenst och till undervisningens befordran samt de fattigas understöd och de sjukas vård.

Det är lätt att se, huru religionsläraren här kunde skilja sig från statsmannen. Den ena eller andra synpunkten kunde lätt blifva olika på hvardera sidan. Statsmannen fördrog kanske, att helgonen tillbådos, messan lästes och menige man trodde på skärselden. Men dessa saker voro hufvudsaker för religionsläraren. Denne åter var kanske mindre angelägen, att kyrkans fri- och rättigheter inom staten allt för strängt kringskuros, och såg kanske ogerna att silfret borttogs ur kyrkorna och kyrkogodsen blefvo kronogods eller enskild egendom. Det var likväl icke oundvikligt, att någon oförenlig motsats skulle uppstå mellan dessa reformationens olika rigtningar; den saken berodde derpå, huru långt fördragsamheten gick och huru vida fordringarna läto begränsa sig.

Gustaf I bör icke beskyllas för någon okristlig kyrkoplundring. Han gjorde sin räfst ganska sträng, men han var likväl också ganska angelägen, att kyrkans verkliga ändamål icke skulle falla i vanvård genom brist på timliga medel, och han var icke så uteslutande hängifven åt den politiska och ekonomiska kyrkoräfsten, att han skulle betraktat den rent andliga reformationen af sederna och troslären såsom likgiltig sak. Men han var dock mycket fördragsam mot

den oupplysta menighetens fördomar, mycket hårdhänd deremot när det gälde "de store bispers" väldighet och de kyrkliga stiftelsernas i hans tycke öfverflödiga egodelar. Han unnade kyrkan det nödvändiga, men detta utmätte han med knappt mått, och han aktade icke för orätt att låta öfverskottet blifva statens tillhörighet, och arfvegods, som fordomdags hade blifvit skänkta till kyrkan, återbördas af gifvarens arfvingar.

Det kan icke vara oväntadt, om åsigterna skulle varit något olika hos den andliga reformationens män, sådane som Laurentius Andreæ och bröderne Petri. Och att så var, har man sig väl bekant t. ex. af det märkeliga brefvet, som konungen skref till Laurentius Petri *, hvarutaf man förnimmer, att erkebiskopen hade fört någon klagan öfver de stora indragningarna, som vållade brist för de kyrkliga behofven, men konungen svarar, att det gjordes intet behof beklaga sig: "vore viljen god och girigheten icke allt för stor, så funnes väl råd till all ting. Men vi förmärke väl, hvar I spele efter, det Christus dock förbudit hafver; predikanter skole I vare och icke herrer, der I ock uti samma embete med redelighet — hvar I sanningen bekänna vele — intet förgätne äre. Men det vi skulle låta kommat

* Thyselius, II: 115.

der till, att bisperne skola återfå svärdet igen, det behöfve I intet tänka". Denna skrifvelse till Laurentius Petri — daterad den 24 april 1539 — hörer till samma tid då Olaus befann sig i stor onåd hos konungen. Det låter sig mycket väl begripa, att denna onåd hade sitt upphof i enahanda motsatser, som funnos emellan Laurentius Petri å ena sidan och konungen å den andra.

Men om så var, så hörer denna söndring mellan konungen och predikanterne till den senare tiden, då konungen hade gifvit i tillämpningen en mycket stor utsträckning åt de grundsatser, som beskrefvos i de märkvärdiga besluten på riksdagen i Vesterås år 1527. Dessa beslut, Vesterås recess och ordinantia, sådana de i sin ordalydelse voro, stämde temligen godt öfverens med de åsigter, som hystes af bröderne Petri. Man torde nemligen kunna antaga, att Olai ståndpunkt var den samma som hans broder Laurentii. Denne sistnämnde har gifvit ett vittnesmål om sina grundsatser; man eger nemligen en af honom författad förklaring öfver Vesterås recess och ordinantia. Denna skrift kan anses såsom en redogörelse för de protestantiske predikanternes allmänna åsigt om den räfst, som konung Gustaf anstälde med hierarkien.

Förklaringen angår först den punkt i recessen, som handlar om inskränkningar i biskoparnes gods och inkomster och att de måste afstå en stor del deraf till konungen och kronan.

Om denna del af kyrkoräfsten yttrar sig författaren, att "biskops embete är af nöden så väl som konungs embete, och skriften gillar dem båda"; här visar sig således intet spår af den fiendtlighet, hvarmed i vissa länder de protestantiske predikanterne uppreste sig mot sjelfva biskopsembetet, såsom det der skulle i sin natur innebära ett oheligt misbruk, oafsedt det sätt, hvarpå embetet utfördes. Men med erkännande af biskopsembetets rättmätiga tillvaro följer en förklaring, att "biskops embete kan drifvas och fullt göras med mindre bekostning än konungs embete, ty biskopsembetet drifves med Guds ord och icke med välde; derföre när han hafver så mycket, som han kan redeliga hålla sig med, till sin person och tjenstefolk, till sin gård och dermed han färdas kan till land och vatten kring om sitt stift eller sin provinciam, om han biskop är, till att lära allmogen Guds ord och beställa med presterne att de ock så göra när han far ifrån dem, så hafver han nog; men konungsligt välde hafver sig icke så, det måste drifvas med

magt och stor bekostning". Efter denna sammanställning af den andliga och den verldsliga styrelsens olika vilkor följer nu en slutsats, att man kunde taga af det, som öfverflödeligen försörjdt var, och lägga till det, som för svagt vore, och denna slutsats grundas derpå, att båda embetena böra "uppehållas af den menige mans samtycke". Författaren var således fullkomligt främmande för den grundsatsen, att kyrklig egendom ej kunde rätteligen användas till annat än kyrkliga ändamål; han finner fullkomligt rätt att kyrkans öfverflöd användes för statens behof; han beträktar så väl statens som kyrkans underhåll så som vi med vår tids sätt att uttrycka sig skulle kalla statsanslag, af det skattdragande folket gifvet och som kunde af mensklig myndighet fördelas så som behofvet fordrade. Hvar och en borde akta på sitt embete, biskopen på Guds ord och konungen på att straffa och afvärja orätt, öfvervåld och ofrid. "Der så skedde att konungen det gjorde, hade biskopen intet att klaga att han icke hafver stor ränta och magt att hålla mycket folk". Snarare, om biskoparne ville rätt besinna saken, vore indragningen dem "mera till lättelse än till någon tunga, ty de måge nu desto friare vara till att akta på sitt embete". Detta sätt att betrakta biskoparnes förlust af sin verldsliga storhet, såsom i sjelfva

verket icke innebärande någon skada för dem, men snarare en förmån, grundade sig derpå, att just deras storhet hade varit en anledning för dem att inveckla sig i okyrkliga omsorger, så att de, som skulle varit kyrkans män och religionens lärare, hade gjort sig till politiske partihöfdingar och upprorstiftare i staten, eller, såsom orden lyda, "biskoparne hade en hop sjelfve mycket gifvit orsaken till att de deras slott umburo, deraf att de med sådana slott hafva understundom legat konungen och riket under ögonen och beskyddat der inne med sig de der upproriske hafva varit och satt sig upp emot rikets och sin rätte herre. En hop biskopar hade gifvit orsak till ofrid, drifvit herrar och förstar af landet och hulpit utländske herrar in, riket och dess inbyggare till en dråpelig skada och förderf". Nu deremot, sedan biskoparne fingo umbära sina slott, voro de ock befriade från åtskilligt, som bidrog att bortvända dem från deras rätta embete, hvilket vore "att vara tjenare i Guds ord". Men detta kunde de icke väl vara "medan de uti slikt verldsligt bekymmer voro, så att de föga annat voro än verldslige förstar och måste brytas med mycket hoffolk och lade så sitt rätta embete neder".

Allt detta, som yttras om räfsten med de store prelaterne, är såsom vore det taladt ur konung Gustafs egen mun. Han brukade hafva stränga ord om de "store bisper" och deras "väldughet". Ingen skiljaktighet förnimmes i denna punkt mellan den å statens vägnar räfstransakande konungen och de i religionens namn reformerande predikanterne.

Från de mägtige biskoparne och deras slott öfvergår betraktelsen till kanikerne och deras ränta, om hvilken var på samma sätt "belefvadt" i recessen, att "med det dem öfverflödde skulle kronones ränta förbättras". Äfven detta förklaras vara rätt och billigt. Öfver kanikerne fälles samma dom som öfver biskoparne. Det yttras väl, att deras embete vore ej så mycket af nöden som biskopsembetet, men kanikerne utdömdes likväl icke helt och hållet. Embetet kunde tvärt om vara ganska nyttigt, biskopsembetet till styrka, att kanikerne skulle vara såsom "medbiskopar och tillsiare" med biskopen. Apostlarnes exempel anföres, att de brukat hafva med sig "slika förståndige män der de foro kring om verldena och predikade Guds och Christi tro". Den protestantiska kyrkostyrelsen, sådan reformationens främste lärare i Sverige förestälde sig den samma, var således alls icke oförenlig med den gamla

kyrkoförfattningens yttre former; biskopsembeten, kapitelstyrelsen betraktades såsom en användbar form för kyrkliga ärendens behandling, och någon trångsinnad fördom mot sjelfva titeln, embetet, formen i och för sig förekommer icke. Åt kanikerne unnades gerna deras "redeliga upphälle af sino embete", men ej mera. Samma förkastelsens dom, som uttalades öfver biskoparnes öfverflöd, gälde äfven kanikernes; det syntes "ingen oskäl vara att kronan, den fattig och för svag var, dermed förbättrades". Och äfven antalet ansågs kunna minskas; "så många kaniker, som här till dags varit hafva, skole näpligen behöfvas när det kommer der till att de skola allenast akta uppå Guds ord och icke så mycket bekymra sig med jurisdiktion, sakehörelse och regimente såsom de här till dags gjort hafva, hvilket meste parten verldsliga öfverheten tillkommer". Den verldsliga karakteren skulle afklädas det kyrkliga embetet. Men förvandlingen skulle äfven sträcka sig längre, nemligen till åtskilligt som hade varit räknadt för gudstjenst, men som protestantismens lärare måste anse såsom onyttiga ting. Här talas om "chorgång, messa, process och slik tingest, som vore mera af menniskors funder än af Guds ord uppkommet"; för sådant behöfdes inga kaniker. Och om

dem, hvilka således blefvo till öfverlopps, yttras den meningen, att "lideligt" vore det de blefvo vid sin uppbörd i sin lifstid, "efter de till äfventyrs icke veta annor råd till att föda sig; sådant kräfver kärleken, af hvilken vi pligtige äre att veta hvars annars bästa". De öfvertalige kanikerne borde således — efter vår tids sätt att tala — sättas på ett slags indragningsstat.

Allt detta, kanikernes bibehållande, men med inskränkning till kyrklig tjenst och minskadt antal samt med skyldighet att afstå hvad öfverflödigt vore uti gods och räntor, hvilket deremot gerna kunde för kronans räkning anammas, dock så, att de nu lefvande personerna, som ej för tjensten behöfdes, likväl ej lemnades alldeles värnlösa — allt detta var väl intet annat än Gustaf I äfven från sin ståndpunkt fullkomligen godkände.

Samma omdöme yttras om "domkyrkornas ränta", att det som mera vore än till kyrkans redeliga uppehälle behöfdes, kunde "komma kronone och det menige bästa till hjelp".

Men om klosterräfsten, sådan den samma beslutad var, hade författaren den mening, att denna räfsten vore nästan för mycket återhållsam. Beslutet innehöll, att klostren kunde förlänas några gode män, som uppehölle inrättningen och gjorde kronan tjenst af öfverskottet. Härom yttras nu

att det "vore nog bevisligt af skriften, att klosterväsende är bygdt på en lös grund och kunde väl afläggas med allo". Slutsatsen blifver, att klostren gerna kunde alldeles indragas, och om så icke skedde, borde orsaken vara folkets svaghet, som icke förstod saken, så ock barmhertigheten mot det värnlösa klosterfolket.

Det stycke i recessen, som handlade om ridderskapets rätt att återbörda de till kyrkliga stiftelser skänkta egendomarne, blef föremål för en särskild förklaring, med saken betraktad från flera sidor. Der talas först om orsaken hvarför sådan räfst blef hållen, nemligen att ridderskapet var försvagadt, hvilken svaghet kunde rätteligen botas på detta sättet, ty en stor del af dessa stiftelser "hade icke så fast grund i skriften, som väl behöfdes". Men räfsten borde dock icke vara obegränsad; det, som för kyrkans verkliga behof fordrades, borde lemnas orubbadt. Författaren uttrycker sig så, att "socknen hafver somligstäds varit för svag och icke förmått uppehålla sin kyrka och kyrkoprest. Deraf var då kommet, att gode män och qvinnor hafva gifvit der gods till, hvilket ock så sannerliga en kärleks gerning var och hafver sin grund och medhåll af skriften". De gods, som så gifna voro, borde blifva "der de komne äro". Och enligt

samma grundsats borde äfven "prebendenas" stiftelser icke heller förkastas på de ställen, der inrättningen tjenade till verkligen goda ändamål, till deras "uppehälle, som Guds ord predika", och till underhåll för "studenter, skolemästare och andre, som det menige bästa tjena"; men der prebenden voro gjorda för "messans skull, chorgång, process och annat sådant, som icke hade grund i skriften", kunde de väl nedläggas. Men oaktadt dessa förbehåll var författaren dock af den mening, att recessen var i detta stycke af ett ganska hofsamt innehåll, i det att återbördandet inskränktes inom en viss tid af åttatio år från konung Carl Knutssons räfst, ehuru det väl kunnat med goda skäl gå längre till baka.

Denna del af kyrkoräfsten erhöll således författarens fulla bifall så länge talet handlade om rättmätigheten af indragningarna. Fortsätter man deremot läsningen af det följande stycket, som handlar om användandet af de indragna stiftelserna, så möter man en åsigt, som väl icke står i afgjord motsats mot recessens innehåll, men dock framgår ur en i viss mån förändrad synpunkt. Der yttras, att hade ej den orsak varit, att ridderskapet var fattigt, så hade väl saken kunnat blifva på annat sätt beställd. Ty de, som hade gifvit godsen, hade utan tvifvel

"haft en god akt, menandes deruti göra Gudi en tjenst", och denna deras goda akt borde fullgöras, "dock icke efter det sinne som de hade, utan efter det sinne som man kan taga af Guds ord". Meningen förklaras på det sätt, att af sådan ränta kunde bildas "en allmännelig kista och drätsel", d. v. s. en fond, hvaraf fattigt folk kunde få sitt uppehälle, såsom ock kyrkopresten, predikaren, kapellaner, skolemästare, "studenter och annor ting, dem man vet af Guds ord att de uppehållas skole". Detta vore att besinna, "om något mera gods igengå skall", d. v. s. om någon förnyad och vidsträcktare räfst framdeles skulle komma att företagas; men de indragningar, som nu hade skett, kunde gerna ega bestånd, ty utom det skälet, att kronan och ridderskapet voro försvagade, "hafver det icke heller varit Gudi täckt, att föräldrarne hafva obeskedeligen gifvit ifrån sine barn och arfvingar och förtagit dem der de skulle hafva sin födo af".

Hufvudsumman blef således, att godsen borde återbördas med afdrag blott af så mycket, som för kyrkans behof ej kunde umbäras, och indragningarna kunde gerna göras till förmån för arfvingarne, men dock så, att, der tillgångarne medgåfve, borde öfverskottet användas för välgörande ändamål.

Emot hela denna förklaring kan konung Gustaf icke haft synnerligt att invända; men dock kunde det väl inträffa att åtskilligt, som författaren af denna skrift ansåg för kyrkan behöfligt, blef af konungen annorlunda betraktadt, och således stridiga uppfattningar framträdde vid tillämpningen af ömsesidigt erkända grundsatser *.

Detta, som nu är anfördt, må vara tillräckligt att upplysa de reformatoriska predikanternes sätt att betrakta Gustaf Vasas kyrkoräfst, sådan den samma stadgades i Vesterås recess. Motsatta åsigter funnos icke rörande grundsatserna, men kunde väl möjligen uppstå under utförandet. Får man antaga, att de af Olai broder, Laurentius Petri, uttalade åsigterna delades af Olaus, så är hans ståndpunkt i afseende på kyrkoräfsten härmed bestämd.

Från denna sida af hans lefnadsförhållanden vänder sig betraktelsen till hans skriftställareverksamhet såsom religionslärare. Denna verksamhet är af den vigt och betydenhet, att minnestecknaren icke bör underlåta att åt den samma egna en betydlig uppmärksamhet.

* Laurentii Petri förklaring af Vesterås recess, tryckt hos Thyselius, I: 69 o. f.; jfr *Förklaring på ordinantien*, s. 84 o. f.

År 1527 utkommo af trycket Olai Petri svar på de tolf spörsmålen, som konungen hade tillsändt Olaus å ena sidan och Peder Galle å den andra*. Olai skrift är så uppställd, att först anföres för hvarje spörsmål den förklaring, som Peder Galle hade gifvit, och derefter följer svaret af Olaus. Det första spörsmålet handlar om den frågan, *huru vida man må undfalla helga manna lärdom, kyrkones brukningar och sedvänjor, de som icke hafva Guds ord med sig.* Talet handlar om den kyrkliga traditionens betydelse vid sidan af den heliga skrift. Peder Galle hade dervid åtskilligt att tala om, huru den heliga skrift vore "så hård och grundig", att den samma icke kunde begripas rätteligen utan lärare och uttydare, men uttydning vore gifven af helge män efter den helige Andes ingifvelse, och likaledes funnos kyrkliga bruk och sedvänjor, de der hållna voro i långan tid af förfädren, "helge och lärde män, som förfarne varit hade i den heliga skrift mycket mera än någon lärd man nu kan vara". Sådana bruk och lärdomar kunde väl icke bevisas "af texten in biblia", men borde dock ega sin helgd, ty mycket var "gjordt, lärdt och skickadt af förste predikare och deras efterkommande, som voro apostlarne och deras efterföljare". Peder

* Troil, I: 1—145.

Galle uppställer således kyrkans urgamla tradition såsom helgad genom de äldste lärarnes namn och derifrån härflytande urminnes häfd. Härtill hade Olaus Petri det svar, att allt berodde derpå, huru vida "lärarena eller helge doctores och kyrkans brukningar" stämde rätt öfverens med Guds ord, d. v. s. att någon ovilkorlig giltighet ej kunde tillerkännas den urminnes häfden, utan dess kraft och giltighet vore underkastad den fria forskningen att pröfvas under förutsättning af den heliga skrift såsom sanningens rättesnöre. Mörk och obegriplig vore den heliga skrift icke i sig sjelf, utan mörkret härledde sig af "oförståndighet och oförfarenhet vi med oss hafva. Såsom det icke är solens skuld, att den der krank ögon hafver icke kan se uppå henne, hon är ju klar nog i sig sjelf, och göres ej behof att hon varder upplyst eller förklarad, men de kranka ögonen hafva skulden; så är det icke heller Guds ords skuld, om de icke förståndne varda, utan vår egen skröplighet och oförståndighet kommer det å stad, ty säger ock S. Petrus, att olärde och ostadige menniskor förfalska skrifterna. Derföre skola lärare, som hafva förfarenhet i skriften, uttyda skrift med skrift, så att den skrift, som synes vara mörk eller oförståndelig, skall utläggas med den skrift, som klar och för-

ståndelig är, men intet skola lärarena lägga till af sitt eget". Väl kunde det så vara, att de helge lärare hade haft den helige Ande, men det kunde också hvar och en bekänna, som läste deras böcker, "att den helige Ande hade icke alltid regerat dem, efter det de ofta — af menniskos skröplighet — hafva skrifvit emot hvar annan, ofta emot sig sjelfve och än oftare emot Guds ord". Och hvad beträffade kyrkans bruk och sedvänjor, för hvilka Peder Galle åberopade apostlarnes namn, ville Olaus "gerna veta af Doktor Peder, huru han ville bevisa hvad stycke det var som apostlarne hade skickat". Åtskilligt hade funnits, som var uppkommet i apostlarnes tid, men hade med tiden blifvit förvandladt; på samma sätt kunde ske ännu. — Det andra spörsmålet handlade om "*påfvens, biskopars eller presters herradöme öfver menniskorna*", om vår Frälsare hade lärt, att detta skulle vara annat än att de skola förkunna Guds ord, och om "några andre prester bör vara än de som det göra". Här hade nu Peder Galle åberopat skriftens språk till stöd ej blott för den kristliga undervisningens embete, men äfven för åtskilligt annat af den Romerska gudstjenstens bruk, hvilket allt således skulle vara af gudomligt ursprung. Men Olaus framhåller strängeligen, att vår Frälsare "icke hade

det värf här i verlden, att han något verldsligt herravälde skicka eller förnya skulle". Då Peder Galle syntes vilja drifva den läran, att presten skulle träda likasom i församlingens ställe och att det vore en egen del af det presterliga embetet att bedja för "allmogen", svarar Olaus med en förklaring af bönens natur: att bedjandet vore en allmän kristelig sak och ej ett särskildt presta-embete; "oss är allom befaldt af Christo, att vi skole vara idkeliga i bönena", hvilket dock icke vore så att förstå, som skulle "man alltid låta gå munnen och så bedja, men bönen borde stå i hjertat, derföre är den bön, som vi alltid hafva skole, en innerlig trängtan, åstundan och hjertats begär till det oss behof göres. En sådan innerlig begäran kan alltid vara i hjertat, ehvad vi göre. Och detta är en andelig bön och ligger all magten på henne. Den bön som sker med munnen är en ringa sak mot desse andeliga bönerna". Men då nu alle skulle bedja, kunde bönen icke vara något eget embete i kristenheten, som någon särskild person skulle hafva. Bönens embete vore en allmännelig sak. — Efter en utförlig framställning af det, som till detta spörsmål hörde, öfvergår Olaus till det tredje, som var af beslägtadt innehåll med det nyss anförda. Det handlade om den *kyrkliga styrelsens lag, bud och stad-*

går, huru vida dessa "*kunde binda menniskan till någon synd, om hon gör der emot*". Vid besvarandet af denna fråga synes motsatsen mellan Peder Galle och Olaus Petri hafva varit till en viss grad mera skenbar än verklig, då nemligen Peder Galle talar om prelaters och kyrkans förmäns bud, att de voro Guds bud så vida de voro rättfärdiga och "drogo menniskor till saligheten", d. v. s. att det som sant och rätt vore, det vore också att räkna för Guds bud. Denna förklaring kunde Olaus Petri icke bestrida, men spörsmålet, sade han, lydde icke derom, utan om sådana bud, som icke hade Guds ord med sig, och Olaus menade, att Galle hade velat utsträcka kyrkans fordran på tro och lydnad äfven till så beskaffade stadgar, då han talade om huru Gud allsvåldig gåfve jemt och ständigt nya ingifvelser i deras sinnen, som voro kyrkans förmän. Detta ville Olaus Petri bestrida, ty "då vore all den heliga skrift fåfängeligen utgifven, för ty hvad gjordes oss sådan gammal skrift behof, efter det vi alltid skulle få ny inskjutelse och lärdom af prelaterne, som ock så väl vore af Gudi, som den skrift vi hafva fått af apostlar och profeter; ville ock följa derut, att ju längre kristenheten stode, ju bättre och fullkomligare vorde hon, så att hon skulle nu mycket bättre och fullkomligare vara

än hon var i apostlarnes och deras näst efterkommandes tid, och att de prelater i vår tid äro, skulle hafva ganska fullkomligare lärdom än Christus sjelf och hans apostlar hafva haft". — Det fjerde spörsmålet angick kyrkans företag att bannlysa menniskor, eller, såsom orden lyda, *"huru vida de hade magt med bann skilja någon från Gud såsom en afhuggen ledamot af Guds församling och göra honom till djefvulens ledamot"*. Denna fråga var blott en omsägning eller tillämpning af samma sak, hvarom talet hade handlat i det andra i ordningen bland spörsmålen, och besvarades korteligen af Peder Galle med hänvisning till det som han rörande detta andra spörsmål hade anfört; men Olaus ingick nu i en längre framställning af förhållandet mellan församlingen och presten, att Guds ords lärdom vore fri, och stode det en hvar fritt att med Guds ord hugsvala eller straffa en annan, så att han vore med Guds ord löst till syndens förlåtelse eller bunden till dess straff. Att sådan magt särskildt utöfvades af presten, vore blott deraf kommet, att "ändock denna magten är allmänneligen, utväljas dock de förståndigaste till sådant embete, att de den allmänneliga magt bruka och drifva skole". Tvistefrågan handlade om prestembetets karakter och den andliga herskaremagt, som den Romerska

kyrkan ville tillerkänna kyrkans lärare, men hvilken Olaus Petri i öfverensstämmelse med protestantismens grundsats förnekade. — Det femte spörsmålet innebar en fråga, om "*det herradöme, som nu uppkommet är med påfven och hans hop, är mot eller med Christo*". Äfven denna fråga är i sjelfva verket en omsägning af det föregående, men behandlades å nyo från ömse sidor under åberopande af skriftens språk och af Peder Galle med stöd derjemte af kyrkans urgamla häfd. Olaus Petri åter stödde sig vid det skriftens språk, hvaruti vår Frälsare bjöd sina lärjungar, att "de skulle gå ut och predika hans heliga evangelium, i hvilket embete de skulle förmoda sig motgång och förföljelse, såsom det ock tillgick med honom, och förböd att de icke skulle vara konungar och förstar". — Det sjette spörsmålet var också ganska nära sammanhängande med de föregående. Det handlade derom, huru vida "*något annat är guds tjenst än att man håller hans bud; såsom äro menniskofunder, dem Gud icke budit hafver*". Här återkom den fråga, som förut var behandlad: om påfvens och prestembetets magt och den kyrkliga traditionen. Peder Galle försvarade de påbjudna kyrkobruken, sådana som att "sjunga eller läsa sju kyrkans tider, gånga till kyrka, höra messa och andra tider, höra pre-

dikan, falla på knä, slå sig för bröstet, taga vigdt vatten, bränna ljus och annat sådant, som kristne menniskor bruka i den helga kyrka"; allt detta vore en tillämpning af det tredje budordet: "du skall hålla söndagen helig". Sådant vore gudstjenst, som menniskan brukar "utan till i lekamen till att bevisa den gudelighet, som invertes är i själen". Men Olaus åter håller sig strängt vid den läran, att blott det är gudstjenst att man håller Guds bud; om sådan tjenst som dessa yttre bruk, hvilka påfven och biskopar insatt, hade Olaus att åberopa Frälsarens ord: "detta folket nalkas mig med sin mun och hedrar mig med sina läppar, men deras hjerta är långt ifrån mig". — Det sjunde spörsmålet ingår i kristendomens djupaste innehåll. Det handlar, "*om menniskan kan varda salig för sina förtjensters skull eller af blotta Guds nåd och barmhertighet*". Läran om gerningarnas rättfärdighet förklarades af Peder Galle sålunda, att "Gud skickar menniskan till att göra några goda gerningar", och dessa tillräknas menniskan på det sätt, att "Gud bereder af sin enkannerliga miskund och barmhertighet menniskans vilja till att göra goda gerningar". Denna förklaring var sådan som till en viss grad tillfredsställde Olaus Petri, men han framhåller bestämdare och strängare den

gudomliga nådens verk. Hans uttryck är, att "vår salighet kommer oss af Guds nåd och barmhertighet och icke för våra förtjensters skull", och att ehuru saligheten utlofvas för goda gerningar, kan dock menniskan aldrig göra några gerningar med mindre att Gud af sin barmhertighet gifver henne den nåd att hon goda gerningar göra kan. Och ur denna lära drager Olaus vissa slutsatser, dem han vill lägga sin motståndare på sinnet, att aflat, messa och annat mycket, som brukades, "faller neder af samma beslutning", d. v. s. att den katolska kyrkans yttre verk och gerningar förlorade sin vigt i följd af denna lära om tron och gerningarna. — Det åttonde spörsmålet handlar om *klosterlefvernet*. Peder Galle åberopar profet-föreningarna i gamla testamentets tid, såsom ock att många "renlefnads" män hade funnits i Jerusalem på den tid, "då tron begyntes", hvarjemte han anförer Jesu ord till den unge mannen i Matth. Ev. 19 kap: "vill du vara fullkommen, så gack och sälj allt det du eger och gif åt fattigt folk och följ mig efter" *. Klosterlifvets vigt och värde förklarades vidare på det sätt, att klosterlefvernet och löftet, om det hölles, skulle mycket hjelpa menniskorna till

* Bibelspråket anföres i Olai skrift icke alldeles ordagrant lika med vår vanliga text.

att hålla tio Guds bud, ty de tre onda frestelserna, som draga kristna menniskor från saligheten, nemligen kroppens onda begärelse, girigheten, "som kallas ögonens begärelse", och slutligen högfärden, allt detta skulle genom klosterlefvernet öfvervinnas medelst renlefnad, fattigdom och ödmjuk lydaktighet. Denna framställning tillfredsstälde på intet sätt Olaus Petri, som viste sig icke hafva funnit något ord om klosterlefvernet hvarken i gamla eller nya testamentet. Hvarken profeterne eller de gudfruktiga personer, som omtalas i Jerusalem vid tiden för kristendomens uppkomst, kunde räknas såsom klosterfolkets förebilder. Fattigdomslöftet betydde intet, ty klosterfolkets fattigdom bestod endast deruti, att man gaf sin egendom till klostret, och klosterlifvet vore icke någon genväg till saligheten, som hänger allena på Guds nåd och barmhertighet. "Christus med den helige Ande allena är den, som de synder borttager, och icke klosterlefvernet". — Nionde spörsmålet angår *nattvardsläran*, om "någon menniska hafver eller hafver haft magt annorlunda stifta om sakramentet i vin och bröd än Christus sjelf insatt hafver". Peder Galle erkände i fullt mått, att ingen menniska egde att annorlunda stifta än Frälsaren sjelf hade stiftat i allt som angick sakra-

mentets väsende, såsom att sakramentet skulle anammas i vin och bröd samt med just de ord, som funnos i den heliga skrift, men allt annat, som vid sakramentets utdelande brukades, att man skulle anamma sakramentet fastande o. s. v., detta vore kyrkans verk, som dock borde hållas i vördning. I denna förklaring förefaller oväntadt, att det, som väl skulle vara den egentliga tvistepunkten, blef alldeles förbigånget. Der talades nemligen intet om kyrkans bruk, att kalken icke meddelades åt lekmän. Denna anmärkning blef också hufvudsaken i Olai Petri yttrande, hvartill äfven lades en fråga till motståndaren, ho hade befalt klerkeriet, att de skulle göra ett offer af Christi lekamen och blod. — I det tionde spörsmålet talas om *"uppenbarelser, som sägas skedda vara, andra än de, som i den heliga skrift beslutna äro"*. Peder Galle menade, att mången uppenbarelse af Guds lönlige domar och lärdom vore gjord, den der icke vore beskrifven i den heliga skrift och skulle dock icke derföre hållas för vidskepelse. Såsom exempel anfördes, huru den helige Augustinus hade erhållit en underbar uppenbarelse af den helige Hieronymi ande i Hieronymi dödsstund, och likaså huru samme helige man Hieronymus hade efter sin död genom ett heligt järtecken vederlagt den villfarelse, som

på den tiden var uppkommen, att ingen skärseld funnes. Härtill hade Olaus Petri det svar, att sanningen är i skriften rikeligen nog uttryckt så mycket behof göres till saligheten; derföre behöfdes ingen annan uppenbarelse, men väl vore faran stor, om man vedertoge någon sådan, ty djefvulen förskapar sig till ljusets engel att bedraga menniskan. Olaus förnekade icke att ju uppenbarelser kunde finnas, som hade sanningen med sig, men det vore farligt att bekymra sig med dem. Ty då icke alle hade den helige Andes gåfva att åtskilja andarne, kunde lätt hända att "djefvulen varder ofta anammad der man menar ljusens engel vara för handen". Derföre vore det mycket tryggare att man lät fara några få uppenbarelser, de der sanna kunde vara, än att man skulle med någon falsk uppenbarelse bedragen varda. Gud hade icke budit oss att sätta tro till andra uppenbarelser än som funnos i den heliga skrift. — I det elfte spörsmålet talas om *skärselden*, hvars tillvaro Peder Galle fann så afgjord, att han synes knappt ansett mödan värdt att upptaga frågan, men detta gjorde han likväl med vidlyftig bevisning af skriftens ord och af kyrkans tradition. I den heliga skrift söktes ett skäl på det ställe, der det talas om synd mot den helige Ande, som icke förlåten varder hvar-

ken i denna verlden eller i den tillkommande. Af dessa ord skulle nu den slutsatsen följa, att en del synder förlåtes i denna verlden och en annan del i evigheten, men i himmelen kunde det icke ske, ty der funnes ingen synd, och ej i helvetet, ty der funnes ingen förlåtelse, således måste det ske i ett tillstånd mellan himmel och helvete, som vore skärselden. — Olaus Petri deremot ville icke medgifva, att skärseldens lära hade någon bestämd grund i den heliga skrift, ehuruväl han erkände, att skriftställen funnos, som gåfvo en viss anledning till denna lära, men andra ställen voro af motsatt syftning, hvarför ock stor tvedrägt rådde om denna fråga. Ett stort skäl mot skärselden vore, att denna lära stridde mot den tro vi skulle hafva till Christum. Vore det så, att några synder skulle straffas med skärseld, då hade ju Christi död icke gjort till fyllest för alla synder. Olaus Petri ville dock icke ovilkorligen neka, att ju ett slags skärseld möjligen kunde finnas, men — tillägger han — "det säger jag, att han icke med skriften bevisas kan; Gudi gifver jag det i händer, han vet bäst huru det tillgår med de döde". — Det tolfte och sista spörsmålet handlade om *helgonens dyrkan* och huru vida helgonen vore "försvarare, patroner, medlare eller fördagtingare inför Gud".

Peder Galle påminner om huru Abraham i gamla testamentet hedrade och vördade de helige englar, som honom teddes, och huru Cornelius tillbad S. Peter. Medlare och hjelpare vore helgonen "icke fördenskull, att allsvåldige Gud är icke så goder och milder och mägtiger att han förmår och vill gifva oss det vi begära af honom utan deras bön", men Gud hade så skickat, att vi skole icke få det vi begäre utan genom helgonens bön, uppå det vi skole hedra och göra dem vördning att Gud skall så hedras i dem. Någon egentlig bevisning för helgondyrkan innehålles knappt i Peder Galles svar; Olaus Petri åter utgår från den afgjorda saken, att helgondyrkan ej kunde bevisas af den heliga skrift, men väl vore det sant att den heliga skrift icke förbjuder att egna vördnad åt heliga framfarna personer, "när det går redeliga till och man icke gör helgonen den heder och pris, som Gudi bör allena hafva. Då prise vi Gud i sina helgon, när vi tacke och äre honom för sin stora nåd och barmhertighet, som han med sina helgon gjort hafver". Och att helgonen vore medlare och fördagtingare inför Gud, försvarare och patroner, detta kunde snarare vederläggas än bevisas af den heliga skrift, ty der funnes blott en medlare och försvarare, Jesus Christus. I sammanhang

med talet om helgonen förekommer äfven frågan om heliga reliker. Peder Galle hade sagt, att helgonen borde hedras, men likväl icke så som Christus eller något det Christus "tillyder, såsom är hans kors, krona, spikar och annat sådant". Af dessa ord hemtar Olaus Petri anledning att tala om relikernas dyrkan. Han utbrister: "O! hvilken stor oförståndighet och blindhet är med denne mannen! Ho hafver lärt honom det, att kronan, korset, spikarne skulle vara ypperligare än Guds värdiga helgon, som Guds son hafver lidit döden för? Skall nu en trästock och ett stycke jern vara större ära värdt än den högvärdiga jungfru Maria, Guds moder, och andra Guds helgon?" Olaus Petri, så visst han icke var någon helgondyrkare, fann det likväl vara ovärdigt att man satte stockar och stenar högre än Guds helgon. "För dem hade Guds son lidit döden, men icke för stockar och stenar, derför måste de ju vara honom kärare och mera vördning värda. Korset var ett stycke trä, der blifver det väl vid".

Till denna skriftvexling med Peder Galle ansluter sig ett dylikt *meningsutbyte mellan Olaus Petri och karmelitermunken Paulus Eliæ**. Med denna skriftvexling finner man sig införd på ett

* Jfr ofvan s. 48. HELVEG, *Den danske kirkes historie til reformationen*, II: 498 o. f. TROIL, I: 151 o. f.

helt annat fält än det som öppnar sig vid läsningen af stridskriften mot Peder Galle. Der rörde sig frågorna omkring den religiösa trosläran, men Paulus Eliæ ingår på betraktelser, som snarare kunna sägas vara af politiskt innehåll. Paulus hade nemligen icke blott företagit sig att skrifva svar på konung Gustafs spörsmål, utan sjelf tillagt åtskilliga egna frågor. Pauli Eliæ ståndpunkt framstår ganska tydlig i det första spörsmålet, som utgår från 5 Mose Boks 17 kap., hvarest läses, att en konung skall icke hafva stor rikedom eller många pund guld, samt icke af högmod förhäfva sig öfver sina bröder. Med åberopande af sådana bibelställen frågar Paulus Eliæ: "hvar hafva nu konungar och förstar fått den rättighet att de måga bruka deras menighet såsom ett rof eller ett byte?" I denna ton fortgår författaren i de öfriga frågorna mera såsom han skolat vara folkfrihetens och menniskorättens försvarare mot den monarkiska despotismen, än den gamla kyrkans talman mot kätteriet. Men det våld och rof, det missbruk af den monarkiska magten, som ligger för hans tanke, är den verldsliga magtens företag att sträcka sin hand öfver kyrkan och under sitt välde underordna hierarkien. Denna tanke framstår mycket tydlig i ett spörsmål, som så lyder,

att, när rikedom icke i sig sjelf är ond, men detta beror deraf huru skatterna användas, "hvarföre må icke då klerken så väl som andre besitta egendom, helst de äro så väl pligtige som andre, och ännu mera, att hjelpa fattiga enkor, faderlösa barn?" m. m. Här ligger tydligt en tanke på de indragna godsen. I de följande spörsmålen inkommer författaren på frågorna om klosterlöften och förbindelser till renlefnad, hvilka han vill upprätthålla, och slutligen återvänder han till talet om den kyrkliga egendomen och uppkastar en fråga: "efter vi alle äro ett i Christo, som Paulus säger uti Galaternes 3 kap., och ingen må förargas på den andre, efter vi äro hvarandras lemmar, med hvad skäl må någon då beröfva och taga från kyrkans klerker hvad dem är tillfallet, icke såsom vrak eller rof, utan antingen genom gunstiga gåfvor eller genom arf, eller ock förvärfvadt med deras egen omhugsan och förstånd?" — Sist kommer en fråga om kyrkans magt att stifta lagar för samvetet och tron, hvilken magt Paulus Eliæ vill försvara med den verldsliga magtens exempel, att när verldslige förstar hafva magt att stifta lagar och ordinantier efter tidens läglighet, så borde ock samma magt höra till kyrkans prelater, särdeles de, som sutit uti det Romaresätet, såsom S. Paulus och S. Petrus,

d. v. s. att påfven borde ega att likasom S. Paulus och S. Petrus skicka och förordna sådant, "som Christus icke omtalade, också i de stycken, som vår consciens tränga och binda". — Olai Petri skrift begynner med en ganska sträng straffpredikan mot Paulus Eliæ för det att denne man hade dristat sig att gifva svar på konung Gustafs spörsmål. Det han gjorde, det hade han gjort ej för att undervisa eller förbättra, ty hade den meningen varit hos honom, skulle han hafva skickat sitt bref till konungen, men nu hade han icke så gjort, utan blott "beryktat" Hans Nåde omkring land och städer, ty det hade icke legat honom så mycket på hjertat, att Hans Kongl. Majestät skulle hafva en kristelig mening, utan mera att inländske och utländske män skulle hafva en ond mening om honom. Och tilltaget att skrifva egna spörsmål till konungen vore ett fåvitskt företag, "likasom konungen gåfve sig ut för någon disputerare och ej annat beskaffa hade utan sitta redo", när Paulus Eliæ honom påkallade. Hufvudsaken för Olaus blef att låta sin motståndare veta, hurudant verkliga förhållandet var med reformationen i Sverige. Detta förklaras nu på det vanliga sättet med tal om de hierarkiska missbruken och prelaternes verldsliga storhet, som ej lidelig vore, hvarunder Olaus

också låter Paulus Eliæ förstå, att man väl viste, det just denna saken vore driffjädern till det sätt, hvarpå Paulus uppträdde: "hvar bispers och presters magt och herradöme ej hade vordet antastad och förminskad, skulle vi Svenske män länge hafva varit din skrifvelse och goda råd förutan", så att om vi ock "platt hade trädt till hedendomen igen, först bisper och prester hade blifvit vid deras ståt och herradöme, hade der ingen magt uppå legat".

Efter ett temligen vidlyftigt ordande i denna ton, jemte framställning om skilnaden mellan den verkliga kristendomen, som borde helig hållas, och de hierarkiska utväxterna, som reformationen var sysselsatt att skära bort, öfvergår Olaus till den senare delen af sin skrift, som innehåller svar på de af Paulus Eliæ framstälda spörsmålen. Dessa voro af sådant innehåll, att svaren måste blifva ett försvar för den Svenske konungens handlingssätt. Detta svar vänder sig nu åter först omkring det talet, att roten och upphofvet till Pauli Eliæ angrepp hade icke varit någon ömhet om den menige mans rätt och frihet, utan blott det att konungen hade vågat röra vid prelaternes gods och magt: "hvar bisper, prelater och munkar hade blifvit vid deras ränta, hade sådana klagomål

väl blifvit till baka, det man deraf klarliga märka kan, att du intet beklagar öfver den beskattning och tunga, som den menige man haft hafver och ännu hafver af påfven, bisper och munkar, de der all land och städer beskattat hafva med deras lögnaktiga och bedrägliga stycken; ja, hade än den menige allmoge fyradubbelt mer vordet beskattad af dem, hade dock allt varit väl gjordt, och är dock deras beskattning mycket skadeligare än den någon tyrannisk förste göra kan, förty en verldslig förste gör med sådan beskattning allena skada till kroppen, men påfven, bisper och munkar göra det både till lif och själ. Med beskattning göra de skada på kroppen; med den lögn och bedrägeri, som de bruka i samma beskattning, der dräpa de själena med". Men hvad ankom, att konungar och förstar gjorde det orätt vore, så vore detta en särskild sak, som Olaus intet ville försvara. Det Paulus Eliæ hade talat om kyrkans egendom, att den samma ej borde missunnas kyrkan att besitta, besvaras af Olaus sålunda: "ho är den, som nekat hafver att de ej må hafva egendom? eller kunna de ej hafva egendom med mindre de skola vara såsom herrar och förstar?" Paulus Eliæ hade velat mycket stödja sig vid S. Britas skrifter; Olaus anförer nu ett yttrande af S. Brita, att "allt det

klerken hafver mera än sin föda och kläder och nödtorft, det hörer icke honom utan de fattige till". Han beder Paulus Eliæ besinna äfven detta ordet, efter det han så mycket beropar sig på S. Brita. — Slutligen försvarar Olaus Petri den kristeliga friheten emot den lära, som Paulus Eliæ ville predika om kloster- och renlefnadslöften. Olaus menar, att sådant ej hade någon grund i Guds ord, och att binda sig på detta sätt, det vore att göra ofritt det, som Gud hade fritt gjort, och ändock gerningarna, som lofvades, icke voro i sig sjelfva onda, vore dock icke godt att göra ett löfte, som "förtager den kristeliga friheten". — Den sista frågan om kyrkans magt att stifta lag för samvetet besvaras med att fästa uppmärksamheten på skilnaden emellan lag och stadgar i det utvertes regimentet, som väl göras och stiftas kunna, samt att lag och bud göra i det andliga regimentet, "som står mellan Gud och vår själ", hvilket vore i skriften högeligen förbjudet vid förbannelse. "Der skole Guds ord allena hafva regimentet. Vår själ är ett ädlare och högre ting än att någon menniska kan råda och bjuda öfver henne. Ej heller är, efter skriften, den i Romerska sätet sitter mägtigare än andre bisper och prester; dem är allom lika stor befallning gifven af Christo, att de

skola predika det Gud sagt hafver och ej det de säga sjelfve".

Olai Petri andra stridskrift mot Paulus Eliæ var *den, som författades med anledning af Pauli Eliæ sändebref till Herr Tyge Krabbe**. I detta författarskap befann sig Olaus i en likartad ställning med den, som Paulus Eliæ hade intagit till tvisten om konung Gustafs spörsmål, att nemligen författaren företog sig att besvara en framställning, som icke var rigtad till honom sjelf, utan till en helt annan person. Men han tog pennan för att motverka det intryck, som motståndarens framställning kunde göra. Af Olai skrift inhemtas, att Paulus Eliæ hade angripit Luther med beskyllning, att denne ville ingen "öfverhet eller herrskap lida, utan alle skola vara lika gode och mägtige, att ingen skilnad skall vara mellan fattig eller rik, lekt eller lärd"; kortteligen sagdt, reformationens uppresning mot hierarkien förblandas med uppror mot all mensklig ordning, och den andliga frihetens lära missförstods eller misstyddes såsom skulle hon leda till allmän upplösning. Sådant missförstånd fans verkligen hos en del af reformationens anhängare**, men kunde äfven begagnas såsom vapen i dess

* Troil, I: 186 o. f.

** Se ofvan s. 40 o. f.

motståndares hand mot hela reformationen. Denna falska uppfattning af reformationen blef nu af Olaus Petri på det kraftigaste bestridd, hvilket icke var svårt, alldenstund beskyllningen icke hade den ringaste anledning i Luthers handlingar och ord, så snart man betraktade dem med sund blick och opartiskt sinnelag. Men deremot kommer Olaus med en motbeskyllning: "jag vill sätta dig annat för näsone, Paule! och låta dig höra ho den är, som sig hafver dragit undan den lydaktighet och hörsamhet, som undersåtarne öfverheten och herrskapet pligtige äro. Påfven med sitt anhang hafver det gjort. Skall jag det bevisa? Historien och påfvens lagböcker bevisa det nog; hvad hafver han annat gjort med sine store privilegier och friheter, utan gjort sig och sitt anhang öfverheten olydige?" Och nu följer ett tal om huru påfven hade "fört herrar och förstar i håret till hopa, så att de hafva tvagit sig i hvarandras blod; det är ej en tid skedt, utan ofta. Hvad gjorde Gregorius den sjunde och många efter honom? Ransaka historierna, så finner du det". På detta sätt fortgår framställningen i sådan ton och anda, att beskyllningarna, som Paulus Eliæ rigtade mot Luther, dem återkastar Olaus mot påfven och de påfviske. När Paulus Eliæ säger, att Luther förvillade verlden,

har Olaus till svar, att icke Luther, men påfven med sine munkar och prester vore den, som förvillade verlden med sin falska lag och lärdom. En annan beskyllning mot Luther var hemtad af den Lutherska läran om rättfärdiggörelsen genom tron, men att ingen kunde varda rättfärdig af sina goda gerningar. Denna lära hade nu af Paulus Eliæ blifvit bortvänd till den falska mening, att Luther skulle hafva velat "bortlägga och förkasta alla goda gerningar" och således predikat en död tro utan sedlighet. Olaus förklarar nu den verkliga meningen af Luthers lära om tron och gerningarna, att "med tron varder den helige Ande gjuten i menniskornas hjerta. Och när hjertat är godt vordet af den helige Ande genom tron, då gör menniskan först de gerningar, som Gudi äro behagliga. Tron kommer det åstad, att man håller Guds bud, och är det trones rätta frukt, att budorden varda hållna, så att der budorden icke hållas, der är icke heller den rätta tron". Likaledes utreder Olaus det Lutherska lärobegreppet till försvar mot beskyllningen, att Luther skulle velat kasta öfver ända all god ordning inom kyrkan. Olaus visar, att det icke var sjelfva sakerna, som Luther förkastade, men missbruken, som han ville utrota. "Han straffar icke prestevielse, när hon

sker efter skriften, men han straffar hårdeligen att de ej vilja bruka det deras embete till kräfver, de skulle predika Guds ord och ej häfva sig upp för herrar". Han straffar icke klosterlifvet, "när det hölles för kristeliga skolor, som det var i begynnelsen, der ungt folk kunde lära tukt och sinne", men jungfrudoms löfte straffar han, ty der "går mången till och lofvar det han aldrig hålla kan, och ser man väl dagligen af frukten hvad det är för löfte". — En hufvudpunkt i Olai skrift var att förklara den Lutherska nattvardsläran i motsats mot den katolska läran om messan, samt att bevisa lekmäns rätt att åtnjuta kalken i nattvarden. Och från denna framställning af den kristna tron i dess djupaste innehåll vänder sig betraktelsen åter till frågan om presternes stånd och vilkor i den yttre verlden. Luther beskyldes att hafva drifvit den satsen, att prester "skola intet hafva, utan att deras tjenst allenast skall vara förgäfves". Denna beskyllning var icke svår att gendrifva, alldenstund Luther idkeligen hade lärt, att hvad för prestens nödtorft kräfdes borde honom gifvet varda. Vidare hade Paulus Eliæ yttrat den meningen, att "ändock biskopar och kyrkans prelater äro onde, äro vi likväl icke deras domare". Meningen var, att den protestantiska uppresningen

mot kyrkan vore ett förmätet öfverdåd. Olaus hade icke svårt att visa, hvarthän den blinda lydnadens lära måste leda, nemligen derhän att lögn och orätt blefve utan all rättelse och straff. Han angriper sin motståndare strängeligen: "förr än han — Paulus Eliæ — vill tillstädja att man skulle döma och straffa biskopar och prelater i det de hafva orätt, tillstadde han att Guds ord skulle blifva platt om intet". Häremot anförer Olaus Kristi och apostlarnes exempel, som voro den verldsliga styrelsen underdånige: "så bör ju visserliga ännu biskopar och prelater vara under verldslig dom och straff, när de bryta, med mindre de vilja sätta sig öfver Christum och hans apostlar". Längre fram i denna skrift kommer Olaus in på frågan om viljans frihet och arfsynden. Paulus Eliæ hade beskylt Luther att han skulle hafva sagt, att menniskan hade "ingen frihet till att göra och låta, utan att all ting skedde af nödvändighet", och ur denna förutsättning leder sig Paulus Eliæ in till den frågan: "hvad göres då behof att Luther vill reformera hela verlden, efter det påfven ej annat göra kan än det han gör?" Olaus Petri vederlägger missförståndet med en utförlig bevisning, som utgår från den satsen, att Gud regerar och verkar all ting, så att alla

ting och gerningar äro af Gudi, d. v. s. hafva sin möjlighet ytterst i Guds skapande magt; "men att en part af dem är synd, det är på kreaturens vägnar", hvaraf följer, att verlden väl kunde vara i behof af reformation. Härefter följer nu ett stycke om den ofta omtvistade frågan, huru vida kyrkan egde rätt att göra lag och förordningar utöfver hvad föreskrifvet var i nya testamentet. Olai svar vänder sig omkring den hufvudsatsen, att Gud i sitt ord hade gifvit rikeligen nog hvad till saligheten behöfdes.

Öfver hufvud förhåller sig så med dessa stridskrifter, att samma tal och svar återkomma med förändrade ord, men hufvudsakligen samma mening. Så följer nu det vanliga talet om helgonens dyrkan, hvarvid Olaus åter igen förklarar den rätta meningen, att Luther ej nekade de fromme helige den vördnad deras minne kräfde, men blott straffade missbruken: "de värdiga Guds helgon skulle vara oss för ett trösteligt exempel och en spegel, der vi spegla skulle Guds stora barmhertighet och godhet"; men nu komma "tiggemunkar och ståtare och draga det enfaldiga folk med Guds helgons falskeliga brukning från den förlossning de skulle hafva i Christi död och pina, i det de lofva stor lön af sådana helgon och komma så den simple allmoga att sätta tröst in på Guds

helgon" i stället för Gud allena. "Der de skulle allena taga exempel, begynna de göra sig patroner och beskärmare, föraktande dermed den ende patronen och försvararen Jesus Christus. Är icke detta ett gräseligt ting? och lika fullt måste han vara kättare, som sådant straffar. Det är intet tvifvel, att de värdiga helgon sågo hundrade tusen sinom heldre att de aldrig ens vorde nämnde här på jorden, än att Gudi skulle sådan försmädelse ske under deras namn". Men med denna stränga förkastelse af helgonens dyrkan fann likväl Olaus Petri icke alldeles omöjligt, att ju läran om de aflidna helgons förböner hos Gud för de lefvande på jorden kunde ega en sanning, ehuruväl han ingalunda ville uppställa en sådan tro såsom afgjord sak, utan lemnade hela denna fråga derhän: "icke nekar jag heller dem bedja, kan hända att det så är, men det säger jag, att vi icke hafva der sådana bevis uppå", att det kunde uppställas såsom en kristelig lärosats. — En af Pauli Eliæ beskyllningar mot Luther var också, att han skulle hafva aflagt fastan, som kristenheten hade hållit i fjorton hundrade år. Här finner nu Olaus åter en anledning att skilja mellan det värdiga bruket, som Luther ingalunda förkastade, och missbruken, som han straffade, ty, säger Olaus, "när man

granneliga tillser, är det en underlig fasta, som man håller nu. De der rike äro köpa sig smörbref och friheter af påfven, och äta de hvad dem täckes, och lyktas så dermed, att de fattige varda tvingade och de rike äro frie. Den rätta fastan är hafva återhåll i mat och dryck, så att man alltid är nykter och icke förtyngd af frässeri och dryckenskap".

Dessa Olai Petri stridskrifter förtjena en särskild uppmärksamhet med afseende på ton och skrifsätt. De utdrag, som här ofvan äro anförda, betyga sjelfva stilens art. Jemför man dessa skrifter af Olaus med andra urkunder från samma tid på Svenska språket, intager hans skrifsätt ett utmärkt rum. Det händer i sextonde seklets skrifter, att man träffar meningar, der man får leta efter den grammatiska begreppsförbindelsen och nödgas ur skriftens allmänna syftning härleda sammanhanget. Men detta inträffar icke vid läsningen af Olai arbeten. Detta omdöme gäller allmänt om det man eger af hans hand; hos stridskrifterna framstår en särskild, utmärkande egenskap i den måttliga bitterhet, som uttalar sig i dem. Visserligen är stridens brinnande häftighet märkbar, och stundom förekomma sådana ordasätt, som i vår tid icke skulle anses för ett värdigt skrifsätt, såsom t. ex. då

den sist omtalade skriften på sjelfva titelbladet benämnes: "Svar på ett okristeligt sändebref, som en lögnaktig munk, hetandes Paulus Eliæ, hafver utgå låtit emot det heliga evangelium, som nu af Guds nåde är i ljuset kommet". Någon gång antager framställningen en viss satirisk eller ironisk ton, såsom då Olaus vänder sig till Paulus Eliæ med anledning deraf att denne hade sagt, att hvarken Peder Galle eller Olaus Petri hade gifvit rätta svar på konung Gustafs spörsmål, den ene "ty han ej torde, den andre ty han ej ville, men med dig — säger Olaus — är det icke så, för ty du hafver både vilja och dristighet dertill. Tu äst icke så blödig som de här bo i Sverige. Tu törs sitta i Köpmannahaffn och skrifva emot konungen i Sverige, det är ju en märkelig dristighet. En sådan kämpe borde ju tillbörliga krönas"*. Besinnar man tidens skick och sakernas beskaffenhet, hvarom tvisten handlade, sedernas hårdhet i det allmänna lifvet, som väl måste lemna något spår äfven i de lärdes skrifter, och det brinnande nit, som här förde pennan, samt missbrukens oförsvarlighet, som bekämpades, och motpartens ofördragsamhet, så får man bekänna, att Olaus Petri ej mycket felade mot den värdighet och sans, som under dessa förhållanden kunde

* Troil, I: 163.

begäras. Sjelf erkände han sig redebogen att stå till svars inför hvar man för det han talat hade. Med dessa slutord beseglas den sist omtalade skriften: "så bjuder jag mig ock härmed till svar, att denna min skrifvelse skall vara mig förekastad och ingen annan". Väl hoppades han, att det han skrifvit hade skulle så vara bevisadt med den heliga skrift, att det väl skulle med sanningen blifva beståndande; men, säger han, "hvar så funnet vorde med sanningen, att jag af menniskoskröpelighet icke hade så drabbat rätt i all stycke, som jag gerna gjort hade, vill jag då alltid vara hvar och en kristen menniska, som ett bättre förstånd hafver, underdånig och låta mig rätta" *.

Samtidigt med dessa skrifter framträdde äfven flera andra arbeten af Olaus Petri till utredning af särskilda stycken bland de omtvistade lärosatserna. Ett sådant arbete är afhandlingen om *äktenskapet* **, hvarmed Olaus angrep det presterliga celibatet. Skriften utgår från den grundsats, att äktenskapet är en gudomlig stiftelse och grundadt i menskligheten innersta väsende samt derför icke borde vara för någon menniska förbjudet. En hufvudsak för Olaus var att bekämpa

* Troil, I: 297.
** Troil, I: 300 o. f.

den djupa osedlighet, som måste blifva följden af en så naturvidrig inrättning som det tvungna celibatet. Det äktenskapliga lifvets sammanhang med alla sedliga förhållanden och sammanlefnadens alla pligter stod ganska klart för Olai föreställning, och den äkta kärlekens höga betydelse uttalades af honom på det bestämdaste sätt. Det var icke blott lifvets lust, som hade sin tillfredsställelse, men äfven det sedliga sinnelagets pröfningar, som hade sin skola i familjelifvet med dess glädje och dess tålamodspröfvande bekymmer. Här talas om en "kristelig kärlek, som drifven och öfvad varder, för ty mannen hafver arbete och omak för sine hustrus och barns bästa och välfärd, och ofta när så tiden och lägligheten tillkräfver att fiender för handen äro eller ock hvad annat hända kan, måste han gifva sig i döden för deras skull, och när han så gör, gör han Gudi en behagelig tjenst, och hvar så hände, som ofta sker, att han i det han ville sådan befallning fullt göra, läte der lifvet öfver, salig vore då han att han i Guds lydno låte lifvet till. Sammaledes är ock med qvinnone, den arbete och omak hafver för sin mans och barns bästa skull, det henne ock såsom mannenom pålagdt är. Vara i sådan stadga, der hon den vedermöda och omak hafva måste, är henne ett tryggt

och säkert lefverne, der hon må gladeliga lefva utinnan, efter det hon hafver der Guds ord för sig, den henne sådan pligt och omak pålägt hafver". Men om celibatets tvång yttrar sig Olaus så, att detta förbud vore emot menniskans natur och mot Guds bud, som blef vid skapelsen till de första menniskorna gifvet, att man och qvinna skulle vara tillsamman, och i det nya testamentet förnyadt, då vår Frälsare säger, att det Gud hafver tillhopa fogat skall ingen menniska skilja åt, utan mannen skall öfvergifva fader och moder och blifva vid sin hustru. "När som en nu förbjuder enom man eller qvinna äktenskapet, det är ett bud, att den der Gud hafver skapat till en man skall träda från sin natur och icke vara man, och desslikes att hon, som till en qvinna skapad är, icke skall vara en qvinna". Af en sådan åsigt måste blifva en följd, att förbudet mot presters och klosterfolks giftermål vore mot Gud, hans heliga ord och mot naturen. Osedligheten, som af celibatet härledde sig, framställdes i Olai skrift i all sin vidrighet och i starka drag. Detta förderf var i hans ögon så skriande, att det icke blef honom nog att tala för lagstiftningens förändring, att förbudet må varda upphäfdt, utan han förmanar och råder en hvar, som det angick, att träda ifrån det för-

budet och icke låtsa derom att det räknades bland kyrkans gällande lagar. Han erkänner icke heller den lagens formela giltighet; han ingår i en lärd framställning för att bevisa det celibatets bud var af äldre kyrkomöten förkastadt och aldrig hade blifvit med kyrkans fria samtycke besegladt. Sådant förbud hade ej bort göras "utan det menige klerkeris samtycke, och hvar det menige klerkeri, som då var, hade det än samtyckt, som dock icke skedde, hade de dock likväl icke magt att göra förbud öfver dem, som efterkommande vore, och derföre hafva påfvar, biskopar och prelater, som till sådant förbud råd och dåd gifvit hafva, bevisat sig mot det menige klerkeri som tyranner och själamördare. Hade påfvar, biskopar och prelater haft så stor lust till att vara utan äktenskap, då skulle de hafva gjort förbud öfver sig sjelfve och låtit de andre blifva i den frihet Gud dem gifvit hade".

Till skriften mot celibatet ansluter sig Olai skrift mot *klosterlefvernet**. Detta arbete har till en viss grad en historisk karakter, ty författaren börjar med att tala om klosterlefvernets uppkomst och de särskilda meningar, som hade funnits derom. Stor skilnad fans mellan kloster-

* Troil, II: 1 o. f.

lefvernet, sådant det af begynnelsen hade varit och sådant det nu var blifvet. I den gamla tiden var "munklifvet ej annat än som en kristelig skola, der man öfvade sig stadigt i Guds ord, lärde ödmjukhet, lydnad, tukt och sinne, så att der man behöfde en lärd man i skriften till biskop eller prest, den tukt och sinne viste, den skulle man gerna finna igen bland munkarne. Desse munkar lefde af deras arbete och voro ingen till tunga, utan allom, som deras hjelp behöfde, voro de efter lägligheten till godo; allt det de med deras arbete förvärfva kunde, det lade de ifrån sig till den allmänneliga drätseln", af hvilken de ej blott sjelfve lefde, men äfven delade med sig åt främmande, som behöfde deras undsättning. Detta munklefverne, som ej var bundet vid klosterlöfte, ogillas icke af Olaus Petri. "Så stod det" — säger han — "en tid lång, att det gick ganska ärliga till med munkar, men sedan med tiden begynte deras gudelighet förkolna", och ju längre det led, "ju mera förargades munklefvernet, så att de begynte då med tiden löpa om land och städer och aktade ingen regel". — De allmänna grundsatserna för munklifvet skulle nu vara renlefnad, frivillig fattigdom och lydnad. Betraktelsen utfaller så, att dessa klosterlöften voro alla emot Guds ord, och allt kloster-

löfte således en ohelig sak, förutom det att dessa löften gemenligen icke höllos. Ett löfte hade alla kristna menniskor gjort, nemligen till Gud i döpelsen, att hålla Guds bud och vedersaka det ondt var, men att göra nytt löfte der utöfver, sådant som klosterlöftet var, det vore att göra emot det löfte, som gjordt var i döpelsen, och vore blott att binda sig till menniskors bud och stadgar, ty "klosterlefverne är en platt mensklig dikt och påfund, der ej en bokstaf finnes i skriften att man sådant lefverne föra skall". Här var ett löfte till yttre ting, som sjelfva vore likgiltiga: "man skulle besinna, att Guds rike och regimente står icke i några utvertes åthäfvor, i mat, dryck, kläder eller något annat utvertes ting, utan i hjertat invertes, i rättfärdighet, frid och glädje i den helige Ande, så att Guds rike är ett andeligt rike. Nu håller Guds ord det inne, att den i hans rike vara skall, han skall vara kysk och ren, fattig och lydig, men såsom detta rike är ett andeligt, så äro ock renlefnad, fattigdom och lydnad desslikes andeligen". Renlefnad beskrifves såsom en allmän pligt, men ej bunden vid särskildt löfte. Den som verklig renlefnad hafver, "han är ren för Gud ehvad han är i äktenskap eller icke". Fattigdom är också allom bjuden, men denna fattigdom skulle

vara andelig, att man ingen ting hade att sätta sin lit till, "hvarken visdom, starkhet, rikedom eller något kreatur, efter det de ingen ting hafva, der de kunna förlita sig uppå, derför sätta de all deras lit, hopp och tröst in till Gud, och ändock de hafva rikedomar, lägga de dem intet på hjertat, utan äro redebogne att mista dem när Guds vilja så tillkräfver". Lydnad vore också allom bjuden, ej blott att vara våre förmän lydige, men ock hvarannan underdånige. Men klosterlifvets fel var detta, att det var ett löfte att hålla dessa stycken lekamligen och att för den skull lefvernet skulle vara fullkomligare och bättre; "då gjorde de som galit folk, för ty Turkar och hedningar kunna ock så väl hålla sådana stycken som klosterfolk och äro dock ej dess bättre". Således var nu allt klosterlöfte en synd, ty dess grund var verkhelighet och egen rättfärdighet af yttre gerningar, de der dessutom ej voro i sig sjelfva af någon sedlig vigt; "för ty de der gifva sig till sådant lefverne, de göra det ju i den akt och mening att de vilja med deras läsande, sjungande, vakande, fastande och annor stränghet förvärfva himmelriket". — Men der utöfver kunde ock den frågan göras, huru dessa löften höllos; man kunde "förvisa munkar och nunnor till deras eget hjerta och samvete, de

vorde dem väl sägande, om de lefde i renlefnad eller ej. Man måste ju bekänna honom icke lefva i renlefnad, som har ett orent och okyskt hjerta; men om det så är med klosterfolk, det må de ransaka om i deras samvete". — De skulle lefva i fattigdom, men huru det stycket är beställdt, "ser man väl för ögonen. Man öfvergifver sitt eget och lefver i lätja och fåfänghet af annan mans svett och arbete, och när man ser rätteliga till, då är det märkeliga rikedomar, som klosterfolk kalla fattigdom. Hafva godt hus och hemman, der man kan sofva och vaka när honom täckes, hafva fri kost och kläde med allt det honom behöfves öfver nog, håller jag icke för fattigdom, och det ser man i klostren. — Desslikes lofva de lydaktighet, och är dock klosterlefnad ej annat än olydnad, för ty de gifva sig ifrån den lydaktighet, som de skulle göra fader och moder och all verldslig ordning, och vilja blott lyda sine klosterförmän, abboter, priorer och andre". — Allra strängast vänder Olaus Petri sitt tal mot tiggarmunkarne. De andre, som "lefde vid ränta, de måste ju mest vara hemma i deras kloster och hafva ej haft så stort tillfälle att bedraga hvar man, efter det de ej hafva så mycket farit omkring som tiggemunkar", men om desse heter det, att de "löpa hus från hus, lära och

predika lögn och bedrägeri. Gud hafver lagt mannenom den pligt uppå, att han skall äta sitt bröd i sitt anletes svett, så att Gud vill att hvar och en skall lefva vid sitt arbete. Här emot göra desse munkar, de der ej vilja arbeta, utan vilja vara fåfänge och göda sig af annan mans svett och arbete. Så är ock sådant tiggande emot en broderlig kärlek, för ty den, som älskar sin nästa, han begär intet vara honom till tunga, utan arbetar hellre sjelf, på det han kan vara honom till lisa. Ej är det heller ärligt och redeligt, att en väl färdig karl, den der hvarken är halt eller blind, skall löpa om landet och taga upp den almosa, som de fattige, halte och blinde hafva skulle". Och så som munkars synd vore stor med deras almosetiggande, så vore almosegifvande en ogudelig handling; ty det att menniskor födde tiggemunkar med almosa, det vore att styrka dem till deras bedrägeri och ogudaktighet och att träda ifrån den sanna tro man skulle hafva till Christum allena, ty almosor gåfvos ju i den mening, att gifvaren skulle varda delaktig af munkarnes goda gerningar. — Men med all den oblidkeliga strängheten mot klosterlifvet kunde dock Olaus Petri ej vara blind för den skilnad, som fans, att ej alla voro lika i flärd och synd. Han erkänner, att "många märkelige

personer, både män och qvinnor, hade oförvärandes kommit i detta ogudaktiga väsendet och hade dock af Guds nåd vetat hålla sig till Christum allena och platt intet hafva förlåtit sig på deras lefverne, och varit rättsinnige kristne i deras hjertan, ändock de hafva af oförståndighet haft munka utvertes åthäfvor". — Skriften slutar med en förmaning till "klosterfolk och deras vänner" att besinna verkliga förhållandet. Här talas om ännu flera missbruk, huru det plägade tillgå att menniskor kommo i klostren, somliga i deras barndom, "då de hvarken ondt eller godt rätteligen besinna kunde"; andra funnos ock, som voro trugade af sina föräldrar, de der hade menat att de ville offra sina barn Gudi. Många voro ock trugade af ren egennytta, på det andra skulle få deras arfvedel. Alla dessa personer hade redelig orsak att gifva sig ut igen, "och *summa, summarum* ingen är den i kloster, som ju icke hafver redelig sak till att gå derut". Allt klosterlefverne borde förstöras. Förmaningen rigtas till "alla kristna menniskor, som sina barn, vänner eller fränder hafva i kloster, att de äro dem behjelplige dertill att de må komma derut".

Dessa skrifter om äktenskapet och klosterlefvernet äro icke rigtade mot viss person, såsom de föregående mot Peder Galle och Paulus Eliæ;

men de handlade om sådana delar af det kyrkliga systemet, der reformatorernes läror och papismen stodo gent emot hvarandra i oförenliga motsatser, hvarföre också tonen och skriftens hela anläggning måste blifva polemisk. Till en viss grad kan detta sägas äfven om den afhandling *"om sakramenten"* *, som Olaus utgaf år 1528. Motsatsen mellan protestantisk lära och papistisk var äfven rörande detta stycke mycket skarp. Ämnet behandlas utförligt, så att framställningen kommer att beröra åtskilliga delar af den kyrkliga dogmatiken samt kyrkoseder och bruk. Här talas icke blott om messeoffret samt missbruket att lekmän uteslötos från kalken i nattvarden, utan skriften handlar äfven om döpelsen och om de religiösa handlingar, som Romerska kyrkan räknade för sakrament, men hvilkas sakramenterliga betydelse reformatorerne underkände, sådana som äktenskapet, prestvigningen, sista smörjelsen m. m., och äfven åtskilligt annat af dogmatiskt innehåll kommer här på tal. Särskildt och med mycken nitälskan behandlar författaren den omtvistade frågan rörande gudstjensten på modersmålet. Bibelspråk anföras, som de påfviske ville lägga till grund, men som Olaus förklarar på motsatt vis, och framställningen bär äfven spår

* Tkoil, II: 99 o. f.

af författarens bekantskap med den kanoniska rätten samt den äldre teologiska litteraturen. I allmänhet gäller om dessa Olai teologiska skrifter och särskildt om denna, att arbetet står på gränsen af en lärd teologisk afhandling och en framställning för menige man. Ändamålet var menighetens upplysning, men den vetenskapliga grundläggningen undandoldes icke. Emellanåt framträder den polemiska tonen ganska bjert, såsom då författaren beklagar sig att kyrkotukten missbrukades på det sätt, att den samma icke så mycket drabbade uppenbar last och synd, men mera de brott, som äro "mot påfvens och biskopars personer, deras härlighet, väldighet, uppbörd och rikedomar. Andra synder och laster mot Guds bud, ehuru uppenbara och skamliga de äro, varda intet så högeliga räknade eller bannlysta". I sammanhang med frågan om prestvigningen inkommer författaren på den del af kyrkans häfd eller författning, som handlade om presterliga embetens tillsättning. Han försvarar församlingarnas valrätt, men utan att ovilkorligt fordra denna rättighetens utöfning under alla förhållanden. Menigheten kunde väl gifva den rättigheten åt biskopar och kapitel, helst så länge gudstjensten hölls på Latinska språket, då menigheten icke kunde förstå hvem lärdast vore.

Men blefve gudstjensten återförd till modersmålet, då kunde prestvalet komma till menigheten igen. Och i alla fall, der så icke skedde, vore prestens tillsättning annorledes än genom val att anse såsom ett medgifvande af församlingen. — Medan Olaus ganska allvarsamt straffar det hierarkiska öfvermodet i alla dess former och sätt, iakttager han likväl en viss fördragsamhet i tillämpningen, då han t. ex. yttrar sig om det öfverflödigt stora antal prester, som fans: "dock" — säger han — "är icke meningen' att de prester, som nu äro, skola strax blifva jagade från deras bröd, hvilket de utan deras skuld, ovetandes om sanningen, fått och här till dags haft hafva, utan att de det behålla må i deras lifstid, dock så att de ju beställa att Guds ord predikadt varder". När man besinnar de djerfva upprop, som Olaus i sina skrifter om celibatet och klosterlefvernet gjorde till presterna att gifta sig samt till munkar och nunnor att öfvergifva sina kloster, intet aktande kyrkans lag och klosterlifvets löfte, skulle man knappt väntat en sådan fördragsamhet, som här framträder vid talet om det onyttiga öfverflödet af presterliga personer, hvilkas gagn i församlingen Olaus måste hålla för intet. Och likaså finner man hos honom en ganska öppen blick för det ofog, som från protestantisk sida kunde

begås genom ovist nit, att nemligen, på samma gång hierarkien afkläddes sin falska helighet, presterskapet beröfvades den aktning, som vederbörlig var; Olaus förklarar förhållandet på det sätt, att "när man säger att prester äro tjenare och icke herrar öfver oss, skall man icke det förstå dem till någon föraktelse, men de äro våre tjenare i det ärliga embetet, som de hafva, det är att de skola utspisa oss Guds ord och böra vara ärade af oss om de väl tjena i deras embete". Med detta talet stämmer också godt öfverens det, som yttras om stiftelsen af prebenden och dylika inrättningar, att sådant vore en god sak "till deras uppehälle, som menigheten tjena med lära, predikan och Guds ords förmanelser. Den der undervist varder med orden, han dele allt godt med honom, som honom underviste". Men att stifta prebenden i den meningen att "hålla messa och offra Christum för lefvande och döda, borttaga eller förminska pinona i skärselden", sådan stiftelse vore en helt annan sak, ej allenast onyttig, utan ock okristlig.

Bland frågor, som förhandlades mellan Olaus Petri och Peder Galle, intog frågan om kyrkans bud och stadgar ett utmärkt rum. Men Olaus egnade äfven en egen afhandling åt detta ämne, nemligen en skrift *Om guds ord och menniskors*

*bud och stadgar**. Denna skrift saknar icke en egen märkvärdighet, i det att talet icke begynner med att häfda det skrifna ordets, bibelböckernas text, men utgångspunkten sökes längre in i kristendomens eller, snarast sagdt, gudomlighetens innersta väsende. Med *ordet* menas här det, som läses i det djupsinniga första kapitlet af Johannis evangelium, att ordet var när Gudi och Gud var ordet. "Guds visdom, beslutning eller rådslag kallar skriften Guds ord, Guds son, Guds hjerta, Guds tanke, Guds arm och annat sådant. Af dessa ordena hafva all kreatur deras lif. Och är detta ordet andeligt, efter det Gud är sjelf en ande, och ingen till fullo kunnigt utan Gud allena, och ingen kan komma dertill att han får rättsliga Gud i kunskap och känsla med mindre han får något af den samma visdomen, som Gud hafver om sig sjelf. Guds ord och mening är lifvet; den det (ordet) i sitt hjerta hafver, han hafver lifvet, den det icke hafver, han hafver döden. Guds ord är vägen och ljuset; den det icke hafver, han vandrar vill i mörkret. Guds ord är sanningen, och såsom Guds ord är ett, så är ock sanningen icke mera än en". Denna sanning, detta Guds ord var nu för menni-

* Troil, II: 209 o. f.

skorna uttryckt i de heliga skrifterna, vid dem egde man att hålla sig. Men "det kallas menniskors lärdom, der någon menniska, påfve, biskop eller ho det vara kan, tager sig före och gör der bud uppå, som Gud intet budit hafver, eller förbjuder det, som Gud intet förbjudit hafver, i den akt och mening att det skall vara Gudi till vilja och tjenst, så att dermed skall göras eller upprättas en besynnerlig Guds tjenst, den Gud sjelf tillförene intet budit eller befalt hafver". Mot sådana lagar och bud predikar Olaus och försvarar den fria pröfningens rätt att tillse hvad i mensklig lag vore enligt med Guds bud eller icke: "ingen skall" — säger han — "vara bebunden till att tro det strax vara sant, att Augustinus, Hieronymus, Ambrosius eller någor annar så säger, utan att alle må vara fri till att ransaka och döma derom efter den heliga skrift". Annan magt vore åt mensklig myndighet icke gifven än att förordna om skick och ordning i församlingen, hvilket kunde efter tidens förhållanden lämpas. "Draga de öfverens med Guds ord, så taga vi der gerna vid, icke för den skull att de äro menniskors läror, utan för den skull att de draga öfverens med Guds ord, men draga de icke öfverens dermed, då låta vi dem fara".

Olaus Petri var den sansade reformationens man och fri från all fanatism. Man finner ho-

nom mycket angelägen att skifta rätt och orätt mellan ytterligheterna. Detta har visat sig i flera af de ställen som här blifvit anförda. Samma syfte ligger till grund för en särskild skrift, som bär titeln: *En kristelig förmaning, der förklaradt varder hvad klerkeriet lekmän pligtige äro och hvad lekmän äro klerkeriet pligtige igen**. Denna skrift var, såsom af inledningen förnimmes, föranledd af en tvingande nödvändighet, nemligen det missförstånd, som fans angående presterskapets ställning till församlingen. Reformatorernes stränga angrepp mot hierarkiens magt och välde blef lätteligen af många lekmän utsträckt ända derhän, att ej blott den blinda vördnaden för hierarkien blef öfvergifven, men äfven all verklig aktning det presterliga ståndet förnekad, och i synnerhet dess ekonomiska bestånd blottställdes för en rofgirighet, som utsträckte sin hand ej blott till öfverflödet, men äfven till det nödvändiga. Olaus fann sig föranlåten att göra dessa missförhållanden till föremål för en särskild skrift, i afsigt att förehålla begge parterna hvad rätt och billigt vore. Innehållet är sådant, att prästernes skyldigheter framhållas med strängaste allvar på samma gång lekmännens pligt mot klerkeriet erkännes. Författaren börjar med att tala

* Tholl, III: 17 o. f.

om "hemligt hat", som länge hade varit mellan klerkerne och lekmännen, och såsom orsak uppgifves, att "de som kallas kyrkones förmän hade sig tillegnat större magt och herradöme än skriften dem medgifver", hvilket hade misshagat lekmännen; så ock hade klerkeriet "afundats att lekmän icke hade aktat dem så mycket som de gerna sett hade"; och på båda sidor djerfdes de säga sig hafva skriften med sig, "den ene parten vill med skriften allt hafva, den andre vill ock med skriften platt intet gifva". Om dessa motsatta ytterligheter yttrar sig författaren med allvarlig förmaning till klerkeriet, att de skulle predika Guds ord icke såsom herrar öfver arfvet, men hellre att de skulle vara hjorden en efterdömelse. Det vore presternes pligt mot lekmän att troget predika Guds ord, utskifta sakramenten och med deras goda lefverne gifva dem god exempel och efterdömelse; "när de så göra, då är icke bristen på deras sida". Men då hade också presterne åtskilligt att af lekmännen fordra: först och främst att lekmännen hörde och aktade på dem, när de predikade Guds ord, dock alltid med förbehåll att det, som de predikade, verkligen vore Guds ord; men der de något annat predikade, då vore församlingen icke pligtig att höra dem, snarare att undfly dem. Deremot om

Guds ord predikades rent, vore också lekmännen pligtige att uppehålla presten med kläder och föda, och för denna prestens rätt anfördes skriftens ord, då vår Frälsare, när han utsände sina apostlar, bad dem intet taga med sig hvarken guld, silfver eller penningar, "ty att arbetaren är värd sin mat. Dermed gaf han klarligt till att förstå, att de, som de predikade för, skulle hålla dem deras föda uppe igen". Men såsom de båda parterna nu hade ställt sig, vore fel å ömse sidor: "väl kunna lekmän ropa öfver klerkeriet, att de hafva för mycket, och lekmännen vilja låta se sin evangeliska frukt i det de intet vilja gifva presterne; och såsom presterne hafva gifvit granna akt på de stycken i skriften, som hafva varit med dem, och låtit de andra blifva till baka, så ser man ock lekmän nu, de der grant akta hvad presterne faller emot, men hvad dem sjelfvom faller emot vele de intet akta, så att man ju ser brist på båda sidorna". Oförsonlig borde dock den tvisten icke vara; man kunde hysa hopp till framtiden, att allt skulle blifva godt, om blott presterne predikade troget Guds ord, ty "Gud hafver lofvat att hans ord skola göra frukt, der de troget predikas".

En annan skrift egnades att förklara orsaken, hvarföre *messan* borde vara på modersmålet*.

* Troil, III: 123 o. f.

Denna fråga var likväl så enkel, att all förklaring kunde rätteligen innefattas i det enda ordet, att gudstjensten borde hållas på det språk, som församlingen förstod. Omkring denna tanke vänder sig hela framställningen med upptagande af skäl och invändningar, som kunde göras till förmån för den Latinska messan och hvilka nu bemöttes med det allt dräpande svaret, att "Christus är den vi skole efterfölja och icke sedvanan". En invändning upptogs, att det sades, det de gamle, som gjorde messan på Latinska språket, hade väl varit så vise som de der nu lefde; men dertill hade Olaus Petri det svaret, att det kunde väl sägas tvärt om, att de hade varit så oförståndigt folk som det nu var. Och om messan kunde åberopas en ännu äldre häfd, nemligen apostlarnes egen, hvilka höllo gudstjenst på det språk, som folket talade der de voro, "när de Greker på Grekiska, när de Chaldeer på Chaldeiska, när de Latiner på Latin".

I dessa nu anförda skrifter har Olaus Petri behandlat mer och mindre utförligt åtskilliga stycken af den kristna troslären, men dessutom eger man af hans hand ett särkildt arbete, egnadt åt det hufvudstycke, som för honom måste varit kärnan och hufvudsumman af den kristna

dogmatiken. Det handla rom den frågan, *"hvarigenom menniskan får den eviga saligheten, om det sker af hennes förtjenst eller af Guds blotta nåd och barmhertighet"* *. Svaret på denna fråga var lätt att gifva från den ståndpunkt Olaus Petri i full öfverensstämmelse med Luther hade intagit, att nemligen "rättfärdigheten icke kommer af några gerningar, utan af Jesu Christi tro". Det hade man i alla tider och allt folk af naturligt förnuft besinnat, att "menniskorna icke alldeles så gode och fromme voro som de borde vara; de kunde med allt sitt arbete och konst aldrig längre komma, än att menniskan vardt rättad och bättrad till utvertes gerningar, men hjertat kunde dermed aldrig förvandlas, så att det vardt bättre. Gerningarna hafva sin godhet af hjertat, och icke hjertat eller menniskan får sin godhet af gerningarna, såsom frukten hafver sin godhet af trädet der det på växer, och icke trädet sin godhet af frukten". Sjelfva afhandlingen är delad i fyra delar: den första om Guds lag och budord, hvad de kräfva och huru menniskan icke kan derigenom rättfärdig varda; den andra om Guds nåd och barmhertighet, genom hvilka menniskan varder salig för den tro skull hon sätter till Christum; den tredje delen handlar om trons

* Tröst, IV: 1 o. f.

frukt, som är goda gerningar och ett godt lefverne; den fjerde delen är ett svar på invändningar, som kunde göras mot läran om rättfärdigheten af tron. Hufvudsumman var, att menniskan intet så kan göra som lagen kräfver; "der hafver intet varit sådan kärlek och Guds fruktan i hjertat, som der borde vara, och derför kan ingen menniska dömas rättfärdig af Gudi för sina gerningars skull", men Guds nåd och barmhertighet är salighetens grund. Olaus Petri var fullkomligt fri från all ensidighet; han grundar rättfärdighetens lära på tron, men med förbehåll att man icke "diktar sig en skrymtaretro, der man säger sig tro på Jesum Christum och vill dock intet följa hans sinne och vilja efter. Den tro, som icke hafver förbättring med sig i lefvernet, hon är en död tro och hafver icke rättfärdigheten med sig"; en sann tro hafver med sig kärlekens gerningar såsom sin nödvändiga frukt, men annan dygd och sedlighet finnes icke menniskor emellan än den som är trons frukt; "ingen skickar sig rätt mot menniskor med mindre han först skickar sig rätt mot Gud; den der icke gifver Gudi det honom bör, han gifver ock aldrig menniskorna det dem bör, ty den kärlek vi skole hafva till menniskor skall hafva sitt ursprung af den kärlek, som vi hafve till

Gud; för Guds skull och Gud till vilja skole vi älska menniskor". Medan sammanhanget mellan tron och gerningarna på detta sätt förklaras, finner sig Olaus föranledd att ställa sitt tal till dem, som lade all vigt på gerningarna och till stöd åberopade vissa ställen i den heliga skrift. En särskild uppmärksamhet förtjenar den förklaring, som Olaus gaf åt bibelstället i Pauli första bref till församlingen i Korinth, kap. 13: "hade jag all tro, så att jag försatte berg, och hade jag icke kärleken, så vore jag intet". Detta ordet vore nemligen icke så att förstå, som skulle det sätta kärlekens gerningar i trons ställe såsom rättfärdighetens grund, men ordet var taladt med afseende på villfarande meningar som hade funnits i den Korinthiska församlingen med ensidig förtröstan på den döda tron; derföre framställde apostelen i mycket starka drag kärlekens nödvändighet såsom frukt af tron. Och hvad det ordet beträffade, som läses på samma ställe i apostelbrefvet, att "störst är kärleken", så vore detta så att förstå, "att kärleken sträcker sig vidare ut och är varaktigare; tron och hoppet sträcka sig icke vidare än till Gud allena och vara icke längre än till dess att menniskan med kropp och själ går in i den eviga saligheten, för ty hon får då det händer emellan som hon

trott och hoppats hafver, men kärleken sträcker sig både till Gud och menniskor och blifver till evig tid". — Och åter igen när apostelen Paulus i brefvet till de Kolosser kallar kärleken "fullkomlighetens band", så hade detta ordet icke afseende på den fullkomlighet, "som menniskan skall hafva inför Gud, utan handlade om den kärlek, som kristna menniskor skola hafva inbördes". Åtskilliga andra bibelställen upptagas likaledes till förklaring för att undvika missförstånd, t. ex. det ställe, som innehåller Frälsarens ord om den lastbara qvinnan: henne varda många synder förlåtna, ty hon älskade mycket. Dessa orden vore blott att förstå i sammanhang med det ordet, som Frälsaren också hade sagt till samma qvinna: din tro hafver frälst dig. Men det som Frälsaren denna gång talade om kärleken, det vore sagdt för Fariseernas skull, som i sin kärlekslöshet föraktade den ångerfulla synderskan.

Det har velat synas lämpligt att anföra de här ofvan förekommande yttranden ur Olai Petri skrifter, för att antyda det sätt, hvarpå han gick till väga såsom teologisk skriftställare och bibelförklarare. Ännu en skrift må i korthet utmärkas, såsom också sjelfva skriften blott är en kort uppsats, ehuru af ett märkeligt innehåll. Titeln är: *Om verldens första förvandlingar och*

*ålder**; skriften innehåller ett slags kronologisk beräkning af skapelsens ålder och utsigterna för verldens bestånd eller undergång. Ämnet är sådant, som knappt kan på något uttömmande sätt behandlas, och allra minst kunde detta ske på den tid, då Olaus lefde och naturvetenskapen var föga utvecklad. Men derföre fans icke heller för Olai föreställning någon fråga om strid mellan bibelordet och naturforskningen. Och den inre öfverensstämmelse, som i vår tid torde kunna uppvisas emellan dessa båda kunskapskällor, om de förstå hvarandra rätt, kunde icke heller komma i betraktande. Sjelfva skapelsehistorien var för Olaus en afgjord sak enligt den Mosaiska framställningens ordalydelse. Det, hvarmed han sysselsätter sig, är att beräkna huru gammal verlden på hans tid kunde vara, och slutsatsen blef att verlden var mycket gammal och nalkades nu till sitt slut. Han tänkte sig en tidrymd af något mindre än 6000 år, som förlidit från skapelsens första tid, och längre än de 6000 åren trodde han icke att verlden skulle komma att ega bestånd. Det ville synas honom, att Gud hade gifvit detta till känna dermed, att han skickade sex arbetsdagar i veckan och den sjunde skulle vara hvilodag, och i sex år skulle Judarne bruka

* Troil, V: 19 o. f.

sin åker, men det sjunde skulle vara hviloår; "så skulle ock verlden hafva sextusende arbetes och bedröfvelses år, och sedan skulle hvila och en evig rolighet komma". De 6000 åren tänkte han sig fördelade på tre afdelningar: först 2000 år "utan lag och skickeligt regiment in till dess Gud begynte handla med Abraham"; derefter 2000 år, "der lag och regimente uppkom, och det varade in till Christum"; slutligen åter 2000 år, som skulle höra "Christo och hans evangelium till". Men det yttersta tusendet skulle icke fullt varda, ty "Gud hastar åt ändan för menniskornas synd och ondska skull". Och då nu på Olai tid mera än 1500 år af de sista 2000 voro förlidna, så måste verlden vara i sina yttersta dagar, "hvilket borde vara de kristne till tröst och hugnad, der vi efter Christi befallning skola upplyfta våra hufvud och vara glade, ty vår förlossning är hardt när". — Olai Petri förmodan är af erfarenheten vederlagd, och orden, som han skref, hafva sitt interesse blott såsom betecknande det sätt, hvarpå sådana spörsmål kunde på 1500-talet uppfattas af tänkande och lärde män. Denna skrift af Olaus Petri har blott ett kulturhistoriskt interesse, men ett sådant eger hon likväl.

Och äfven om de öfriga nyss anförda skrifterna af Olai Petri hand kan sägas, att ett kul-

kulturhistoriskt intresse fäster sig vid dem, jemte den vigt och betydelse, som tillkommer dem ur teologisk synpunkt. Det må räknas såsom ett kulturhistoriskt minnesmärke, att en författare på femtonhundratalet behandlade Svenska språket på ett sådant sätt, att hans skrifter ännu i adertonhundratalets senare hälft utgöra en fullkomligt läsbar litteratur. Föråldrade ord kunna der uppsökas och ordställningar, sådana som en författare i vår tid skulle bildat annorlunda, men skilnaden mellan Olai Petri skrifsätt och det, som förekommer hos vår tids bäste stilister, är ej större än att Olai skrifter ganska väl kunna ännu i våra dagar begagnas såsom en lärorik och angenäm läsning. I rent vetenskapligt afseende torde väl dessa skrifter, ur lärdomens synpunkt betraktade, icke motsvara nittonde seklets anspråk; det skulle vara ganska illa beställdt med den teologiska vetenskapens framsteg under den tid, som förflutit, om icke denna vetenskap skulle utvecklat sig genom lärdomens forskningar och nya synpunkter framträdt. Men den eviga sanning, som ligger till grund, är alltid den samma och har i Olai Petri skrifter erhållit ett uttryck, som den kyrkliga forskningen i vår tid torde finna fullt tillfredsställande. Skulle man för öfrigt göra Olai Petri teologiska skrifter till föremål för en

strängt vetenskaplig kritik, så är också fara värdt, att den lärda granskningen förfelade sitt mål, ty dessa skrifter äro icke hvad man egentligen kallar strängt vetenskapliga verk. Olaus skref icke höglärda afhandlingar att af vetenskapens mästare läsas, han skref för den stora allmänhetens upplysning, hans skrifter kunna snarare räknas till hvad man kallar populär litteratur än till den egentligen lärda forskningens verk, ehuru väl framställningen dock är sådan, som tydligen visar sig vara byggd på en grund af lärd, vetenskaplig bildning. Olaus var en lärd man, som gjorde lärdomens frukter allmänt tillgängliga. Med en sådan författareverksamhet stod han visserligen icke ensam; den delades af hans broder Laurentius Petri samt Laurentius Andreæ, likasom desse män voro trogne lärjungar äfven i detta afseende af sin mästare Martin Luther. För den, som något har läst af Luthers skrifter, är det ganska lätt att igenkänna spåren af Luthers ande, icke blott uti innehållet, men äfven anda och ton, skrifsätt och stil bära sitt vittne om beslägtade karakterer.

Det som yttrades, att Olai Petri skrifter ännu i vår tid kunna läsas med verkligt interesse icke blott i sin egenskap af historiska urkunder, har blifvit bevittnadt i det att en af

dem är å nyo utgifven med beräkning att tjena till allmän uppbyggelse i den kristna församlingen*. Olai Petri *Postilla* utkom i ny upplaga år 1857, Sveriges allmoge tillegnad. Detta arbete hade likväl, när det framträdde ur författarens hand, äfven en annan och särskild bestämmelse; det var ämnadt till en upplysande vägledning för församlingens lärare, presterskapet. Arbetet var utan tvifvel ganska väl beräknadt för detta ändamål, sådan den tiden var; men när man känner, att denna postilla var ämnad till presternes upplysning, erhåller man den föreställningen, att okunnigheten hos den tidens prester måste varit ofantligt stor. Denna slutsats är visst icke oväntad, men får också här sin bekräftelse. Ty det som i synnerhet utmärker Olai Petri postilla är just en ytterligt stor enkelhet, såsom vore skriften beräknad för de olärdaste nybegynnare i kristendomskunskapen. Författaren förklarar sin mening, då han uti förordet talar om den okunnighet som vore så allmän i följd deraf, att den heliga skrift icke hade funnits på modersmålet, och äfven nu, sedan Svensk öfversättning utkommit, var

* Den tryckning af de här ofvan anförda skrifterna, som verkställdes i Troils samling, kan icke sägas vara beräknad för allmän läsning, men tillhör den lärda litteraturen såsom vetenskapliga urkunder.

dock insigten i den heliga skrift mycket ofullständig. "På det att enfaldige klerker och kyrkoprester måtte hafva någon rättelse i Guds heliga ord, till dess de kunde komma på rätta grunden och meningen", vore nu denna postilla skrifven, som hade skett efter öfverenskommelse af "värdige fäder, kyrkans prelater och förmän". Och i denna postilla talas "ganska enfaldigt, eftersom man icke har skrifvit henne för deras skull, som äro förståndige, utan för deras, som ännu hafva föga insigt i skriften, på det att de i början måtte kunna hjelpa sig härmed. Men sedan de äro sjelfve komne så in på grunden, att de veta huru de skola bruka skriften och hvaråt hon syftar, så kan till äfventyrs denna postilla ej mer behöfvas". Predikosamlingen beledsagas af en inledning, hvaruti presten förmanas att lära sitt socknefolk "tio Guds budord, trosbekännelsen och Fader vår. Och dessa må han läsa hvarje helgedag för folket efter predikan, att de kunna lära dem rätt". Af Nya Testamentet borde ock läsas "ett halft eller ett helt kapitel hvarje helgedag" efter predikan, så att folket finge höra alla fyra evangelisterna fullständigt. Så skulle menigheten vänjas vid Guds ord, "och postillan slutligen icke myeket behöfvas, utan sjelfva skriften blifva brukad".

Postillan kan sägas bilda öfvergången från Olai Petri dogmatiska skrifter till en annan del af hans författareverksamhet, som framträder i liturgiska arbeten. Redan sjelfva postillan innehåller ett och annat, som kan dit hänföras. Framför predikningarna läses en "inledning till predikan", som författaren hade skrifvit, "eftersom några klerker äro så enfaldige i förståndet, att de icke veta, huru de skola begynna sin predikan, så må de bruka detta efterskrifna sätt". Derefter följer en "inledning till nattvarden", som var ämnad att framställas såsom en förmaning till församlingen, förr än messan begyntes. I slutet af boken följer ett stycke, ämnadt att brukas för att afsluta predikningarna, "emedan många klerker äro ock så enfaldige, att de icke veta, huru de skola afsluta sin predikan". Och derjemte bifogas en förmaning att begagnas före nattvardens utdelning*, samt formulär för "syndabekännelsen före nattvarden" och för "aflösningen".

Med samma postilla följde äfven en lärobok för menigheten, likasom sjelfva postillan var ämnad till en handledning för presterne. Olaus Petri bifogade nemligen "en liten katekes eller

* "En liten förmaning till folket, som vill gå till Guds bord".

undervisning om Guds bud, trosbekännelsen och Fader vår, jemte åtskilligt annat, som hvar och en kristen menniska bör veta och som äfven hvar och en kyrkoprest är pligtig att lära sitt socknefolk".

Med alla dessa och väl ännu en och annan skrift* har Olaus Petri arbetat för den egentliga religionsundervisningen. För den offentliga gudstjenstens anordning i protestantisk anda har han lemnat grundläggande arbeten i sina liturgiska skrifter: "Handboken på Svenska" (1529) och den "Svenska messan" (1531)**. Dessa skrifter, betraktade i sitt förhållande till nu gällande ordning inom kyrkan, utgöra kyrkohistoriska urkunder af det högsta interesse. Men en mera omedelbar betydelse äfven för senare tider måste tillerkännas Olai Petri arbeten för den Svenska kyrkosången. Han var psalmdiktare och utgifvare af flera samlingar af andliga sånger. Dessa poetiska arbeten, dels originaler, dess öfversätt-

* T. ex. den år 1535 författade skriften: "Förmaning till alle evangeliske predikare öfver hela Sverige, der hvar och en kristtrogen menniska må hafva rättelse utaf, huru hon sig skicka skall, då förföljelse påkommer för Guds ords skull" — i sjelfva verket en bibelförklaring öfver kap. 10 i Matth. Evangelium.

** Troil, III: 41, 147. Jfr om Olai Petri skrifter förteckningen i *Theophrosyne: Läsning för kyrkans och skolans vänner*, häft. I: 77 o. f.

ningar, hafva — åt minstone en del af dem — bibehållit sin plats inom psalmlitteraturen; de hafva öfvergått i senare tiders psalmböcker och återfinnas ännu i den nuvarande psalmboken af år 1819. Den lärde författaren af Svensk Psalmhistoria uppräknar ett betydligt antal psalmer i den nyaste psalmboken, de der i sin äldre form härleda sig från Olaus Petri *.

De skrifter, som här ofvan varit föremål för en betraktelse, sådan som tiden medgifvit oss att anställa, må vara tillräckliga att antyda karakteren af Olai Petri skriftställareverksamhet såsom religionens tolk. Men förr än betraktelsen öfvergår till hans verksamhet på ett helt annat fält, såsom häfdatecknare, må ett arbete ihågkommas, som står på gränsen af teologiskt-religiöst och humanistiskt-vittert författareskap. Detta arbete skulle vara det under namn af *Tobie Comedia* bekanta försöket att i dramatisk form framställa ett ur den heliga skrifts historiska böcker hemtadt ämne. Det synes såsom skulle ett sådant arbete blott hafva sin plats i den poetiska litteraturen, och man skulle då se ett

* Beckman, *Försök till Svensk Psalmhistoria*, häft. 17, bihang III.

bevis på författarens mångsidighet, som ledde derhän att man hos samma person återfunne den religiösa reformationens grundläggare och tillika Sveriges äldste dramatiske skald. Men förhållandet var, att dessa dramatiska bearbetningar af bibliska ämnen, som fordom voro temligen vanliga, hade lika mycket sitt upphof i det religiösa interesset som i det poetiska. Det var icke en fri skaldekonst, hvilken i gamla testamentets berättelser uppsökte ett ämne, som kunde egna sig för poetisk behandling, men det var kyrkoläraren, bibeltolkaren, som begagnade den dramatiska formen för att äfven på sådan väg inskärpa i lärares och åskådares sinnen det bibliska innehållet *. Derföre blef också den poetiska karakteren mycket underordnad, och dessa arbeten hafva icke bibehållit sig på något märkbart rum inom skaldekonstens litteratur. Fans der hos författaren verklig skaldeförmåga, så skulle denna

* Jfr författarens egen förklaring uti inledningen. Den vanliga uppgiften, att Olaus Petri är författare till denna "comedia", grundar sig på en berättelse, att en med Olaus Petri samtidig lärd man, biskopen i Linköping Erik Falck, skall hafva intygat Olai Petri författareskap. Jfr förordet till den nya upplagan: *Tobiæ Comedia, efter tre århundradens förlopp å nyo utgifven 1849* (af grefve Manderström och G. E. Klemming). Jfr för öfrigt framställningen hos Ljunggren, *Svenska Dramat intill slutet af sjuttonde århundradet*, s. 163 o. f.

visserligen gjort sig känd; men i Sverige var den poetiska bildningen ännu för svag, och de anlag, som funnos hos Olaus Petri, hade kretsen för sin utveckling gifven inom den kyrkliga sången, psalmdiktningen. Hans Tobiæ Comedia är inför efterverlden blott en litterärhistorisk "kuriositet".

Men utanför omkretsen af den kyrkliga verksamhet, som har gjort Olaus Petri berömd, har han äfven lemnat ett annat minnesmärke af stort värde, nemligen det historiska verk, hvaruti han framstälde Svenska folkets öden under de tidehvarf, som på hans tid voro genomlefvade.

Olai Petri Svenska krönika bevittnar icke blott författarens lärdom och skriftställareförmåga, utan är tillika af vigt för hans lefnads öden. Denna skrift blef nemligen en bland anledningarna till den hårda onåd, hvarmed konung Gustaf I förföljde den utmärkte mannen. Betraktar man arbetet ur vetenskaplig och vitter synpunkt, intager det samma en vigtig plats bland källskrifterna för den Svenska medeltidens historia, åt minstone för den senare delen af denna tid. Hvad de äldre tiderna beträffar, hedendomens tidehvarf och de första seklerna af den kristna tiden, var författaren så mycket yngre än händel-

serna, att hans verk ej kan räknas såsom historisk källa; men för den senare tiden, som ej var mycket länge sedan förfluten, förtjenar Olai Petri verk allt det afseende, som egnas åt en af sanningskärlek och moget omdöme vägledd historieskrifvares ord. En grundlärd forskning i vår tid stadnar visserligen icke vid detta arbete; medeltidens egna urkunder, diplomerna, måste alltid blifva hufvudkällan; men för en allmän öfversigt af dessa tiders historia lemnar Olaus all den ledning, som man gerna söker hos en författare, hvars framställning knyter en sammanhängande tråd mellan mängden af spridda händelser, och då en långt senare tid företager sig att studera länge sedan förflutna tiders häfder, måste det vara en sak af stort interesse att förnimma, huru dessa ämnen framstälde sig för en historieskrifvare, som stod på ej mycket långt afstånd från händelserna och lefde under intryck af tidsförhållanden, som bildade en skarp motsats mot den näst föregående tiden, hvars händelser han skildradé. Olaus Petri, när han skref unionstidens historia, befann sig betydligt närmare till denna tid än vi befinna oss till 1700-talets s. k. frihetstid och Gustaf III:s tidehvarf. Slutet af unionstiden sammanföll med författarens egen ungdomsålder, och Sten Sture den äldres tid stod ej längre bort i det förflutna på

Olai tid, än 1809 års revolution och konung Carl XIV Johans regeringstid stå från våra dagar.

Det plägar anses mycket svårt att beskrifva ett nyligen förflutet tidehvarf. Svårigheterna skulle ligga dels i källornas otillräcklighet, som kunna föranleda ofullständighet i framställningen, dels uti inflytelsen af dagens sinnesstämning, som kan vara till hinder för det opartiska omdömet; ännu en svårighet skulle härleda sig derifrån, att författaren befinner sig med sin framställning midt i ett ännu oafslutadt sammanhang, och slutligen händer det att historieskrifvaren kommer att, såsom den Romerske skalden uttryckte sig, vandra på en mark, der elden glöder under askan ("suppositos ignes cineri doloso"), ty om äfven hans eget omdöme är oförvilladt, kan ej samma sinneslugn förväntas hos dem, som läsa och bedöma hans skrift.

Den första af dessa svårigheter, källornas ofullständighet, beror af det sätt, hvarpå arbetet är anlagdt. En på alla sidor fullständig historia har aldrig någon historieskrifvare skrifvit, hvarken om sin egen tid eller om en länge sedan förgången forntid; vissa sidor af historien hafva sina källor i öppen dag just derföre, att de äro samtidiga med historieskrifvaren, men det är sant, att åtskilligt af det inre i händelsernas sammanhang

är svårare för samtiden att utforska än det blifver för efterverlden. — Opartiskheten är en sak för historieskrifvaren att med sitt samvete uppgöra. Samtidens passioner kunna visserligen göra blicken skum och omdömet ensidigt, men dessa passioner utöfva sin verkan ganska mägtigt äfven på skildringen af länge sedan förflutna tider. Historieskrifvaren, när han betraktar forntiden, undgår icke intrycket af sin egen samtid. För den, som i vår tid älskar en stark konungamagt, och för den, som svärmar för republikens idealer; för honom, som dyrkar jemlikheten, och för honom, som älskar att hos lysande och storsinte optimater söka samhällets stöd och bragdernas ära, framställer sig t. ex. Carlarnes tid och frihetstiden, Carl IX:s förföljelse mot sin tids mägtige rådsherrar och Carl XI:s reduktionsregering på helt olika sätt, och framställningen erhåller sin färg af sinnesstämningar och tycken. Det är historieskrifvarens pligt att sträfva till sjelfständighet i omdömet och tänka sig in i de döda tidernas anda, så att han fattar sakerna sådana de på sin tid voro, och icke endast sådana de skulle förefalla på den tid, som nu är men denna pligt är icke den lättaste att uppfylla. Den förutsätter en egen styrka i tanken och ädelhet i karakteren, som innebär sjelfbe-

herskningens magt; men för den, som har lyckats tillkämpa sig den magten, det är att besegra sin egen sämre natur, är opartiskheten den samma, ehvad talet handlar om ännu lefvande personer och oafslutade händelser eller angår de dödes minnen och saker, som länge sedan betäckas af forntidens dunkel. Ett fullkomligen afslutadt sammanhang kan ingen historia åstadkomma, ty intet svalg skiljer tiderna åt. Sammanhanget sträcker sig från den äldsta urtid till den tid som är, och till nutiden knyter sig framtiden. Man kommer icke längre än till en viss punkt i den sammanhängande tidsföljden, och denna punkt kan vara den närvarande tiden lika väl som en förfluten tidsbestämmelse.

Tillämpar man denna allmänna åsigt på Olaus Petri och hans historiska verk, så var hans ställning på ett särskildt sätt bestämd genom hans personliga förhållanden. Det var icke blott åren, som hade gått sin gång, men de hade äfven ryckt med sig allt, som hade varit bestämmande för den sist förflutna tiden. En stor politisk omhvälfning hade timat, unionen var söndergången och den hierarkiska kyrkoförfattningen var störtad. Sådant timar ej utan strid, och i den striden händer lätt att ensidigheten blifver mägtig öfver omdömet och hatet öfver känslan. Det fordrades

en stor sedlig styrka för att på Gustaf I:s tid beskrifva Kalmar-unionens historia. Och om den styrkan fans hos honom, som skref historien, så kunde den förtjensten icke räkna på erkännande af dem, som läste historien, och minst af honom, som nu var tidens herre. Ordet var icke fritt på Gustaf I:s tid, hvilket Olaus Petri skulle få erfara.

Vare detta sagdt i allmänhet om Olai Petri historia. Det har velat synas oss företrädesvis värdt att betrakta, huru reformationens man på Gustaf I:s tid skildradè Kalmar-unionens nyss bortgångna tidehvarf. Men interesset stadnar icke härvid. Man utsträcker gerna sin uppmärksamhet till hela verket; man vill förnimma, hvilka föreställningar en man, som stod på höjden af sin tids bildning, gjorde sig om de åldrar, som redan då hade hunnit blifva urgamla forntider.

Om den gamla hedna-åldern har Olaus Petri ej mycket att förtälja. Han hade funnit "ganska liten rättelse huru här i riket hafver tillstått förr än kristendomen hit kom, ty att våre förfäder hafva antingen litet eller intet derom skrifvit; hvar de ock något skrifvit hafva, då är det förkommet med den skrift, som här fordomdags brukades i landet, den man nu kallar rune-

bokstäfver"*. Den kunskap, som den på Island bevarade sagolitteraturen har gifvit oss om vår äldsta forntid, får man icke söka hos Olaus Petri. Men sagoberättelser hade han dock hört, ehuru han icke återgifver dem i sin bok, ty han ansåg dem vara så "blomerade med fabler och förtäckt ord, att man icke veta kan hvad som rätta historien är".

Om Svenska folkets ursprung erkänner han sig intet veta, och må det räknas honom till berömelse, att han höll sin historia fri från de äfventyrliga fantasierna om den Svenska statens oerhörda ålder. De fräjdade Götars utgång från Sverige och Sveriges egenskap att vara folkslagnse verkstad och vagga var för Olaus Petri ingen trosartikel; han hade hört det talet, att "de Götar, som så mycket bedrifvit' hafva i Grekland, Valskeland, Spanien och mång annor land, skola hafva haft deras första utgång här utaf Sverige; hvilket, om så sant är, låter jag

---

* Ibland skrifter, som Olaus Petri skall hafva författat, nämnes äfven en "Om runastafvuradens rätta lynne och förstånd". WIESELGREN, *Sveriges sköna litteratur*, III: 99. Jfr om Olai Petri krönika yttrandet af REUTERDAHL i skriften: "Öfversigt af den behandling, som det hedniska Sveriges historia erhållit före medlet af 17:de århundradet", i *Vitt.- Hist.- och Ant.-Akad. Handl.* XV: 212 o. f.

andra döma om". Åt minstone ville han icke förlägga dessa händelser så långt till baka "som en part mena, hvilka der säga att det skulle skedt vara vid Abrahams tid, väl tu tusende år förr än Christus födder var. Men det kan ingalunda sant vara; långan tid derefter måste det hafva varit skedt, om så skedt är. Dock kan man derom ingen viss tid föresäga; före Christi börd synes det likväl hafva varit. Men huru långt, det vet man icke".

Olai fördomsfrihet stadnade icke dervid, att han betvifiade det gamla talet om Götarnes utgång från Sverige; han hade äfven tillräcklig klarhet i blicken och sans i omdömet att inse, det just ingen heder var att skörda af dessa anor. "Man lägger ju föga ära in dermed att man far' med öfvervåld och orätt i annars land, som oss intet ondt gjort hafva, skinnar och bränner, dräper och förhärjar dem som gerna ville sitta med frid. Det vore oss mycket större ära att våre förfäder hade alltid varit fridsamme och saktmodige, suttit stilla, varit till freds med det Gud dem gifvit hade, och icke röfvat och skinnat andra. Dock prise Götars mandom ho der vill; de, som såto för deras hand, prisade dem intet, utan sade dem vara en hop med skalkar och tyranner". Till dessa klagomål öfver

de gamle Götars barbari hade Olaus också för egen del att tillägga en klagan öfver den oboteliga skada de hade gjort på det Latinska tungomål och lärde mäns böcker. Detta omdöme om de gamla folkvandringarna skulle i en Svensk historia haft en ännu bestämdare tillämpning på de utvandringar, som obestridligen hafva utgått från den Skandinaviska norden, nemligen de s. k. vikingatågen, hvilka Olaus dock endast korteligen omnämner.

Om den fornnordiska hednareligionen hade han ett och annat att förtälja, ehuru blott i allmänna drag; eddaläran i hela sin omfattning var honom okänd. Men han viste att förtälja om heliga lundar, skogar, "der de mycken spökelse eller vidskepelse haft hafva"; han kände Upsala såsom "rätta afgudasätet", och att den ypperste guden hette Thor och den andre guden var Odin.

Det märkvärdigaste i dessa de första styckena af Olai krönika är den åsigt han uttalar om hela den historiska skriftställareverksamheten, hurudan den samma borde vara. Han hade icke endast skrifvit "historien eller ärendet som skedt är, utan hade ock der bredvid — der tillfälle hafver så begifvit sig — satt någor besynnerlig lärdom, der någor rättelse kunde tagas utaf, och der man

ser något godt och nyttigt vara skedt, att man lagar sig der efter och tager der exempel utaf, ehvad vi äre höge eller låge, och att der man ser något ovisliga företaget vara, att vi ock måge lära se vid en annars ofärd och taga oss der vara före". Historien skulle läsas icke för lust och tidsfördrif, utan man skulle derutaf "beskåda verldenes lopp, fåfängelighet och ostadighet", och äfven skulle man akta och besinna, att "äntå djefvulen kommer allt ondt på gång, så förtager dock Gud honom ofta hans onda uppsåt och drifver saken till en bättre ända. När man så läser, då hafver man gagn och nytta deraf, och historien är i sitt rätta bruk".

Med denna förklaring har Olaus Petri angifvit sin egen karakter såsom historieskrifvare. Han icke blott upptecknade händelserna, som hade timat, utan han spanade äfven efter sammanhanget och sökte utveckla den lärdom, som var att hemta. Han framlägger sakerna sådana de äro, i all enkelhet, men han meddelar äfven sin mening om hvad händelserna betydde.

Den äldsta Svenska konungalängden är hos Olaus en helt annan än den, som vanligen förekommer i våra läroböcker. Sagan om Ynglingaätten finnes icke hos Olaus, och ej berättelsen om Odins invandring, men han känner dock vissa

särskilda konunganamn, som återfinnas i Ynglingasagan. Dessa konunganamn förekomma hos Olaus i omkastad ordning. Bråvalla slag är honom bekant, men såsom en strid emellan en konung Hakon Ring och Harald Hildetand. Konung Björn, som emottog Ansgarius, omtalas; men efter honom "blef Ingeller konung, honom kom örlig uppå af enom, som het Iwar Widfaren, hvilken der synes hafva varit konung Björns broder. Då kom honom sådan förskräckelse uppå, att han lät sjelf bränna sig inne med allt sitt husfolk". Här framträder således ett minne af branden i Upsala, men i en helt annan tidsordning än enligt det vanliga sagominnet. Konung Ingel låter Olaus efterträdas af Olof Trätälja, men denne sagokonungs flykt ur landet känner han icke; han räknar deremot såsom hans efterträdare sonen Inge och derefter Inges son Erik Wäderhatt, som i sin ordning efterföljdes af Erik Segersäll, och efter honom "vardt hans son konung, den somlige kalla Erik Årsäll, men allmänneliga kallas han hin milde konung Stenkil". På detta sätt ser man sagominnena omblandade.

På gränsen af den hedniska och den kristna tiden äro vi vane att finna Olof Skötkonungs namn. Det återfinnes äfven i Olai konungalängd, men såsom betecknande en son eller broder till den

nyss nämnde konung Stenkil. För öfrigt äro de allmänna dragen af Olof Skötkonungs historia de samma, som vanligen omtalas: hans dop af S. Sigfrid i källan vid Husaby i Vestergötland, hans förbund med konungen i Danmark mot Olof Tryggvason, samt sjöslaget vid Svoldr, och slutligen ofreden med Olof Haraldsson i Norge. Den berättelse, som vi känna om uppträdet på Upsala ting och derefter Vestgötarnes affall, finnes icke hos Olaus Petri; men någon föreställning synes han hafva haft om yttre inflytelser, som betvingade konung Olof. Det säges nemligen, att "så många lade sig der emellan", att Olof Skötkonung slutligen gjorde fred med konungen i Norge.

Kristendomens införande måste för en sådan historieskrifvare som Olaus utgöra ett föremål af stor vigt. Särdeles mycket har han likväl icke att derom förtälja. Han känner Ansgarius och vet att de första predikanterne inkommo i Sverige på grund af konung Björns begäran hos kejsaren; men Olaus Petri synes icke hafva fäst stor vigt vid Ansgarii verksamhet. Ty, säger han, "efter det att här inge voro, som predikan uppehålla kunde, och Ansgarius blef död, så vardt det till intet, som förut var gjordt med Christi tro, och folket vände sig åter till sine afgudar igen". Och härmed förenar Olaus Petri den ganska

rigtiga anmärkningen, att "det var minsta delen af riket, som någon predikan hört hade, ty Sverige är så vidt, att det icke står till omvändandes med få personer i en kort tid". De efterföljande predikanterne Adalvard och Stephan omtalas, men såsom tillhörande den konungens regeringstid, hvilken Olaus kallar Stenkil och som skulle varit Olof Skötkonungs fader. Från Olof Skötkonungs tid räknar Olaus det kristna tidehvarfvet, dock ännu med mycken blandning af hedendom. Om Sveriges äldsta lagstiftning och landskapslagarnes uppkomst yttrar sig Olaus Petri i sammanhang med det han talar om Olof Skötkonungs son Anund Kolbränna och den bekanta berättelsen, att denne konung skipade lag och rätt på sådant vis att våldsverkarnes hus brändes. "Man skall veta" — säger Olaus — "att fordomdags voro icke så många saker uträttade i beskrifven lag, som nu äro, ty att mesta sakerna stodo i konungens vilkor, huru han straffa ville. Ja, i förstone hade de ingen lagbok, utan konungen var sjelfver lagboken, så att hvad honom syntes rätt vara, det var lag. Så vordo dock med tiden några få stadgar beskrifna, men ganska enfaldeliga. Men med tiden vardt lagboken mer och mer förbättrad".

Den andre sonen af Olof Skötkonung har också sin plats i konungalängden, men med benämningen Amund Slemme, och den bekanta sägnen, huru denne konung skulle vid gränsbestämningen mellan Sverige och Danmark hafva bortskänkt Skåne, omtalas, beledsagad af oblida ord om den oförståndige konungen.

Med denne konung hade nu Olaus hunnit fram till den tid, då efter senare tiders räkning den Stenkilska ätten skall hafva begynt sin regering. Stamfadern var förut intagen i konungalängden; nu följa de öfrige konungarne, Håkan Röde, Inge samt en Stenkil den yngre, som Olaus insätter ungefär i den ordning, der den nyare forskningen har funnit en konung med detta namn. Äfven de senare konungarne af detta hus omtalas, och omdömet om konung Inge d. y., att han var en from och rättfärdig furste, gifver Olaus anledning till en sedelärande betraktelse om fredens och krigets rätt eller orätt: "all örlig och krig skola i den akt förd vara — så framt det skall gå rätt till — att man dermed kan få frid. Men den der så lägger all ting till det bästa, att han frid behålla kan, utan örlig och krig, han hafver lagt större ära och pris in".

Efter den Stenkilska ättens utgång känner Olaus de Sverkerska och Erikska konunga-

längderna samt äfven Ragvald Knaphöfdes misslyckade konungadöme. Tidens tilldragelser förtäljas temligen lika med den vanliga berättelsen, och konung Erik den heliges ädla personlighet erhåller ett rättvist erkännande.

Med Folkunga-ättens uppstigande på tronen sprider sig ett något klarare ljus öfver Sveriges historia, innehållet blifver ymnigare och personerna framträda med bestämdare drag. Sådana personliga minnen som Birger Jarls och Magnus Ladulås', och så rika ämnen som å ena sidan brödrastriderna och å den andra den lagstiftande verksamhet, som utmärkte denna tid, hafva de föregående tidehvarfven icke gifvit åt häfdatecknarens konst att skildra och åt hans omdömesförmåga att genomtränga. Följer man Olaus Petri genom Folkungatidens häfder, så kan visserligen en anmärkning göras, att det, som han egentligen framställer, är det yttre af händelserna, krigen och tronomstörtningarna, men om det inre samhällslifvet och lagstiftningens historia förekommer ej mycket. Vill man således säga, att hans verk är ofullständigt, då han ej framställer mera än en sida af historiens innehåll, så är den ofullständigheten gemensam för honom och de flesta af historiens mästare i äldre tider och ända in i de nyare. Det är egendomligt för det nuvarande

tidehvarfvet, att historiens forskare hafva inträngt djupare än förr i det inre af samhällsskicket och företagit ej blott att skildra de glänsande bragderna af statsmän och krigare, men äfven att genomforska folkmassornas tillstånd, sedernas skick och samhällsordningens lagar. En så mångsidig och djupt inträngande forskning får man icke vänta, vore det ock hos den bäste bland sextonde seklets häfdatecknare; men den del af historien, som fordom helt och hållet uppfylde historieskrifvarnes böcker, har Olaus Petri framstält med all den klarhet i teckningen och mogenhet i omdömet, som skiljer historiens vetenskap från krönikans magra förteckningar. Man lyssnar uppmärksamt till talet, som handlar om Birger Jarl och hans söner, konung Birger och hans bröder, deras gerningar och öden, deras olyckor och brott. Om Birger Jarl är talet temligen kort; det vill knappt synas att den berömde Jarlen intog en så hög plats i författarens föreställning som den, hvilken eftervärlden har tillerkänt lagstiftaren och hufvudstadsgrundläggaren. Bedrifterna omtalas korteligen, och ett allmänt omdöme tillägges, att "Hertig Birger var en märkelig förste och hafver mycket godt skickat och bedrifvit här i riket". Men från detta loford undantages berättelsen om den

blodiga räfst, som blef hållen med de upproriske herrarne vid Herrevadsbro. Om denna tilldragelse har Olaus samma mening, som har fortlefvat intill nyaste tid, men nu är på väg att öfvergifvas, nemligen att den behandling de fångne herrarne fingo undergå skulle varit ett lömskt och illasinnadt trohetsbrott från Jarlens sida *. Mera utförlig blifver framställningen af brödrastriden mellan Valdemar och Magnus; den senares moraliska öfverlägsenhet och Valdemars svaghet framstå i full dager, och författaren döljer icke den förkärlek han hyser för den starkare karakteren, ändock att en ytlig betraktelse skulle kunna frestas att gifva Valdemar rätt, den legitime monarken mot upprorsstiftaren. Men Olaus betraktar icke saken ur sådan synpunkt. Den som får uppbära det ogillande omdömet är Valdemar, om hvilken det heter, att "äntå att han så ofta uppsade riket, så stod han dock hvarken vid ord eller eder, utan ofta uppväckte obestånd mot konung Magnus, och vordo de ju åter förlikte. Ord och ära är en herres eller förstes yppersta klenodium, det honom storliga bör att förvara, och äntå att ostadighet och icke blifva vid ord och sanning är en sådan odygd, atthon allestädes

* Jfr Strinnholm, *Svenska folkets historia*, IV: 405 o. f. not.

straffandes är, så är hon dock allra mest straffandes om hon finnes bland herrar och förstar, ty att konungaord räknas högt, derför skola de ock vara sann, och den der högt är besetin (besuten, uppstigen), han varder af mången beskådad och besedder, ty skall han ock ärliga skicka sig, annars blifver han af hvar man föraktad, som med denne konung Valdemar skedt är, och ju högre en är besuten, ju större blifver hans fall".

Detta sätt att betrakta förhållandet mellan Magnus och Valdemar är betecknande för Olai karakter såsom politisk person och häfdatecknare. Att han hade allvar med den läran, att man skall vara all mensklig ordning undergifven, detta visar sig af hela hans lefnad och lära, men på samma gång hade han stränga fordringar på öfverheten. I vår tid skulle man icke kallat honom legitimist. Han förstod ganska rätt att såsom en samvetsgrann häfdatecknare hålla rättvisans vågskål jemn, och hans lära kan sammanfattas i tänkespråket: det ena skall man göra och det andra icke låta. Det följande af berättelsen om Magnus Ladulås' regering gifver honom anledning att ännu fullständigare låta sin ståndpunkt framträda, då han talar om det af konung Magnus besegrade Folkunga-upproret. "Det varder sällan hördt, att upproriske män emot deras rätta öfver-

het få en god ända. Öfverheten är svärdet befaldt, bjude ingen annar till att taga det utan befallning. Men det skall dock öfverheten veta, att såsom undersåtarne är förbudet gripa till svärd, så är ock henne förbudet att missbruka svärdet, och då missbrukas det när der görs öfvervåld med. Och såsom undersåtarne är förbudet att göra uppror, så är ock öfverheten förbudet att gifva dem tillfälle till uppror".

Likaledes framträder Olaus såsom den lagbundna ordningens taleman, när han lofprisar konung Magnus för den allvarsamma lagstiftning, som denne konung hade gjort emot våldgästning och till den allmänna säkerhetens värn: "I det stycket bevisade han sig som en rättsinnig konung, ty det är öfverhetens embete, att hon skall försvara sine undersåtar för öfvervåld och orätt, och för den skull bär hon upp skatt och skuld af underdånerne. För den skatt, som bonden gör konungenom, bör han varda hållen vid lag och rätt, och med samma skäl som konungen äskar uppå sin skatt af bondanom, må ock bonden kräfva lag och rätt af konungenom. Detta besinnade konung Magnus Ladulås väl, och derföre gjorde han sådan lag, att den der bonden gästa skulle, han skulle göra honom lika för sin kost och täring. Och detta namnet Ladulås är ett ärligt namn,

der konung Magnus hafver haft större heder och pris utaf, än han hade vordet kallad en Romersk kejsare. Ja, de finnas icke många i verldene, som kunna kallas Ladulås; Ladubrott hafver alltid varit i verldene mera allmänt".

Om dessa åsigter äro sådana man väntar af en rättrådig häfdatecknare, blifver man deremot nästan öfverraskad af det omdöme, som fälles af Olaus angående konung Magni frikostiga stiftelser för kyrkliga inrättningar. Orden lyda så: "Man ser i forntiden många märkelige förstar och andre myndoge män hafva varit, som mycket hafva derom beflitat sig, att Gudi skulle ske tjenst, och der hafva de mycket kostat uppå — Gud gifve de hade alltid drabbat den rätta gudstjensten — och för sådan deras flit hafver Gud gifvit dem välsignelse, och allt hafver gått så lyckosamligen till med dem, att ju mera de hafva bort gifvit, ju mera hafver deras gods förökats och deras anslag hafva haft stor framgång. Men med dem, som utan all beskedelighet vilja allt rappa till sig, kan Gud den konst, att såsom de, som gåfvo, icke blefvo deraf fattige, så skola icke heller de, som oredeliga igen taga, blifva deraf rike. Beskedelighet vill Gud hafva både med gifvande och igen tagande". Dessa ord uttalas på samma tid då konung Gustaf I

var sysselsatt att från kyrkan återbörda skatter och goda, som voro skänker af forntidens fromhet. Man skulle icke förundrat sig, om reformationens nitiske predikant, den stränge domaren öfver prelaternes högmod och verldsliga stolthet, hade betraktat dessa forntidens gåfvor med andra ögon. Men just derföre att man känner Olai Petri stränghet i straffdomen öfver det förderf, som hade sitt stöd och fäste just i kyrkans rikedomar, läser man i dessa ord uttrycket af en karakter, som var tillräckligt fördomsfri att erkänna den sanning och rätt, som låg till grund för sådana saker, dem missförstånd och vanvård hade bortvändt från deras rätta bestämmelse.

Bland det, som Olaus vidare har att förtälja, var äfven att konung Valdemars son Erik innanades i fängelse och ej återfick sin frihet. Detta sätt att behandla en person, som ej var uppenbart beslagen med någon förbrytelse, gifver historieskrifvaren en ny anledning att predika lag och rätt för de mägtige, med samma klara åtskilnad mellan rätt och orätt, som alltid utmärker Olai Petri omdömen. Han var icke rätt säker, att ju konung Valdemars son kanske haft någon del i det obestånd, som hans fader hade gjort, men mera än lösa misstankar hade sig Olaus icke bekant. Nu yttrar han sig om detta

förhållande så: "Om han med ingen stycke beslagen var, utan att han blef så satt i en evig fängelse allenast för misstanke och den fruktan skull, att han något göra skulle, må hvar förständig man öfvervåga, om honom är rätt skedt eller ej. Der öfverheten någon straffa eller plåga skall, der skall missgerningen föregå. Öfverheten hafver fått befallning af Gudi att straffa det som gjordt är, och icke det som gjordt kan varda. Tankar plåga vara tullfri. Öfver det som lönligt är vill Gud sjelf vara domare. Och hvar misstanke vore skäl nog till att plåga en med fängelse och annat sådant, då kunde ingen vara trygg eller säker här i verlden, ty att verlden är alltid full med ljugare och lackare, som kunna komma en dertill att han misstänkt varder. Så är det ock bättre att låta en brottsligan man blifva ostraffad, än att den skulle straffas, som ingen skuld hafver. Och skall man alltid vara mera benägen till att hjelpa än till att stjelpa. Och detta vare dem, som öfverheten hafva, sagdt till en liten rättelse. — Dock det går icke allt trådrätt till i verldene".

Sorgespelet om Torkel Knutsson och om konung Magni söner, deras brott och deras undergång har Olaus Petri tecknat med allt det opartiska lugn, som historien fordrar, men dock ej

med den slöa liknöjdhet, som låter rätt och orätt gå sin gång, förtjensten falla obeklagad eller brottet ligga obestraffadt. Om Torkel Knutsson lyder omdömet så, att "det är stort under att alla hans välgerningar skulle så snart förgätna varda. Dock det plägar så gå till i verldene, att alla goda gerningar varda snart förgätna. Det plägar så vara med herratjensten, att den som bäst förtjent hafver, han varder värst lönter". — Om de kunglige brödernes sätt att begå sig med hvarandra har Olaus allvarliga och stränga ord att säga. Han straffar deras trolöshet, särdeles konung Birgers, och han lägger icke något täckelse öfver det våld och förtryck, som utöfvades. Men på samma gång predikar han undergifvenhetens dygd och tålamodets pligt för de förtryckte, och framställer förtrycket af en ond regering såsom ett syndastraff i den eviga verldsstyrelsens hand. "Onde förstar äro landsplågor, der Gud straffar sitt folk med. Derföre strida undersåtarne aldrig bättre emot dem än med en sann bekännelse, att de hafva sådant förtjent, och en innerlig bön inför Gud. För ty Gud, som den plågan hafver lagt dem uppå, han kan ock bäst taga dem henne ifrån igen. Och går det lyckosammeligare till för undersåtarne, att de bedja Gud förlossa sig, än att de skulle sjelfve emot

hans bud gripa till svärd. Ty man ser väl huru det plägar tillgå der undersåtarne vilja sjelfve fördrifva deras onda herrskap; de komma antingen sjelfve der öfver om halsen eller att de få en värre igen än den var, som de fördrefvo. Men der de bedja Gud, att han ville omvända deras sinne eller taga dem af vägen, så går det lyckosammeliga till, efter det Gud kan gifva dem fromma förstar igen, ty konungens hjerta är i Guds hand, såsom Salomo säger".

På samma sätt var också de kunglige brödernes sorgliga undergång för Olai föreställning en Guds skickelse, som de sig ådragit hade. Denna sanning, som historien, om hon rätt begripen varder, på hvarje sitt blad framlägger, att gerningen föder sin frukt, vare sig straff eller belöning, och att mensklig storhet, som bygger på sin egen magt allena, hvilar på lös mark, — denna sanning ligger innesluten i de ord, hvarmed Olaus Petri tager afsked af detta tidskifte: "Deras fader, konung Magnus Ladulås, mente sig vilja väl beställa om sina barn, att de skulle komma till stort herradöme och våra väldige förstar efter hans död och att riket skulle stå i frid och rolighet. Men det kom både dem och rikena till skada och förderf. Så ser man huru stort fel menniskors uppsåt och

anslag hafva. Många mena sig vilja väl förse sina barn och gifva dem dermed orsak och tillfälle till det som ondt är. Hvar desse tre bröder hade varit mindre män än de voro, hade det varit både dem sjelfvom och meniga rikena till mindre eller ock ingen skada. Men der man söker välde och herradöme och icke står så i Guds fruktan som det bör vara, der varder det sällan väl bekommandes".

Konung Magnus Eriksson var för Olaus Petri en tvetydig person. Det onda rykte, som har förföljt denne furste, kunde icke vara för historieskrifvaren okändt, och han saknade skäl och bevis att vederlägga det samma, men han synes icke rätt hafva trott derpå. Läser man hans ord uppmärksamt, så märker man protestantens benägenhet att icke tro det värsta om en konung, som var i påfvens bann och hvars gerningar straffades af det papistiska helgonet S. Birgitta. Han säger om de svåra beskyllningarna mot konung Magnus: "huru der om hafver varit i sanningen, må Gud veta, som allas deras domare är. Är ock så nog troendes att det hafver icke alldeles rätt vordet handladt med denne konung Magnus, och ju mera S. Birgitta hafver haft härmed att beställa, ju mindre är det till troendes". Men någon afgjord försvarare af

konung Magnus var Olaus Petri icke. Han förtäljer helt enkelt den gamla beskyllningen, att konung Magnus och hans gemål hade bragt om lifvet sin egen son *.

Historien om konung Magnus Eriksons afsättning från riket gifver Olaus åter en anledning att framhålla lärdomen om den vedergällning, som genomgår menniskornas lif och historiens tilldragelser. Der hade funnits en annan Magnus, konung Birgers son, som, oskyldig i sin faders brott, hade blifvit grymmeligen aflifvad, och på hans blodiga graf hade rikets herrar upprest Magnus Eriksons tron, den de sedermera sjelfve funno sig föranlåtne att omkullstörta för att gifva sig under konung Albrekts herravälde, af hvilken de sjelfve och Sveriges rike skulle skörda blott ondt, men icke godt. Detta sammanhang af händelser föranleder en betraktelse, hvaruti Olaus delar gerningarnas tillräknelighet efter förtjenst mellan konung Magnus och de öfrige. Han talar om huru liten ynnest konung Magnus hade hos den menige man i riket, och huru han sökte förstärka sig med konungen i Danmark, "riket till en dråpelig skada. Men det

* Detta omtalas i sådana ordalag, som utmärka att Olaus icke kände någon annan grund för berättelsen än ett allmänt rykte, men detta rykte motsäger han icke.

hade varit bättre att han förstärkt sig med sine undersåtars ynnest, vilja och kärlek än med främmande förbund, och det skulle hafva bättre bekommit honom. Så ser man ock af denne konung Magni historie, att Rikets Råd och menige adeln hafva föga gagn haft deraf att de togo Junker Magnus, konung Birgers son, af daga, den de för deras konung utkorat och en kristeliga lejd tillsagt hade; de läto dräpa en utvald konung Magnus och togo en annan konung Magnus igen, sig sjelfvom och menigá rikena till föga nytta. Dock det var visserliga ett uppenbart Guds straff, af hvilket man lära måste hålla eder och löften vid magt. Men straffet var icke ändå dermed ändadt, der stod mera igen".

Detta, som stod igen, var konung Albrekts regering med dess olyckor, dess nöd och förtryck. Till framställningen af dessa förhållanden knyter sig hos Olaus Petri betraktelsen af en annan sak, på hvilken han lade synnerlig vigt, nemligen Sveriges rikes öfvergång till utländsk öfverhet. Konung Albrekt var Tysk, drottning Margareta var Dansk, och ingendera gjorde Sveriges lycka. Olaus Petri yttrar sig på ett sätt, som visar att han ganska väl fattade den stora betydelsen af en fri, nationel utveckling: "efter som nu berördt är, att konung Albrekt var den

förste främmande konung, som Sverige hade sedan kristendomen hit i landet kommen var, så ser man strax af hans regemente hvad under främmande herrskap förmodandes är. Med främmande herrar kommer mycket främmande folk, med främmande seder, der landsens inbyggare varda förtryckte och underkufvade med. Så är verldenes lopp, att hvart och ett land vill blifva vid sina seder och kan icke gerna lida förvandlingar, med mindre att der kommer buller och förtryckelse utaf. — Derföre är det bäst att hvart land blifver vid sin lag och seder, och det sker allra bäst under inländske förstar".

Detta, som yttrades med anledning af konung Albrekt, kunde lika väl tillämpas på drottning Margaretas herravälde. Om denna regentinna lyder eljest Olai Petri omdöme så, att "hon hafver icke gifvit de Svenske stor tillfälle dertill att de skulle stort prisa henne, ty hon stod allt derefter huru de skulle förtryckte och utarmade varda. Hon hafver varit en mägta snäll och förståndig qvinna, men hon hafver icke haft all sin rike lika kär, och är för den skull icke undrandes, att hennes krönika varder annorledes beskrifven i det ena riket än i det andra".

Om Kalmar-unionen kan man icke förmoda att en man i Olai ställning skulle hafva något

annat än ondt att förtälja. Han uttrycker dock sin mening ganska hofsamt då han säger, att "det goda man sökte, det fick man intet, utan det onda, som man undfly ville, det kom oss öfver. För ty samma förbund blef en rätt orsak till allt obestånd, hvilket deraf kom, att alla rikena hade icke samma fördel och nytta af det förbundet, efter det att de vilkor, under hvilka förbundet gjordt var, vordo icke hållna". Med detta sätt att i allmänhet betrakta unionen skulle man vänta att få höra idel lof och pris öfver Engelbrekt och Sturarne. Denna väntan blifver väl icke alldeles besviken, men icke heller i fullt mått uppfyld. Olaus följer med en opartisk berättelse desse Sveriges män på deras bragders bana, men någon hängifven beundran förmärkes icke. Händelserna förtäljas helt enkelt, och rådsherrarnes obenägenhet att med Engelbrekt affalla från konung Erik omtalas på ett sätt som synes antyda, att författaren icke underkände de skäl, som desse herrar kunde hafva att hålla sig faste vid konungen. Detta sätt att betrakta saken stämmer också fullkomligt öfverens med Olai vanliga sätt att bedöma politiska förhållanden, såsom har visat sig af förut anförda yttranden. Han inskärpte gerna lydnadens pligt äfven mot den öfverhet, som ond var. Nu säger

han, att rådsherrarne sade kort nej till Engelbrekts uppfordran, ty "de ville blifva vid deras huldskap och manskap och mente till äfventyr att det var icke lofligt strax sätta sig emot sin herre och konung, att han i någon måtto försåge sig, annars kunde intet herrskap blifva beståndandes. Ho är den herre, som sig icke i någon måtto förser? Skulle strax undersåterne sätta sig upp emot honom, då vore aldrig intet stadigt regemente till. Ej är heller hvar man skickelig dertill att vara konungens domare och döma derom när konungen bör varda afsatt eller ej. Inga menniskor kunna blifva i umgängelse med hvarandra med mindre den ene måste ju mycket lida och unddraga med den andra. Måste man nu mycket lida af sin vederlike, så framt man vill med honom i umgängelse vara, mycket mera måste man lida och unddraga med sin herre och konung, så framt man vill hafva något stadigt regemente. Man måste understundom lida en tyrann, på det man skall undvika många tyranner. Derföre är bättre lida och umgälla med sin rätte herre, än att varda underkufvad af många. Denna grunden synes Rikets Råd hafva hållit Engelbrekt före". Om man skulle våga en anmärkning rörande detta sätt att uppfatta det föreliggande tidsförhållandet, Rikets Råds

ställning och Engelbrekts till konung Erik, så skulle det väl kunna betviflas, att Olai Petri förklaring just hade sin rätta tillämpning, ty det skulle väl så kunna tänka, att de många tryannerne just voro desse rådsherrar sjelfve; men såsom allmän sats förtjenar visserligen Olai Petri åsigt allt bifall, så snart den icke drifves ända till ytterlighet, hvilket icke heller här skedde. Ty lika mycket som han varnar för uppror, så straffar han i de starkaste uttryck de mägtiges felsteg, och hufvudsumman af hans åsigt om konung Erik af Pommern var, att denne furste föll för följderna af egna fel. Så lyder omdömet: "Der herren skickar sig så, att han hafver en ovillig och ogunstig allmoge, der hjelper honom icke mycket att han hafver mång slott och fästen. Och det ser man här med konung Erik, honom kunde ju intet hjelpa at han hade mång slott och fästen, och ingen hyllest. Det skall konungen räkna för det starkesta slottet, att han gör rätt och skål, ty då hafver han både Gud och menniskor med sig. Men gör han öfvervåld och orätt, då hafver han både Gud och menniskor emot sig, och hjelper så hvarken borg eller fäste. Så är ock intet tviflandes, att det stora öfvervåld och orätt, som skedde i landet och i lång tid skett hade, både i konung Al-

brekts, drottning Margaretas och denne konung Eriks tid, hafver varit rätta orsaken hvi bönderne hafva brutit så mång slott ned. Sverige är ett sådant land, som med mossar, berg och skogar så befästadt är, att allmogen icke länge kan med tvång och magt underkufvas, ty de hafva stor tillfälle att sätta sig upp emot deras herre. Derföre regeras Sverige mycket bättre med välvillighet än med mycken stränghet. Och om konung Erik hade det besinnat, hade det icke så gått med honom som det gick". — Något längre fram tilläggas yttermera några ord, som ännu tydligare utmärka, att Olaus Petri, oaktadt sin stränga fordran på lydnadens pligt, gaf rätt åt uppresningen mot konung Erik. Han yttrar sig så, att "denne konung Erik räknade så högt den skada han lidit hade af de Svenske och han ville intet tänka hvad skada och orätt han dem i så mång år gjort hade. De Svenske hade nu väl i trettio år lidit stor oskäl af honom, så att man väl märka kan, att nu dref nöden dem till att göra det de gjorde".

Men om Engelbrekt utfaller omdömet icke desto mindre något obestämdt. Olaus Petri synes hafva tvekat, om han skulle prisa fädernesländets hjelte eller straffa upprorsstiftaren. Han talar om Engelbrekts död: "En sådan ändalykt

fick Engelbrekt, och om det skall räknas för välgerning att han frälste riket af sådan träldom, som det uti kommet var, så blef det honom illa lönt. Och ju besynnerliga i den måtton, att intet straff gick efter hans död. Det hafver af somligom vordit räknadt för fögo skada, att Engelbrekt var af vägen. Skall ock Engelbrekt varda räknad för en upprorisk man emot sitt rätta herrskap, så måga alle upproriske män se på honom hvad de sig förmoda skulle på det sista".

Med spändt interesse följer man Olaus Petri in i det tidskifte, som efterföljer den Engelbrektska tiden. Carl Knutsson blef nu den, som skulle vara Sveriges man, och emot honom reser sig Jöns Bengtsson Oxenstjerna, den stoltaste, den oroligaste bland desse "väldige biskopar", hvilkas öfvermod Olaus Petri med lust och glädje hade sett huru det af Gustaf Vasa nederstörtades. Här kunde frestelsen blifvit stor för reformationspredikanten att låta historieskrifvarens vrede utgjutas öfver den illa beryktade prelaten. Men omdömet utfaller temligen återhållsamt, att "denne erkebiskop Jöns var den förste biskop, som sig uppsatte emot sin rätta öfverhet. Men han betalade det sedan dyrt nog. Honom var Guds ord befaldt, der skulle han hafva straffat konungen med, då han orätt gjorde. Svärdet var honom

intet befaldt, det tog han sig sjelfvom och många andra till skada och förderf".

Konung Carl Knutssons skiftesrika lif synes för Olaus hafva varit mera en lärorik tafla att betrakta än just något föremål vare sig för strängt klander eller mycket beröm. Det lärorika innehållet var dubbelt: det talade om magtens fåfänglighet och lyckans osäkerhet, men också om omöjligheten för Sverige att under Kalmar-unionen vinna frid och lycka.

Den sista delen af unionstiden saknade icke sin ömtålighet för historieskrifvaren; det gälde att framlägga taflan af Sturetiden, i hvars senare tilldragelser konung Gustaf sjelf hade tagit en betydlig andel. Olaus Petri blef trogen sin grundsats att enkelt förtälja händelserna, och han undvek icke sådant, som för partisinnet kunde vara misshagligt att förnimma. Ett sådant tillfälle framstälde sig vid frågan om riksföreståndarevalet efter konung Carls död. Om mötet i Arboga, der valet skulle ske, förtäljes helt kort, att "der vardt en läst Tyskt öl upplagd för bönderne, derföre gåfvo de rösterna som han begärde, den ölet gaf". Sten Stures namn nämnes ej — det säges icke, hvem den var som gaf ölet och fick rösterna, — men då man vet, hvilket också naturligtvis framträder i den följande

berättelsen hos Olaus, att Sten Sture vid detta tillfälle valdes till riksföreståndare, så kan icke nekas, att om det var något stort fel att med god förtäring hålla bönderne vid godt lynne under valet, så har Olaus Petri gjort den beskyllningen mot Sten Sture. Ihågkommer man Sten Stures stora anseende under den tid, som efterföljde unionstiden och var Olai egen samtid, och besinnar man Olai egen ställning till sin tid och hans obenägenhet mot unionen, så igenkänner man här sanningskärlekens exempel. Det samma kan sägas i afseende på berättelsen om regentombytet efter Svante Stures död. Frågan handlade om Erik Trolle och Sten Sture den yngre. Erkebiskopen höll burspråk på torget med allmogen och föreslog Erik Trolle till riksföreståndare, "men der svarade några, som stodo ibland bönderne, att de icke ville hafva den Trolleslägten, ty de Trollar voro af Danska arten. Om de, som så svarade, voro bönder eller några andre i bondekläder, kan man icke veta". En blind beundrare af Sten Sture skulle icke så skrifvit. För öfrigt berättar Olaus händelserna under Sturetiden och lemnar omdömet åt läsaren. Om Gustaf Trolle har han dock ett ord att för egen räkning yttra, att "erkebiskop Göstaf var en styf och ensinnad man, och han ville ingen mans råd lyda, utan

ville allt göra efter sitt eget sinne, och det var både hans och meniga rikets förderf".

Det sista stycket i Olai Petri historia är berättelsen om Stockholms blodbad, som i all sin gräslighet förtäljes; men det, som ryktet har velat förmäla, att Olaus skulle varit närvarande på afrättsplatsen och sväfvat i stor fara att blifva aflifvad, detta förtäljes icke. Ej heller inlåter han sig i någon berättelse om frihetskriget under Gustaf Eriksson. Men sista ordet handlar om konung Kristian; det lyder så, att "till hvad stad han kom, der måste ju någor låta lifvet till. Så att hvar och en förståndig man väl märka måtte, att han Svenskom mannom en plåga vara skulle och ett ris, der Gud dem med straffa ville. Men lofvad vare Gud i evighet, som hafver kastat detta riset i elden".

Död mans minne tecknas bäst af honom sjelf i gerningarna som han gjorde, orden som han talade eller skref. Det har derföre visat sig bäst vara att i teckningen af Olai Petri minne införa honom talande med egna ord. Sådan mannen var såsom religionens lärare och såsom häfdernas tolk återfinner man honom i ännu ett arbete, som vanligen anses härleda sig från Olaus Petri, nemligen

de s. k. *domarereglerna*. Öppnar man någon vanlig upplaga af Sveriges allmänna Lag, så plägar der finnas i början af boken en särskild skrift med titel: "Några allmänna regler, der en domare skall sig alldeles efter rätta". Dessa s. k. domareregler anses vara författade af Olaus Petri. Trovärdigheten af denna tradition är af de lärdaste forskare erkänd *. Innehållet är också sådant som anstår honom mycket väl att hafva skrifvit, liksom ock stilens kraft och renhet utmärker en författare sådan Olaus var, bland de ypperste på sin tid. Yngre än midten af 1500-talet kan denna skrift icke vara, ty hon fans bevisligen år 1562; äldre än denna tid kan författaren icke heller varit, ty skriften röjer intet spår af medeltidens papistiska uppfattning, medan likväl vissa stycken temligen tydligt utmärka arbetets upphof från någon af kyrkans män. Der talas om domaren, att han är "Guds befallningsman, och det embete han förer, det hörer Gudi till; han skall se sig visligen före, att han icke på Guds vägnar dömer en falsk dom". Denna uppfattning af domareembetets betydelse är väl ingen annan än som hvarje lekman, den der någon kristen tro besitter, allt för gerna underskrifver. Meningen behöfver

* Jfr Hans Järta i Vitt.- Hist. och Ant.- Akad. Handl. XIV: 269—270 not.

icke vara någon annan än att rättvisan är Guds vilja och all rätt är af Gudi kommen. Men att en sådan uppfattning af rätt och dom så skarpt framhålles, som här sker i hela första stycket, och rättvisans helgd förkunnas med religiösa ordasätt och ej blott med ett vädjande till domarens pligtkänsla, gifver en anledning att söka författaren bland andlige män, medan likväl intet ord förekommer om påfven eller jungfru Maria eller kyrkans häfd.

Räknar man Olaus Petri såsom författare till denna skrift, så erhåller man ett nytt aktningsvärdt minne att förena med de öfriga, som denne man har efterlemnat. Ty innehållet är af den yppersta art. Der finnes åtskilligt, som kan sägas vara rättsfilosofiska axiomer och derför också tillhör de första allmänna grundregler, dem hvarje lagens tolk måste oaflåtligen i sitt hjerta behålla, så kärt honom är att en värdig domare vara. En hufvudsak i dessa domareregler är den frisinnade anda, hvarmed förehålles hvarje domare, att rättskipningen är hans pligt, men icke honom gifven för lust och vinning: "domaren skall tänka deruppå att, såsom han är sjelf Guds befallningsman, så hörer ock folket, som han döma skall, Gudi till, så att han skall med Guds och icke sin egen befallning döma Guds och

icke sitt eget folk. Ty skall han så döma Guds folk som han vill stå till svars inför honom, som folket tillhörer. Desslikes skall han ock besinna, att domare-embetet är för den menige mans bästa insatt och icke för domarens eget bästå, och derföre skall han bruka det den menige man och icke sig sjelf till godo, ändock det är honom väl sjelf med till godo när det rätt brukadt varder. Dock skall han söka det meniga bästa med embetet och icke sitt eget. Ty domaren är för den menige mans skull och icke den menige man för domarens skull". — Den tanke, som vår tid arbetar att i verkligheten genomföra, att den brottsliges förbättring bör ingå i brottmålslagskipningens ändamål, är i domarereglerna klart och bestämdt uttalad: "Ingenting är domaren så storligen af nöden som beskedlighet, att han vet när han skall vara sträng och när han skall vara mild i lagen, ty allt straff bör vara till förbättring, och straffet bör vara sådant, om möjligt är, att det icke förhindrar honom, som straffad varder, till att bättra sig. Såsom sker med dem der stulit hafva, de stå vid stupona, mista öronen och visas af by, om sådana menniskor rymma bort i främmande land, der ingen känner dem, och vilja sedan bättra sig och föra ett godt lefverne, så varda de aldrig betrodda, och är det straffet

honom, som straffad är, ett hinder, och blifver han deröfver förtviflad och värre än han var tillförene". — Af den barbariska hårdhet, som ofta framträder i den gamla brottmålslagskipningen, finnes här intet spår, men deremot finnas ställen, hvilka synas utmärka, att författaren ville från ransakningen förvisa all tortur eller åtminstone inskränka dess användande till högmålsbrott: "Hvad rätt vore det att man skulle pina och plåga den, som man intet kunde betyga öfver? Skall man ock alltid mera vara benägen till att hjelpa än stjelpa. Så skall man hålla det för en allmännelig regel i all rättegång, att der som så blinda saker äro, der man icke kan utleta hvad rätt är, då skall man gifva honom lös, som beklagad är, der han än vore brottslig. För ty det är fast bättre att gifva en brottslig lös, än pina och plåga honom som obrottslig är. Efter den bekännelse, som en varder pint och plågad till, skall ingen dömas, ty sådana bekännelser plåga vara falska, och ofta sker att många bekänna det som aldrig sant var eller skedde, för den pina skull de lida. Så skall det icke ske utan i högmåls ärende, för dråpeliga saker skull". — Ett annat utmärkande drag i dessa domareregler är den nitälskan, som der visar sig, att dom skall fällas efter andan, men icke efter bokstafven,

så att tillämpningen blifver efter lagens rätta mening och gerningen varder bedömd efter dess verkliga betydelse: "Man skall icke alltid döma om gerningar såsom de gjorda och skedda äro, utan man måste tillse i hvad akt och mening de äro gjorda. Man skall döma gerningen efter hans mening, som henne gjorde, om det skedt är af berådt mod eller ej".

Med dessa "domareregler" kan man gerna sammanställa den märkvärdiga predikan, som Olaus Petri höll vid konung Gustafs kröning år 1528. Man återfinner der samma ton och anda som i domarereglerna och i historien. Predikanten talar om en konungs höga kallelse och dyra pligter samt undersåtarnes pligter mot honom. Denna predikan har sin särskilda märkvärdighet deruti, att det tal Olaus der förde kunde saklöst föras på den tiden (1528), medan krönikan, som han sedermera skref i samma ton och anda, blef under en senare tid under konung Gustafs regering af konungen ansedd såsom i hög grad förgripelig *.

Olai Petri verksamhet såsom författare stod i nära sammanhang med hans yttre lefnadsöden

* Jfr utdrag hos Reuterdahl, *Sv. kyrkans hist.* IV: 352.

och detta på ett för honom olycksbringande sätt. Hans historiska arbete lades honom svårt till last af konung Gustaf. Ensam orsak till konungens onåd var detta arbete icke, men det bidrog ibland annat, åtminstone i den mening att, när konung Gustaf var blifven vred på författaren, sökte han sak med honom i det skrifna arbetet på det vanliga sättet, att den, som söker sak, finner alltid en förevändning. Och en sådan, eller åtminstone en anledning att med oblida ögon betrakta Olai person, kunde väl den om sin värdighet ömtålige konungen hemta äfven ur en annan skrift, nemligen Olai Petri predikan "emot de grufveliga eder och Guds försmädelse, som nu allmänneligen brukas". Predikanten talar om den svåra synden att försmäda Guds namn, hvilken vore mycket gängse, särdeles med lättsinniga svordomar. Sådant borde öfverheten straffa, och "måste öfverheten sjelf lägga sådana eder utaf, annars vore hon i denna sak föga skaffandes". Exempel anföres af konung Ludvigs i Frankrike stränga rättskipning emot dem, som försmädade Guds namn, och derefter tillägger predikanten: "gifve Gud, att alle kristne förstar hade sådant sinne, då skulle man ju se någon förbättring deraf, men Gud bättre att det nu så icke är, de som detta mest skulle straffa, bruka

det mest, ty är här ock, som tillförne berördt är, föga förbättring, ja förvärring och icke förbättring förmodandes, herrena står i denna sak ganska farliga och dem vill visserliga en svår dom öfvergå. Der dem sker sjelfvom ett ord emot af deras undersåter, kunna de med den magt Gud dem gifvit hafver straffa der öfver och taga der icke heller försummelse före. Men det deras herre och Gud, som deras magt och härlighet gifvit hafver, varder så jemmerlig försmädder, bespottad och begabbad, der akta de intet, utan hjelpa fast sjelfve till med, androm till exempel" *. Sådana ordasätt kunde svårligen annorlunda förklaras än såsom ett ganska bittert klander, rigtadt emot konung Gustaf. Och härtill måste åtskilligt annat hafva kommit, hvars sammanhang icke nu mera låter sig utreda. Tiden var kommen, då konungen öppnade sitt sinne för främmande rådgifvare, särdeles den beryktade Konrad von Pyhy, som är känd att mycket illa hafva motsvarat det kungliga för-

* Dessa ord läsas i den äldre upplagan af Olai Petri predikan, men deremot i en senare upplaga år 1560 är ordalydelsen förändrad och något, dock ej mycket, förmildrad. Konung Gustaf, i sitt märkvärdiga bref till erkebiskop Laurentius Petri den 24 april 1539, beklagar sig öfver en utgifven skrift om eder och svordomar, att allt ondt oskäligen tillräknades öfverheten. Thyselius, II: 116.

troendet. Det vore mycket väl öfverensstämmande med denne mannens karakter, om han hade missbrukat sitt tillträde till konungens rådslag, att bereda fall och förderf åt de förre rådgifvarne, sådane som Olaus Petri och Laurentius Andreæ, hvilken lika med Olaus drabbades af konungens vrede. Troligen får man dock söka den djupaste orsaken i misshälligheter rörande reformationens utförande, sedan konungen nu under den senare tiden af sin regering hade utsträckt räfsten med kyrkans gods mycket längre än enligt Vesterås recess och derjemte förordnade om kyrkans styrelse och förvaltning på ett sätt, som väl kunde synas innebära ej blott ett upphäfvande af missbruk, men äfven att kyrkan fullkomligt underkufvades under den verldsliga magten *. Det är begripligt, att ur dessa förhållanden kunde uppstå ett missförstånd, som afbröt all närmare samverkan och utsläckte förtroendet mellan konung Gustaf och Olaus Petri; men obegripligt blifver det i alla fall, att konungen kunde låta sig vilseleda, vare sig af sin egen misstänksamhet och sitt hastiga sinne eller af onda menniskors rådslag, ända derhän att så behandla Olaus Petri.

* Jfr Geijer, *Sv. folkets historia* i Saml. Skrifter, 2:a afd. III: 99. Anjou, *Svenska kyrkoreform. hist.* II: 114. Strinnholm, *Sv. folkets hist. i sammandrag*, III: 282.

som han det gjorde. Det är nemligen en berättelse, som har genomgått historien om denna tid, att konung Gustaf skall låtit inställa Olaus Petri för en af konungen förordnad domstol, under stränga anklagelser, och att Olaus blifvit af denna domstol dömd till döden, men slutligen benådad. En sak är anförd såsom grundläggande för anklagelsen och domen, nemligen att Olaus skulle haft någon kännedom om ett tillämnadt mordförsök, som hade varit å bane mot konungen. Dermed skulle förhållandet hafva varit, att Olaus erhållit en viss kunskap om den tillämnade illgerningen, men ansett sig af samvetspligt förbunden till tystnad, emedan underrättelsen hade kommit honom till handa i hemligt skriftermål.

Denna berättelse har likväl varit tvifvel underkastad. Han återfinnes icke i den tryckta upplagan af Tegels historia, hvilket arbete har plägat få gälla såsom vittnesbärande rörande konung Gustafs regering. Tegels tystnad i den tryckta upplagan betyder dock intet, ty samme författares handskrift innehåller verkligen en utförlig berättelse om anklagelsen och domen. En förmodan har derföre funnits, att på den tid, då Tegels historia trycktes, detta stycke skulle hafva blifvit uteslutet, såsom icke ländande den store

konungens minne till berömmelse. Å andra sidan har dock det otroliga i sjelfva saken och domens uppenbara orättrådighet föranledt en misstanke, att hela berättelsen möjligen kunde varit en uppfinning af papistiskt ursprung, som den papistiskt sinnade Messenius i sin historia icke ogerna återgaf. Tegel skulle således bedragit sig när han intog berättelsen i sin handskrift, och orsaken att detta stycke uteslöts vid tryckningen vore att söka icke blott i vördnaden för Gustaf I:s minne, men äfven deruti att hela berättelsen vore en osanning. Men nu har i senare tider (år 1840) en urkund blifvit i Riks-arkivet upptäckt, som tydligen innehåller en art protokoll under sjelfva ransakningen, hvaraf inhemtas att saken verkligen har tilldragit sig*.

Förföljelsen egde rum vid nyårstiden 1539—1540 och dermed skall, enligt Tegels berättelse, så hafva tillgått, att en särskild domstol var förordnad att sitta i Örebro, hvarest konungen uppehöll sig. I domstolen sutto åtskillige herrar af konungens Råd och främst bland dem nämnes Herr Konrad Kanslern (von Pyhy), hvarjemte äfven några af kyrkans män voro ledamöter

* Jfr Hans Järta i Vitt.- Hist.- och Ant.- Ak. Handl. XVI: 183 o. f.

och ibland dem Olai egen broder, Laurentius Petri *.

Anklagelseskriften är mycket vidlyftig, men, såsom juridisk urkund; särdeles underhaltig. Hon är icke allenast författad i en ovärdig ton, med bitter ilska, — hvilket i en sådan skrift kan vara förklarligt, — men här finnes det stora felet, att beskyllningarna icke äro fästade vid bestämda fakta, utan rigtade i allmänna uttryck mot de anklagade personernas hela uppförande i allmänhet. Åtalet gäller icke allenast Olaus Petri, men lika mycket Laurentius Andreæ, hvilken på vissa ställen förekommer nästan såsom hufvudperson och Olaus Petri såsom en af hans anhang. På andra ställen åter rigtas beskyllningarna bestämdt och hufvudsakligt mot Olaus. En sak, som mycket lades dem båda till last, var deras bekantskap med den gamle förrädaren Gorius Holst, som hade varit bland Kristian Tyranns anhängare, men hade fått lefva qvar i Stockholm, och likaså deras umgängelse med myntmästaren Anders Hansson, hvilka båda hade haft sin del i mordanlägg-

* Ledamöter voro Herr Konrad Kanslern, Lars Siggesson, Johan Turesson, Sten Eriksson, Knut Andersson, Svante Sture, Abraham Eriksson, Joen Olufsson, Kristofer Andersson, Nils Krumme, Lasse Turesson samt den bekante Jöran Norman, erkebiskop Lars i Upsala, biskop Botvid i Strengnäs och biskop Henrik i Vesterås.

ningen. Besynnerligt förefaller, att under idkeligt tal om mycken förrädelig handel, som Olaus Petri och Laurentius Andreæ beskyldes att hafva förehaft med desse män, framstäldes intet bestämdt påstående om sjelfva mordförsöket. Väl förekomma yttranden, att Olaus hade velat bringa konungen om lifvet, men detta nämnes mera såsom en allmän beskyllning än såsom en vid bestämdt faktum fäst anklagelse. De ondsinta beskyllningarna utsträcka sig deremot öfver Olai Petri hela offentliga verksamhet ända från början af konungens regering, så som skulle Olaus varit en lömsk förrädare allt igenom. Hela skriften har mera karakter af smädeskrift än af ett på juridisk ransakning beräknadt ansvarspåstående. Framställningen begynner med en förklaring, att konungen sedan långt till baka hade haft skäl mot de anklagade personerna, men hade låtit bero vid varningar, "uppå det att hos den oförståndiga pöbeln icke någon förargelse skulle förmärkt blifva, hvilka predikanternes gerningar under stundom mycket mera än Guds ord anse". Konungen skulle således haft fördrag med de otrogne tjenarne, för att icke reta menighetens fördom, som skulle varit dem tillgifven. Vidare följer ett långt tal

det onda, som Mäster Lars och Mäster

e gjort. Här sammanröras nu mycket

olika saker, det ena med det andra. Så t. ex. talas om huru konungen hade varit uttröttad och velat nedlägga regeringen på en herredag, men då hade Mäster Lars med sitt anhang bedt och besvurit honom, och han hade låtit sig öfvertala, men när konungen var dragen till Småland hade Mäster Lars och Mäster Olof börjat storma altaren, kloster, kyrkor och annat mera "och tänkt till äfventyrs likasom H. K. Maj:t i den religionssak icke borde eller värdig vore att veta något utaf deras företagningar". Det synes såsom skriftens författare hade sammanblandat de mest olika saker, vederdöparnes upplopp och händelserna vid Vesterås riksdag. — På ett annat ställe heter det, att Mäster Lars "med sin arglistige persuasion skickeligen förde Hans Maj:t uti den Gotländske fejden, på det att Hans Kongl. Maj:t ifrån all sin kungliga välfärd skulle ju bringad blifva", hvarefter talas om oredligt förfarande af Mäster Lars i hans förhållande till det Lybeckska sändebudet Mäster Israel. Allt detta talet, hvars sammanhang är omöjligt att genomskåda, hänförde sig till en länge sedan förfluten tid, de första åren af konungens regering. — Om Gorius Holst samt Anders Hansson och deras förrädiska anslag, i hvilka Mäster Lars och Mäster Olof skulle haft del, talas på

flera ställen och med hänsyftningar att de velat bringa konungen om lifvet. Mäster Lars och Mäster Olof skulle hafva genom skriftermål gjort sig underkunnige om det mordiska anslaget, och när de förnummit att "H. K. M:t till sin kungliga person hardt hos opå fleischbänken (slagtarbänken) förrädeligen upoffret var", hade de sällat sig till förrädarne. — En och annan gång förekomma dunkla anspelningar, om hvilkas verkliga betydelse platt ingen kännedom har kommit till efterverlden. Så heter det att Mäster Olof och Mäster Lars hade velat "ställa ett nytt regimente i den kungliga hufvudstaden Stockholm, så att staden och slottet skulle skiljas och slottet ej hafva magt öfver staden, men borgarena i staden öfver slottet". Det synes såsom här varit å bane någon förändrad organisation af Stockholms stads styrelse, som nu misstyddes till det värsta. Åter på ett annat ställe förmäles, att när konungens första gemål drottning Katarina hade med döden afgått, skulle Mäster Olof genom sin broder biskop Lars hafva velat såsom i skriftermål utleta ur konungens hjerta någonting, som derefter kunde begagnas att göra konungen förhatlig. Detta mände hafva afseende på dunkla rykten, som verkligen lära förefunnits, att drottning Katarinas död skulle varit förorsakad af

hård misshandling, som konungen sades hafva låtit henne vederfaras *. — Stundom förlorar sig hela anklagelsen i en sammansättning af förblommerade fraser, såsom då det säges, att desse otrogne tjenare hade öfvergifvit sin konung när han var i största bekymmer; det var likasom "Mäster Lars hade hållit sin herre H. K. Maj:t ofvan i hufvudet med håret och platt uti det djupa haf farligen infört och honom der blifva låtit; ville H. K. Maj:t icke sjelf simma derut till landet igen, så måtte han undergifva sig döden och drunkna deruti". På ett annat ställe liknas konung Gustaf vid "en uppjagad hjort, hvilken af hundar på alla sidor beängstad är, de der drifva honom alltid fram". Desse grymme plågoandar skulle nu varit Mäster Lars och Mäster Olof. Någon gång sjunker tonen i denna skrift ned till det låga och det plumpa, då der yttras, att "Mäster Lars lurade på konungens förderf såsom lejonet eller ulfven på aset eller rofvet". Ibland synder, som Mäster Lars hade begått, var också den att, när han sjelf blef gammal, hade han skaffat Mäster Olof att blifva kansler, hvilken ej dugde dertill mera "än en ko att spinna silke" o. s. v. — Emellan allt detta lösa tal är det jemförelsevis

* Jfr Fryxell, *Berättelser ur Svenska historien*, III: 165. Celsius, *Konung Gustaf den förstes historia*, II: 139.

en tillfredsställelse att någon gång finna framställningen upphöjd till större föremål och der tidehvarfvets stora frågor åtminstone framskymta. Det lades Mäster Lars till last, att han "uti det första prålade under ett sken, sägande att biskopar skulle icke blifva högre vid magt än Kongl. Maj:t dem unnandes varder, men han kom snart in contrarium på en annan mening och gick med sin ord baklänges, sägande att bisperne till deras dignitet skulle åter igen egna sig till en besynnerlig magt och välde". Dessa ord utmärka tydligt nog, att motsatta synpunkter funnos, som vållade en söndring mellan konungen och predikanterne, hvarvid konungen eller den, som förde pennan i hans namn, synes hafva saknat all förmåga eller vilja att sätta sig in i de föreställningar, som hade fört de andlige männen till att se sakerna på annat sätt än konungen såg dem. Det sinnelag, som gör rättvisa åt en motståndare och hyser aktning för andra meningar än sin egen, fans icke här. Slutligen kommer talet till Mäster Olofs krönika, om hvars tillkomst följande mening uttalas. "De Lybeske ville fördrifva och ödelägga all öfverhet och potentater och i grund förlägga menige adeln och ridderskapet och derföre drogo de till sig den menige pöbel, och Mäster Olof hade beskrifvit historier och krönikor, förmodande sig

derigenom att inblåsa H. K. Maj:ts undersåter sådan förgiftig otrohet, att de ifrån all hörsamhet och till uppror sig skulle bruka låta, uppå det att H. K. Maj:ts undersåter, likasom de Lybeske, mot deras öfverhet sig uppsätta skulle och i så måtto egna sig till händer regimentet, uppå det de med stort våld frie och obehindrade regera måtte och dermed fördrifva eller ock platt af daga taga deras öfverhet och menige ridderskap och adel. Så kan man ock visserligen besinna, att för sådana orsakers skull hafver samme Mäster Olof Petri hemligen och utan Hans Maj:ts vilja och samtycke, dock med sin rådgifvare Anders Hanssons fordom myntmästares råd, tillskyndan och tillhjelp understånditt sig att beskrifva en ny Svensk krönika, uti hvilken han indrager många sällsamma och otroliga historier, derigenom den menige man eller hvem henne läs fast mer till ohörsamhet än till lydno och troskap ledde blifva".

Vi känna af de utdrag, som här ofvan anfördes, hurudan denna krönika verkligen var, hvilken sades vara så ondskefullt menad. Det följer nu att förnimma hvilka de stycken i krönikan voro, som ansågos innehålla så förgripliga saker. Dit hörde ett stycke i början af krönikan, hvarest sades, att i hednatid hade dvergar haft

befästningar i riket, men resar och jettar kommo och slogo dem i hjel och togo slotten. "Utaf sådana mörka historier" kunde man intet annat förstå, än att med dvergar menades riksens öfverhet och adel, men resar och jettar voro upproriske landsförrädare och sådant sällskap, som sig mot öfverheten och rikets adel uppsatt hade, "såsom han och flere af det förrädaresällskap, Mäster Olofs och Mäster Larses anhang, uti Stockholm att bedrifva sig företagit hade, viljandes nederrifva slottet och jemmerliga af daga taga H. K. Maj:ts person". Det ställe i krönikan, hvarest talas om dvergar och resar, är i denna uttydning, som här gjordes, ända till den grad misstydt och förvrängdt, att det blifver alldeles oigenkänneligt*. — Ett annat förgripligt ställe var det, som handlade om "ladulås" och "ladubrott" med anledning af konung Magni Ladulås' tillnamn. Här skulle vara en otillständig hänsyftning på konung Gustafs regering, ändock i konungens tid intet ladubrott hade skett ostraffadt. Flera exempel af krönikeskrifvarens förbrytelser anfördes icke; man förundrar sig nästan att der icke nämnes det stället i historien om konung Magnus Ladulås, hvarest frikostighet mot kyrkliga stiftelser omtalas med beröm, men ett straf-

* Jfr krönikan i Klemmings upplaga, s. 6.

fande omdöme fälles om dem som "rappade" från kyrkan utan hof och mått. Deremot talas i sammanhang med krönikan äfven derom att Olaus hade lastat konungen för de myckna svordomar och Guds försmädelser, som voro gängse. Men sjelfva predikan om eder och Guds försmädelser lägges icke till bestämd grund för anklagelsen.

Det har varit nödigt att exempelvis anföra ett och annat ur anklagelseskriften för att visa beskaffenheten af den förföljelse, som här anställdes, men öfverflödigt torde vara att i hela dess vidlyftighet genomgå ett författareskap, som mera liknar hvad vi nu för tiden skulle kalla en skandalskrift än en offentlig inlaga i en högtidlig statsprocess. Lång blef rättegången icke. Nyårsaftonen satte sig rätten, och dagen efter nyårsdagen afkunnades domen. Äfven denna handling finnes hos Tegel och innehåller, att "Olof Petri hade sjelf med klar och lefvande röst och stämma här inför rätten utan pina och nöd uppenbarligen tillstått, huru han tillförene viste att Anders Hansson med sitt anhang — hvilke derför deras straff undfångit hafva — sådant uppenbart förräderi mot K. Maj:t vår allernådigste herre förehaft hafver, för hvilket han hvarken sin egen landsfurste eller fädernerike

uti tid varna ville, utan tigde dermed still, allenast rådfrågade sig med denne beklagade (anklagade) Mäster Lars, hvilken ock likaså till sägande som Mäster Olof vitterligen tegat hafver, så att hvar den allsmägtige Gud uppå denna tid utaf hans gudomeliga skickelse, kraft och nåd sådant ohördt ertsförräderi icke uppenbarat hade, så måste då H. K. Maj:t och det menige fäderneslandet förrädeligen uppoffradt och förrådt blifva. Och för den skull hvar Kongl. Maj:t vår allernådigste herre icke utaf hans kungliga auktoritet penen och straffet sjelf mildra eller utaf hans kungliga milda barmhertighet förenämnde beklagade deras lif och lefverne kristeligen benåda ville, då döme vi utaf den kunglige sittande rättens kraft, att de båda Mäster Lars och Mäster Olof, likasom de andre förrädare, som tillförene rättade äro, androm till varnagel med svärdet efter vår egen lag, som ock rätt är, ifrån lifvet till döden skole rättade blifva".

Vi anföra domen ordagrant; han må vara ett exempel, huru en dom i en högmålsprocess på Gustaf I:s tid kunde lyda. Vid sidan af åklagarens skrift gör domslutet ett jemförelsevis bättre intryck, ty det grundar sig icke på allt det lösa tal, som åklagaren hade fört, men på

ett verkligt faktum, de anklagades vetskap om mordförsöket.

Om rättrådigheten af denna dom kunna väl flera meningar finnas. Hade Olaus Petri haft sig mordanläggningen bekant under skriftermålets förtroende, må det varit den heligaste sak för honom att med sitt samvete afgöra antingen han borde tala eller tiga. Sådan blifver då denna fråga, att menniskors juridiska lag icke ensam bestämmer brottets moraliska tillräknelighet. Åtminstone var här ett af de tillfällen då den juridiska rättens fordran bör efterskänkas. Och den blef efterskänkt. Huru stor andel konung Gustaf personligen hade i all den smälek, som utgöts öfver de båda männen som anklagades, det kan man ej veta, men i hans namn, för hans räkning skedde det som här gjordes, han lät det ske, och vi skola snart förnimma att han verkligen var grundeligen förgrymmad mot Olaus Petri. Han torde velat, på sätt som skedde, rätt djupt förödmjuka den man, mot hvilken han var så förtörnad, men han lät sig icke så långt bortföras af hatets onde andar som till att taga den till döden dömdes lif. Dödsdomen verkställdes icke; förböner lära blifvit inlagda och nåd blef gifven, dock måste böter erläggas.

Om Olai ovänner förestälde sig, att han nu var förkrossad, så lära de misstagit sig. Det finnes en skrifvelse från konung Gustaf till Herr Sten Eriksson, hvarest förnimmes, att år 1544 åter igen var ifrågasatt att någon åtgärd skulle vidtagas mot Mäster Olof för hans genstörtighet i predikningar och tal. Men denna gången lät konungen bero vid ord och föreställningar *.

Det är nästan omöjligt att förstå, huru Gustaf I egentligen betraktade sin ställning till Olaus Petri. Han låter honom känna hela tyngden af sin vrede, han låter honom veta, att han vore så illa ansedd att han blott af gunst och nåd finge behålla lifvet, men ej mycket långt derefter finner man honom benådad med ynnestbevis och ganska väsendtliga förmåner. Han förordnas till kyrkoherde i storkyrkan (1543), han begåfvas med särskilda inkomster af ett kanoni, Alunda i Upland (1542), och i denna ställning blef det honom tillåtet att förblifva till sin död, som inträffade den 19 april 1552 **. Det märkvärdigaste är, att konungen en gång hedrade honom med ett förtroendeuppdrag, sådant som man allra minst skulle väntat, nemligen att skrifva konungens egen historia, sedan

* Thyselius, II: 242.

** Anjou, l. c. II: 165—166.

kort förut den historia han hade författat om den föregående tiden hade befunnits vara af det mest förgripliga innehåll. Man har ett bref af den 5 augusti 1541, således ej mycket långt efter den bedröfliga rättegången, skrifvet af Gustaf I till Olaus Petri, hvaruti åtskilligt talas om den krönikan, som Olaus redan hade skrifvit, och konungen yttrar sig om detta verk väl icke med bifall, snarare är han missnöjd, men han synes dock nu ej lägga den samma författaren särdeles mycket till last. Han anser Olaus hafva hemtat åtskilligt af innehållet ur Erici Olai krönika, med hvilken konungen ingalunda var belåten, ty denna skrift hade det svåra felet i konungens ögon att vara nog mycket papistisk. Det befunnes nemligen, att doktor Erik "mycket mera benägen varit hafver emot de gamle biskoper och de andlige friheter och väsend än emot rikets konger, herrer och adel. Och ändock att uti samme kröniker väl finnas kunna många nyttige stycker, så finnes der likväl många andre ibland, som mera draga till uppror och obestånd emot rikets furstar och gubernanter än till fred och enighet". Nu efter som Olaus hade varit "redebogen att tillsammansätta och utgå låta sådana förbemälta historier och kröniker, syntes det konungen icke önyttigt vara" att Olaus ville "tänka der

något till att ställa sådane historier, dem frid och enighet efterfölja kunna". Derföre vore det konungens allvarliga vilja, att Olaus med det första toge sig före att "skrifva de historier, som oss (konung Gustaf) tillkomme och omröre, derutinnan I fast större profit, nytta och fromma å stad komma kunne än som skedt är med de historier I skrifvit och utgå låtit hafva tillförene". Det förefaller nästan såsom skulle meningen varit, att Olaus med ett nytt och bättre verk skulle försona de med den förra krönikan begångna felen. Det är icke bekant hvad Olaus svarade på detta bref, men någon historia om konung Gustafs regering blef, så vidt man vet, icke af honom författad.

Det må nu så varit, att Gustaf I önskade få se en historia om sin regering, skrifven efter hans eget sinne, och att han hade stor tanke om Olai skriftställareförmåga; men oväntadt förekommer i alla fall, att han valde till sin historieskrifvare samme man som var så illa beryktad hos honom. Man skulle då föreställa sig, att konungen hade något jemkat sin åsigt om den förra krönikan och att han hade återgifvit sin ynnest, hvilket äfven vill synas af de nyss nämnda befordringarna, som han gaf Olaus; men om så förhöll sig, blef detta förhållande likväl icke

varaktigt, ty efter flera års förlopp, långt efter nu tilmade händelser och sedan Olaus redan var död, begynner konungen åter igen upprora den gamla frågan om den onda krönikan, och hans vrede mot Olaus är då mycket stor.

De klagomål han nu förer hade sitt sammanhang med vissa misstankar, som konungen hyste, att någonstädes funnes en i hemlighet skrifven krönika om hans regering, den der vore sådan att upphofsmännen icke ville låta sitt arbete komma i dagen medan han sjelf ännu lefde. Verket skulle väl således varit ämnadt att svärta hans minne hos efterverlden. Det var konungen mycket vidrigt, att biskop Botvid i Strengnäs hade låtit "hemligen utskrifva Mäster Olofs krönika", ty denna boken förde mångenstädes "en falsk och orätt grund om de kristelige herrar och förstar, som i förtiden här i riket sig ärligen och manligen bevist hafva, hvilket utaf gamle Herr Stens, Herr Svantes, unge Herr Stens och andra sådana historier nogsamt bevisligt är, och tvärt om ganska litet eller ock intet om deras historier rörer, som straff väl förtjent hafva, som man uti den gamle konung Christierns historia nog se kan". Derföre hade konungen tillförene låtit veta sin mening, att han alls icke kunde gilla samma krönika förr än hon "kunde blifva på bättre skick

och vissare grund utsatt". Nu trodde sig konungen veta att, utom den allmänt kända krönikan om den förflutna tiden, äfven en annan, "en hemlig krönika om hans regemente skall vara för handen, ehvar hon finnas kan. Och efter man icke vill låta henne komma i ljuset medan vi ännu lefve, står väl till troendes, att oss icke blifver all ting till bästa mening utlagdt". Konungen nämner icke uttryckligen Olaus såsom den der skulle hafva skrifvit den hemliga krönikan, men han talar om en "Capellan i Stockholm, benämnd Herr Peder Erici", som skulle mycket veta om Mäster Olofs "hemlige praktiker" och till äfventyrs något om den hemliga historien. Konungen befaller derföre sina söner Erik och Johan, till hvilka detta bref är ställdt, att de skulle skicka till honom den förbemälde Peder Erici med alla de handlingar, som denne man hade hemligen bekommit och förvarat efter förenämnde Mäster Olof.

Detta bref är dateradt den 23 december 1554, och två dagar senare, den 25 december, afläter konungen ett nytt bref till sina söner om samma ämne. Han beklagar sig nu, huru "de *religiosi* här i riket sig mycket derom vinnlägga och beflita, att Mäster Olofs krönika emot konungens vilja och mandat måtte ibland den me-

nige man utkomma". Konungen vore öfvertygad, att Mäster Olof, som hade varit biskop Matses i Strengnäs kansler, nog hade haft tillfälle att få i sin hand åtskilliga rikets register och handlingar, ty sådant hade biskoparne mycket plägat hafva om hand. Konungen ville gerna "komma under vädret, hvilken sådana register och handlingar efter honom (Mäster Olof) bekommit och förvarat hafver". Konungen ålägger sina söner att hålla spaning efter Mäster Olofs efterlemnade papper. Han misstänker, att de funnes hos den förut nämnde Peder Erici eller hos biskop Botvid eller ock hos "bispen i Upsala", ty desse hade varit i råd med samme framlidne Mäster Olof "och vetat utaf hans hemliga stämplingar". I sammanhang härmed framläggas nu åter de förra klagomålen öfver de gamle bispers förrädeliga handlingar, som Olof hade alldeles för litet omtalat och straffat i sin krönika, medan han deremot hade varit partisk mot de fosterländskt sinnade herrarne. Men hans krönika hade mera en "papistisk ande" än en rätt evangelisk, och nu hade ytterligare "Mäster Olof eller några andre af hans anhang skrifvit och tillsamman flickat en krönika om konungens regemente, som icke mycket duger". Förmaningen till konungens söner förnyas, att de skulle efterspana papperen

och den hemliga krönikan. I samma bref redogöres något närmare för vissa ställen i krönikan, som hade synnerligen misshagat konungen. Mäster Olof hade icke haft något godt behag till konungen, efter det han honom "och hans slägt (de gamle herrarne af Vasa-ätten) all oära och vanheder" tillägger. Det bekanta yttrandet, att en läst öl var utdelad bland folket vid det tillfälle då Sten Sture den äldre valdes till riksföreståndare, blef anfördt såsom ett uttryck af illvilja hos författaren; det vore "nog bevisligt, att Herr Sten Sture fast en ärligare man varit hafver än att han skulle med sådane lättfärdige stycker umgås och således stå efter att komma till regementet". — Det vore ock ett fel, att krönikeskrifvaren tillade Sveriges inbyggare "nästan utöfver hela krönikan den vanheder och oära, att de skola som oftast hafva sjelfve varit orsaken dertill att de Danske och andre riksens fiender äro blefne förorsakade att föra krig och örlig här in på riket". — Så hade ock författaren lofprisat "de förrädare, som hafva hullit med de Danske", t. ex. Erik Trolle, den der icke hade varit "till något verldsligt regemente tjenlig, utan heller till att vara en prestman". Mycket annat funnes ock i samma krönika, "när man tidt henne med flit öfverläser, som är emot hans egne trac-

tatus, hvilka han sjelf gjorde och samtyckte den tid han begynte predika och reformera evangelii lärdom här i riket". — Enahanda klagomål upprepas i en skrifvelse, som konungen vid samma tid — den 24 dec. 1554 — aflät till Olai broder, erkebiskopen, författad i ordalag, som tydligen utmärka att Gustaf Vasas sinne var långt ifrån blidkadt mot Olaus. Så lyda orden: "Eder drager väl till minnes, käre biskop Lars, hvad trätta emellan oss och eder framlidne broder Mäster Olof för några år sedan varit hafver, utaf den orsak förnämligast, att han ville sig mycket företaga och reformera här i regementet, hvilket hans embete dock icke kräfde, ej heller ville förståndet till räcka, att han det rätteligen göra kunde. Han skickade sig ock ofta således mot oss, att vi god rätt och skäl hade haft att låta gå vårt tillbörliga straff öfver honom. Men på det evangelii lärdom icke skulle derigenom komma på något fall, hafve vi ofta sett genom fingren med honom och stält Gudi saken i händer, som rättvisligen om all ting dömer". Efter denna inledning upprepas besvärspunkterna mot krönikan, jemte erinran att konungen hade högtidligen ogillat henne, och erkebiskopen uppfordrades att insända alla exemplar, som han kunde öfver-

komma, och likaledes de "register" och handlingar, som Mäster Olof kunde hafva efterlemnat.

Olai krönika var således under Gustaf I:s regering en förbjuden bok, och författarens egen broder, erkebiskopen, uppmanades att räcka sin hand till att undertrycka den förgripliga skriften. Men dertill synes han hafva varit föga villig. Man har, jemte de nyss anförda brefven, en odaterad skrifvelse, icke ställd till viss man, men skrifven i konungens namn och förmodligen af hans hand, hvaruti klagomålen öfver den onda boken åter upprepas och detta i förening med klagomål öfver "biskop Lars, som icke hade till någon ödmjukhet låtit sig befinna, utan skärpt sitt svar med en lös grund och falskt sken, menande sig med ett löst svar vilja och kunna förlägga den otillbörlighet, som vi honom och hans framlidne broder hafva att tilltala, icke heller hafver han till våra besväringar, som vi emot honom och hans broder Mäster Olof hafve, något direkte till svarat". Derföre framlägger konungen nu sina klagomål å nyo och uppställer dem i vissa bestämda punkter, ibland hvilka återfinnes åtskilligt af det som förut var anfördt, men äfven åtskilligt nytt. Här förekommer nu det ställe i krönikan, der Olaus hade varit nog djerf att prisa och berömma forntidens frikostiga

gåfvor till kyrkliga stiftelser, men deremot yttra sig med ogillande ord om dem som "rappade" från kyrkorna. Att sådant yttrades, kunde konung Gustaf icke fördraga. Han missförstår Olai mening helt och hållet, likasom skulle Olaus hafva talat i rent papistisk anda. Konungen förebrår honom, att han, som varit den förste att uppträda mot det papistiska väsendet, nu ville "kasta sin kappa på den andra sidan". — En annan förbrytelse var, att han sagt, det "allmogen skall kräfva på lag och rätt af konungen när som konungen kräfver på skatt och skuld af bönderne. Hvilket han hafver sagt likasom någon här uti riket hafver varit lag och rätt förvägrad eller förhållen". Konungen ville icke vidkännas att så hade skett. För öfrigt har konungen åtskilligt att anmärka mot särskilda delar af unionstidens historia, sådan Olaus hade framstält den samma, allt syftande dertill, att han hade "förtäckt och med tysthet öfverfarit" prelaternes förrädeliga anslag och icke gjort rättvisa åt Sten Stures förtjenster. — Och i sammanhang härmed utkastas i konungens bref ganska stränga förebråelser för det Laurentius hade velat försvara sin broders handlingssätt*.

* *Script. rerum Suec.* T. II, Sect. II: 151 o. f.

I hela denna sak, så väl rättegången som bemödandet att undertrycka det historiska arbetet, framställer sig konung Gustaf I från en ingalunda fördelaktig sida. Der funnos hos denne konung ovanliga motsatser: den troget arbetande tjenaren för Sveriges rike och den herskande despoten tillika. Hans förhållande till bröderne Petri, i synnerhet Olaus, samt till Laurentius Andreæ är kanske det starkaste uttrycket af detta herskaresinne, som icke blott förde honom till att i allmänhet göra sin kungliga vilja gällande på det mägtigaste sätt — hvilket han gjorde med en för land och folk mycket välgörande framgång, — men äfven kunde föra honom i enskilda fall till handlingar, för hvilka intet försvar är möjligt. I vår tid skulle vi kalla förföljelsen mot krönikan ett exempel, att ordets frihet förtrycktes. Konungen kungör sjelf i sitt bref till Laurentius Petri ganska bestämdt sin grundsats, att "inga böcker skola blifva med rätta publicerat, eller komma uti allmänneligt bruk, med mindre det sker *cum regis gratia et privilegio* (med kungligt tillstånd)". Detta bevisar dock endast, att konung Gustaf i denna del icke stod högre än sitt tidehvarf. Man hade icke lärt sig på den tiden att erkänna det fria ordets rätt. Men sjelfva besvärspunkterna, som anfördes, bära vittne om

ett missförstånd, som icke skulle hafva inträffat i fall omdömet varit opartiskt. Det kan vara en möjlighet, att Olaus Petri i predikningar och samtal hade gifvit uttryck åt sina missnöjen på ett sätt, som kunde rättfärdiga konungens onåd, men det utgjorde dock ej en rättvis grund för en anklagelse på lif och död. Olai vetskap om mordförsöket, i fall han verkligen hade någon vetskap derom, kan icke gerna varit någon annan än ett förtroende, gifvet under den enskilda biktens helgd, och man vet huru högt tystlåtenheten värderades såsom samvetspligt i sådana fall. Intet bestämdt faktum är kändt, som kastar skugga på Olai sedliga karakter; om man erkänner att han *kan* varit felaktig, så finnes dock intet bevis att han så verkligen var. Och var han det äfven, så blef han dock behandlad på ett ovärdigt sätt. Men rättvisan fordrar ock ett erkännande, att konungens vrede, om också hård och obillig, dock ej var gränslös; han återgaf åt den man, han förföljde, ej lifvet blott, men äfven en värdig lefnadsställning. Öfver hufvud i betraktande af den store konungens historia i hela dess sammanhang kan det yttrandet gälla, att solen behåller sin glans, om också en eller annan fläck sprider en skugga, eller för att bruka romarespråkets uttryck: "ubi plurima nitent, non ego paucis offendar

maculis". Men för en efterverld, som vördar Gustaf Vasas minne och tacksamt njuter frukterna af hans fosterländska storverk, är det en sorglig anblick att nödgas se, huru missförstånd söndrade honom från de bäste i hans samtid, just dem, hvilka hade varit honom på det yppersta sätt behjelplige från början och hvilkas eniga samverkan hade varit honom fortfarande så väl behöflig. Gustaf Vasa led brist på troget folk och dugligt; tillgången var icke så stor, att han hade råd att umbära Olaus Petri.

Vänder man åter blicken till baka från konungen till den man, hvilken han så olyckligt misskände, beklagar man den högt förtjente mannen, som måste erfara den bittra känslan af en orättvis förföljelse. Missförstånd, må hända ömsesidigt, blef honom ett hinder att göra allt hvad han eljest kunnat göra för utförande af det verk, som var hans bestämmelse i verlden. Detta öde delar han med mången man, som historien berömmer. Häfdernas lärdom är i detta fall ofta ett varningens ord. En olycka blef gemensam för honom och för efterverlden: att handlingarna i målet hafva blifvit så ofullständiga. Viste man allt, skulle så den enes som den andres minne vinna derpå. Det lyckligaste är alltid att sanningen, ren och fullständig, kommer i dagen. Det är dock icke

troligt, att omdömet i hufvudsaken skulle utfalla annorlunda än nu. Det lyder så, att intet är oss bekant, som minskar vördnaden för den man, som var så verksam att tända evangelii ljus i Sveriges land. Detta är dock hufvudsaken. Och att Olaus Petri detta hade gjort och troget fylt sin kallelses pligt, må varit hans tröst i de mulna stunder, som måste hafva lagt sin skugga öfver hans senare lefnadsår. Och sådan var hans karakter, sådan hans tro och öfvertygelse, att den måste hafva upphöjt hans själ och ande öfver verldens bekymmer till evighetens hopp *.

* Olai Petri graf finnes i Stockholms storkyrka. Hans makas namn var Kristina, — tillnamn och härkomst äro icke kända. Af detta äktenskap föddes en dotter, Elisabet, och en son, Reginald. Dottern blef gift med en viss Ericus Petri. Sonen blef promoverad magister i Tyskland; om honom är för öfrigt ingenting bekant. Jfr Olai Petri anteckningar hos Thyselius, II: 346. — Sjelf uppnådde Olaus Petri icke någon hög ålder; han var femtiofem år gammal då hans dagar slutades år 1552. — Om Olai Petri graf i Stockholms storkyrka se Westén, *Svenska Kongl. Hofclereciets historia*, I: 10.

TILL

HENNES MAJESTÄT ENKE-DROTTNING

JOSEPHINA

DEN TRETTONDE JUNI 1873.

AF

SVENSKA AKADEMIEN.

Vid den i Direktörens tal sid. 8 omförmälta festen öfverlemnades till H. M. Enke-Drottningen, i Akademiens namn, följande skaldestycke, författadt af Akademiens ledamot, Herr Böttiger.

Din jubeldag, o Drottning, helsa vi
Med samma kärlek som vi fordom mötte
På Djurgårdsstranden väna hjeltedottern,
När, stigande som mytens Afrodite
Ur hafvets skum, en solvarm Junidag
Hon kom till våra skär och våra hjertan,
Den unge Furstens unga, sköna brud.
Det var vår Framtid, som der steg i land.
Det var en morgonrodnad till den nya,
Af hoppet bådade, föryngrings-dagen,
Uti hvars strålar seklets hälft sig solat
Och tvenne folk sig värma än i ro.

Ett haf af minnen ligger det förflutna
Och tusen bilder spegla sig deri,
Än leende och glada, fridomgjutna,
Än dystert skuggade, af stormen brutna,
Men alla, alla, nu ett stort förbi.
Vi sågo Dig, en Söderns ros, i glansen
Af vår och ungdom, flyttas till vår Nord,
Vi hörde Dina första Svenska ord

I denna ed, som under myrtenkransen
Du svor Din älskling, — Din, han var ock *vår!* —
Så kom en gyllne rad af sälla år,
Der timmarne hvarandra tycktes jaga
Och efterlemna idel rosenspår
I Stockholms slott, vid Drottningholm och Haga.
En vördad Nestor bland Europas drotter,
Carl Johan än sin dubbelspira bar.
Hur kär Du honom blef! Han slöt en dotter
Uti sin famn, när Du begret en far.
Djupt var Ditt sår, men balsam för dess smärta
Du fann, som alltid, vid Din Oscars hjerta,
Och kring Er båda härligt växte opp
En krans af friska blomster, knopp vid knopp,
Fyrväplingen, den glada, och resedan,
Den stilla, blyga. O Din fröjd var stor
Att, stolt och lycklig såsom maka redan,
Femdubbelt lycklig vara nu som mor.
Hur landets mödrar då mot slottets fönster
Med glädjedruckna ögon sågo opp!
Den unga modren der blef deras mönster,
Hon bar, som de, på morgondagens hopp.

Ditt Drottninglif — Historien har det ristat
I sina taflor. Det är minnets arf.
Än inga skuggor att förmörka dristat
Det vackra minnet af Ditt tidehvarf.
Det ädla, stora blir ej lätt förgätet,
Det goda, milda är en magt också;
Du lånade ej Din från majestätet,

Men, är det medfödt, herskar det ändå.
Hur skön var då den tafla, som vi sågo,
Hur varma dagrar öfver henne lågo!
Hur högt stod solen på Din himmel då,
En himmel utan moln, en sommarblå!

Men mörker lade sig på tidens bölja,
Och skrifvet stod i stjernors gyllne bok,
Att ej i purpurn blott, men sorgens dok,
Dig våra blickar troget skulle följa
Och alltid lika undransvärd Dig se,
Astrea först och sedan Niobe.
Bäst Norges dalar vänligt mot Dig logo,
Åskdigra skyar tätt sig sammandrogo
Kring fjellens spets. Der kom en blixt, slog ner, —
Och sedan dess sig korsat ännu fler.
När bref på bref hit flög från fjerran kuster
Med svarta bud om svidande förluster,
Och syskonkedjan länk för länk föll af,
När Du med sargadt bröst, med heta böner,
Stod vid Din makes bår, och trenne söner
Såg bäddas ner i en förtidig graf;
Hvem gaf Dig styrka då att icke falla,
Hvem gaf Dig mod att öfverlefva alla,
Hvem, om ej handen, som till stödjestaf
Dig mer än blott en jordisk spira gaf?
Mot korset böjd, vi sett den veka qvinnan
Med upprätt hufvud än bland dödar stå,
Och vi ha tänkt: den pröfvade hjeltinnan
Har mycket egt, att kunna mista *så*.

Men rifvas opp må ej de friska såren,
Ej sorg, som Din, i dagen träda vill.
O le som fordom! Krossa ännu tåren!
Låt oss Dig tacka för de många åren,
De rika åren, som Du hört oss till.
Se, *Maj har* åter *löfvat våra lindar,*
Hör, *vakteln slår* ännu *på lummig strand,*
O det var *då* Du kom *med vårens vindar*
Och kom *med svanerna till sagans land.*
Hvad skalden sjöng för femti år tillbaka
Om väntad gäst, om kungasonens maka,
Ditt hela lif det nu beseglat har,
Och halfva seklet är dess återsvar.
Du blef hvad skalden drömt, hvad Norden velat,
Du blef så Svensk som någon infödd var;
Du led vår sorg, Du har vår glädje delat. —
O blifve nu Din aftonhimmel klar!
För allt hvad Du oss gaf och Du oss lärde,
För alla strålar af Ditt inre värde,
Tag mot vår rörda tack, Du folkets vän!
Du i vår kärlek har Ditt enkesäte. —
Vår Konungs moder! Aldrig vi förgäte
Hvad Du oss varit, hvad Du är oss än.

AURORA-FÖRBUNDET

I UPSALA.

LITTERATURHISTORISK SKILDRING

AF

CARL WILHELM BÖTTIGER.

Det var, som bekant, med tidskriften Fosforos, hvars första brandröda häfte utkom den 20 augusti 1810 *, som den så kallade nya skolan i Sveriges vitterhet först framträdde för allmänheten. Denna tidskrifts utgifvare och förnämste medarbetare — de i egentlig mening så kallade Fosforisterne — hade trenne år förut ingått ett vittert brödraförbund, som till en början kallade sig *Musis Amici*, men innan kort, med ändring och utvidgning af sina stadgar, antog namn af *Auroraförbundet*. Fosforos var i början till en god del ej annat än Aurora-förbundet i tryck, eller det offentliggjorda resultatet af besagda ynglingaförbunds slutna verksamhet under de nästföregående åren. Dikter och afhandlingar, hvilka i Aurora-förbundet blifvit upplästa och belönta, kommo genom Fosforos i dagen; och förbundet såsom sådant upplöste sig i sjelfva verket vid samma tid som en del af dess akter lades under pressen.

* Enligt annons i bihanget till N:o 13 af den i Upsala samma år utgifna Elegant-tidningen. Tidskriftens titel *Phosphoros* är, till stafningen, här ändrad efter nuvarande bruk.

Medelpunkten i Aurora-förbundet var, som bekant är, Atterbom. Det är då i sin ordning att begynna dess historia med att af hans personlighet återkalla några psykologiska drag och ur hans första tidskifte några biografiska.

Ingen skald har varit sin barndoms minnen och sin ungdoms drömmar mera trogen än Atterbom. Barndomen låg för honom i förklaringsskenet af ett förloradt paradis, till hvars slutna portar han med vemod och saknad tillbakablickade, och ofta återspegla hans dikter leende bilder från denna guldålder, visande oss än den fagra Östgötabygden och särskildt Åsbo-trakten, än åter den lönnomskuggade föräldraboningen, den torftiga komministergården,

"der de ljusa björkar stå
på en enslig höjd",

och, framför allt, den fromme fadern, den ömma modern, den vördnadsbjudande morfadern, och denna Carolina, leksystern, som varit hans "lilla gudamaka", hans

"späda majbrud, tidigt skild från jorden".

Sin första hemverld kallar han en presterlig idyll, skiftevis liknande skildringarna i Ödmanns *Hågkomster* och i Voss' *Luise*, men med den skilnad — säger han —, "att min morfader var,

mera än både prosten Wiesel och pastorn i Grünau, en bild af gamla testamentets patriarker". Mer än en gång hände ock, att skalden, på äldre dagar, i inbillningens spegel såg och igenkände sig sjelf i miniaturbilder af sitt forna jag, der han än som en sexårig ljuslockig gosse låg framför spiselbrasan, läsande i digra luntor, hvilkas tyngd hans späda arm knappt förmådde att lyfta: Sturlesons Edda, Vilkinasagan, Pufendorfs universalhistoria, Mörks Adalrik och Götilda; än som tioåring satt afsides och ensam vid en grafhäll på Linköpings kyrkogård, fördjupad i betraktande af en dödskalle och sysselsatt att omkring den linda en krans af vårblomster. Det verkade föryngrande på hans sinne att i slika erinringar lefva om sin barndom. Också veta de, som egt lyckan af hans förtroliga umgänge, att han, med all sin polemiks starka och upparbetade skärpa, och med all sin karakters fulla och fasta manlighet, var och förblef, i sitt väsens innersta hjertrötter, ett godt barn hela lifvet igenom.

Men lika så trogen som han var sina barndomsintryck, lika orygglig fästad var han vid sin första ungdoms rosenfärgade drömmar. De voro och förblefvo honom kära, man kunde säga, heliga. Han tog dem på fullaste allvar och såg i dessa sin fantasies första ljusglimtar ledstjernor

för hela lifvet. Ännu då han, vid mogna år, både som skald och vetenskapsman hade intagit en ståndpunkt nog hög, att han från den med smålöje kunnat se tillbaka på sina första vittra ungdomsförsök, lågo dessa honom ömt om hjertat, och han ansade, han putsade, han omklädde dem sorgfälligt, att de med heder måtte kunna visa sig för efterverlden såsom representanter af hans poesi i första vårbrytningen. Med månget erkännande i öfrigt af sina egna och sina unga Apollobröders litterära ungdomssynder, höll han dock starkt på sin och deras mission, uttalad i Aurora-förbundet. Till detta sångarförbund, af honom stiftadt vid sjutton års ålder, återkom han alltid såsom afgjordt epokgörande i Svenska vitterheten. Att, från början till slut, stadigt och konseqvent, följa ett och samma hjulspår, var honom en samvetssak: han ville ur det första frökornet leda och bevisa en fullt organisk utveckling till blommor och frukt. Annorlunda var det med Geijer. Efter dennes s. k. affall i början af 1838, var det en egen förnimmelse, att under det han på gamla dagar förnekade hvad han gjort förut, drog ett streck öfver sitt fordom och med ens kastade den *unge* Geijer öfver bord, se den åldrande Atterbom med stigande kärlek taga den *unge* Atterbom i försvar

och vid alla tillfällen framhålla vigten och betydelsen af hvad denne i sina första gröna studentår företagit till fromma för Sveriges litteratur och dess vittérhets fullständiga omskapning.

På flera ställen i sina skrifter har Atterbom uttalat sin önskan och afsigt att en dag framlägga för allmänheten Aurora-förbundets historia, på grund af dess ännu bibehållna stadgar och handlingar. Att detta aldrig gick i fullbordan, är att beklaga. Ingen hade kunnat göra det bättre och åskådligare än han, förutsatt, att det kunnat ske med den oveld, som icke alltid låter sig påräkna i en skildring, der tecknaren sjelf är hufvudperson och icke blott part i saken, men partiman och partichef. Att denna litteraturhistoriska skildring nu lemnas af annan hand, är en saknad, men bör åtminstone kunna komma opartiskheten till godo.

Förtidig i allt och rikt utrustad med ovanliga själsgåfvor, hade Atterbom redan vid Linköpings läroverk gjort sig känd för en osläcklig kunskapstörst. Utan att försumma skolans egentliga ämnen, sökte han för denna törst läskning i alla poetiska och historiska skrifter, som han möjligen kunde komma öfver. Upptagen i huset hos sin morbroder, då varande konsistorii-notarien Kernell, — en man, som Leopold räknade bland sina värdigaste och förtroligaste vänner, och

"hvars rena och upplysta förstånd, ädla karakter och älskvärda umgänge aldrig kunde utplånas ur hans åminnelse" *, — gjorde han i dennes boksamling bekantskap icke blott med Leopold sjelf, men med Bellman, med Kellgren, med Franzén, med Lidner. Ett redan i hemmet på egen hand börjadt studium af Tyska språket fullföljdes med den ifver, att han snart blef förtrogen äfven med en och annan af Tysklands skalder. Mest anslogs han då ännu af Bürger. När han jemförde dennes sköna romanser och i folkton hållna dikter med de poetiska praktväxterna från Gustaf III:s kungsträdgård, hvilka eljest nu för honom framhöllos såsom oöfverträffliga mönsterbilder, begynte han i hemlighet att finna åtskilliga bland dessa stela och kalla, bleka och matta. Han emanciperade sig, icke utan sjelfförebråelser, från ett och annat af sin i öfrigt så förträfflige morbroders kritiska omdömen och blef redan som gymnasist en affälling från dennes vän Leopold. Revolutionär i poesien, var han det vid denna tid, men också endast vid denna, äfven i politiken, svärmade för Bonaparte, slukade allt hvad tidningarna hade att uppduka om giganten, och var gripen af en

* Uttrycken återfinnas i ett genom tryck kändt bref från Leopold till Atterbom 1826.

stark republikansk entusiasm, ända till dess konsulatet på lifstid utbyttes mot kejsarkronan. Från den dagen tog han för alltid sin hand från republiken, hvars former han längre fram parodierade i *Lycksalighetens ö*. Saga, fornhäfd och dikt utgjorde nu och framgent hans rätta lifsluft.

Femton år gammal, inskrefs Atterbom som student vid Upsala akademi på hösten 1805. Der hade då, sedan två år tillbaka, funnits en vitter studentklubb, under namn af *Vitterhetens Vänner* eller *Sällskapet W. W.* Detta förbund var stiftadt den 9 oktober 1803. Den s. k. *Juntan* *, som under förra seklets sista årtionde spelat en röle, var nu upplöst. Den hade aldrig varit organiserad som något slutet förbund, utan egde mera karakteren af en politisk privatskola eller pensionsanstalt, der man kom och gick, åt och drack. Benjamin Höijer var dess orakel, docenten i politik, Gustaf Abraham Silverstolpe, dess symposiark. Vid dessa begge mäns gemensamma taffelrund, der dagens politiska frågor afhandlades med både qvickhetens och vetenskapens skärpa, emottogos som spisgäster, termin efter termin, unge, eldige studerande, svärmande för upplysning och frihet. Allmänheten utanför

* Namnet var taget från det Spanska ordet *Junta*, Ital. *Giunta*, i betydelsen af förening, (politisk) klubb.

viste att omtala åtskilliga orgier: hon misstänkte filosofen att vara ateist och docenten i politik att vara jakobin. Den senare, oroligt företagsam, var redan bankrutterad som bokhandlare och förläggare, då han 1800 afsattes från sin lärareplats och för alltid förvisades från Upsala stad, med anledning af sin delaktighet i akademiska kapellets upptåg att vid universitets-festen på Gustaf IV Adolfs kröningsdag vilja emottaga processionen med uppspelande af *Bataille de Fleury*, i hvilken tonmålning Marseillaisen ingick som revolutions-truppernas stridsmarsch. Men Juntan hade nu allaredan från det akademiska herberget utträdt i borgerliga lifvet. Man såg henne vid riksdagen i Norrköping, man återsåg henne bland 1809 års män.

Var Juntans hufvudrigtning en politiskt-revolutionär, med ansatser tagna från det upprörda Frankrike, så blef deremot sällskapets *W. W.* en uteslutande vitter, med då och då framskymtande förkärlek för den i Tyskland pågående litterära revolutionen. *W. W.* var gryningen, som föregick *Aurora*. Flägten af en ny tidsanda rörde sig i begge dessa vittra ynglingaförbund, men det var först i det yngre som den skulle sluta med att bryta ut i full storm. I begge dessa föreningar täflade och dömde man inom lyckta dörrar. Arbetet var

ett tyst; der smiddes för framtiden. Sällskapet *W. W.* afhöll sig visligen från att någonsin lägga sina lärospån i dagen; men det andra förbundet drefs af omständigheterna att på sistone yppa sina mysterier: det tog sig då för att slå opp dörrarna på vid gafvel och utställa en del af sina gesällprof, icke utan anspråk, att de kunde gälla som mästerverk. Det är detta, som vållat dess kraf på en något större uppmärksamhet i vår vitterhets häfder, under det att dess äldre syster dömt sig sjelf till skuggan. Om vi ur denna för några ögonblick här frammana henne, sker det endast för att visa, från hvilken källa det var som Auroraförbundet närmast utflöt. Att det från sällskapet *W. W.* tog sin första anledning och sin första gestalt, är, om också af förbundet sjelft aldrig medgifvet, dock för mycket påtagligt, att icke en kort framställning af förenämnda sällskap här skulle vara af nöden *.

Då brödraskapet *W. W.* stiftades, var ledamöternes antal lika med sånggudinnornas. Det förstärktes efter hand med ytterligare tretton.

* Till grund för denna ligger ett å riks-biblioteket i Stockholm förvaradt, till några delar ofullständigt, originalmanuskript: *Sällskapet W. W:s Handlingar.* De hafva förut blifvit omnämnda af C. D. af Wirsén i hans afhandling: *Om Claes Livijn, hans verksamhet inom skönlitteraturen och den litterära polemiken.*

Angående stiftelsen heter det i början af förbundets handlingar: "De herrar, som sins emellan öfverenskommit om inrättande af ett samfund, sammanträdde hos herr Stenhammar den 9 oktober 1803. 1:o Företogs att utstaka den ordning, hvilken de sins emellan borde iakttaga, då lottning skedde, hvilken på detta sätt afloppp: herr Lagus, Hammarsköld, Rääf, Liwijn, Hallström, Widén, Meurling, Planander, Stenhammar". I denna ordning inskrefvo ock besagde ledamöter sina namn, de fleste med valspråk, i samfundets matrikel. Man igenkänner bland dessa nio namn flera sedermera välbekanta:

Wilhelm Gabriel Lagus, den berömde juris professoren i Åbo. Hans valspråk är: *Ich selbst bin mein Himmel und mein(e) Hölle.* Han var då sjutton år.

Lorenzo Hammarsköld, den beryktade litteratören. Valspråket är taget ur Ovidius: *Requiesque mihi non fama petita est.* Hans ålder aderton år.

Leonard Fredrik Rääf, Iduna-förbundets *Refr,* nu sjuttonårig.

Claes Livijn, författaren till *Spader Dame* m. m. Hans valspråk: *Frangi non flecti.* Hans ålder nära tjugutvå år.

Carl Erik Hallström, den sedan så aktade riksdagstalaren, biskop i Visby. Han var nu sjutton år.

Carl Stenhammar, sedermera professor vid Karolinska Institutet. Hans ålder nu tjuguett år.

Om de tre öfriga bland förbundets stiftare vet man mindre: Uddo Widén, Per Meurling, med valspråket: *Tentare licet*, och Lars Alger Planander, med från Persius hemtadt valspråk: *Ne te quæsiveris extra.* Efter hand intogos i förbundet följande nya medlemmar: Fredrik Wilhelm Brannius, sedermera läkare och lektor i Strengnäs, Carl Gustaf Wadström, med valspråket: *Toujours le même*, känd genom flera öfversättningar. Han blef sist magistrats-sekreterare i Upsala. Hans Erik Harlingson, Mårten Meurling, Carl Tengborg, sedermera prost i Skara stift, Per Kjellander, Wilhelm Olof Luuth, sedermera lektor i Skara, Per Fredrik Blidberg, sedermera tjensteman i K. Krigs-expeditionen, Sven Lidman, slutligen domprost i Linköping, Per Daniel Stenius, Kristian Stenhammar*, sedan bekant som riksdags-

* En yngre broder till den förutnämnde *Carl* Stenhammar. Yngste brodern *Jakob Axel* möta vi snart i Aurora-förbundet. Två äldre halfbröder voro *Matthias* Stenhammar, flera gånger prisvinnare i Svenska Akademien, teologie doktor, prost i Risinge, och skalden *Johan* Stenhammar, Kellgrens efterträdare i Svenska Akademien.

talare i presteståndet, prost i Häradshammar och teologie doktor, — hans valspråk var: *Ein wahrer Mensch muss fern von Menschen sein (seyn)* * —, Nils Mobeck, och slutligen, sist af alla, Per Daniel Atterbom **, som blef invald i förbundet 1806, samma år som det upplöstes. Det hade då räckt i tre år. Dess fleste medlemmar hade nu lemnat Upsala. Atterbom, den yngste bland de unga, var sexton år. Sitt valspråk lånade han från Valerius — en skald, som innan kort blef föremål för hans högsta missaktning —: *Le ej, kalle Vise, om jag svärmar,*

Denna kjusning (sic) *var ej gjord för dig.*

För att lägga i dagen, till hvilken hög grad Aurora-förbundet var en efterbildning af detta äldre vittra samfund, är det nödigt att här intaga

Stadgarne för Sällskapet Vitterhetens Vänner.

§ 1. Sällskapets namn blifve: Vitterhetens Vänner, och må det med initialbokstäfverne W: W: betecknas.

---

* "Ett besynnerligt valspråk för en person, som inträdde i ett samfund", yttrar med rätta Wirsén, l. c.

** I förbundets Album äro inga flera namn inskrifna, men inuti handlingarna förekomma tre andra medlemmars: Harton, Göthlin och Haak. Harton invaldes den 20 november 1803, Göthlin den 18 december samma år, Haak den 1 mars 1804. Desse tre herrar synas sedan ej mera till.

§ 2. Sällskapets ändamål vare att sysselsätta sig med skrifters författande och bedömande i skaldekonst och allt, som dit hänföras kan.

§ 3. Vid hvarje sammankomst uppgifva derföre Preses och Sekreteraren med de öfriges bifall tvenne täflingsämnen, ett på vers och ett på prosa, till gången efter den näst följande *.

§ 4. Samfundets sammankomster ske hvar fjortonde dag och helst på söndagen **, under den tid läseterminerne påstå, så framt ej åtta ledamöter äro närvarande under mellanterminerne, då de kunna fortsättas.

§ 5. Som samfundets anseende mest beror af ledamöterne, så bör ej afseende hafvas på något annat än skicklighet, och uppkommer här ej fråga om landskap m. m.

§ 6. Den, som åstundar i sällskapet intagas, anmäle det hos Sekreteraren, då straxt votering sker med slutna sedlar. Finnes, att två tredjedelar af de närvarande ledamöterne neka, komme ej vidare under omröstning; neka blott flere än hälften, företages samma sak ännu tvenne samlingsdagar, och sker då ej ändring, vare utesluten.

§ 7. Samfundets embetsmän äro tvenne, Preses och Sekreterare, väljas för hvarje gång på föregående samlingsdag ***, och blifve detta val det sista, som företagas må.

---

* Här visar sig en olikhet med Aurora-förbundet, der inga täflingsämnen bestämdes, utan täflan var fullt fri. *W. W:s* handlingar visa, att man täflade äfven öfver andra ämnen än de utsatta.

** Klockan 9 f. m., enligt hvad § 45 utvisar.

*** Vi få framdeles se, att Aurora-förbundet hade vida flere embetsmän, och att alla dessa voro permanenta, med undantag

§ 8. När val sker, teckne då hvar och en af ledamöterne dens namn, han tror skickligast vara, på en sedel, hvilka i en hatt insamlas: den flesta rösterna får, vare Preses. Skulle flere få lika röster, skilje lotten.

§ 9. Sedan Preses vald är, tillsätte man då Sekreterare på sätt i föregående § sagdt är.

§ 10. Skulle så hända, att någon af ledamöterne trenne gånger efter hvarandra vinner priset, vare han då sjelfskrifven till Preses nästföljande gång. Sker det, att tvenne på en gång anses värdige, *en* det poetiska, *en* det prosaiska, blifve författaren till det poetiska först, och den senare efterföljande gång.

§ 11. Ej må Preses eller Sekreterare ega rättighet att afsäga sig detta förtroende, så framt ej de tvenne gånger å rad förut detta embete beklädt hafva, eller ock giltiga skäl uppvisa kunna.

§ 12. Skulle så hända, att Preses eller Sekreterare hindras att bivista sammankomsten, blifve Sekreteraren Preses, och den äldste närvarande ledamoten intage dess plats.

§ 13. Preses före ordet alltid i sammankomsterna och öppne han dem med ett tal. Honom åligge att gemensamt med Sekreteraren bedöma täflingsskrifterna, deremot anmärkningar göra, samt uppgifva orsakerna till sin dom, och att svara på de inträdestal, som komma att hållas.

§ 14. Sekreteraren bör emottaga alla täflingsskrifter och biträda Preses vid deras bedömande, föra protokoll öfver hvarje sammankomst och uppgöra räk-

af Preses, hvilken, likasom i *W. W.*, valdes vid hvarje sammanträdes slut till det nästföljande.

ningar öfver sällskapets kassa. Han bör ock underrätta de(m) som frånvarande äro om de händelser, som inträffa kunna i sällskapet, så framt de det fordra; han förvare ock nyckeln till dess arkiv.

§ 15. När ledamot vald är, hålle han ett tal, hvilket af ordföranden kort besvaras, derpå inskrifver han sitt namn i Ordens Album tillika med sitt valspråk.

§ 16. De som i Orden intagas böra betala en afgift af tolf skillingar, hvilken summa äfven hvarje termin af hvarje ledamot erlägges, dock ej af den, som samma termin intagnings-afgift erlagt.

§ 17. Den, som ej inom termins slut denna afgift utbetalt, må utslutas, tills han densamma godtgjort.

§ 18. Dessa penningar, öfver hvilka Sekreteraren förer räkning, förvaras i sällskapets arkiv, tillika med dess handlingar.

§ 19. Detta arkiv skall alltid stå på sällskapets samlingsrum, och förvare Sekreteraren nyckeln.

§ 20. Dessa penningar måge användas till sällskapets behof, dock ej utan allas bifall.

§ 21. Vid dessa sammankomster uppläses 1:o Det tal Preses åligger att hålla. 2:o Orere de i sällskapet nyss intagne ledamöter. 3:o Uppläsas de skrifter, som täflat, dock först de, som anses bäst. 4:o Röstas angående ledamöters intagande, och andra sällskapets angelägenheter företagas. 5:o Uppgifve man ämne till gången derpå, och sist välje man Preses och Sekreterare.

§ 22. Skulle vid något tillfälle ledamöterne stadna i tvist, röste med slutne sedlar, och de flesta rösternas påstående gälle såsom beslut.

§ 23. Den, som ej åtnöjer sig med pluralitetens beslut, anses hafva uteslutit sig sjelf.

§ 24. Intet beslut må gälla, som ej i åtta ledamöters närvaro tagit är, Preses och Sekreterare inberäknade.

§ 25. Preses åligger att tillse, det alla beslut må utföras, och bör den, som något ärende uppdragit är, derföre redogöra nästa derpå följande samlingsdag.

§ 26. Preses före ordet vid alla sammankomster, men Sekreteraren andrage ärendena. Den förre fordre alla ledamöternes tanke i den ordning de i Album stå, de yngste först, och säge sin sist. Skulle så inträffa, att rösterna äro lika, ege han *votum decisivum*.

§ 27. Den, som finner någon bland sine vänner, som han tror skicklig vara att i sällskapet intagas, må honom föreslå att inkomma, dock utan att någon af dess angelägenheter upptäcka: finnes denne villig, bör hans åstundan straxt hos Sekreteraren berättas, som bör den på nästa sammankomst andraga.

§ 28. Ej må någon af de ledamöter i staden äro undandraga sig att vara närvarande, så framt han ej laga skäl uppgifva kan; gör han det, plikte första gången två skillingar, fyra skillingar andra gången, och tredje vare utesluten.

§ 29. Skulle så hända, att någon ledamot beträdes med ett mindre anständigt uppförande, och vanhedrade sällskapet, vare utesluten.

§ 30. Vid alla utvoteringar förhålles på sätt i § 6 om invoteringar stadgadt är.

§ 31. Ingen af dem, som utom sällskapet äro, må under hvad namn som helst bivista dessa sammankomster.

§ 32. Den, som för någon, som utom Orden är, omtalar något af det, som der kan blifva eller vara afhandladt, vare utesluten.

§ 33. Preses och Sekreterare utgifve med de öfriges bifall tvenne täflingsämnen, på sätt se § 3.

§ 34. Alla täflingsskrifter böra, försedda med valspråk och namnsedel, till Sekreteraren insändas innan thorsdags afton före deras dömande. Denne lemne dem då till Preses, och de båda gifve först sitt yttrande, om hvilket, äfvensom skriften, ledamöterne sedan måge döma.

§ 35. Hvar och en inom Orden eger rättighet att täfla, dock Preses och Sekreteraren uteslutne.

§ 36. Den, som uppger sig såsom författare till ett stycke, innan granskningen skedd är, miste sin rätt att täfla *.

§ 37. Om någon Sekreterare utsprider af hvem han ett täflingsstycke emottagit, blifve ovärdig att detta embete någonsin bestrida.

§ 38. Då granskningen skedd är, öppnas namnsedlarne till de skrifter, som vunnit prisen; och deras författare ege rättighet att undfå den belöning, som i § 41 stadgad är.

§ 39. Alla namnsedlarne till de skrifter, som ej vunnit priset, uppbrännas på sammankomsten.

§ 40. Sjelfva skrifterna få hos Sekreteraren uttagas, utom de, som vunnit priset, hvilka med handlingarna förvaras, och kan man hos Sekreteraren få genomläsa de anmärkningar, dervid kunna blifvit gjorda.

* Här, såsom på flera ställen, hafva Svenska Akademiens stadgar tjenat till föresyn.

§ 41. Priset kan ej blifva annat än sällskapets allmänna bifall *.

§ 42. Om något i dessa lagar skulle finnas otillräckligt eller mindre bestämdt, ega ledamöterne att dem ändra eller upphäfva, och förhålles dervid på sätt i §§ 22 och 26 stadgadt är.

Bihang.

§ 43. Frånvarande ledamöter måge äfven antagas.

§ 44. Till följe häraf böra alla täflingsämnen utsättas sex veckor före de deröfver inkommande skrifters granskning **.

§ 45. Sällskapets ledamöter samlas klockan nio om förmiddagen hvarje fjortonde dag.

§ 46. Hvarje ledamot betale terminligen till sällskapets kassa En Riksdaler Riksgäldsmynt ***, hvilka penningar till ett biblioteks anskaffande användas måge.

§ 47. Denna afgift uppbäres utaf en af ledamöterne vald ständig Bibliotekarie, hvars syssla det må vara att inköpa de böcker, hvarom sällskapet öfverenskommit, dem låta inbinda, förvara och till ledamöterne efter tour utlemna.

§ 48. Hvarje ledamot vare tillåtit att äfven under mellanterminerne, mot en skillings afgift för hvarje hundrade pagina, till låns bekomma de böcker, som han åstundar.

§ 49. Låntagaren ansvare för den bok han bekommit; skadas den betydligt, må det åligga honom att densamma betala.

---

* Aurora-förbundet visar här en skiljaktighet.

** Detta förändrar hvad i början af § 34 är stadgadt.

*** Denna *biblioteks*-afgift är utöfver den i § 16 stadgade *societets*-afgiften.

Man finner af dessa stadgar, att de unge männens företag var i allo lofligt och lofvärdt. De ville utbilda sina anlag genom täflan i vittert författarskap och vitter kritik. De lekte Svensk Akademi, med ordförande och sekreterare, med utsättande af prisämnen både i bunden och obunden stil, med inträdestal och dessas besvarande. Förbundet liknade närmast hvad man i våra dagar skulle kalla en fackförening, men det hörde till tidens sed att omgifva hvarje förening med ett visst mystiskt dunkel och organisera den till en sluten Orden, der man intogs under tysthetslöfte och blef utesluten, om detta bröts (se § 32). Några anspråk på en omskapelse af Svenska vitterheten skönjer man ej, men väl hos flere ledamöter ett bemödande att utbilda sitt eget författarskap i en annan rigtning än den hittills gällande. Synbarast är detta bemödande, och visserligen icke utan en aggressiv pregel, hos Hammarsköld och hos Livijn. Begge gjorde de här sin lärokurs för Polyfem. Den förre var särdeles nitisk och var den förste, som vann priset. Det erhölls för ett poem *Afsked till Lydia*, ett svagt och inkorrekt stycke. Märkligare var hans inträdestal "om Carl Michael Bellmans poetiska förtjenster", som kan sägas gifva honom framför Fosforisterne prioritet i denne skalds

rätta uppfattning; men stilen så väl här, som i hans prosaiska täflingsskrifter *Poesiens nytta*, *Deklamation öfver Kärleken* och *En predikan*, förråder redan en vårdslöshet, som i framtiden blef oförbätterlig.

Livijn talade vid sitt inträde öfver *Lifvets sällheter*, och kallade sjelf sitt tal en paradox. Han uppmanade deri sina unga medbröder att njuta lifvet, och for häftigt ut mot religionen derföre att hon "utmålar hvarje sällhet såsom ett blomster, plockadt på den breda vägen, under hvilket en orm skulle ligga dold". Ehuru han redan vid höstterminens slut 1803 för en längre tid lemnade Upsala, fortfor han att flitigt täfla. Bland annat insände han till sammankomsten den 20 maj 1804 en hop bitande *Xenier*, der han, bland annat, tillät sig åtskilligt gyckel med sjelfva samfundet, dess namn och ledamöter. Om dess lokal heter det: "Rummet är fullt af rök och vitterhet". Den tjenstförrättande Ordföranden upptog dessa anfall med mycken värdighet. "För att — yttrade han — spara sällskapet förebråelsen för en pedantisk intolerans och en hög egenkärlek, var det nödigt att vid uppläsandet af denna så kallade satir eller, rättare sagdt, dessa epigrammer anmärka de ställen, som utmärkte sig genom något lyckligare drag af snille. Men att

upptaga den under en allvarsammare granskning, har jag trott sällskapets värdighet förbjuda. Att ifra mot författaren torde icke förtjena mödan, helst då I, mine herrar, genom edert snille och edra talanger ären tillräckligt fredade för löjets vanmägtiga anfall. Det är endast jag, som skulle ega skäl att klaga öfver en alltför bitter ironi". Då namnsedeln öppnades, befans den innehålla dessa ord ur Lucæ evangelium: "Spå, ho then var, som tig slog!"* I en annan af sina täflingsskrifter, *Ett par ord om kritiker*, yttrar han på ett ställe om teologien och filosofien, att "deras voluminösa styrka bevisar deras svaghet". Öfver hufvud röjas hos honom redan nu, hur omogen talangen än framstår, bestämda karaktersdrag till hans blifvande individualitet som författare: man märker något söndersliter och brustet, vid sidan af obesvärad paradoxi, vild glädtighet och yster ironi.

Bland de öfriga ledamöterne träffar man en och annan af lofvande anlag. I sansad och väl motiverad kritik står Tengborg främst. För inträdestalen äro i allmänhet ämnena icke illa valda.

* Det var sannolikt icke utan minne af dessa Livijnska Xenier i *W. W.*, som Aurora-förbundet sedan i sina stadgar intog en så lydande paragraf: "Ej må personella satirer och epigrammer emottagas, ännu mindre karrikaturer och paskiller".

Carl Stenhammar talade "om fördelen af slika ungdomliga samfund", Lagus om Schiller, Hallström om Grekernes vitterhet, Wadström "om orsakerna, hvarför Greker och Romare hunnit till en så stor höjd i vältaligheten framför de senare åldrarne", Meurling om Göternes vitterhet, Blidberg "om tidehvarfvens behof af stora snillen", Rääf höll en straffpredikan mot usla romaner och brödskribenter i allmänhet, o. s. v. Bland de, tid efter annan, uppgifna täflingsämnena må nämnas, i poesi: *Sällheten* — härom täflade icke mindre än åtta ledamöter, priset vans af Wadström —, *Vällusten*, *Hoppet*, *Döden*, *Fattigdomen*, *Ungdomen*, *Ode till lyckan*, samt än en dryckesvisa, än en elegi, än en ballad, än ett erotiskt eller komiskt stycke. Bland ämnen för behandling i obunden stil förekommo: "Har samhällsinrättningen förbättrat menniskan? Är man säll för det man är lycklig? Hvilken är den ädlaste hämnd? Hvad verkar teatern på nationens kultur och moralitet? Öfver Lidners poetiska förtjenst. Fosterlandskänslan. Äreminne öfver en stor man (valet fritt)" m. fl. Ur protokollet för en af de första sammankomsterna må, såsom för tiden betecknande, anmärkas följande paragraf: "Beslöts, att sällskapets lagar borde uppvisas för Landshöfdingen".

Ledamöternes ifver svalnade temligen fort. Hammarsköld hade i sammankomsten den 4 juni 1804 tagit högtidligt afsked från samfundet med ett tal på vers. Han ämnade nu bosätta sig i Stockholm. När han mot årets slut återkom på ett kort besök, fann han allt i oordning, och hördes i sammankomsten den 2 december bittert klaga "öfver samfundets hotande förfall, ledamöternes lojhet och frånvaro, brist på allt interesse för saken, brist på täflingsskrifter, stor oordning i arkivet. Ingen enda bok fans inköpt", o. s. v *. Med tynande lif fortfor likväl samfundet till in på året 1806, då för sista gången en ledamot der intogs. Denne ledamot var, såsom redan är nämndt, Atterbom. Vi återkomma nu till honom **.

---

* I sällskapets handlingar finnes intet protokoll förvaradt efter den 16 december 1804, men väl flera senare täflingsskrifter.

** Att det var genom ledamöter i W. W. som Atterbom infördes till rikare kännedom af Tysk litteratur, derpå anspelar följande ställe i artikeln öfver honom i Brockhaus' Konversations-Lexikon, hvilken, skrifven af Palmblad, icke var för Atterbom främmande: "Atterbom bezog 1805 die Universität Upsala. Einige jüngere Gelehrte, die, was damals eine seltene Erscheinung in Schweden war, die deutsche Literatur gründlich kannten, nahmen den Ankömmling freundlich auf und durch sie gelang es ihm, sich eine ziemlich vollständige Übersicht der deutschen Literatur zu verschaffen".

Såsom bidrag till kännedomen om dennes första tid i Upsala, må här meddelas ett par biomständigheter, hvilka han sjelf på senare år, med den honom egna, lifliga berättare-förmågan, plägade att förtälja. Lika opraktisk som medellös, hade han ej i förhand tänkt på, hvar han skulle få husrum. Han tog in, der hans kamrater från Linköping togo in. Det var i en student-kasern, belägen i Fjerdingen. I öfre våningen af detta brädskjul var en lång gång, ur hvilken numererade dörrar ledde in till bofälliga kamrar. I en af dessa slog han sig ner med två af sina följeslagare. Beqvämligheterna voro ej stora, men icke heller anspråken. Han var lycklig att få egen bädd och ett eget bläckhorn. Till en början borde man lefva på matsäck. Fläsk stektes derföre alla dagar i kakelugnen, och det svåra oset deraf sökte man bryta genom att ur kritpipor bolma fram tjocka moln af tobaksrök. I ett skumt hörn af den långa gången upptäcktes en större tunna, full af potates. Hvem den egentligen tillhörde, viste man ej så noga; men hvarje gång man till fläsket önskade tillsats af denna jordfrukt, hemtade man den utan tvekan från tunnan, hvars innehåll betraktades som hittegods. Efter någon tid kom Atterbom ändtligen sig för att aflemna ett rekommendationsbref, som

han hemifrån medfört till professor Skytteanus Olof Kolmodin. Denne varmhjertade man och hans icke mindre godsinnade maka emottogo honom på det vänligaste. Den femtonårige nykomlingen, med sitt yfviga, ljusa hår, sin stackiga växt, sina stirrande och rinnande ögon, och sina prydligt lagda ord, förekom dem så sällsam, men tillika så på en gång hjelplös och egendomligt älskvärd, att de, efter att ha vexlat några ord sig emellan, erbjödo honom att fritt få äta och bo i deras hus. Han drōjde ej att hörsamma denna inbjudning och bodde sedan, på samma gästfria vilkor, flera terminer i det gamla rödfärgade trähus, som ännu står qvar inne på den Skytteanska tomten. Det var här han uppgjorde sina första planer att reformera den Svenska vitterheten. Hans nya bo förekom honom som ett dufslag, der han lyckligt undkommit alla glador, såsom han ock antydde i en tillegnan af sin 1807 utgifna exercitii-disputation*. Han kallar denna sin tillegnan *Tackoffer till professor och fru Kolmodin.* Den är affattad i sonettform och slutar med följande terziner:

"Beskydd och tröst mig gafs af er, — ett fäste
Mot lyckans storm, mot nödens svall, — ett Eden,
Der jag fick åter pressa glädjens drufva.

* Den utgjorde andra delen af Tranérs öfversättning ur Iliaden.

Så vid den vises tak har nått sitt näste,
Ej mer af glador jagad öfver heden,
Min saknads och min längtans trötta dufva".

Vårterminen 1807 plägade Atterbom beteckna såsom en för honom särdeles glädjerik tid. Han gjorde under den två nya bekantskaper, af hvilka den ena blef honom mycket kär, och den andra icke blott detta, men tillika djupt ingripande i hela hans framtida utveckling och rigtning. Han lärde att känna Ingelgren, och han lärde att känna Palmblad.

Georg Ingelgren, född den 4 maj 1782 och således åtta år äldre än Atterbom, hade studerat vid Vexiö läroverk, der hans moder tjenade som städerska. Hon hade intet att gifva sin son, icke ens namnet af hans fader. En välgörande enkefru, som ej till dem stod i några slägtförhållanden, bidrog till hans första uppfostran. Han halp sig sedan fram med konditioner. Sin välgörarinna, assessors-enkan, fru Gustava Margareta Köllner, född Hindström *, hembar äfven han i tillegnan af en exercitii-

* Hon hade, under sin ungdom i Stockholm, varit ett af föremålen för Thorilds tillbedjan och är af honom besjungen under namnet Nina. Se artikeln "Mamsell Hindström" i Posttidningen 1872, n. 262 och 263, äfvensom G. Ljunggren, *Svenska vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död*, I. 220 o. följ.

disputation sitt tackoffer. Afhandlingens innehåll var Tyrtæi sånger, öfversatta från Grekiskan *. Hans tillegnan lydde så:

"Mörker var öfver allt; ensam på heden qvar
Öfvergifven jag stod, hemsk och förtviflansfull,
Och den hesnande rösten
Dog i stormarnes hvirfvelvind.

Huldgudinna, då kom du med en engelsblick,
Hoppets ljus i mitt bröst tände; och hastigt nu
Nattens skuggor försvunno,
Och mot stormen jag, tryggad, log.

Hell dig, ädla, der du lefver, af verlden glömd!
Himlen glömmer dock ej, eller mitt hjerta, dig.
Han din dygd skall belöna;
Jag skall vörda och följa den.

Hulda, tag nu emot förstlingens offergärd!
Ack, den tolkar dock ej hjertat, men är af min
Tacksamhet, som af Hellas'
Ljufva toner, en efterklang".

Ingelgren hade grundliga klassiska studier och utmärkte sig snart som poetisk öfversättare både från Latin och Grekiska. Med hans original-dikter var Atterbom till en början icke så alldeles nöjd.

---

* *Tyrtæi quæ supersunt Πολεμιστηρια,* Svethice tradidit Georg. Ingelgren, Smolandus. Ups. 1809.

"De voro — säger han — af den då gängse, förståndiga, redbara, moraliskt-didaktiska arten och noga formade efter den tidens yppersta svenskakademiska prisvinnares". Deremot värderade han högt hans bottenärliga, trohjertliga sinnesart, hans blygsamhet i all sjelfbedömning och hans nit för vitterheten. Hvad det yttre angick, skildrar han honom såsom stark snusare och "behäftad med en sjuklig kroppsbeskaffenhet, som i förtid lutade till upplösning" *. Som bekant är, dröjde det ej länge, innan Ingelgren frigjorde sig från den slentrian, hvilken Atterbom här förevitat hans äldre sånger, och få af de dikter, som utgått från Aurora-förbundets medlemmar, hafva af allmänheten blifvit så gynsamt emottagna som åtskilliga af hans. Hans Järta, som likväl tillhörde ett annat läger, yttrar om hans *Majsång* och några öfriga af hans poemer, att "de torde kunna räknas bland de angenämaste lyriska stycken, som Svenska vitterheten eger. De behaga äfven genom språkets välljud och lenhet, liknande häruti, för vårt öra, Kellgrens skönast melodiska sånger" **.

---

* Atterbom, *Samlade skrifter i obunden stil.* VI: II, sid. 86.

** *Odalmannen.* Första häftet, sid 116.

Palmblad och Atterbom, ehuru begge Östgötar, hade icke sett hvarandra förr än i Upsala, der de, i slutet af nämnda vårtermin, under exercitii-skrifning för filosofiska graden sammanträffade i det akademiska konsistoriets sessionsrum, och derefter samma dag drucko brorskål. Palmblad, son af en kronofogde i Söderköpingstrakten, hade icke fått sin undervisning vid stiftsstadens läroverk, utan i hemmet af mer eller mindre odugliga informatorer. Det mesta hade han lärt sig sjelf. Afstängd från ungdomens lekar och tidsfördrif genom en flerårig höftsjuka, som slutade med ofärdighet och kryckor, lefde han uteslutande i böcker. Sin oupphörliga längtan efter sådana — stegrad genom svårigheten att, i en enslig skärgårdstrakt, öfverkomma några, — har han sjelf liknat vid Tantali törst. Begärligt slukade han deras innehåll, af hvad det än måtte bestå, och ratade icke ens bondpraktikan, trädgårdsskrifter och läkareböcker, ehuru han helst höll sig vid romaner, skådespel samt arbeten i geografi och historia. När det bar hårdt till, grep han till Scrivers Själaskatt, ehuru — såsom han sjelf bekänner — mest för att derutur uppfiska anekdoter. I Latinet läste han med nöje Curtius och Virgilii Eneid, den senare med tillhjelp af Adlerbeths öfversättning, hvaremot i

Cicero och Ovidius både han och informatorn ofta stötte på grund, då discipeln vanligen föreslog en konjektural-tolkning, som af informatorn antogs. Från en Grekisk läsebok och Johannes' evangelium gjorde han ett förtvifladt språng till Sofokles' Filoktet, som kunde — säger han — blott till hälften lyckas. I de nyare språken var han för det mesta avtodidakt, men med sin jernvilja hade han dock börjat sätta sig in i deras litteratur. Till denna mångläsning kom, redan nu, en vidtomfattande mångskrifning. Vid tolf år hade han skrifvit skådespel, af hvilka ett uppfördes af skolgossar i Söderköping; sedermera författade han noveller, orientaliska sagor och en Svensk verslära, öfversatte lustspel af Molière och åtskilliga stycken ur Latinska författare, samt förfärdigade en jordglob, innan han ännu hade sett en sådan. Till detta sista experiment leddes han uteslutande af sitt geografiska interesse; matematiken var honom främmande och det enda, för hvilket han hvarken då eller sedermera egde sinne och håg*.

Född den 16 december 1788, och således tretton månader äldre än Atterbom, hade Palmblad ett halft år senare än denne anländt till

* Jfr Palmblads avtobiografi i *Biografiskt Lexikon.*

Upsala *. Här svallade emot honom ett haf af böcker. Förtjust öfver detta öfverflöd af hvad han så länge suckat efter, kunde han nu frässa, men, dragen och lockad åt många olika håll, kände han sig villrådig i valet. "Mesta retelsen — säger han — hade Tyska vitterheten och estetiken, med hvilken jag nu gjorde bekantskap". Atterbom, hvars första möte med Palmblad snart öfvergick till dagligt, förtroligt umgänge, har beskrifvit den egna anblicken af hans dåvarande hemlif. Han fann honom boende tillhopa med en bror, i hvars rum var ett ständigt sorl af glammande, klaverspelande och tobaksrökande kamrater, hvilka stälde till tusende upptåg. Under allt detta satt, i hörnet af ett yttre rum, Palmblad uppkrupen i en säng, omgifven af sina kryckor och en massa af böcker, tålig, stum och, som det tycktes, fullkomligt ostörd **. Han behöll, lifvet igenom, denna förmåga att, oberoende af yttre bråk och otrefnad, lugnt kunna fullfölja sitt tankearbete.

Atterbom, som erfor en lifiig saknad af att sällskapet *Vitterhetens Vänner* blifvit upplöst så hastigt och så kort efter hans eget inträde deri, umgicks nu med planer att fortsätta det på egen

* Han blef student i mars månad 1806.

** Atterbom, *Samlade skrifter i obunden stil.* Sjette bandet, II. sid. 172.

hand, eller stifta ett nytt med ungefär lika syfte och stadgar. Svårigheten var att finna passande ledamöter. *En* trodde han sig nu hafva funnit i Ingelgren, en annan i Palmblad. Men den sistnämnde skulle ej komma åter till akademien påföljande höstterminen. Det såg mörkt ut, att så snart kunna bringa saken till verkställighet.

Sysselsatt med dessa tankar under sommarvistelsen 1807 i sitt landtliga barndomshem, fick han der en dag oförmodadt besök af en ung man, med hvilken han redan vid läroverket i Linköping gjort bekantskap, utan att likväl då ännu med honom hafva kommit i något förtroligt samband. Den unge mannen var Samuel Johan Hedborn.

Hedborn hade han ej hetat mer än i ett års tid, eller från den dag, vårterminen 1806, då han inskrefs till student i Upsala. I Linköping hade hans namn varit Hedenvall. Båda namnen voro tagna af hans födelsesocken Heda i Östergötland. Född den 14 oktober 1783 i ett soldattorp vid Omberget, hade han först i sitt sextonde år begynt att studera. För plogen, för dagsverksarbete och handaslöjder röjde han alls ingen duglighet; men den lefvande målning, han sjelf vid mogna år gjort af sin första ålders svärmerier och drömmar, vittnar om den rikedom af fantasi,

känsla och poetisk åskådning, som kan inrymmas hos ett enkelt naturbarn, en rå Svensk bondgosse. Det är rörande att höra honom berätta, hur paradisisk han fann omgifningen kring föräldrarnes stuga och huru han trodde himmelen hvila på topparne af två höga askar, hvilka stodo nära derintill. Dessas första gula höstlöf trodde han vara frukter, af hvilka Gud fader spisade. Och när han, en kulen dag, från stugfönstret plötsligt fick se dessa urgamla träd fällas af yxan, tyckte han sig se jord och himmel skiljas åt, han såg ett döende skogsrå gråta vid roten och hörde dödsklockor doft och underbart ringa ur de fälda stammarne. Sin ömma, gudfruktiga moder — hon hette Ingeborg Johansdotter — älskade han gränslöst och lyssnade förtjust till hennes visor och sagor, äfvensom till vallhornens låt, till mjölkflickornas sång och till psalm-melodierna i sockenkyrkan. I sin fader, den starke och manhaftige soldaten — hans namn var Jöns Kölberg — såg han en hjelte, en kämpegestalt utan like, när denne, med färgade remtyg och blankskurad musköt, 1788 tågade af till Finska kriget och "försvann bakom en småskog, der gångstigen krökte sig". Hurtiga krigssånger hördes snart skalla öfver hela bygden, med pris åt Gustaf och Carl, med hot och gyckel öfver

"grannas-Carin" *. Alla torpgossar började nu leka krig. Delande sig i två fiendtliga trupper, hade de dock en gemensam befälhafvare, som ledde bådas rörelser, uppställde de bästa gossarne som Svenskar, de sämre som Ryssar, och alltid kommenderade de senare att gifva vika. Ändtligen blef fred. Fadern väntades hem. Dagen var utsatt, då ortens soldater skulle komma. Modern hade dukat opp det bästa hon hade. Många kommo, icke han. Han låg qvar på ett Finskt fältlasarett. Längre fram, kort före jul, inträdde i stugan en man med gula, infallna kinder, utstående ögon, yfviga mustascher, stor mage, svullna ben. Detta skulle vara fadern, men han var så olik den, som tågat ut. Gossen ville ej tro det, men måste det dock slutligen, "när alla de öfriga erkände honom för far". Under tiden lefde han med en förtrogen lekkamrat i den underbaraste trollverld. De voro ofantligt rika. De rådde om hela nejden. Omberget var deras egendom: skogar, åkrar, ängar, djuren på marken, foglarne i luften, — allt beherskade de som samkonungar i allsköns endrägt. Ur de genljudande skogarne, der de mest uppehöllo sig, hörde de stundom klockor från obekanta kyrkor. De antogo denna aflägsna ringning komma från en osynlig stad,

* Kejsarinnan Katarina den andra.

den de kallade Skogsby, hvars innevånare voro helt små och begagnade mycket små hästar. Att en gång få komma dit och der bo för evigt, var all deras diktan och traktan, ty der var ett oförgängligt grönskande Eden, och i trädgårdarne der bodde sångfoglarne qvar under vintern. Der ville de slå sig ner med sina hustrur, och sådana hade de redan för sig utkorat. Som representanter af dem hade de i skogen utvalt tvenne trädstubbar, dem de ofta helsade på. Kamraten hade fått den föreställningen, att en hustru emellanåt borde agas: han hade sett, att så gick till. För att nu ingenting skulle felas i äktenskapet, skuro de från en sälg hvar sin knippa af spön och slogo dermed sina hustrur så eftertryckligt, att barken gick af dem och föll i smulor. Granntorpets flickunge, som Hedborn för sin del utsett till barndomsbrud, hade sjelf ingen aning derom; men "hon — säger han — blef mina sångers Hildur". Han tillägger: "Att jag i min barndom hade anlag för poesi, och i synnerhet mycket tycke för den samma, erinrar jag mig ännu. Jag hörde med förtjusning de gamla folkvisorna sjungas, och af alla de böcker, som föllo i mina händer, roade mig psalmboken mest. Äfven mins jag, att jag i min barndom författade en aftonpsalm. — Jag kommer i håg, att

jag skref den med andakt vid ett fönster midt emot den nedgående solen, just den dagen, på hvilken man firade en jubelfest till åminnelse af Upsala möte" *. Dessa ord förråda, att han vid tio års ålder kunde både skrifva och läsa. Han hade lärt det i kyrkskolan. Snart befans han deruti så utmärkt, att han upptogs till biträde åt skolmästaren, hvars tid ej alltid räckte till för undervisningen, då han tillika var socken-skräddare. Ryktet om "den snälle Samuel" gick snart ut öfver hela trakten. Man menade allmänt, att han borde blifva prest. Han började slutligen sjelf att tro det samma, då "vid femton års ålder stugan blef honom trång", och begaf sig så af, en vacker vårdag 1799, till Linköpings skola, dit han anlände till fots i en bondgosses torftiga utstyrsel. Medlidsamme lärare med både hufvud och hjerta togo sig honom an, och sju år derefter var han student **.

Det var, efter att under ett års tid hafva i ett vittert hus på landet skött en lärarebefattning, den han nyss, och icke utan allehanda missförstånd, lemnat, som han, "fri som en sommarfogel", gjorde en påhelsning hos Atter-

---

* Således den 8 mars 1793.

** Se Hedborns avtobiografi i inledningen till hans *Samlade Skrifter*.

bom i dennes föräldrahem. Han qvarstadnade der ett par veckor. De begge ynglingarne hade före denna tid icke känt hvarandra till fullo. Hedborn hade visserligen redan i Linköping känt sig dragen till Atterbom; det var han, som der på kyrkogården träffat den ljuslockige gossen sittande vid en grafhäll och sysselsatt med att vira vårblomster kring en dödskalle; det var ock han, som, några år senare, uppsökt Atterbom en afton och, till ömsesidig förtjusning, uppläst Valerii poem *Tålamodet*, af hvars präktiga antiteser begge då kände sig djupt betagne; men, ehuru de sedan oftare råkades, hade dock från Atterboms sida den andres mötande vänskap icke fullt blifvit besvarad. Nu på landet, i ostördt samlif, förstodo de hvarandra bättre. Hedborn hade på gymnasium varit ansedd för omåttligt egenkär: man trodde honom lida af bondhögfärd. Här åter visade han sig, om också godmodigt belåten öfver sina själsgåfvor, dock i grunden vara "lika ödmjuk som öppenhjertig, harmlös och afundsfri", till sinnet from och glad som ett barn. Han företedde redan nu — säger Atterbom — "utkastet fullfärdigt till den egendomliga förening af bonde, skald och prest", som utgjorde hans blifvande personlighet *. Och då han ur bröst-

* Atterbom, l. c. sid. 136 och följ.

fickan framtog och för den nye vännen upplåste poemet *Barndomen*, smälte i dennes bröst sista isen af de föregående årens kyla. Poemet var visserligen författadt på alexandriner och erinrade om mönster, dem Atterbom ej längre godkände, men det genomklingades af så egna, så oskuldsfulla och fromma naturtoner, att den sjuttonårige konstdomaren, som till dem med hänryckt bifall lyssnade, icke kunde misstaga sig om äktheten af vännens skaldeanlag, men redan nu anade den rigtning, i hvilken de med full sjelfständighet en dag skulle komma att utbildas. En ny medlem för det blifvande förbundet var vunnen. På tu man hand uppgjordes vid detta sommarmöte planer derför under lönnarna vid Åsbo kaplans-boställe.

Vid oktober månads ingång — höstterminerna började på den tiden icke förr — sammanträffade i Upsala Atterbom, Hedborn och Ingelgren. De två senares bekantskap inleddes snart af den förstnämnde. Palmblad var, såsom redan är sagdt, denna termin icke närvarande vid akademien. Atterbom, som nyss före terminens början förlorat sin far och sin andre far, den förträfflige morbrodern Kernell, sökte ur den dubbelsorg, hvari desses frånfälle försänkt hans sinne, en räddning och motvigt i stegrad ifver att sätta sin älsklings-plan i verket.

Då tre ledamöter syntes vara alltför få att stifta ett förbund, beslöts nu att uppsöka ett par unge män, som kunde vara lämplige och villige att deruti ingå. Valet föll på två unge Östgötar, som varit Atterboms gymnasii-kamrater och året förut blifvit studenter. Deras kärlek för vitterheten var honom bekant. Den ene var Jakob Axel Stenhammar, som, född i Ed den 10 september 1788, nyss hade fylt sitt nittonde år *; den andre Lars Gustaf Acharius, som, född i Vadstena den 23 oktober 1789, ännu icke hade fylt sitt adertonde **. Yngst af alla var, som vi sett, Atterbom.

De nämnde fem studenterne höllo den 7 oktober 1807 ett förberedande sammanträde, då förbundet beslöts och dess namn bestämdes att blifva *Sällskapet Musis Amici* eller, i förkortning, *Sällskapet M. A.* Redan detta namn, en latinisering af *Vitterhetens Vänner*, angifver den ursprungliga, ehuru sedan bortskymda, afsigten

---

* Han blef 1810 akademie boktryckare, i kompani med Palmblad, sedermera prest, och dog som vice pastor i Vreta Kloster 1826. Palmblad yttrar om honom i Biografiskt Lexikon: "Med mera allvar och mindre begär för förströelser skulle Svenska vitterhetens häfder troligen tilldelat honom ett långt utmärktare rum".

** Han studerade sedermera i Lund, blef lasarettsläkare i Södertelge, och dog 1829.

att af detta, året förut upplösta, vittra brödraskap blifva en fortsättning eller ny upplaga. Första urkunden för sällskapets stiftelse lyder sålunda:

"Sedan några vid Upsala universitet studerande ynglingar, lifvade af en lågande ifver för vitterhetens odling och sina talangers bildning, öfverenskommit att inrätta ett vittert sällskap, under namn af *Musis Amici*, sammanträdde de, första gången, den 7 oktober 1807, till att föreslå vissa nödvändiga lagar för detta samfund och öfverenskomma om de öfriga mått och steg, som till detta vackra ändamåls befordran kunde synas nödvändiga. Enligt de lagar man emellertid föreslagit, och hvilka vid denna sällskapets första session af alla ledamöterne gillades och till efterlefnad antogos, var en af desse herrar (herr Atterbom) till preses under denna session utvald och uppläste följande inträdestal".

Sådan är primitiva lydelsen af denna urkund, sådan den finnes intagen i den bok af sällskapets originalprotokoll, som bär namnet: *Sällskapets M. A. Arkiv.* Men i sammanhang med den förändring af sällskapets namn och stadgar, som egde rum sju månader senare, omskrefvos i Aurora-förbundets nya protokolls-bok dessa äldre protokoll under benämning: "Revision af Säll-

skapets Musis Amici protokoller". Denna omskrifning, verkställd, hvad de första nio sammankomsterna beträffar, eller alltintill maj månad 1808, med Atterboms prydliga handstil, är i flera fall en försköning — vi äro långt ifrån att vilja säga en förfalskning —* af de ursprungliga protokollen, tydligen afsedd att åt sällskapet i dess första gestalt gifva en karakter af mognad och anspråksfull värdighet, som det i sjelfva verket icke antog förr än i sin andra period, eller sedan det såsom Aurora-förbund anstämt en högre ton och känt sina vingar växa. Genom att ur de äldre protokollen utesluta hvad i dem kunde synas omoget och underhaltigt, ville man för eftervärlden framställa det unga vittra förbundet i fördelaktigaste dager, och genom åtskilliga tillägg och förbättringar komma den att tro, att förbundet redan i sin första början egde den större betydelse och de vidt omfattande planer, som det fick först något längre fram. Lätt skulle också efterverlden hafva blifvit vilseledd, derest man icke uraktlåtit att förstöra den äldre protokolls-boken, mot hvars innehåll den nya, i några punkter, nu företer ett understucket, eller blott och bart fingeradt.

* Ändringarna skedde med sällskapets begifvande, ja, på dess uppdrag.

Så har t. ex. förenämnda urkund för sällskapets stiftelse erhållit, i den nya upplagan, följande ändrade lydelse:

"Lifvade af ett ädelt nit för idealet af en Svensk poesi, öfverlade några, vid Upsala kongl. universitet studerande, unge män, i början af oktober månad 1807, om upprättandet af ett vittert samfund, hvars ändamål skulle vara en evig förbrödring för Sanning och Skönhet, ett ömsesidigt bildande, och en allmän reformation i alla den högre litteraturens grenar. Man organiserade vissa samfundslagar, enligt hvilka en Ordförande valdes; och beslöt att sammanträda första gången den 10 oktober 1807 hos den till Sekreterare utnämnde ledamoten herr Jakob Axel Stenhammar. Lagarne öfversågos och gillades; och det nya förbundet antog namn af:

Sällskapet Musis Amici".

Vid en jemförelse mellan förra och senare upplagan af detta program märker man, hur betydligt förbundets termometer stigit från oktober 1807 till maj 1808. I den förra var blott tal om, att några unge studerande, "lifvade af en lågande ifver för vitterhetens odling och sina talangers bildning, öfverenskommit att inrätta ett vittert sällskap". Der framskymta inga anspråk; inga omstörtnings-planer lura i bakgrunden. I den

nya, förbättrade upplagan åter är det "af ett ädelt nit för idealet af en Svensk poesi" som de unge männen äro lifvade. Det är nu icke "ett vittert sällskap som de öfverenskommit att inrätta", utan de hafva "öfverlagt om upprättandet af ett vittert samfund", och dettas ändamål angifves vara ingenting mindre än, jemte ömsesidigt bildande, "en evig förbrödring för Sanning och Skönhet, och en allmän reformation i alla den högre litteraturens grenar".

Då det är Atterbom, som, med sällskapets goda minne, egenhändigt verkstält denna protokolls-förbättring, förefaller det eget, att han på äldre dagar, i sin minnesteckning öfver Hedborn *, åberopat och citerat just denna efteråt diktade form af programmet för att ådagalägga, att "de revolutionära afsigterna, fastän under det första året beslöjade bakom det blygsammare namnet "Sällskapet *Musis Amici*", framsticka redan i begynnelse-raderna af dess ännu förvarade protokolls-bok". Orden allmän revolution har han i detta citat utmärkt med spärrad stil. Hade hån glömt, att, hvad han här citerar, skrefs, icke vid sällskapets stiftelse, utan först när det såsom *Musis Amici* allaredan upphört, och att den sannskyldiga och äkta urkunden, i hvilken alls inga

* Atterbom, l. c. sid. 139.

revolutionära afsigter "framsticka", lika väl fans i behåll som dess öfverarbetade yngre form?

Förbundets stiftelsedag, den 7 oktober, å hvilken ock Atterbom såsom vald ordförande höll sitt inträdestal, blef, af obekant orsak, i de reviderade protokollen utbytt mot den 10 oktober, och denna dag allt sedermera firad som sällskapets årshögtid. För sin del behöll Atterbom, hela lifvet igenom, denna dag af året i ljufligt och kärt minne och underlät icke ens, då han ett par år var skild från fäderneslandet, att helghålla den.

I behåll finnes ännu den gröna foliobok, i hvilken ledamöterne, hvar och en med sitt motto, inskrefvo sina namn och dagen för sitt inträde i förbundet. De fem stiftarnes namn äro alla daterade den 10 oktober 1807:

Pehr Dan. Atterbom,
med motto ur Göthes Torquato Tasso:

Wenn ich nicht sinnen oder dichten soll,
So ist das Leben mir kein Leben mehr.

J. A. Stenhammar.

Dort erblick' ich schöne Hügel,
Ewig jung und ewig grün.
Hätt' ich Schwingen, hätt' ich Flügel,
Nach den Hügeln zög' ich hin.
Schiller.

Gustaf Acharius.

Es soll ein ewiges zartes Band
Die Frauen, die Sänger umflechten.
Sie wirken und weben, Hand in Hand,
Den Gürtel der Schönen und Rechten.
Schiller.

Georg Ingelgren.

— — quondam cithara tacentem
suscitat Musam, neque semper arcum
tendit Apollo.
Horatius.

Sam. Joh. Hedborn.

Likt tålamodet vid en graf,
Jag prisar himlen i min smärta.
Då han ej guld och anor gaf,
Gaf han mig lyran och ett hjerta.

De sex namn, som senare tillkommo, skola längre fram angifvas.

Af Atterboms inträdestal föreligga två olika exemplar. Det ena är talet, sådant det verkligen hölls; det andra är talet, sådant han ville anses att hafva hållit det *. Föga af det första, verkliga talet återstår i det nya. Sjelfva ämnet: "Religionens oskiljaktiga samband med poesien" är förändradt till "Några fragmentariska betraktelser öfver religionen såsom den högsta poesi".

* Det förra omedelbart infördt i sällskapets *Musis Amici* original-arkiv; det senare inskrifvet i samma arkivs reviderade och förskönade upplaga.

Lemnande den äldre texten å sido, hålla vi oss här endast vid den, som författaren sjelf godkänt. Några utdrag kunna gifva läsaren ett begrepp om den unge sångarhöfdingens dåvarande ståndpunkt, ty öfverarbetningen verkställdes inom några få månader efter föredragets hållande. Talet eger i stilistiskt afseende förtjenster, oväntade hos en yngling. Formen är vexlande. Det börjar med vers, slutar med vers och har i midten, bland annat, en sonett till jungfru Maria. Det kallar sig sjelft fragmentariskt och är så. Sammanhanget visar sig löst. Grundtonen är elegiskt-religiös, men man hör biljud af än en skärande polemik, än en dof mysticism. Det hela andas mycken fromhet och mycken bitterhet; det är fullt af sorg och fullt af entusiasm. Af sitt förhållande till det nystiftade förbundet gifver talaren en bildlig framställning i det poem, som börjar föredraget:

Från en dal, den skönsta i naturen,
Ur najadens moderurna tömd,
Rann en bäck, af glada ängar buren,
Mellan täta poppellundar gömd.
Ack, den arme slöt ej der sin bana,
Manligt störtade han längre fram:
Hoppades sig väg i öknar dana,
Öfversvalla hvarje trotsig dam.

Han bedrog sig. Snart, i sanden irrad
Och af middagssolens låga bränd,
Ser han målet för sitt lopp förvirrad,
Stadnar stum, i häpna bugter vänd.
Ändtligen sin sista kraft han spänner,
Öfver heden skyndande sin gång:
Hastigt ser han gröna fält, der vänner
Orma fram med fulla vågors sång.

"Kom — de hviskade i silfverkorer —
Medlem af vårt eviga förbund!
Oss beskydda vänligare Horer,
Sångens barn på en förklarad grund;
Deltag i vår oskuldsfulla susning!
Med förenad styrka lifva vi
Mången vissnad knopp till lifvets tjusning,
Mången särskild klang till harmoni".

Bäcken hörde detta, göt sin bölja
I de broderliga böljors famn.
Samma blommor de förenadt skölja,
Sträfva klingande till samma hamn.
Ej till dalen mer han återvänder;
Dock, i brödraskapets helga band
Ledd, han söker evigt gröna stränder,
Följer gladt till melodiens land.

Sjelf förbundets skapare, helsar han med mycken ceremoni dess öfriga medlemmar och hembär dem sin tack för kallelsens heder. "Då — yttrar han — eder godhet kallade mig till ledamot af denna krets, nyss bildad af vänskapen

och snillet; då den förra af dessa gudomligheter, alla ädla själars skyddsgudinna, genom denna nåd ville uppmuntra mina matta försök att på vingarne af skaldekonstens toner höja mig öfver en verld, der ingen glädje mera för mig blomstrar, — och den senare, af systern bestucken, antog hennes milda förslag, gladde mig hoppet att få hvila i skuggan af edert ändamåls storhet, och min fromma sångmö vågade blott en enda önskan, — att få plantera några blyga hyacinter i de spår, I tryckten på jorden vid edra himmelsfärder till konstens regioner. Men edert ädelmod har sträckt sig ännu längre; det har utnämnt mig till ordförande vid sällskapets första sammankomst, och jag har icke vågat motsäga det, ty ädelmod fordrar vördnad". Efter denna inledning tecknar han först med några svarta drag sin egen tids fysionomi, och här möta vi redan bitterheten. "Gerna lemnar jag, — yttrar han — åt en tillkommande Tacitus den tunga pligten att i lika så mörka som sanna färger afmåla för våra efterkommande detta nattliga sekel. — — Tillåten mig dock, M. H., att uppräkna de märkvärdigaste af dess karakteristiska kännemärken, hvilka med afskyvärda drag skola teckna det i all sin grymma löjlighet för en rättvis efterverld. Och hvilka äro dessa? En total brist på äkta konstsinne, ett ifrigt sträf-

vande till det platta, en låg och kall ton, som, för att insöfva menskligheten i ett slafviskt barbari, segrande släcker dess sista gnistor af en högre genius, — jag menar religion, ära och kärlek. Hvad skall en dag sprida ljus i det långa mörkret, om ej poesien?"

Af henne allena väntar han räddningen. Men för att nu komma till den slutsats, att poesi i dess högsta potens sammanfaller med religion, uppdrager han först skilnaden mellan *naiv* och, hvad han kallar, *idealisk* poesi, och visar, att här endast kan vara fråga om den senare. "Naiva poesien höjer sig ej öfver naturen, ty hon *är* natur. Om således naturen är skön, såsom hon var i Greklands och verldens ungdom, så afformar hon troget dess begränsade skönhet. I annat fall, såsom i vår tid, der ingen natur existerar, löper hon fara att behandla den sådan den är, och sjunka till stoftmassans låghet. — — Grekerna, mönster i naturpoesi, voro lyckligare än vi. De kände ej detta missnöje med sin tid, denna hvirfvel af tviflets qval, denna trånad efter andra verldar, som karakterisera de ädlaste bland oss. De funno *sitt* lif gudalikt, *sin* verld himmelsk, fria i den för oss rysliga bojan af begreppet om ett blindt öde, som beherskade äfven deras gudar. Vi äro olycklige — och hos oss har den egent-

ligt idealiska poesien först yttrat sig. Denna poesi är oändlig som själen, omätlig som evigheten. Dess dunkelhöga gestalter lefva ej gerna i tid och rum. Hon kan aldrig uttryckas så fullkomligt som den naiva, men eger högre värde genom sin obegränsade skönhet. Den naiva poesien småler emot oss i en förtrolig enkelhet; den idealiska vinkar oss till sig i ett sorgligt majestät. Den förra är den jordiska barndomens poesi; den senare flyttar oss i en himmelsk barndom, en eterisk oskuld, en mystisk sällhet, det vill säga, i religionen, som således är den idealiska poesiens höjd, och foster af hennes inre, gudomliga väsende. Denna poesi är en emanation från andarnes mästare; det är hon, som utgjuter sig i all idealisk dygd, i alla ädlare känslor, oskuld, kärlek, hjeltemod. Den barnsliga fromheten, hoppet och tron äro dock hennes mest älskade döttrar, ty gerna gjuter hon sina magiska färger kring begreppet om högre naturer, kring de hulda symbolerna af Jesus och Maria. Genom hennes synglas skådar trons öga milda skyddsmagter under lifvet, och ljusa fält och förlorade vänner efter döden. — — En äkta idealisk skald är en förenings-länk mellan englar och menniskor, han sammansmälter himlen och jorden i en enda olymp, bortom hvilken han

profetisk visar ännu dunkelskönare nejder, der alla jordens skaror en dag skola helgade församlas kring det heligas centrum eller andarnes mästares tron. — — Han är en inspirerad varelse, af sin gudomliga natur absolut tvungen att i ord söka uttryck för sitt melodiska inre. Hans vilja är att fröjda sympatiserande själar, gjuta mod i den förtryckte och för den lidande öppna poesiens sorgfria öfververld, förhärliga det stora och bringa det för svagare själar till närmare åskådning, inviga de mindre bildade i den högre mensklighetens mysterier, med ett ord, vara för den odlade klassen af menniskoslägtet det samma som presterne för den råare: himlens profetiska sändebud. Alla andra motiver till skaldskap äro oädla, all annan skaldvilja låg. Men af hvilka bevekelsegrunder eldas våra vanliga poeter? Hvad vilja de? huru uppfylla de den rena skaldbestämmelsen? Vi behöfva icke, M. H., någon vidsträckt beläsenhet i vårt fäderneslands litteratur för att finna huru djupt den är sunken under massan af rimmad och orimmad platthet, framalstrad af de försök våra missbildade samtida gjort att flytta poesiens ideal *ned till sig* och förvandla gudarnes tungomål till rimmade moraliska sentenser, supvisor, sånger om kanariefoglar, känslosamma qväden i både metrisk och

ometrisk form, hvilka hvar och en småherre kan dikta när han behagar, sin sköna till uppbyggelse. — — Dessa myriader af klåpare, som tillvällat sig namn af skalder, som fördelat sig i så många vitterhets-akademier, af hvilkas namn historierna öfverflöda, — hvad är det väl annat än begär efter pengar eller ett rått begrepp om ryktbarhet, som retar dem att fläcka det heliga med sina tunga, men kitsliga händer? När hafva desse barbarer någonsin egt öra för konstens gudaspråk eller öga för dess majestätliga gestalt?"

Efter dessa utbrott af vrede må här äfven anföras några af fromhet. Det heter längre fram: "O andars och menniskors far! Då menskligheten, vild och blodig, med de forna Titaners öfvermod framträdde ur sin oskuldsfulla ungdom, steg din förbarmande kraft ned från serafernas halleluja-sånger, föddes i menniskobildning af en helig, troende qvinna, lefde en tid såsom fromhetens ideal i det land, som varit jordens Kanaan, för att slutligen på korset, genom fullbordandet af försoningens höga mysterium, förvärfva oss himlen. Således är Jesu historia den högsta poesi, en återförening mellan himlen och jorden. Jungfru Maria är poesiens symbol, hennes son religionens, och få, såsom Jesu lärjungar, äro de ädle, hvilka i barnslig oskuld följa dess spår och,

ledde af en from aning och en sorgfri tro, leka sig till himlen. Den större massan af menniskor måste eröfra den med möda och kamp, renas i blod och invigas genom döden till bröder och systrar i de heligas samfund. Dock — hvi söker jag uttrycka outtryckeliga ting? Vare det skaldernas saliga lott att i trogna bröst djupt känna och kyskt bevara idéen af den heliga mysticismen! Det är hennes klarnande Aurora, som sammansmälter religion och poesi i en ljuf gryning, som bebådar en nalkande sol.

I åldrarnes morgon den evige stod
Och såg på den nyfödda jord:
Han glänste i solen, i drufvornas blod,
I hjeltarnes mod.
Oraklen förkunnade blygsamt hans ord
Och lyrorna tydde hans bud:
Hans kärlek de klingade, vilddjurens mord,
Och fröjd — i Orfeiska ljud.

I åldrarnes afton den evige står
Och ser på den grånande jord:
Han helsar i Hespern, i drömverldens vår,
I Frälsarens sår.
Försoningen dunkelt omslöjar hans ord,
Och harporna tyda hans bud:
De klinga hans löften, martyrernas mord,
Och hopp — i Klopstockiska ljud".

Talaren utbrister derefter: "O fromhet, du moder-

lif, i hvilket mina ädlare själskrafter började röras och lefva! När egde jag dig mera hel, när lefde jag förtroligare i Gud, än i min barndoms friska morgon? Utan medvetande af, att du var den luft, hvilken jag andades, jollrande med religion som Greken med sina myter och katoliken med sina poetiska dogmer, lekte jag med släpet af hennes stjernskrud, när jag bortom aftonhorisontens krans af förgylda berg och mörkblå skogar anade drömbildade landskap och obekanta skepnader. Dig drack jag i en ödmjukt nyfiken åskådning ur min moders tårsimmande blickar, då hon, öfverjordisk i sin rena qvinlighet, undervisade mig om Försonarens plågor; ur min faders manligare vishet, då han förkunnade mig den eviges bud. Var det icke du, som göt engellöjet i mina anletsdrag, när de helsades af källans kristall; som öppnade mitt öra för de underbara ljuden af sjöandarnes sånger, när jag band blomsterkransar åt mina systrar vid viken, på hvars yta ekar afformade sina vördiga skuggor? Var det icke du, som lockade mig att söka aftonhvila under himmelshöga träd, helgade af forntida sagor, der jag i halfslumren såg varelser hemlighetsfulla som månstrålar och en hvit elfva sitta på hvarje *glöm mig ej?* — Naturens element, och samband mellan mig och högre väsenden, o religion! Då uttryckte

jag dig i den salighet, som lifvade mig sofvande och vakande, i den friska oskuld, som purprade mina kinder, i den rena fröjd, som blixtrade ur mitt öga. En annan tid kom. Jag skulle nedsjunka i den grofvaste materialism, för att, vid slutet af alla dess irrgångar, återvända till ditt idealiska land, rädda mitt ädlare jag i din moderliga vård, och i oöfvade slag, men af menlöshet lärda, på en invigd harpa framkalla din försonade ande. Hvad namn, M. H., skola vi gifva detta vilda proselyt-raseri, som med afgrundslågor uppflammar vår tids halfmenniskor? Om idealisten, om den religiöse är en drömmare, hvi unna desse själsbödlar honom ej den skimrande dröm, i hvilken han fann sig vara medlem af lyckligare samhällen? Hvi nöja de sig ej med sin inbillade högre vishet, sin förståndiga realism? Hvem hindrar dem att ibland sina likar efter behag rycka axlarna öfver den oskadlige?"

Längre fram ingår som episod i talet en skildring af ett forngötiskt tempel med hela dess katolska kult, och det är vid slutet af denna skildring som den förut nämnda sonetten till jungfru Maria förekommer. En poetisk epilog, ställd till hans nyss aflidne faders skugga, afslutar det hela.

Under höstterminen 1807 höllos fem sammankomster, den inberäknad, å hvilken förbundet

stiftades. Vid alla dessa voro samma fem urledamöter närvarande, nemligen Atterbom, Ingelgren, Stenhammar, Hedborn och Acharius, och i denna ordning valdes de äfven till ordförande för hvar sin gång, så att vid terminens slut hvar och en af dem hade innehaft denna värdighet. De hade då alla jemväl hållit sina inträdestal. Om Atterboms är redan nämndt. Stenhammars ämne var: "En flygtig öfversigt af Tyska poesien". Så heter det i protokollens reviderade upplaga, och så visar sig talet äfven, ändradt och öfverarbetadt, i det reviderade arkivet. Men ursprungligen hade det ett vidsträcktare omfång; ämnet var då: "En flygtig öfversigt af Tyska och Svenska poesien". Talaren röjer god vilja att låta de äldre Svenska skalderna all rättvisa vederfaras och yttrar bland annat: "*Det slutande århundradet* är ett mästerstycke, värdt Leopold, värdt Svenska språkets harmoniska ljud". Det var klart, att slika omdömen ej kunde få qvarstå vid "revisionen". Hela öfversigten är för öfrigt lika ytlig som flygtig. Acharius behandlade i sitt inträdestal — och detta har fått behålla sitt genuina skick — "Musikens slägtskap med poesien". Behandlingen är löslig och svag, men stilen, att vara af en sjuttonåring, icke utan förtjenst. Talaren svärmar för Mozart och Tieck och finner "den enes poetiska

musik och ‚den andres musikaliska poesi" utöfva en lika verkan. Äfven Ingelgrens inträdestal har fått blifva oförändradt. Det innehöll "Några anmärkningar öfver poesiens ursprung". Han tager sitt ämne mera djupt och visar sig här, som på andra ställen, vara en af förbundets mer begåfvade medlemmar. En episod i talet försätter honom till "Arkadiens fredliga dalar", der en älskande herde, Dafnis, i skuggan af en löfrik ek spelar på sin pipa och sjunger:

O Nais, sköna flicka!
Ditt öga är gazellens,
Men eger en förmåga,
Som blixten, att förkrossa.
Jag känner, kring mitt hjerta
Hur blodet häftigt svallar,
Som Alfeus der borta
Kringsköljer höga klippan.
O vore jag som denna
Orörlig, utan känsla!
Men jag som säfven böjes
Vid minsta flägt af vinden,
Och kan ej motstå stormen,
Som rasar i mitt inre.
Som hjorten sårad ilar
Med pilen i sitt hjerta,
Så irrar jag kring dalen,
Och känner, att jag måste
För evigt, — evigt älska,

Och tråna, dö — o Nais,
Om Dafnis du föraktar.
O Nais, sköna flicka!
Jag såg din bild i drömmen;
Du log mot mig så vänligt
Och räckte hjertligt handen:
Jag ville dig omfamna
I kärlekens förtjusning, —
Och vaknade — med tårar!
O Gudar! gören verklig
Den himmelskt sköna drömmen,
Så vill jag eder offra
Det fetaste bland lammen.

"Så ungefär — utbrister talaren — uttryckte sig den älskande naturmenniskan, som ännu ej förstod att listigt dölja sin passion, men utgöt sitt hjerta utan förställning". Talet afslutas med en hexametrisk invokation till poesiens gudinna, der hon anropas att, sedan Europa länge suckat

"Fjettradt i rimmets band och Galliens sirliga hofspråk",

men nu från Germaniens lyckliga fält tjusande toner af en högre lyftning begynt att höras, hon äfven öfver Svitiods söner måtte sända sin alltupplifvande anda. Hedborns ämne var: "Danandet af det äkta poetiska snillet". Detta tal blef aldrig infördt i handlingarna. Då han kort efter dess hållande, den 2 december, afreste från Up-

sala, "tog han det med sig för att återsända det i förbättradt skick, hvilket dock aldrig skedde"*.

Ur protokollen för denna första termins sammankomster må här anföras ett och annat. Enligt stadgarne skulle priset bestå i en lyra af förgyldt silfver. Anskaffandet häraf blef första föremålet för ledamöternes öfverläggningar, och Acharius, som hade kassan om hand, åtog sig att i Stockholm beställa tolf sådana lyror. Förbundets sigill, med storlek af ett skillingstycke, skulle äfven innehålla en lyra, lik prislyran, och med öfverskrift *Musis Amici*. Äfven detta åtog sig Acharius att anskaffa**. Han förband sig ytterligare att under första året inskrifva i sällskapets arkiv de belönade täflingsskrifterna med all möjlig sorgfällighet. Han var således till en början på en gång skattmästare och arkivarie. Huru han gick i land med dessa befattningar, skola vi snart erfara. Till sekreterare var Stenhammar utkorad.

Beslut fattades vid andra sammankomsten den 21 oktober, "att äfven fruntimmer, som svarade mot samfundets bestämmelse,

---

* Jfr Atterboms egen berättelse i Hedborns *Samlade Skrifter*, andra delen, sid. 266.

** Det beställda sigillet förevisades vid en senare sammankomst och antogs, — "i brist af bättre".

skulle kunna i dess gemenskap upptagas". Samma dag beslöts äfven, enligt förslag af Acharius, att skicka kallelsebref till Hofrätts-auskultanten Hartwich, och, på Ingelgrens inrådan, att till ledamot kalla studenten Bengt Bergqvist. Hvad Hartwich beträffar, rönte förbundet det missödet, att han aldrig besvarade kallelsen, hvarföre, enligt hvad protokollet för den 24 februari 1808 tillkännagifver, man enhälligt beslöt, "att icke mer med nämnde Hofrätts-notarie söka någon förbindelse". Hans hem vid denna tid synes hafva varit Vadstena. Atterbom talar om honom i ett af sina bref såsom "Vadstenas Horatius, som gaf vittra frukostar". Bengt Bergqvist, en fattig murareson, född 1785, var student i Lund, och gjorde der sedermera sitt namn berömdt som teolog och professor. I Aurora-förbundets sammankomster har han aldrig deltagit, men väl i dess täflan. Sitt inträdestal inskickade han först påföljande vår. Vi återkomma till detta framdeles. Det skall då äfven visa sig, att han ej var den ende, till hvilken Upsala-förbundet sträckte sin utgrening i Lund.

Ur protokollen för sammankomsterna den 4 och 18 november må nämnas, att å den förra af Ingelgren föreslogs till ledamot studenten Matthias Ziedner, "såsom en, den han förmodade

ega synnerlig talang för det erotiska skaldeslaget", hvarefter å den senare sammankomsten, äfvenledes af Ingelgren, till ledamot föreslogs studenten Per Elgström, "såsom en genom djup snillekraft och ovanlig bildning värdig stridsman på den nyöppnade banan". Begge dessa förslag antogos så mycket hellre som, enligt hvad protokollet yttrar, "ledamöterne önskade tillväxt i sitt antal". Efter redogörelsen för den femte sammankomsten, den 2 december, tillägger protokollet: "Och såsom denna sammankomst var den sista i sällskapets första halfår, syntes den böra firas med några bålar: och efter tömda skålar för förbundets tillväxt och flor, beledsagade af broderliga handslag för ljus och klang, gick hvar och en hem, med bröstet eldadt af stora föresatser". Då sällskapet utgjordes af fem personer, kunde "några" bålar ej annat än bidraga till stämningens lifvande *.

Den vigtigaste delen af sällskapets verksamhet låg i den vittra täflingen. I denna, som städse förblef inskränkt till förbundets egna ledamöter, hade under denna termin samtlige desse

---

* Atterbom har i sin minnesteckning öfver Hedborn citerat ofvannämnda ställe ur protokollet, men uteslutit bålarne. Det heter hos honom: "— — syntes den böra något högtidligare firas".

deltagit, nemligen Acharius med tre täflingsskrifter, *Vänskapen*, *Metrisk öfversättning från Ovidius*, och en ballad: *Haralds vålnad;* alla tre obetydligheter. At Hedborn tillerkändes priset, d. v. s. den förgylda silfverlyran, som ännu icke fans, för poemet *Återblick på min barndom*, det samma, hvarmed han under sommarbesöket i Åsbo hade intagit Atterbom *. Han hade dessförinnan täflat med ett s. k. *Kondemnerande skaldebref*, en ytterst misslyckad och groft personlig satir mot "skalden på Olstorp", vitterlekaren H. C. Schmitterlöw, i hvars hus han året förut varit informator. En tredje täflingsskrift af honom var poemet *Sinnesstyrkan*, hvars sista vers, som då hade följande lydelse:

Så, när solen bortom bergen ilar
Och bebådar sjette dagens qväll,
Vandrar mödans son hem till sitt tjäll
Och till Herrans sabbat roligt hvilar.

han längre fram, med någon förändring, inpassade i sin vackra psalm: *O säg, min själ, hvi du förfäras!* ** Äfven Stenhammar hade täflat med tre poemer: *Den flygtiga kärleken*, *Werthers skugga*, och *Sång vid Europas graf*. Begge de första styckena

* Det finnes, under titel *Barndomen*, intaget i Hedborns *Samlade Skrifter* I. 89.

** Sv. Psalmboken n:o 243, v. 6.

äro i hög grad underhaltiga. Det sista, som gått förloradt för efterverlden, "befans vara foster af ett djupt, men föga utveckladt snille; dess kraft och dess ädla nit för menskligheten och fosterland öfverskylde dock tillräckligen bildningens brister" och tillvann författaren "prisets triumf". Samma heder tillföll Ingelgren för hans ode *Hoppet*, det enda stycke, hvarmed han under denna termin täflat. Protokollet uttalar den önskan, att "Odets anda och form nogare lemnat ett uttryck af stiftelsens genius". Skälet till denna önskan var, att det långa, i tekniskt afseende rätt förtjenstfulla, poemet var hållet i forn-akademisk prisvinnare-ton. Man igenkänner Kullbergs manér i sådana verser som:

Fins bland törnet ingen blomma qvar?
Under nattens mörker ingen stjerna?
Ingen tröst mot qvalets långa dar? —
O jag vill det goda tro så gerna.

Höj din blick, Orest, i qvalens natt,
När du ser mot himmelen och gråter;
Se, den stråle, som der flämtar matt,
Är en stjerna, som skall tändas åter.

Döm ej likar såsom misantrop;
Verlden hatas blott af sina dårar.
Se ej grandet genom mikroskop
Och det stora — endast genom tårar!

Denna tonart var nu minst af alla den, som förbundets unge stiftare önskade att höra och ville inom sin egen sångarkrets uppmuntra. Hans allra närmaste vänner sjöngo i den nya skolan, när de ville sjunga som bäst, alldeles som man sjungit i den gamla, eller möjligen litet sämre, och det ogräs, som han med all magt velat upprycka och utrota på främmande mark, måste han nu till en början se växa och frodas inom sin egen anläggning. Det var en egen ödets lek, att redan det första poem, som, vid första sammanträdet, kom under granskning — *Vänskapen* af Acharius — var författadt på alexandriner, och dessa ytterst medelmåttiga:

Jag sjunger om de band, som ädla själar knyta,
Dem dygden gillat har, dem tiden ej kan bryta,
Dem sjelfva olyckan mer fasthet endast ger
Och himlen, skyddande, med huldrikt bifall ser.
Jag sjunger Vänskapen; o må den alltid lifva
Mitt hjerta och min sång! må han mig föreskrifva
De ljufva känslors val, som endast han kan ge:
O Vänskap, flyr mig ej, men nalkas lifvande!

Nu, som allt framgent, iakttogs en mer låtsad än verklig eller ens möjlig anonymitet, intill dess granskningen för sig gått. Denna inleddes af första sammankomstens ordförande, Atterbom, med följande ord: "Mine herrar! Det är med en ljuf känsla jag i dag förer ordet i vårt sällskap.

Det är icke utan en skön tillfredsställelse jag tror mig kunna anmärka, att det redan i sin början utgöres af unge män med känsla och bildning, som i framtiden bebåda en ny morgonrodnad för Svenska poesien. Låtom oss fortfara så, med ett lugnt, men ihärdigt sträfvande till en högre fullkomlighet; och vi skola njuta vid konstens moderliga barm den mest rena och ostörda sällhet" *. När han nu som granskare skulle göra en början med poemet *Vänskapen*, ansåg han sig böra komplimentera "den okände författaren", hvilken, såsom hans ord föllo sig, tycktes "utmärka sig, mindre genom en liflig inbillningskraft än genom uttryckets ljufva behag samt språkets och meterns nästan fullkomliga korrekthet". Han anmärker likväl sedermera ganska rigtigt åtskilliga brister och särskildt det prosodiska felet att bruka som lång och som maskulint rim den tonlösa slutstafvelsen af sådana trestafviga ord som vänska*pen*, lidan*de*, o. s. v. I öfrigt är han ytterst artig. Om tvenne längre fram förekommande rader:

Dess sällhet är så ren, och molnfri är dess vår,
Fast töcknig någon gång utaf en ömhets-tår,

* I det reviderade protokollet heter det endast, att ordföranden "förklarade med få ord sin glädje öfver den verkställda stiftelsen och sitt hopp, att den, mognad, skulle börja ett nytt, ett lysande tidehvarf i fäderneslandets litteratur".

yttrar han: "Dessa tvenne så gudomligt sköna rader dunklas kan hända för kritikens skarpare blick deraf, att i första raden genitiven af pronomen *den* nyttjas relatift till ett nomen masculinum: vännen. — Visst har jag ofta sett, att man nyttjat, för versifikationens lätthets skull, *dess* i stället för *hans* och *hennes;* men denne författare, som innan kort eger språk och meter fullkomligt i sin magt och som så fördelaktigt utmärker sig genom de milda behagen af ett enkelt och harmoniskt uttryck, behöfver han väl studsa för de svårigheter, som möta vanliga rimmare?" Man ser redan nu hur berömmet östes eller klandret sockrades, när fråga var om en förbundsbroder, och huru denne, blott i sin egenskap af sådan, ansågs stå högt öfver hopen utanför.

Atterbom, för sin del, hade under denna första termin täflat tvenne gånger och vunnit pris den ena. *Poesiens helsning till sällskapet M. A.* var föga lyckad. Icke intagen i författarens samlade dikter, är hon der knappt igenkännelig i sin nya bearbetning: *Poesien till Auroras förbund,* hvars utsatta årtal 1807 tillhör den äldre formen, men icke den yngre. Något Aurora-förbund fans ju icke ens 1807. Det förra stycket, på ottave rime, är förvaradt i förbundets arkiv: det senare, på terziner, är för dess handlingar helt främmande.

Det pris, som Atterbom denna termin eröfrade, var för poemet: *Minnesrunor öfver min älskarinna, min far och min vän.* Sorgen, uppjagad till falsk patos, möter här i stor kostym. Hon är öfverhöljd med grannlåt af ord och bilder:

För den, som af sin salighets Palmyra
Blott eger minnets kolonnader qvar,
Hvad tröst att bo ibland dess helga spillror!

Värre är den febusiska stråt, hvari två de mest enkla väsen, som jorden någonsin burit, här uppträda: Carolina, hans "späda majbrud", och hans far, den beskedlige komministern i Åsbo:

I hvalfvet der, omhvärfd af anors kistor,
Bor hyddan af min Psykes systerengel
I snöhvit drägt, Messie brud, min Lina.
Två englar hålla vakt vid hufvudgärden
Och värja sofverskan med breda vingar,
Att ej förgängelsen den bildning når,
Hvars former lånades af Herrans moder.
Der sofver hon i ro till morgondagen,
Och hennes väktare, för att förljufva
Den långa natten, hviska då och då
En paradisisk dröm i hennes öra. —
Men hvilka syner bildas för mitt öga?
Hvem der, bland vintergatans tusen solar,
Som fästets drottning, på en guldsky tågar?
Kring håret, fladdrande på engelskuldran,
Vid hvarje flägt en Sirius, azurslöjad,
Till ny demant i helgonkronan födes.
En gudaskapnad, hög och majestätlig,

Med henne sväfvar öfver himlahvalfvet, —
O Lina, Lina, du! *— och i ditt sällskap*
Den helga jungfrun, som, af Herrans ande
Benådad, skänkte jordens syndaskaror
Försonarn, fridens förste, Gud Messias!
Hvart ilar du vid sidan af Guds moder?
Hvi brusa Orionerna i spåren?
Ur österns port hvi blickar Titons maka
Med moderömhet efter dödens hembygd?
Är det en gäst, till nya Saron väntad,
Du helsa vill med stråt af väckta verldar,
I egenskap af Herrans sändebud?
Ha! rén i vestern, lik en bild af strålar,
I altarskrud af regnbågsskimmer kantad
Han nalkas, Sions son! och från sin eldchar,
Som klyfver eter, mera snabb än tanken,
Utsträcker armarne mot huldgudinnan.
Hvad anblick! O den glimmande gestalten — —
Hans ögon, blixtrande af glädjens tårar, — —
Hans helgondrägt och palmomvridna hjessa — —
Ja! det är han. *Det är min far, förklarad!*
Du ler och skänker honom systerkyssen
Vid cedrars sus och harpors jubelkor;
Till Eden ifrande, hans eldspann frustar
Och azurn dånar af dess silfverskor;
I rosigt fjerran gudaskarans-jubel
Med den försvinner, hvalfvet höljs i flor.
Blott du, gudinna, synes dröja gerna
Och ser på Sionitens moderstjerna.
Men då din blick i moderstjernan spejar,
Glöm ej det dunkla rum vid Salas ström,

Der trubaduren rör sin fromma luta
Och syner ser i en profetisk dröm!
Grafdimmorna skiftas i lågor — —
Nattandarne flyende prassla — —
Strängarne rassla — —
Du hör mina klagande rop — —
Du nalkas, framgungad på purpurmolnvågor,
En Cypris ur stjernhafvets dop.
Höran!
Till trubadurens bröst, du himlens dotter!

Man misstager sig mycket, om man tror, att den unge svärmarens medbröder, de öfrige medlemmarne i quinqueviratet, någonsin diktade i samma stil som han eller ens för den hade någon verklig sympati. Stenhammar, i sin granskning af just detta stycke, tadlar dervid "ett visst begär att skimra med ovanliga bilder och talesätt, ett begär, hvilket vi visserligen hafva att tacka för många stora skönheter, men som äfven, ehuru på få ställen, urartar till affektation och derigenom vanställer sorgens enkla, sanna och otvungna uttryck. — Detta fel döljes likväl till det mesta genom denne författares konst att immerfort, genom en ny glänsande vers, rycka läsaren från en nogare uppmärksamhet på den, ofta öfverspända, någon gång matta, föregående". Ingelgren och Hedborn voro i sin poetiska stil alls inga revolutionärer, om de också i teorien slöto sig

till Tyska åsigter. Atterbom led mer än en gång af deras hårdnackenhet att icke i praxis släppa af forn-akademiska mönster, oaktadt de ofta hördes dela hans ogillande af dem. Hedborn har sjelf på äldre dagar uttalat sig härom: "Aurora-förbundet uppblomstrade, och jag blef der en af de poetiska bröderne. Som det yngre slägtet alltid förkastar hvad det äldre gjort, så kunde nu ej våra Svenska föregångare blifva våra förebilder; och som ingen menniska kan i oinskränkt mening vara sjelfständig, icke en gång snillet sjelft, så måste några andra sökas. Dessa voro Tysklands författare. Man sade mig, som ej ännu hade gjort någon förtroligare bekantskap med någon utländsk poesi, att våra senaste Svenska skalder voro blott efterhärmare af den Franska skaldekonsten; och som jag ännu derom var okunnig, så måste jag tro det. Den Tyska vitterheten skulle med större förmån erbjuda sig till mönster åt unga Svenska försökare. Jag började nu att göra hennes närmare bekantskap och älskade henne rätt hjertligt, men kunde ej alldeles utplåna mitt tycke för mina första läromästare, hvilka jag ansåg som mina poetiska fosterfäder. Ehuru jag ej alldeles kan fritaga mig från den i vårt brödralag tilltagande poetiska mjeltsjukan, som kanske till någon del härstammade från den

Tyska sånggudinnans lynne, lemnade jag dock min lefvande ande spelrum i mina sånger. — — Poesiens fält är ej begränsadt inom några rörlagda tegar. Den unge skalden behöfver ej för utrymmets skull skövla den gamles anläggningar. Hans planteringsfält har en evig vidd, tillräcklig för millioner konungariken i det skönas verld. Att i detta afseende vilja utrota sina föregångares verk har en föga högre syftning än den snålhet, hvarmed bonden vid det inköpta herresätet förstörer alléer och trädgårdar, för att vinna utrymme för sina potatesland. Jag skulle hafva önskat, att mina artistiska vänner, som visserligen, i stället för en större nytta, sökte en friare och högre skönhet, hade egt denna liberalitet". Med sina "artistiska vänner" afser Hedborn här närmast Atterbom och Palmblad; men vid den tid, hvarom nu är fråga, då hvarken den sistnämnde eller Elgström ännu intagits i förbundet, stod i sjelfva verket Atterbom der helt ensam med sin nya hyper-romantik, utan att dock ett ögonblick störas i den ljufva illusionen, att samtlige ordensbröderne i själ och hjerta omfattade den med lika brinnande entusiasm, ehuru ej *de*, lika lätt och fort som han, hunnit försätta sig in i de nya formerna och lösslita sig från de gamla. Han hade låtit sig inväljas till ledamot i det

förbund, som han sjelf stiftat: till dess stormästare hade han aldrig blifvit utkorad, men han var det dock i sjelfva verket från dess första dag till dess sista. Hufvudrôlen var och förblef hans, utan att derföre de öfrige ledamöterne, nitiske och verksamme som de voro, hvar och en på sitt sätt, behöfde att gälla för blotta komparser eller stumma statister. I den första uppsättningen fans ännu ingen nolla. Det skulle då hafva varit Acharius. Men för honom hafva vi ett annat namn; ty der fans — vi skola snart erfara det — der fans en Judas.

Bland de tre nyvalde ledamöter, hvilka nu snart skulle taga inträde i förbundet, Bergqvist, Ziedner och Elgström, blef för det sammas verksamhet och planer den siste af mesta betydenhet. Per Elgström hade, då han, vid nio års ålder, sattes i Vexiö skola, tagit sitt namn af det i Tolgs socken belägna Elgaryd, på hvars egor han i en torpstuga var född julaftonen 1781. Hans mor, en ogift tjenstepiga, hade blifvit sviken af sin trolofvade. Med sin nära jemnårige skolkamrat Ingelgren delade han sålunda från vaggan samma dunkla börd, samma armod. Han delade äfven samma lycka, den, att af en blid välgörarinna få understöd för sina studier*. Öfver-

* En *madame Modig*, gift med handlanden Samuel Modig i Vexiö. I deras hus tjenade och vårdades länge Elg-

ansträngning i dessa, i förening med en svag kroppsbyggnad, vållade, att han tidigt fick att kämpa med sjuklighet, lika väl som med behofven. Student i Upsala 1799, hade han till korta uppehåll vid akademien ej annan utväg än att på årslånga mellantider konditionera. Det var under en af dessa som han i Vermland lärde känna den unge, genom lärdom och blyghet lika utmärkte, Lars Gustaf Tegnér, skaldens äldste broder. Den högt berömde teologie licentiaten tjenstgjorde nu anspråkslöst som pastors-adjunkt i Millesviks socken, på ett af hvars herresäten Elgström en tid var informator. De slöto sig nära till hvarandra, men skildes snart genom Tegnérs hastiga död, öfver hvilken den tjuguårige Esaias diktade sin bekanta grafsång och Elgström höll ett åminnelsetal, ännu i handskrift bevaradt. Det förråder Franska mönster och har till motto ur Thomas: *L'homme le plus juste est aussi le plus grande.*

Vid den tid, då sällskapet *Musis Amici* stiftades, hade Elgström funnit utväg att under terminerna uppehålla sig i Upsala, mot det att

---

ströms moder, som ännu 1841 lefde. Hon var då boende på Båtsmansbacken vid Vexiö, nittiotre år gammal. Se vidare härom Atterbom, *Samlade skrifter i obunden stil*, VI. II. sid. 83, 120.

han under mellanterminerna gjorde tjenst i Wiborgs bokhandel i Stockholm. Hans afsigt att taga den filosofiska graden gick i fullbordan 1809. Deremot öfvergaf han då, med anledning af sitt svaga bröst, tanken på att blifva prest; han valde den civila banan, och ingick i konungens kansli.

Om sitt första närmande till Elgström berättar Atterbom: "Min bekantskap med Elgström tog sin början under de sista veckorna af året 1807. Det då nyligen stiftade Aurora-förbundet* utkastade åt alla håll sina nät, att uppfånga unga poeter och litteratörer. — — Ingelgren förtäljde mig en dag, att han lyckats bland sina landsmän utspeja en viss Elgström, som i djup löndom idkade skaldekonst och författade stycken, om hvilka man kunde förmoda på starka skäl, att de egde hög märkvärdighet. Så litet var då, oaktadt landsmanskapets i den tiden allt förmående band, Ingelgren sjelf närmare med honom förenad. Han föreslog vågspelet af ett samfäldt besök, men — tillade han — vi måste behandla mannen varsamt, ty han är förbehållsam och sluten. Den nyfiket uppspanade mottog oss med enkel vänlighet. Jag fann i honom en person af fint och ännu ungdomligt, men (om jag

* Han menar: sällskapet *Musis Amici*.

så får uttrycka mig) skört utseende, smärt växt, ögon med på en gång godmodiga och genomträngande blickar; för öfrigt — hvilket jag genast märkte — mig i studier och bildning vida öfverlägsen. Han var nio år äldre än jag, hade blifvit student samma år som jag intogs i Linköpings trivialskola *, och ett slikt afstånd betyder, vid vår dåvarande ålder, mycket. Men ingen diplomatik behöfdes. Han gjorde, till vår angenäma förundran, icke minsta svårighet att bekänna sitt skaldskap och ur en låda framdraga det första poem jag af honom såg. Det hette *Sigwarth* och blef sedermera infördt i första årgången af Fosforos **. — — Vi hade funnit den vi sökte. Öfver vårt lifliga bifall yttrade han en okonstlad, nästan barnglad fägnad. Det var honom så ovant att kunna meddela sitt innersta, att känna det förstådt. Utan omsvep samtyckte han till inbjudningen i vår förbundskrets. Detta var en eröfring! — — Egen var, under allt detta, hans fruktan för sina landsmän, sina forna skolkamrater, att de skulle upptäcka hans egenskaper af

* Enligt denna uppgift skulle Atterbom på sex år, 1799—1805, hafva genomgått Linköpings både skola och gymnasium.

** Dessförinnan hade, som vi snart få se, detta poem inlemnats till täflan och vunnit pris i sällskapet *Musis Amici*.

poet och vitter ordensledamot. Med en aldrig sig glömmande omsorg bar han inför dem den mask af åtminstone half tölp, som han tyckte bäst passa till den hos dem herskande tonen af en godsint, men oafslipad, djekneaktighet. Att i samtalsämnen, dialekt, ordasätt, skämt, åthäfvor, bete sig alldeles lik dem, var, så ofta de besökte honom eller han föranlåts till återbesök, ett bemödande, som gick nära till ångest. Sina egentliga böjelser, tankar, åsigter, sträfvanden, höll han för dem, såsom profana, förborgade under sjufaldiga insegel. Att han för sig sjelf läste en hop underligt tyg, — särdeles filosofi, — derom hade de en hum; att han skref vers, viste de knappt alls, och minst hurudana han skref. I alla fall tog han för gifvet, att hans verser skulle af dem ansetts för abrakadabra och han sjelf för en vanvetting". Vi hafva här återgifvit några drag af den bild, som Atterbom tecknat fullständig. I ökad åskådlighet skall Elgström för oss framstå såsom ledamot af det unga sångarförbund, der, enligt Atterboms utsago, "hans medbröder enhälligt åt honom inrymde första platsen" *.

Äran af att först hafva upptäckt Elgströms snille har Atterbom på ett annat ställe tillagt

* Atterbom, l. c. sid. 85 och följ.

Hedborn *. Begge berättelserna låta, i trots af en och annan skiljaktighet, lätt förena sig. "Kort före afresan ** — säger han — lyckades honom en vigtig åtgärd till sällskapets båtnad: upptäckten af Elgströms snille, om hvilket vi dess förinnan, men utan tillbörlig uppmärksamhet, hade hört Ingelgren ett par gånger tala. Sökande en af sina bekanta, som hette Z***, och bodde på ett vindsrum, tog Hedborn miste om dörren och inträdde i ett gent emot belägen, der han såg ingen person, men en välförsedd bokhylla och ett bord fullt af papper. I den föreställning, att rummet var Z***s, satte han sig vid bordet, på hvilket några poetiska handskrifter lågo, och började utan omsvep studera dem. Efter en liten stund anlände rummets innevånare, som var Elgström, utan att Hedborn, som trodde, att äfven han sökte Z***, lät deraf beveka sig till annat än en flygtig nickning ***. Förundrad att se en främmande så obesväradt fördjupad i läsning af hans verser, tog Elgström en bok och satte sig stillatigande på en soffa midt emot honom. I det samma slog Hedborn knytnäfven i bordet, stampade af

* Atterbom, l. c. sid. 141.

** Hedborns afresa från Upsala vid höstterminens slut 1807.

*** Den Z***, som Hedborn sökte, var sannolikt Mattias Ziedner, den nyss i *Musis Amici* invalde ledamoten.

alla krafter och ropade: "dråpligt! gudomligt! Huru har han kommit öfver detta stycke? Hvem har skrifvit det?" "Det har jag", svarade Elgström saktmodigt. "Huru — fortfor Hedborn, i sin ordning storögd, och sprang upp — är det möjligt? Herrn skrifver som en engel. Vet herrn det? Hvad heter herrn?" Elgström, enligt sitt milda lynne, småleende halft förlägen, fann sig dock i att vara eröfrad med storm; ty han läste i gästens blickar ett bifall, som var både hjertats och snillets. Inom dygnets förlopp, såg han äfven mig på sin kammare, och förklarade sig genast beredvillig att ingå i vårt förbund".

Omedelbart härefter lemnade Hedborn Upsala för att emottaga en huslärare-befattning på Herrön i Södertörns skärgård, hvarifrån han snart skref till Atterbom bref, enligt dennes utsago "fulla af naiv känsla och sann natur-romantik".

Vårterminen 1808.

Af förbundets förra medlemmar voro denna termin endast tre närvarande: Atterbom, Stenhammar och Ingelgren. Vid dess första sammankomst den 24 februari tillkom Elgström som fjerde ledamot. Utom Hedborn hade äfven Acharius lemnat staden, den senare under omständigheter, som i hög grad väckte sällskapets harm

och bekymmer. Kassaförvaltaren hade tagit med sig kassan.

Atterbom öppnade, som ordförande, sammankomsten med ett högtidstal, innehållande: "Strödda grundlinier till en afhandling öfver poetisk uppfostran", med valspråk hemtadt från Fr. Schlegel: *Ich habe einige Ideen ausgesprochen, die auf Centrum deuten; ich habe die Morgenröthe begrüsst, nach meiner Ansicht, aus meinem Standpunkt. Wer den Weg kennt, thue desgleichen, nach seiner Ansicht, aus seinem Standpunkt.*

Ordföranden meddelade nu sin granskning af den enda täflingsskrift, som inkommit: *Ädelmodet*, Ode, "hvilket, så väl till plan som detaljer, fans vara en något slafvisk härmning af Valerii *Tålamod* och således icke öfverensstämmande med sällskapets åsigt af en sann poesi*;

* Redan under föregående termin hade Hedborn i sin granskning af Ingelgrens ode: *Hoppet*, hvilket han fann vara en imitation af Valerii ode öfver *Tålamodet*, yttrat: "Vore Valerii ryktbara skaldestycke verklig poesi, så vore äfven detta ett mästerstycke. Emellertid har onekligen menskligheten huldgudinna, *Hoppet*, funnit en skald af sant snille; vi önska blott, att detta snille klädde sig i enklare drägt. Här är hvarken tid eller rum för någon utveckling af det misslyckade i Valerii bildning, det onaturliga i hans smak, det konstlade i den rigtning, han gifvit så många andras smak. Jag hyser den glada öfvertygelsen, att hans inflytelse icke länge skall räcka".

men då flere ledamöter yttrade den tillförsigt, dels att en vaknande talang icke borde förbigås utan uppmuntran, dels att bristerna i detaljen skulle vid en förmodad omarbetning af författaren förintas, så skänktes honom belöningens heder". Vid namnsedelns öppnande befans författaren vara den frånvarande ledamoten Bengt Bergqvist. Att styrka *Ädelmodets* nära slägtskap med *Tålamodet*, tarfvas blott några strofers utdrag ur det långa poemet. Det börjar så:

"Var naturens, menskligheten skräck,
Fasans viggar öfver jorden ljunga!
Samhällslifvets sköra kedja bräck
Och gör bröders bojor mera tunga!

"Se en orm i hvarje likes bröst,
Fly den, om du gadden ej kan krossa,
Qväf din känslas, hör ej dygdens röst,
Slit de banden, du ej mägtar lossa.

"Ha! hvad är det ideal af dygd
Dig i diktens sköna drömverld bildas?
Blott en växt, som, född i Cejlons bygd,
Under nordens kalla zon förvildas".

Hvems är denna fega röst jag hör?
Hatets låge slaf! det är din lära.
Fly mig! — Du mitt slägtes sällhet stör:
Ej af menskor englar djerfs begära!

Odet slutar med följande vers:

Dödens hand, som mål för tiden satt,
Öppnar dig den rätta perioden.
Så, när fjellens åbo ser blott natt,
Klarnar dagen skön för antipoden.

I dagens protokoll förekommer vidare: "I anledning af kassaförvaltaren Acharii bortresa, utnämndes herr Atterbom att uppfylla hans ställe; och då nämnde Acharius lemnat hufvudorten utan att redovisa för sin förvaltning af allmänna kassan, hvars öfverlefvor han medtagit under förevändning att dermed betala prislyror, dem han lofvade beställa i Lidköping, samt sedermera icke låtit höra af sig; och då dessutom togs i öfvervägande, huru ofvansagde Acharius genom utspridande af sällskapets hemligheter brutit emot dess stadgar: så blef beslutet, att herr Atterbom, i enskildt bref, skulle om ett noggrannare uppfyllande af dess pligter erinra honom, och, om detta bref förfelade en önskelig verkan, att sekreteraren i ett embetsbref skulle allvarligen förehålla honom hans uppförande och tillsäga honom visa sig värdigare sina förbindelser, med vilkor, att i annat fall ur sällskapet uteslutas". Samme ledamot hade, såsom förut är nämndt, äfven åtagit sig arkivarie-bestyren. Om hans sätt att sköta dem yttrar nu proto-

kollet: "Då vidare herr Acharius illa renskrifvit sällskapets handlingar, och urval samt ordning genom en sådan metod icke lämpligen kunde vinnas, lofvade herr Atterbom att i en dertill inrättad bok afkopiera alla valda skrifter ifrån sällskapets början tills dato. Denna dyrbara samling erhöll namn af stora arkivet: dock borde alla vittra handskrifter med sina recensioner sammanhäftas och utgöra lilla arkivet*. Slutligen åtog sig herr Elgström att i Stockholm beställa prislyrorna, så snart kassan af Acharius blifvit återskickad".

Det var vid denna sammankomst man beslöt att afbryta all förbindelse med den under förra terminen invalde Hartwich. Nu invaldes deremot två nye ledamöter, nemligen, på Ingelgrens förslag, studeranden Olof Svanander i Lund, och, på Atterboms, Upsala-studenten A. G. Strömmenberg.

---

* Detta lilla arkiv kom aldrig till stånd. Flera dithörande handskrifter finnas, men ännu oinhäftade: andra äro förkomna. Deremot blef det stora arkivet satt i verket af Atterbom, som länge skötte det samma med största omsorg och skref dess innehåll med den mest prydliga handstil. Det var ur detta stora arkiv, inbundet i två delar, der, utom tal m. m., äfven alla prisbelönta stycken borde intagas, som längre fram Fosforos hemtade en del af sina första häftens innehåll. Äfven den nya protokollsboken skrefs af Atterbom till maj 1808; sedermera af Palmblad.

Fyra dagar efter denna sammankomst, eller den 28 februari 1808, skref Atterbom till sin vän Hedborn på Herrön, ett bref, hvarur några utdrag förtjena att meddelas: "Min Orestes! Nyss har jag slutat afskriften af en recension öfver Bergqvists ode: *Ädelmodet*, hvilken jag (i) sessionen den 24 uppläste och hvilken i morgon skall honom tillsändas. Undra derföre ej, om ännu estetisk terminologi spökar i min hjerna, om detta bref på vissa ställen blifver poetiskt, om jag deruti *aliquando etiam insurgo*, såsom Qvintilianus yttrar sig om Horatius, — fastän jag förmodligen, i likhet med denne senare, faller desto lågare dess emellan. Du ser, i öfverskriften af detta bref, en frukt af mitt flitiga studium i dessa Valerianska herrars qväden, der Orestes, Pylades, Nova Zemla, Cejlon, Negrer, Ural, Otaheiti, Maranjon, hagla om hvarandra oupphörligt: i stället för *mitt hjertas närmaste vän* satte jag således denna gång *min Orestes*, för att visa min belåsenhet. Jag hoppas att du med glädje ser, hvilka stora framsteg jag gjort under vintern i bokliga konster. — — Vårt sällskap är nu i en ganska god belägenhet, blott Çelias * charmante

* I slutet af Acharii inträdestal hade följande tirad förekommit: "Lefve poesien, lefve musiken, och lef, du ömma varelse, som skänkte mig känsla för dem båda! — Lef

(och ack! af detta alla idealers ideal förskjutne) älskare täckes uppskicka våra pengar, hvilka han, förmodligen i någon af kärlekens vanliga distraktioner, förde med sig till Vestergötland. Denne mannen har öfverallt (vi hafva erhållit säkra tidningar derom) af barnslig vanité utspridt våra hemligheter, visat sina kallelsebref och sin olyckliga prisskrift, uttröttat sin hulda Celia med verser och kurtis, fått afsked af henne — — och ändtligen rest till Vadstena att äta några vittra frukostar hos Hartwich, Vadstenas Horatius. — — Så lyder hans lakoniska biografi, sedan du skildes ifrån honom. Sällskapet ämnade, i anledning af alla dessa lindanserier emot dess lagar, utesluta honom ur sin krets, men mildrade domen på den hederlige Elgströms förböner. Dock uteslutes hans prisskrift, *Qvinliga ömheten*, för evärdliga tider ur vårt arkiv *. — — Bergqvists ode vinner priset, med det vilkor, att han efter min recension förbättrar den och ut-

---

Celia! Jag vet, att englarne sakna och ropa dig; men det gör äfven jag. — Tillåt, hulda Celia, att jag helgar dig detta försök: ett foster af din egen känsla. Om en ädel tanke blommar deruti, så är dess frö hitflägtadt från ditt hjertas eviga vår, och, då du belönar mig, belönar du äfven dig sjelf".

* Något poem med denna titel af Acharius synes också icke till hvarken der eller i protokollerna.

plånar åtminstone de grofvaste Valerianismerna. (Likväl är denna oden ej sämre än Ingelgrens öfver *Hoppet;* men vi äro strängare granskare nu än vi voro förleden termin.) Elgström är en dugtig ledamot, god poet, filosof och modest. Af honom och af dig hoppas jag det mesta för sällskapets flor. Dina verser *I barnens namn* m. m. äro täcka, men din sköna öfversättning, eller rättare imitation, efter *Jam moesta quiesce* m. m. måste du nödvändigt fullborda och skicka till oss, ty den skall pryda vårt arkiv. Det enda jag icke tycker om i de prof-verser, du skickat mig, är sista raden i tredje versen. Det öfriga är så gudomligt som jag väntade ifrån ditt snille och hjerta. — Jag lyckönskar dig till din romantiska boning och till bekantskapen med den utomordentliga flickan, som du skildrat för mig; mera till hennes inre än yttre beskaffenhet. — — Redan ser jag henne i andanom sådan som hon dagligen tjusar dina blickar, med Heres gestalt, men ombunden under den stolta barmen med Afrodites gördel. Helsa den fjortonåriga gudomligheten från en ung skald, som offrar på hennes altare den oinskränktaste högaktning för det, att hon är ett af de få Svenska fruntimmer, som — bilda sitt snille, ett af de ännu färre, som —

göra det på rätta sättet*. (Den 29 februari) I sommar skall jag äfven lefva romantiskt. Jag skall uppslå mig en löfhydda på en kulle i Åsbo, hvarifrån jag eger en den allra täckaste utsigt. Der skall jag läsa Homeros och Romas erotiska sångare; der skall jag, med Tiecks *Romantische Dichtungen* i handen, låta helsa mig af den uppgående solen, och Werners tragedier eller August Schlegels *Todtenopfer* vara mina vänner till hennes nedgång; der skall jag förfärdiga mitt länge tillämnade skaldestycke Endymion och min hymn till den gyllene Afrodite. Der skall min moder, Romantiken, åter till en sonlig kyss lyfta mig på sina moderliga armar, ehuru hon, obarmhertigt nog, utstött mig derifrån i en verld, der jag alldeles icke är hemmastadd. Få af mina bekanta känna mitt hjerta; ty (oss emellan sagdt) de förstå ej dess tysta trånad, dess underbara aningar. Det har också till större delen öfvergifvit dem, för att i enslighet klappa för Frälsaren och två eller tre beprövade. Från himmelen kommer den mystiska dufva, som flägtar lugn i dess oro, svalka i dess brand: dock kan jag icke hindra det ifrån att stundom åter fästa sig vid något mindre värdigt föremål — för att snart å nyo

* Det visar sig längre fram, att Atterbom på denna unga fjortonåriga ställde stora förhoppningar för Aurora-förbundet.

erfara det bedragna hoppets smärta och fly till etern med en känsla, som *wimmert hin in ein verlornes Ach* *. Men hvi klagar jag deröfver? Är jag olycklig? Nej!

Hat Christus sich mir kund gegeben,
Und bin ich seiner erst gewiss,
Wie schnell verzehrt ein lichtes Leben
Die bodenlose Finsterniss!
Mit ihm bin ich erst Mensch geworden,
Das Schicksal wird verklärt durch Ihn;
Und Indien muss, selbst in Norden,
Um den Geliebten fröhlich blühn **. —

Du ser, älskade vän, att jag för dig vågar draga slöjan af min själ, utan farhåga, att den skapnad, som visar sig, beskrattas. De toleranta herrarne, som nu äro på modet, äro alltför löjligt inkonseqventa: de skryta af att tolerera alla möjliga religionssekter, men religionen sjelf tolerera de icke. Att lämpa sig efter de moderna halfmenniskornas ton, för att undgå namn af svärmare, är icke nödigt. Jag förargar mig icke öfver en sådan titel ifrån så profana munnar, utan säger åt hvar och en ädel yngling, som fruktar den, det samma som Cervantes i Tiecks *Romantische Dichtungen* säger åt Sofokles, då

* Amalia i Schillers *Räuber*.

** I brefvet är äfven en följande vers ur denna Novalis' bekanta psalm afskrifven.

denne vredgades öfver att en dum menniska, modern och otrogen, vid namn Nestor, var inkommen i poesiens trädgård: *Die Irdischen haben uns niemals begriffen; weshalb verwunderst du dich also?* — Innan midsommarn ämnar jag fullborda min ballad, *Jeftas dotter*, och en sång öfver Jesu döpelse. Det är visst icke blott "det angenäma tidsfördrifvet" eller "hoppet om ett odödligt namn" * (hvilket likväl, om det ock är en chimere, är den skönaste af alla chimerer), som locka den äkta skalden att i ord uttrycka sin inre poesi: hans natur tvingar honom absolut dertill; utan poesi vore han det samma som en fisk utan vatten. — — Om jag kanske förtäres i förtid af en oafbruten sinnesspänning, om jag stupar på midten af banan, — derom bekymrar jag mig ej; en inre kraft drifver mig våldsamt framåt, jag kan icke vända om. Jag har afsagt mig allt anspråk på vanlig glädje i det vanliga hvardagslifvet: blott jag hunnit utveckla ur mitt inre några fulländade skaldestycken, skall jag gerna se den underbara förlåten falla, som döljer evigheten för mina lystna blickar, och gladt skall min fria själs kärlek till oändlighet inströmma

* De citerade uttrycken anspela på ett talesätt och på rubriken å ett poem, då nyligen förekomna i Svenska Akademiens handlingar.

i den eviga kärlekens djup. Det skall på dödsbädden blifva en ljus och skön idé, att veta sig ännu efter sekler högaktas och älskas af efterverldens ädlaste menniskor; ty sådant är det odödliga namn, hvarefter *vi* längta: den odödlighet, hvilken Napoleoner efterfamla, är af en helt annan och vida oädlare beskaffenhet. Du tviflar om, huru länge vi få behålla den: låt ej detta oroa dig! Exemplet af Voltaires aftagande ära betyder här ingenting. Voltaire var en man af blott temporärt värde, qvick, elak, prosaisk: Rousseau åter en af dessa det heligas förfäktare, hvilka genom seklernas längd lika af alla upplysta värderas. Kom ihåg Sokrates, hvilken Aristofanes smädade! Rousseau var snille, ädel, poet (här är ej frågan om rim och prosa, som blott äro yttre former). I dessa deras olika egenskaper lågo de olika frön till rättare eller orättare anspråk på efterverldens aktning, och du ser huru rättvis efterverlden är. (Leopold är Voltaires apa: var du Sveriges Rousseau, och efterverlden skall icke länge tveka i sitt omdöme öfver er båda.) Hvad Kellgrens dom öfver Goethe angår, så bevisar den ännu mindre. Tyska litteraturen var då föga känd af Kellgren sjelf, och på ren skönhet förstod han sig då ännu alldeles icke. Hvad förändring hans smak sedan undergått genom bekantskap med Tyskan

och Danskan, röjer sig tydligt i hans senaste skrifter. Skada för det skönas älskare, för Sveriges poesi och för Sveriges ära, att den store mannen ej fick lefva längre. Han var visserligen långt ifrån fullkomligheten, men under ett förlängdt lif och en förlängd bildning skulle han förmodligen hunnit den ganska nära. Emellertid är jag lika öfvertygad om hans, om Goethes och om din ödödlighet, som att den hämnande Nemesis snart skall störta Frankrikes öfvermod och inom dess gränser återvräka allt det himmelskriande elände, som det och dess tyrann i så många år utspytt öfver det öfriga Europa. — — Det första opus, jag nu vid lediga stunder måste företaga, är förbättrande af mitt inträdestal, innan jag kan inskrifva det i vårt nya arkiv. Bed nu Zevs för din vän, att *snillet* må bli *Gud i begge hans ögon!* Annars pryder han illa sitt hedersrum på ledamots-listan. — — Skrif för all del så snart möjligt är, och skicka din förbättrade Sinnesstyrka (poemet nemligen)*. — — Hela M. A. helsar".

Andra sammankomsten den 13 mars öppnades, under Elgströms ordförandeskap, med uppläsning af den frånvarande Ziedners inträdes-

* I nya arkivet skulle nemligen, näst efter Atterboms inträdestal, Hedborns poem *Sinnesstyrkan* införas. Att detta aldrig blef af, är redan i det föregående nämndt.

tal. Det handlade om "Snillets styrka och verksamhet" och var af lika svag halt som allt öfrigt, hvarmed denne ledamot bidrog till förbundets handlingar. Tvenne sonetter af Atterbom dömdes värdiga ett rum i den "förädlade" samlingen. Dagens vigtigaste beslut var att, på Atterboms förslag, till ledamot kalla studenten W. Palmblad, "hvilken såsom filolog och versifikatör högligen berömdes". Att i ledamöternes namnförteckning blott tvenne namn skulle skrifvas på hvarje sida, för att lemna utrymme för biografiska anmärkningar, beslöts, men synes ej hafva gått i verkställighet. Förbundets album * innehåller, näst efter de fem första ledamöternes namn, hvilka med deras valspråk här förut blifvit angifna, följande nya:

Matthias Ziedner.
den 18 november 1807.

— — Si forte pudori
Sit mihi musa lyræ sollers et cantor Apollo.
Horat.

Pet. Elgström.
den 2 december 1807.

Af nitet min förtjenst jag hemtar.

---

* Då dettas titel är: "Förteckning på Sällskapets M. A. ledamöter", vore en möjlighet, att en senare förteckning på Aurora-förbundets ledamöter funnits, men förkommit.

Bengt Bergqvist.
den 2 december 1807.

Anders Gabriel Strömmenberg.
den 13 mars 1808.

Olof Svanander.
den 23 mars 1808.

Wilh. Fr. Palmblad.
den 23 mars 1808.

Non dabit harmonicos cantus lyra, quominus apte
Concordes edat singula chorda sonos.

Tranér *.

Några flera namn äro ej inskrifna, ehuru en och annan ny medlem sedermera tillkom.

Vid förbunds-sammankomsten den 23 mars var Palmblad för första gången närvarande. Elgström höll sitt inträdestal. Ämnet var: "Den forna kristendomen". Som det hufvudsakligen var den forna kristendomens skuggsidor han tecknade och talet dessutom, genom en något rationalistisk hållning, hade bismak af den moderna neologien, råkade talaren här i strid med förbundets både medeltids-kult och mystiska idealism. Åhörarne voro mest belåtne med slutet, hvaråt han gaf en estetisk vändning genom antydandet, att

* Datum under dessa sex ledamöters namn synes vara inskrifningsdagens, då det hvarken är dagen för deras inväljande i förbundet eller för inträdestalens hållande.

religionen är identisk med poesien, eller att den förra är den senare beslöjad, och den senare är den förra förklarad *.

Men var i förbundet Elgströms första uppträdande som talare mindre tillfredsställande, blef deremot hans framgång som skald så mycket mera afgjord. Han hade till dagens täflan inlemnat sitt poem: *Sigwarth eller kärlekens svärmeri.* Ingelgren, som var ordförande, uppläste det samma. Alla med en mun tilldömde det priset. "Det fans utmärkt — säger protokollet — genom en mild känsla, en bländande kolorit och en i synnerhet högst yppig inbillning, samt för öfrigt ett manér, hvilket, liksom hvar och en originalförfattares, skilde sig tydligen från alla andras. Man hastade att öppna namnsedeln, och författaren var herr Elgström". Här, om någonsin, var anonymiteten ett blott sken. Just detta poem var det ju, hvaraf Ingelgren och Atterbom hade tagit kännedom vid deras första, gemensamma besök på Elgströms kammare; och Ingelgren var nu den, som i främsta rummet egde att afgifva sin dom öfver den okände författaren.

* Orden lydde: "Så födes religionen, som kring sitt anlete bär en genomskinlig slöja och, när den afhöljes, framgår förklarad som poesien".

Från denna dag var Elgström, näst Atterbom, det unga förbundets mest produktive och mest egendomlige poet. Plötsligt nedfallen i dess midt som en meteorsten, helsades han af alla som en ovärderlig skatt, och främst af Atterbom. Denne fick nu ändtligen sin önskan uppfyld att ur sin vittra omgifning höra toner, befryndade med hans egna och bjert afstickande från det slag af Svensk-akademisk vitterhet, som utgjorde hans förtviflan. Han fann denna vitterhet "dufven, blaserad, till hälften prosaiskt-retorisk och moraliserande, till hälften jakobinskt-libertinsk" *. Han hade från sina närmaste vänners lyror måst höra dess återljud, i Hedborns *Sinnesstyrka*, i Ingelgrens *Hopp*, i Bergqvists *Ädelmod*. Men nu — hvilken kontrast! Nu omsider sjöng en lyra så som han önskade:

Till guldstoft töcknen smälte, och ur hafvet,
Lik bruden ur en rosenbädd, steg solen.
I hvitnadt skimmer bortsvann morgonstjernan,
Lik templets lampa, som med dagen maltas.
Lif återgöt sig i naturens ådror
Med ström af ljus i cirkelförda hvirflar.
Och nu, ur sömnen väckt, med nytänd andakt
Vår jord mot skaparen såg upp bestrålad;
Af lärkans soloröst bröts helga tystna'n,
Och näktergalen ett adagio stämde **.

---

* Atterbom, l. c. sid. 94.

** Början af poemet *Sigwarth*.

Att här ingå i någon närmare karakteristik af Elgströms skaldskap, ligger utom gränserna för denna blott historiska skildring. Hans redan i Fosforos tryckta dikter hafva i mer än sextio år varit för allmänheten tillgängliga, och Atterbom har i sin af ungdomsvänskap genomglödgade monografi vetat att ända till öfverdrift uppskatta deras värde. Han har der framstält honom såsom lärjunge af Kellgren och föregångare till Stagnelius, med egenskaper på en gång af svärmisk skald, spekulativ tänkare, teosof och visionär. Hvad Atterbom ärligt erkänner som en brist i vännens poetiska alster, är deras ofta felaktiga teknik och hans benägenhet "att sväfva ut i enjamberingar och mellansatser. Hans diktion, äfven i sin byggnad af perioder och verser, var bekajad med någonting löst, invecklad, knutigt, ofta uttänjdt, ej sällan genom sin långsträckta inbundenhet half-kaotiskt". Versernas elegiskt eller erotiskt svärmande innehåll, ofta högstämdt, alltid fantasi-rikt och varmt, försonade lätt med dessa formens brister hans unga ordensbröder, hos hvilka han dessutom stod högt i aktning för ädelheten af sitt hjerta och redbarheten i sin karakter. I rådplägningarna, och särskildt i dem, som föregingo utgifningen af Fosforos, visar sig denne unge drömmare såsom en af förbundets

mest kloka, mest praktiska och på samma gång mest anspråkslösa medlemmar, och man kan vid den slut-katastrof, då Aurora lät sin slöja falla, ej afhålla sig från den tanken, att sällskapet hade gjort bäst, om det, mer än som skedde, följt Elgströms välbetänkta råd.

En helt olika, och på förbundets öden ännu mer inflytelserik personlighet var Palmblads. Polyhistor redan från goss-åren, älskade han skaldekonsten, men idkade henne blott handtverksmessigt: hon ingick som en bråkdel i hans litterära mångslöjd. Till sitt temperament lugn och kallblodig, var han i sina åsigter envis, i sitt skrifsätt ofta het och häftig, i sina omdömen alltid hänsynslös, i sin vilja oböjlig. Det var en kritisk, polemisk, reformatorisk natur, i botten god och hederlig, på ytan humoristiskt godmodig. Skapad till partiman, hade han för sina vänner ett varmt och trofast hjertelag, för sina fiender ett sardoniskt löje, en spetsig penna och en hel ordbok af sarkasmer. De, med hvilka han till gengäld undfägnades, störde ej hans lugn: med tiden började de att höra till hans diet, och han saknade dem, när de uteblefvo. Knappt inkommen i det vittra förbundet, beslöt han att organisera det på annat sätt och göra om dess lagar. Det inträdde med honom i ett nytt skede, ändrade

sina stadgar, ombytte sitt namn, tog ett djerfvare syfte och fick en fullt utpreglad revolutionär betydelse. Det var han, som med sina strategiska planer eggade opp Atterbom till anfall, till krig, till storverk, blåste friskt mod i det fromma, sörjande, drömmande sångarhjertat, och gjorde lammet till lejon.

Ordförande vid sammankomsten den 6 april, uppläste Palmblad der en af honom författad bill, den han inledde med följande ord: "Mine herrar! Sedan en af edra medlemmar, med ett ädelmod, som endast af hans brinnande nit för detta sällskaps ära och dess yrkens befordrande kunde väntas, uppoffrat en dyrbar del af sin tid och qväft sin skaparförmåga under kritikens mödor, för att genom högsta kallografiska prakt och möjligaste korrektion erbjuda sinnena en fullkomligare njutning; sedan — säger jag — vårt arkiv både till sitt yttre och inre vunnit en oväntad försköning, så torde väl hos någon den önskan vaknat, att vår lagbok, som i anseende till tidens korthet, inom hvilken hon författats, och sällskapets då mera inskränkta planer, är ett mästerstycke, i framtiden ej borde sakna en dylik fullkomlighet. — — Hos eder söker jag ej ursäkta min djerfhet att genom mina anmärkningar söka bidraga till detta lagverks full-

komlighet. Är jag ytterst till tiden — och förmodligen äfven till förtjenst och talanger — så är åtminstone min ifver för detta sällskaps befrämjande och tillväxt lika stor som mina krafter svaga att befordra dem". För jemförelse dels med sällskapets W. W. här förut intagna stadgar, dels med Aurora-förbundets nya, är det skäl att nu återgifva de äldsta, allt hittills gällande

Lagarne för sällskapet *Musis Amici*.

§ 1. Sällskapet M. A., hvars bestämmelse är sträfvande till vitter fullkomlighet, består, utom de ledamöter, som redan konstituerat sig, af så många, som af de förra, genom pluralitetens beslut, väljas kunna.

§ 2. Valet förrättas på följande sätt: Sedan Preses eller någon af ledamöterne anmält sig känna någon ung man med rena seder, med böjelse och talang för vitterheten, och som derigenom förtjena synes att ibland sällskapets medlemmar upptagen varda, då skrifver hvar och en af ledamöterne sitt namn på en sedel, med underskrift: ja eller nej; alla dessa sedlar omblandas sedan i en hatt, och Preses framtager samt öppnar dem. Vid denna förrättning bör varsamhet noga iakttagas, att ingen af ledamöterne ser hvad den andre skrifver. Alla förekommande omröstningar ske på enahanda sätt. Vid all omröstning eger Preses tvenne röster.

§ 3. Sällskapet håller en session hvar fjortonde dag, räknad från den 7 oktober 1807, då inträdestal öfver något vittert ämne af någon ny ledamot hålles, och de skrifter, som till ompröfning insända äro, inför

sällskapet af Preses uppläsas och enligt konstens regler granskas, och sällskapets öfriga angelägenheter gemensamt afhandlas.

§ 4. Vid hvarje session nyväljes en Preses genom omröstning. Dock får ej den åter väljas, som vid sist förflutna session varit det. En af ledamöterne är ständig Sekreterare.

§ 5. Då någon af ledamöterne någon skrift författat, vare sig poesi eller prosa, genom hvilken han ämnar täfla om det pris, som sällskapet åt de högst förtjenta utdelar, — inlemnar han den, med förseglad namnsedel försedd, till Sekreteraren, hvilken det åligger att med egen hand den afskrifva och till Preses trenne dagar före nästa sessionsdag lemna. Under denna tid författar Preses en recension deröfver med all möjlig noggrannhet, billighet och oveldughet, hvilken han tillika med den ifrågavarande täflingsskriften in pleno uppläsa skall. Hvad man i den ofvannämnda namnsedeln skrifver, antingen sitt namn eller ett valspråk ur någon berömd författare, beror på hvars och ens fria behag. Dock öppnas ej dens namnsedel, hvars skrift ej befinnes vara priset värdig.

§ 6. Hvar och en ledamot anbefalles modesti både i uppförande och uttryck, så väl utom som under sällskapets sessioner, samt sträng opartiskhet vid alla omdömen öfver sig sjelf och sina medbröder.

§ 7. Den som i sin till täfling inlemnade skrift, vare sig prosa eller poesi, låter inflyta något sårande för religion, moralitet och regering, uteslutes, såsom en föraktlig varelse, ur sällskapets gemenskap.

komlighet. Är jag ytterst till tiden — och förmodligen äfven till förtjenst och talanger — så är åtminstone min ifver för detta sällskaps befrämjande och tillväxt lika stor som mina krafter svaga att befordra dem". För jemförelse dels med sällskapets W. W. här förut intagna stadgar, dels med Aurora-förbundets nya, är det skäl att nu återgifva de äldsta, allt hittills gällande

Lagarne för sällskapet *Musis Amici*.

§ 1. Sällskapet M. A., hvars bestämmelse är sträfvande till vitter fullkomlighet, består, utom de ledamöter, som redan konstituerat sig, af så många, som af de förra, genom pluralitetens beslut, väljas kunna.

§ 2. Valet förrättas på följande sätt: Sedan Preses eller någon af ledamöterne anmält sig känna någon ung man med rena seder, med böjelse och talang för vitterheten, och som derigenom förtjena synes att ibland sällskapets medlemmar upptagen varda, då skrifver hvar och en af ledamöterne sitt namn på en sedel, med underskrift: ja eller nej; alla dessa sedlar omblandas sedan i en hatt, och Preses framtager samt öppnar dem. Vid denna förrättning bör varsamhet noga iakttagas, att ingen af ledamöterne ser hvad den andre skrifver. Alla förekommande omröstningar ske på enahanda sätt. Vid all omröstning eger Preses tvenne röster.

§ 3. Sällskapet håller en session hvar fjortonde dag, räknad från den 7 oktober 1807, då inträdestal öfver något vittert ämne af någon ny ledamot hålles, och de skrifter, som till ompröfning insända äro, inför

sällskapet af Preses uppläsas och enligt konstens regler granskas, och sällskapets öfriga angelägenheter gemensamt afhandlas.

§ 4. Vid hvarje session nyväljes en Preses genom omröstning. Dock får ej den åter väljas, som vid sist förflutna session varit det. En af ledamöterne är ständig Sekreterare.

§ 5. Då någon af ledamöterne någon skrift författat, vare sig poesi eller prosa, genom hvilken han ämnar täfla om det pris, som sällskapet åt de högst förtjenta utdelar, — inlemnar han den, med förseglad namnsedel försedd, till Sekreteraren, hvilken det åligger att med egen hand den afskrifva och till Preses trenne dagar före nästa sessionsdag lemna. Under denna tid författar Preses en recension deröfver med all möjlig noggrannhet, billighet och oveldughet, hvilken han tillika med den ifrågavarande täflingsskriften in pleno uppläsa skall. Hvad man i den ofvannämnda namnsedeln skrifver, antingen sitt namn eller ett valspråk ur någon berömd författare, beror på hvars och ens fria behag. Dock öppnas ej dens namnsedel, hvars skrift ej befinnes vara priset värdig.

§ 6. Hvar och en ledamot anbefalles modesti både i uppförande och uttryck, så väl utom som under sällskapets sessioner, samt sträng opartiskhet vid alla omdömen öfver sig sjelf och sina medbröder.

§ 7. Den som i sin till täfling inlemnade skrift, vare sig prosa eller poesi, låter inflyta något sårande för religion, moralitet och regering, uteslutes, såsom en föraktlig varelse, ur sällskapets gemenskap.

§ 8. Sällskapets vittra försök, tillika med de recensioner deröfver, Preses vid sist förflutna session uppläst, inskrifvas i en bok, kallad: Sällskapets M. A. Arkiv.

§ 9. De skaldestycken, som utmärka sig genom en högre fullkomlighet af poetisk bildning, samt de prosaiska afhandlingar, som bära stämpel af en ren och okonstlad vältalighet, belönas med priset.

§ 10. Detta pris består i en lyra af förgyldt silfver, hvilken Preses, efter ett kort tal, till den ledamot öfverlemnar, som, enligt Preses' rättvisa granskning och sällskapets ovelduga bifall, befinnes vara detta pris värdig.

§ 11. Skulle sällskapet, vid bedömande af en prisskrift, befinnas vara af skiljaktig mening, skride man då till omröstning, och gälle, utan vädjande, pluralitetens dom.

§ 12. Den, som vid en session till Preses väljes, får ej någon täflingsskrift till den nästa inlemna.

§ 13. Vid sällskapets sessioner eger den med priset behedrade ledamot att på bröstet i ett grönt band bära den eröfrade lyran, såsom ett bevis på sällskapets högaktning.

§ 14. Sällskapet skall ega en gemensam kassa.

§ 15. En af ledamöterne är ständig förvaltare af sällskapets kassa.

§ 16. De personer, som framdeles kunna anses värdiga att af detta vittra samfund medlemmar blifva, erlägga till denna kassa, vid sitt inträde, en summa af En Rdr Rgs.

§ 17. Hvar och en ledamot bör, vid hvarje termins början, till kassan erlägga En Rdr Rgs.

§ 18. Den fond, som genom dessa tillskott formeras, skall blott användas till bestridande af de omkostnader, hvilka för sällskapet såsom oumbärliga pröfvas.

§ 19. Sällskapet skall ega ett bibliotek, som dels på allmän bekostnad, dels genom skänker af enskilda, formeras.

§ 20. Den ledamot, som till kassans förvaltare utvald är, vare äfven bibliotekarie. Boksamlingen må i hans vård anförtros; arkivet och lagboken, såsom till biblioteket rätteligen hörande, böra af samme man vaktas: varandes han förpligtad att de handlingar, som till lagboken och arkivet höra, i dessa böcker inskrifva.

§ 21. De, som till befrämjande af sällskapets ändamål tjenlige finnas, men ej vid kongl. universitetet härstädes närvarande äro, tillåtas, ehuru frånvarande, att i sällskapet upptagas, och erhålla kallelsebref på sällskapets vägnar.

§ 22. Dessa kallelsebref skola af Sekreteraren utfärdas och böra skrifvas enligt följande formulär: "Alldenstund några, vid Upsala kongl. universitet vistande, för poesi och vältalighet nitälskande ynglingar funnit skäligt att, till förädling af sina talanger för vitterheten, ett sällskap härstädes inrätta, under namn af *Musis Amici*, och till dess kunskap kommit, det M. H. icke mindre genom sina seders renhet berömvärd, än genom snille, lärdom och smak utmärkt är; ty varder alltså herr N. N. härmedelst till ledamot af detta vittra samfund kallad, med anhållan, det M. H., genom till Sekreteraren kuverterade skrifter, sällskapets archivum hedra täcktes. Hvilken kallelse sällskapet, till yttermera visso, med sitt sigill bekräfta låtit. Utfärdad från sällskapets sessionsrum, Upsala d. — — — 1807. Kallelsebref för herr N. N.

På sällskapets anmodan af Joh. Ax. Stenhammar, Sekreterare" *.

§ 23. Under kallelsebrefven sättes sällskapets sigill, som skall innehålla en lyra med nio strängar, med öfverskrift: *Musis Amici.*

§ 24. Detta sigill bör äfven tryckas på de böcker, som tillhöra sällskapet.

§ 25. De frånvarande ledamöterne skola åtnöja sig med de närvarandes beslut.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

§ 28. Hvarje medlem förbindes heligt till tystnad öfver allt, hvad inom sällskapet förehafves; äfven om en sådan händelse inträffade, att han funne sig befogad ifrån sällskapet sig skilja.

§ 29. Hvarje framdeles i sällskapet upptagen medlem anbefalles strängeligen att uppmärksamt genomläsa och, äfven som de redan konstituerade ledamöterne, obrottsligt hålla dessa lagar.

Att dessa lagar af oss undertecknade gillas och allt framgent såsom rättesnöre för vårt samfund godkännas, intyga

P. D. Atterbom. J. A. Stenhammar. Gustaf Acharius. Georg Ingelgren. Sam. Joh. Hedborn. Matth. Ziedner.

---

* Vid den stora lagrevisionen anmärkte Ingelgren origtigheten af att under kallelsebrefvets formulär i lagboken stod Joh. Ax. Stenhammar, Sekreterare, i stället för N. N. Sekreterare, "emedan han ej i evighet kan vara det, och så länge hoppas man, att sällskapet skall vara". — I behåll fins ännu Atterboms kallelsebref till ledamot af *Musis Amici.* Det är ordagrant efter ofvanstående formulär och dateradt den *6* oktober 1807 (dagen *före* stiftelsen).

Pet. Elgström. Bengt Bergqvist. Anders Gabriel Strömmenberg. Olof Svanander. Wilh. Fr. Palmblad *.

Det var dessa lagar, som nu, till följd af Palmblads reform-förslag, genast borde tillökas, ändras och förbättras. Arbetet, drygt och vidlyftigt, upptog mer än två-månaders tid. Man gick grundligt till väga. Hvarje ledamot föredrog sin olika bill och hade derefter att yttra sig öfver alla de öfrigas. Häröfver skrefs och debatterades sedan i oändlighet. Med vissa frågor hade man svårt att komma till rätta, i andra ännu svårare att komma öfverens. Det är ej utan interesse att i dessa öfverläggningar och utlåtanden se ledamöternes olika karakter afspeglad, men utrymmet nekar att nu meddela dem. Blott ett par episoder må här flygtigt beröras.

Ur § 6 af nyss anförda stadgar ville Palmblad taga bort en del af modestien och ur § 7 hela moraliteten. Den förras iakttagande utom sällskapet kunde ej anbefallas, och hvad den senare angick, hade den "genom våra didaktiska författare råkat i en ganska tvetydig bemärkelse. Moralitet och skaldekonst egde aldrig någon förening: det är först, som bekant är, sedan man

* Alla de elfva medlemmar, som inskrifvit sina namn i Album, hade alltså på samma gång, och i samma ordning, underskrifvit lagarne.

utjagat den förra ur politiken, som man drifvit henne in i estetiken". Andre ledamöter togo likväl modestiens försvar, men moraliteten gick ut.

Kallelse-formuläret i § 22 ansåg Palmblad högst opassande. "En kallelse till ett vittert, ett poetiskt samfund bör icke vara författad i en torr lagstil, uppfyld med *allthenstund* och *thy*. För öfrigt angå den kallades rena seder icke ovilkorligt sällskapet". Stenhammar ville behålla det gamla formuläret: "att börja ett kallelsebref i lagstil är ej något fel. Äfven andra vittra akademiers kallelse är i sådan". Atterbom deremot gaf Palmblad rätt: "Det är sant, att andra vittra akademier nyttja lagstil, men *vi* böra ock i allt uppföra oss mera poetiskt än de". För sin del föreslog nu Atterbom ett högst svassande kallelse-formulär till männer, under förbehåll, att slutet kunde undergå någon lämplig förändring i det ovanliga fall, att man invalde fruntimmer. Hans förslag lydde så: "Lifvet är kort, konsten är lång: det jordiska ändas, det himmelska icke. Ur det lägre lifvet leda tvenne vägar: den ena leder till idealet, till döden den andra; men död och ideal omfamna hvarandra vid foten af det höga korset. Kärlek och hat äro det högre lifvets grund-elementer: kärlek till urljuset och hat mot den åldriga natten, som dagas skall. Genom

friktionen af kärlek och hat uppgick ljusets morgonrodnad öfver kaos: liljan doftade i morgondunklet, till dess sanningen, i blodröd drägt, med korset i högra handen och stjernan öfver hjessan, från en cederkulle helsade den slumrande verlden. Men liljan är korsets äldre syster, som, from och späd, rankar sig i skuggan kring dess stam; korset åter är stjernans grundval. Det är den ljusälskande dödliges pligt att ur materien höja sig till liljan, att efter Hebedrycken af hennes doft tillkämpa sig klar åsigt af stjernan, som skimrar från korsets spets, och segrande inströmma i det ljus, hvars symbol han är. Att leda honom till målet, sände allfader sin vänaste dotter, konsten. Hon är evig som naturen, helig som Vesta, stark som Atlas, och bär, liksom han, himlen på sina skuldror. I meter, i klang och i former lågar poesiens attraktionskraft, som, under namn af religion, öppnar menniskans öga för andarnes brodersällskap och lyfter henne på deras vingar öfver etern, för att dränka henne i salighetens bottenlösa krater. Der brusa de eviga tonerna, dem inget menniskoöra förnummit; der glänsa de eviga färgerna, dem ingen jordisk Rafaels pensel ordnat för stoftskymda blickar; der flyta de eviga formerna, dem himmelske Polykleter fullända,

men den eviga metern försystrar dem alla. Ett matt eko af evighetens rhythmus når stundom *de* utvaldas öron, som med titel af skalder vandra på jorden: dessa höga, inspirerade väsenden, hvilkas bestämmelse det är att uppfatta de döende ljuden från andeverlden och genom dem bilda för det heliga obildade bröder. Men ännu hvilar materien tung öfver menskligheten och fjettrar den i de tusen sinom tusen band af sinlighet och flärd. Dock sanningen framljungar genom kamp med lögnen: genom ljusets strid med natten den härliga Aurora. Äfven öfver Svitiods fjell skall hon uppgå, och alla millioner strömoln skola ej förmå hindra hennes uppgång. Tiden är inne. Sånggudinnornas vänner hafva förenat sig till ett Aurora-förbund, evigt som gudinnan, i hvars ungdom det blomstrar. Det känner er, M. H., såsom en urljusets älskare, såsom en hatare af den natt, som ännu, sparsamt bekämpad, omslöjar jorden; såsom en fiende af den midnattsmåne af skaldekonst, som strimmar på Svenska vitterhetens himmel. I betraktande häraf, kallar det er, herr N. N., till bundsförvandt: dess gudinna gör sig räkning på er rena dyrkan, dess handlingar på er flit i hennes tjenst, edra bröder på ert eviga hat mot moderna poetastrer. Sällskapets lagar och arkiver skola vidare undervisa

er om dess yttre och inre väsende". Vid detta förslags afgifvande tillade Atterbom ytterligare: "Tiden har ej tillåtit mig att så korrekt och så lakoniskt utbilda alla meningar, som jag önskade. Detta är dock en sak, som kan hjelpas. Men det, som icke kan afhjelpas, blifver må hända förebråelsen för alltför mycken mystik: det bör dock poneras, att hädanefter inga andra kallas, än de, som ej stöta sig vid poesiens chifferspråk. Ja! jag ville, att man kunde göra det ännu hemligare, så att ingen oinvigd förstode en enda bokstaf deraf, ty deras omdöme om det heliga vanhelgar det. För öfrigt har jag skrifvit som andan budit mig, och ville blott hafva gjort det i mera fulländade perioder". Atterbom hade i detta sitt förslag redan döpt om förbundet. Han förklarade sig häröfver strax efteråt: "Jag öfverlemnar åt sällskapets omprövande, om vi ej borde förbyta namnet *Sällskapet Musis Amici* i det mycket mer melodiska, innehållsfulla, originella *Aurora-förbundet.* Skälen till en sådan ändring äro så klara, att hvar och en lätteligen finner dem. Jag vill blott nämna några få. Dels är idén af *Musis Amici* mycket *flach, gemein* och *unbedeutend* (jag kan i hast ej finna några Svenska ord, som så väl uttrycka hvad jag menar): dels är namnet half-latinskt, långt och släpande: dels

uppfyller detta senare romantiska namn i ett enda harmoniskt ord alla fordringar man kan göra af ett namn för vårt sällskap: det uttrycker vårt väsende, uppförande, våra skrifters tendens, våra planer och ändamål m. m. Inkastet om de redan skrifna titelbladen i vårt arkiv är snart afhjelpt: man behöfver blott insätta rena blad i stället, och teckna: Aurora-förbundets arkiv".

Öfver dessa två frågor utspann sig en lång och häftig strid. Ingelgren anförde: "Vid förändringen af namn och kallelsebref äro många svårigheter. Det förra tycker jag kan bibehållas, såsom för närvarande ej opassande. Om *Musæ* bli så våra *Amici*, att vi med deras tillhjelp kunna realisera våra sköna planer, då, först då, låtom oss antaga namn af Aurora-förbund, när dess härliga rodnad börjar färga vår horisont. Ännu är gryningen ej afgörande; låtom oss hvila ännu litet att stärka våra krafter. Vid Auroras första stråle träde vi tillsammans i evigt förbund och med hennes tillhjelp förjage nattens spöken. Kallelsebrefvet kan med föga förändring bibehållas".

I sistnämnda fråga var Elgström af samma mening som Ingelgren och yttrade: "Jag tillstår, att jag skulle fatta ett vidunderligt begrepp om (en) societet, hvars fullmagt att deltaga i dess

öfningar och sammankomster jag likasom en profetia måste utlägga. När jag genomgår första hälften af herr Atterboms nya formulär, tror jag mig läsa något ur en mystisk religionslärare, som hänför oss med sin vältalighet, men hvars höga flygt försvinner i molnen. Der jag inser den dolda tanken, beundrar jag; men är det billigt, att man skall nyttja några verba formalia, af hvilka man till det högsta kan exegetisera öfver två tredjedelar? Kan man ej ur den Svedenborgiska uppstaplingen om liljan och korset få hvad *sens* man helst behagar? Hvad som äfven hårdt slår mitt öra är användandet af *friktion*, *attraktion*, *inspirerad*, ty det skulle förefalla en nykallad besynnerligt, att de, som vilja ge en annan syftning åt Svenska skaldekonsten, ej bruka sjelfva ett ren-svenskt konstitutorial". I afseende på namnförändringen utlät sig Elgström: "Det var en luminös tanke af herr Atterbom att föreslå ett nytt namn för vårt samfund, och han har verkligen förekommit mig. Blott har jag ej kunnat finna någon ny titel och, utan att kunna uppge någon bättre, tror jag, att "Aurora-förbundet" är för mycket pretentiöst. Saken vore bäst, om man kunde uttrycka vårt bemödande att närma oss till de gamle klassici och åter uppväcka dem till lif och högre odödlighet". I

protokollet för slut-öfverläggningen om denna fråga heter det: Namnförändringen "blef i början med en nästan allmän motsägelse bemött. Herr Elgström medgaf det träffande i de skäl, dem herr Atterbom androg, men han tvekade, sade han, att ge sin röst till en benämning, hvilken han ansåg röja så mycket anspråk, ehuru i öfrigt ganska skönljudande och med samfundets hänsigter och tendens ganska harmonierande. I denna åsigt ingick äfven herr Stenhammar, jemte herr Ingelgren, med tillägg, att denna betitling ej syntes honom nog bestämd, då den ej uteslutande hänsyftade på poesi. Efter mycken ordvexling härom ingingo slutligen desse herrar i auktorns andragna skäl, och man beslöt således, att namnet Musis Amici skulle evärdeligt utrotas och namnet Aurora-förbundet hädanefter blifva det gällande"*. Atterbom hade icke kunnat vinna denna seger, om han ej egt Palmblad till bundsförvandt och Elgström i sista stund gått öfver på deras sida, då han, missnöjd med den äldre benämningen, hvilken Stenhammar och Ingelgren ville behålla, icke hade någon ny att föreslå. Redan vid nästföljande sammankomst hade han dock funnit

* I Åbo fans på Kellgrens tid ett vittert sällskap med namnet Aurora, en filial-afdelning af *Utile dulci*. Namnuppfinningen var således icke ny.

hvad han sökt. Han ville nu, att sällskapet skulle kalla sig *Orfikerne* eller det *Orfiska förbundet*. "Vi upplifvade då — yttrade han — en gammal filosofisk sekt, hvars filosofi och religion var poetisk, och som borde förvara de urgamla läror om Gud och verlden, och således inom sig sjelfva måste förvara en mera utvidgad kunskap och heligare mysterier". Atterbom förklarade, att, "om denna idé förut blifvit väckt, skulle han mycket tvekat mellan Aurora- och Orfiska förbundet". Nu var det emellertid för sent. Saken var redan afgjord. — Vi ega från Atterboms senare tid hans egen berättelse om denna menings-skiljaktighet: "Genom Elgströms bistånd — skrifver han — genomdrefvo jag och Palmblad, som numera med full oförtäckthet blottade våra länge *in petto* hysta revolutionära planer, att sällskapet utbytte sin upprinneliga, blygsamma benämning *Musis Amici* mot den stolta och profetiska, hvarunder det sedan blef rikskunnigt. Hufvudförfäktaren af större hofsamhet, så i namn som anspråk, var Ingelgren. I och för honom talade förnuftiga skäl, en klok yrkan på välbetänkta mått och steg, en sansad uppskattning af sina och våra krafter; i och för oss talade entusiasmens hänförelser, aningens halfdunkla och desto mera lockande utsigter,

ynglingamodets äfventyrs-lust och trotsiga sjelfkänsla" *.

Att under dessa långa öfverläggningar blodet stundom upphetsades hos de unge lagstiftarne, märkes vid flera tillfällen. Så t. ex. framstälde Palmblad en gång den frågan: "Borde ej hvar och en ledamot i lagen erinras, att, då hans förslag och meningar vinna framgång, ej förråda någon triumferande glädje och, i fall han öfverröstas, ingen harm eller bitterhet? Och vid detta lagverks utarbetning borde väl den regeln allom inskärpas: *sine ira et studio*". Då Stenhammar föreslagit, att frånvarande ledamöters tankar och anmärkningar borde inhemtas rörande lagförändringarna, protesterade Atterbom deremot med en häftighet, som röjde, att han nu var led och trött vid hela lagväsendet. Han yttrade: "Att till frånvarande ledamöter på en gång skicka detta skräp af stridiga förslag och noter öfver ett lag-utkast, hvaraf de känna *ne jota quidem*, och, för att afvakta deras omdömen derom, dröja kanske ännu ett år, och längre, med lagarnes

* Se Atterbom, l. c. sid. 111. Då han här tillägger: "Ursprungligen hade Elgström dock föreslagit, att sällskapet skulle kalla sig det *Orfiska förbundet*", synes han hafva glömt, att detta förslag kom först efteråt. Det var, två år senare, åt *Fosforos* som Elgström ursprungligen ville gifva namnet *Orfika*.

förfärdigande och sanktionerande, synes mig ur de vigtigaste skäl vara ett steg på en gång oklokt och onyttigt. 1. Böra väl vi, som utgöra sällskapets centrum och residera i dess nuvarande hufvudort, nogare ha öfvertänkt och bättre inse hvad som gagnar det, än desse, som lefva på landet, kringströdde, af andra ämnen distraherade, utan full kännedom af sällskapets inre väsende. 2. Skulle vi brefvexla med dem i evighet, om någon af dem väckte stridigheter, af en del i flere månader vänta på svar och således ännu längre distraheras från det egentliga hufvudändamålet af detta eviga, prosaiska gräl. 3. Skulle pluraliteten i alla fall bli på vår sida, då herr Hedborn är af samma öfvertygelse som vi. 4. Behöfver kassan frikallas från de onödiga utgifterna af så dyra postporton, då hon måste spara allt hvad hon kan för att en gång kunna inköpa de dyra lyrorna. Om någon på egen bekostnad vill tillskicka dem dessa luntor, må det stå i hans fria behag, men onödigt är att afbida deras omdömen för att sanktionera lagar, dem *vi* efter mogen öfverläggning såsom tjenliga pröfva. Må man beskylla oss för aristokratisk regering: en vis aristokrati är dock bättre än ett demokratiskt småstads-regemente, der, bland motioner och de-

batter utan ända, det vigtigaste försummas och ingenting blir utaf".

Bland märkliga lagförslag var följande paragraf, som Atterbom ville få införd i de nya stadgarne. "Sällskapet förklarar, att det alldeles icke till ompröfvande emottager något stycke i Valeriansk form". Han bifogade häröfver följande förklaring: "Man torde finna detta högst ensidigt och intolerant; man torde äfven invända, att detta mål ej hörer under de politiska lagarnes domstol: likväl anser jag denna regel också ej vara öfverflödig. Det finnes nemligen ingen mera skärande kontrast mot sällskapets egentliga väsende än just denna anda, denna form. Här menas i synnerhet formen af Valerii *Tålamod*. Detta gäller ingalunda de imitationer deraf, som redan i vårt arkiv finnas: jag nekar icke, att förträffliga ting kunna döljas äfven i detta omslag; men ett dylikt mått (och steg) behöfver dock vidtagas, till undvikande af alla vidare kontradiktioner i sällskapets uppförande och handlingar". Den föreslagne paragrafen vann ej bifall. Elgström menade, att det kunde vara nog med en *consensus tacitus* inom förbundet "att undvika herr Valerii gigantiska stanser"; man borde ej tillerkänna sig en sådan domsrättighet, som denne paragraf afsåg: man borde i sitt nit "vara något

mindre utsväfvande" och ej lägga tvång på någon, "som i en framtid, hänförd af snillets skapelsekraft, följer svallet af sin inbillning och förtjusar". Saken förföll, då Atterbom snart till protokollet förklarade: "Min nya lag N:o 2 återtager jag alldeles och erkänner, att den var ett förhastadt utbrott af mitt nit för sällskapets flor".

Högst karakteristiskt är af Atterbom ett yttrande, som förekom vid behandlingen af en lag-paragraf, den Stenhammar hade föreslagit, så lydande: "Det må varda hvarje ledamot tillåtet att, då han blifvit tjenstgörande i staten, sig från sällskapet begifva, men icke må han förr sig derifrån aflägsna än han förmått framte giltiga skäl till sitt aflägsnande". "Hvarföre — utbrast Atterbom — skulle man, såsom embetsman i staten, skilja sig från samfundet? Är då detta sällskap, dessa våra långa mödor, våra vigtiga planer (kanske de vigtigaste, som något sällskap från verldens skapelse fattat)*, är allt detta, frå-

* Anspråken, nu i maj 1808, hade betydligt vuxit sedan oktober 1807, då Atterbom i *Poesiens helsning till M. A.* sjöng:

Förgäten ej, I sångens unga söner,
Om eder dyrkan vill behaga mig,
Att endast anspråkslösa skalder kröner
En lager, evigt oförvissnelig.

gar jag, en ungdomslek, ett tidsfördrif för barn, ovärdigt mannens allvarsammare sinnesförfattning och nyttigare yrken? Den ledamot, som icke helt och hållet lefde i vitterhetens verld, för hvilken icke allt annat vore bisaker, som egde något annat syftemål än sällskapets, vore en ganska öfverflödig, om icke skadlig, medlem, och det bör icke poneras, att någon sådan någonsin blir kallad".

Före vårterminens utgång var hela lagverket afslutadt, med undantag af en enda punkt: kallelseformuläret. Denna länge omtvistade fråga fick först på hösten sin lösning, då mellan tvenne nya, af Elgström och Atterbom uppgjorda, förslag sällskapet "samdrägtigt" bestämde sig för den senares. Åt Ingelgren uppdrogs att kodifiera det hela och omsorgsfullt inskrifva det i "den länge dertill skönt inbundna boken". Till det program, hvilket såsom inledning borde föregå stadgarne, hade Palmblad gjort ett utkast, som af Atterbom vidare blef utarbetadt och af sällskapet antogs. Vi införa den här, jemte stadgarne och de supplement till dessa, som sedan på olika tider ytterligare tillkommo.

Inledning.

Underrättelse om Aurora-förbundets upphof och bestämmelse.

Hvar och en åskådare af renare bildning och högre fordringar, som med uppmärksamt öga följt Svenska litteraturens gång i det sistförflutna årtiondet, har det visserligen ej länge kunnat undfalla, i hvilken djup förnedring hon småningom sunkit, utan hopp att derutur, om ej genom några ädlares nit, kunna räddas. Med hvarje år såg man henne djupare falla: ytlig filosofi födde falska estetiska begrepp, och de härutaf konstruerade skenfagra teorier förledde unga oerfarna snillen: ändtligen upphans förvrängningens mål: den natur, som skalden sökte teckna, inskränktes inom det husliga lifvets mest prosaiska scener och, om den blef mera allmänt kopierad, idealiserades ej af någon mägtig inbillnings kolorit; idealet förföll till svulstighet eller flärd, sanningen till skol-sentenser, och konsten till vanmägtiga regler.

Detta sågo med harm några vitterhetens älskare: faran af en långsam död, som hotade fäderneslandets skaldekonst, och begäret att återväcka den till lif och ljus, uppeldade i deras nitiska själar den föresats att uppoffra de krafter, naturen dem unnat, till modig kamp mot den glittrande fåfängan, till konstens återställande i ursprunglig gudomlighet. Men de trodde sig af Svenska litteraturhistorien finna, att detta ändamål ej kunde vinnas genom individuers isolerade bemödanden: beslöto derföre att förena sig i ett vittert samhälle, der hvarje medborgare, efter en gemensam och konseqvent plan, handlar för det helas fullbordan, men

för öfrigt eger full rätt att, enligt sin egen själs förmåga, bifoga sin sten till den allmänna tempelbyggnaden.

Det broderliga förbundet föddes först under namn af *Musis Amici*. Denna för vårt samfund evigt högtideliga dag var den tionde oktober 1807. Snart, då det genom flere medlemmars biträde kunde se sina önskningar förvandlade till ett säkrare hopp, vidgades dess planer, och vågade det antaga namn af *Aurora*.

Det är Aurora-förbundets ändamål: att efter en konseqvent plan, enligt fasta och eviga grunder, hemtade ur de mönster, Greker och Tyskar lemnat, först förädla och utbilda sin styrka, sedan kraftigt motarbeta den förderfvade smaken, och sist, åtminstone med en ljus strimma på Svenska vitterhetens himmel, företeckna banan för solens antåg.

1 Kapitlet.

Om sällskapet i allmänhet.

§ 1. Antalet af Aurora-förbundets ledamöter är obestämdt.

§ 2. När någon en mindre känd till ledamot föreslår, uppvise han då en af den föreslagne i bunden eller obunden stil författad skrift, hvarpå sällskapet sitt omdöme om hans duglighet stödja kan.

§ 3. Om denna skrift åtminstone är accessit-messig, och för öfrigt ingen mot den föreslagnes seder något att invända hafver, må ballottering företagas; men ej må den till ledamot upptagen varda, som icke erhållit två tredjedelar jakande kulor.

§ 4. Såsom vid denna och alla förekommande omröstningar det någon gång kunde hända, att lika många röster vore *för* och *emot*, så måste målet då genom lottning afgöras.

§ 5. Nu är ledamot vald, förfråge sig då den, som honom föreslagit, om hans samtycke, skriftligen, om den nyvalde vistas på en annan ort; men besvarar han ej detta första bref inom tvenne månader, anses hans tystnad som afslag.

§ 6. Önskar han åter att i sällskapet införlifvad varda, utfärdas åt honom ett kallelsebref i följande ordalag:

"Alldenstund några i Upsala vistande vitterhetens vänner, hvilka, eldade af nit för sanning och konst, önska i framtiden kunna upplifva fäderneslandets domnande litteratur, till beredande af detta ändamål stiftat en bildningsanstalt för det unga snillet i ett vittert samfund, under namn af Aurora-förbundet, och till dess kunskap kommit, det M. H. med snille och lärdom förenar en harmonisk karakter: alltså varder herr N. N. härmedelst till Förbundsbroder kallad, med anhållan, det M. H., så verksamt som omständigheterna kunna medgifva, på laglikmätigt sätt i medbrödernes vittra täflingar, öfverläggningar och förbindelser deltaga täcktes.

Utfärdadt från förbundets sessionsrum den — — 18 — —

På Aurora-förbundets vägnar

N. N.

Ordförande.

(St. sigill.)

N. N.

Sekreterare".

Kallelsebref för herr N. N. *

* Man utfärdade nya kallelsebref till *Aurora*-förbundet åt ledamöterne af *Musis Amici*. I behåll fins ännu Atterboms, ord för ord lika med ofvanstående formulär, men dateradt den 10 oktober 1807, fyra dagar senare än hans diplom i *Musis Amici*. Det var

§ 7. Är den kallade af det täcka könet, hvilket förmodligen sällan kan inträffa, må kallelse-formuläret efter omständigheterna lämpas.

§ 8. Tillika med kallelsen erhålle han en afskrift af inledningen till våra stadgar, hvilken honom om sällskapets tendens underrätta må.

§ 9. Då den nyvalde sitt namn i förteckningen på Aurora-förbundets ledamöter inskrifver eller inskrifva låter, erlägge han till allmänna kassan två riksdaler riksgäldsmynt och vare under den termin, i hvilken han inskrefs, från all vidare afgift fri; men skatte sedan för hvarje år en summa af tre riksdaler riksgäldsmynt, af hvilken summa första hälften till den tionde oktober, den senare till den förste mars aflemnas må.

§ 10. Ej må en nyvald till ordförande väljas kunna, förrän han åtminstone *en* sammankomst bevistat hafver.

§ 11. Honom och hvarje medlem anbefalles att sällskapets arkiver samt stadgar sorgfälligt genomläsa, öfvertänka och efterlefva.

§ 12. Hvarje nyvald ledamot är förpligtad att författa och, om han närvarande är, inför sällskapet uppläsa ett inträdestal, som poesien, eller något med henne nära beslägtadt ämne, angår.

§ 13. Hvar som någon en betydande förlust lidit hafver, må han understöd af kassan eller genom enskildt sammanskott bekomma.

§ 14. Dör någon ledamot, skall hans minne i våra handlingar förevigas genom ett af hans närmaste vän, eller, i brist deraf, af ordföranden författadt åminnelsetal.

---

nu, som hade den senare benämningen aldrig funnits, utan sällskapet allt ifrån början hetat *Aurora*.

§ 15. Ingen må sällskapets hemligheter för obehöriga upptäcka, eller annars sig mot dessa lagar försynda; sker det, pröfve man genom ballottering, om den brottslige uteslutas skall, eller allenast med sträng varning bestraffas.

§ 16. Nu är ovärdig ledamot utröstad: vare han då pligtig att till sekreteraren aflemna sitt kallelsebref och alla till samfundet hörande handlingar och papper, som sig i hans gömmor befinna kunna.

2 Kapitlet.

Om sällskapets bibliotek och öfriga handlingar.

§ 1. Aurora-förbundet bör ega en samling af sådana estetiska verk, hvilka det dels för sina lagar och förebilder erkänna kan, dels med dess grundsatser instämmande, och dels frukter af dess egna bemödanden äro.

§ 2. Till detta bibliotek är hvar och en ledamot förbunden att af hvarje skrift, som han genom tryck utgifver, ett prakt-exemplar förära.

§ 3. Sällskapets öfriga handlingar äro följande:

1. Stora arkivet, hvaruti alla belönade skrifter jemte inträdes-, högtids- och åminnelsetal inskrifvas.

2. Lilla arkivet eller originalerna till alla täflingsskrifter, med deras recensioner och förklaringar sammanbundna.

3. Aurora-förbundets stadgar.

4. Förteckning på Aurora-förbundets ledamöter, en bok, hvaruti alla ledamöter sina namn, ett på hvarje blad, med inskrifningens datum, valspråk och biografiska underrättelser, efter behag, upptecknа.

5. Kassaboken, i hvilken räntmästarens räkenskaper inskrifvas.

6. Samling af de bref, som till embetsmännen inkommit.

7. Katalog på sällskapets böcker.

8. Ett protokoll, som af sekreteraren föres öfver hvad sig vid hvarje sammankomst tilldragit hafver.

§ 4. Formen för dessa handlingars inbindning skall vara qvart.

§ 5. Sällskapet eger två signet: ett större och ett mindre, båda aftryck af prislyran med omskrift.

§ 6. Det större signetet må under kallelser och alla bref, som ordföranden underskrifver, tryckas: det mindre under bref och mindre betydliga dokumenter, som blott af sekreteraren eller de öfrige embetsmännen undertecknas.

§ 7. Allt detta förvaras i sessionsrummet, utom det stora arkivet, som en vecka efter sammankomsten af arkivarien får hemtagas.

3 Kapitlet.

Om närvarande ledamöter.

§ 1. Närvarande ledamöter kallas de, som å sällskapets hufvudort vistas, som således i dess angelägenheter närmast deltaga och dess egentliga regering utgöra.

§ 2. Hvad i nästa kapitels 1 § om tiden för inträdestalets förfärdigande nämnes, gäller äfven om närvarande medlemmar.

§ 3. Det åligger hvar och en närvarande att sig alltid vid sammankomsterna infinna: så vida ej laga för-

fall bevisas kan, hvilket då hos sekreteraren en dag förut bör anmälas.

§ 4. Närvarande ledamöter ega rätt att låna böcker ur sällskapets boksamling, arkiverna m. m.

§ 5. Vill någon utur staden sig begifva, vare han pligtig att sådant hos sekreterare(n) anmäla.

§ 6. Frånvarande ledamöter åtnöje sig med de närvarandes beslut.

4 Kapitlet.

Om frånvarande ledamöter.

§ 1. När nu en frånvarande till ledamot vald är, samt af sekreteraren kallelse erhållit, bör han inom trenne månader sitt inträdestal till arkivarien insända.

§ 2. Dessförinnan bör han inom trenne veckor, räknade från datum af kallelsens undfående, derå svara, samt bestämma, när han med sitt inträdestal inkomma ämnar.

§ 3. Gifver den frånvarande, sedan han kallelsen emottagit, sig inom natt och år ej till känna, vare han ur förbundet utesluten.

§ 4. Det stånde hvar och en fritt att till arkivarien postporto och kopieringspenningar insända, då denne besörjer afskrifter af de vigtigare verk, som i stora arkivet finnas, och honom dem öfversänder.

§ 5. Hvar och (en), som någon skrift till täfling inlemnar, bör gömma konceptet, på det att kassan ej betungas må genom att till honom en afskrift deraf öfversända.

5 Kapitlet.

Om sällskapets embetsmän i allmänhet.

§ 1. Sällskapet eger sex embetsmän, hvilkas befattningar och skyldigheter nedanföre i sin ordning bestämmas skola: 1. Ordförande. 2. Sekreterare. 3. Arkivarie. 4. Räntmästare. 5. Bibliotekarie. 6. Chargé d'affaires.

§ 2. Ingen frånvarande ledamot kan till något slags embetsman antagas, utom till Chargé d'affaires.

§ 3. Ordförande ombytes hvarje månad: de öfrige embetsmännen nyväljas hvarje tionde oktober. Dock kunna de personer återväljas, hvilka sällskapet med sitt synnerliga förtroende hedrar.

§ 4. Hvarje embetsman eger tvenne röster i alla öfverläggningar och omröstningar, som hans departement angå kunna.

§ 5. Embetsmän väljas ej genom omröstning med kulor, utan genom deras namns tecknande på slutne sedlar, hvilka ordföranden öppnar. Den, som sitt namn på de fleste sedlarne skrifvet finner, är vald.

§ 6. Kallelsen till de årlige embetsmännen utfärdas i följande termer:

"Aurora-förbundet förordnar genom denna öppna fullmagt herr N. N. till dess — — för detta år.

Ort — år — dag.

N. N.
Ordförande.
(stora sigill.)

N. N.
Sekreterare" *.

---

* I behåll finns ännu Atterboms fullmagt att vara arkivarie för ett år. Den är daterad den 10 oktober 1809, och undertecknad

§ 7. Skulle någon sig mot någon embetsman skäl till missnöje hafva tycka, lemne han Ordföranden underrättelse derom, som till sträng tystnad, om så äskas, förbunden är.

§ 8. Är man åter med Ordföranden missnöjd, må man sitt käromål till Sekreteraren anmäla, som likaledes djup tystnad iakttaga och anklagningen vid nästa sammankomsten föredraga skall.

§ 9. Det vare Ordföranden, Sekreteraren och Arkivarien tillåtet att, för vigtiga hinders skull, på viss tid, eller ock alldeles, tjenstledighet begära.

§ 10. Då någon embetsman ur staden förreser, anses hans syssla ledig, och må till nytt val genast skridas.

6 Kapitlet.

Om Ordföranden.

§ 1. Ordföranden öppnar sammankomsten och föredrager ärendena.

§ 2. Till detta kall kunna äfven embetsmän väljas; väljes Sekreteraren, tillsättes ad interim en pro-sekreterare, som då i alla den förres rättigheter och pligter inträder.

§ 3. Ej må samme man tvenne gånger efter hvarandra väljas.

§ 4. Det är Ordförandens pligt att öfver alla till täflan inkomna skrifter recensioner författa, hvilkas väsende nedanföre bestämmas skall.

---

af Atterbom sjelf som ordförande. Den är ock skrifven med hans handstil. Stenhammar har som sekreterare kontrasignerat.

§ 5. Det vare honom tillåtet att äfven andra härom anlita, antingen om han sjelf någon skrift till täfling inlemnat, eller om han, i anseende till skrifternas mängd, ej allt recensera hinner, eller af andra orsaker, som ej så noga förutses kunna.

7 Kapitlet.

Om Sekreteraren.

§ 1. Sekreteraren förer hela brefvexlingen, som icke omedelbart arkivet och ekonomien angår; tillställer Ordföranden täflingsskrifterna; besörjer att afskrifter af lagar och beslut må frånvarande ledamöter i handom komma; utfärdar kallelsebref; påskrifver dokumenter och dem med signeten bekräftar; vakar öfver ordning och laglydnad, och går Ordföranden samt de öfrige embetsmännen vid förefallande göromål till handa.

§ 2. Det anbefalles Sekreteraren strängeligen att vid brefs uppsättande och afsändande vara noggrann och ordentlig, samt af alla fullkomligast lagarne studerat hafva.

§ 3. Ej må en Sekreterare bref eller dokumenter utfärda, som mot sällskapets konstitutioner strida: vigtigare bref må för Ordföranden visas. — Denna lag gälle äfven om Arkivarien och Räntmästaren.

8 Kapitlet.

Om Arkivarien.

§ 1. Arkivarien inskrifver i stora arkivet alla af sällskapet godkända skrifter, hvilket bör ske så fort medhinnas kan; låter vid årets slut hopsamla alla origi-

nalen, som till bedömande inkommit, med deras recensioner och förklaringar, och i det mindre arkivet sammanbinda; utfärdar embetsbref, som till hans departement höra; tillskickar frånvarande ledamöter afskrifter af goda och vigtiga arbeten tillika med recensioner deröfver; samt eger rätt att tid bestämma, inom hvilken de förbättrade skrifterna inlemnas skola.

§ 2. Ej må Arkivarien vid inskrifningen något efter godtycko ändra eller förbättra, så vida han ej dertill eger författarens tillstånd.

§ 3. Dock, om något i ett tal eller annorstädes skulle förekomma, som emot samfundets antagna grundsatser strider, vare hans skyldighet att sådant i en not tillkännagifva.

§ 4. Nu äro årets godkända skrifter inskrifna, hvilket alltid en tom utgöra skall; uppvise han då boken vid sista sammankomsten och låte vid slutet skrifva:

"Att denna renskrifning är med noggrannhet fullbordad och med originalerna lika lydande, intyga å Aurora-förbundets vägnar

N. N.
Ordförande.
(stora sigill.)

N. N.
Sekreterare".

Ort — år — dag.

9 Kapitlet.

Om Räntmästaren.

§ 1. Räntmästaren eger sällskapets kassa i sin vård, besörjer alla utgifter, som nödiga pröfvats, samt korrespondensen i allt hvad kassan angår.

§ 2. Lån må ur kassan beviljas: men ej må sällskapets angelägenheter derigenom lida: sker det, vare Räntmästarens ensak.

§ 3. Räntmästaren inskrifver inkomster och utgifter i sin kassabok, och infordrar, åtta dagar före redovisningen, räkningar af dem, som till sällskapets tjenst några utgifter bestridt hafva.

§ 4. Denna redovisning sker i december och juni månader, men hufvud-redovisningen bör ske den tionde oktober.

§ 5. Vid denna sista måste räkningen vara slutad, och skrifves då derunder: "Uppvist och gilladt i sammankomsten den 10 oktober 18 — —

På Aurora-förbundets vägnar

N. N.

Ordförande.

(St. Sigill.)

N. N.

Sekreterare".

10 Kapitlet.

Om Bibliotekarien.

§ 1. Bibliotekarien eger i sin vård sällskapets bibliotek, hvaröfver han en noggrann katalog författa bör.

§ 2. Han inköper böcker, besörjer deras inbindning, utlånande och sorgfälliga vårdande, anskaffar prisböcker och underrättar derom de belönte.

§ 3. Hans syssla kan med Räntmästarens förenas.

11 Kapitlet.

Om Chargé d'affaires.

§ 1. Till Chargé d'affaires kunna förtrogne och redlige vänner väljas, som i hufvudstaden och andra vigtiga städer vistas: och åligger dem att sällskapets angelägenheter hvar på sin ort ombesörja, efter som Sekreteraren dem tillkännagifver.

§ 2. Till detta embete kan således en sådan väljas, som ej eger de egenskaper, hvilka till sällskapets hufvudändamål medverka.

§ 3. Denne embetsman är från all afgift och öfriga skyldigheter befriad.

12 Kapitlet.

Om sammankomster.

§ 1. Sällskapet sammankommer en gång i hvarje månad på helgedagen, som följer näst efter den första.

§ 2. Den tionde oktober är sällskapets stora högtidsdag: och åligger det Ordföranden att öppna den med ett tal.

§ 3. Om sommaren börjas sammankomsten klockan 10 förmiddagen; men, då mörka tiden infaller, klockan 5 eftermiddagen.

§ 4. Ordföranden intager främsta rummet: Sekreteraren det midt emot honom: de öfrige sitta enligt sin rang i namnförteckningen.

§ 5. Då uppläser Ordföranden de inkomna skrifterna i den ordning de inkommit, med sina recensioner deröfver: sedan föredragas sällskapets öfriga angelägenheter.

§ 6. Sekreteraren förer till protokolls hvad sig vid sammankomsten tilldrager.

§ 7. Skall ny ledamot väljas, röste man med blott svarta och hvita kulor, och äro de svarta nekande, de hvita jakande.

§ 8. Med all omröstning om skrifters värde må sålunda tillgå: Sekreteraren tager ur urnan kulorna, och lemnar åt hvar och en ledamot tre af olika färger, en svart, en hvit och en röd, men åt Ordföranden, som eger två röster, fem, nemligen två svarta, två hvita och en röd: nu går Sekreteraren med urnan rundt omkring, börjande till höger från Ordföranden; och sedan hvar och en i största hemlighet inlagt sin bestämda kula, men skriftens författare, om han närvarande är, en röd, som är obestämmande, aftager han locket, samt, om två tredjedelar af kulorna finnas jakande, öppnar namnsedeln. Befinnes auktor då tillstädes vara, återlemnar han till Sekreteraren offentligt sin svarta och hvita kula; de öfrige inlägga lika hemligt som tillförene sina qvaregande. Är skrift förkastad, vare lag samma, utom att namnsedeln ouppbruten Sekreteraren tillställes, hos hvilken författaren den sedan återfordra kan, och att alla sina kulor hemligt återlemna.

§ 9. Nu är skrift gillad; men skulle Ordföranden eller någon annan finna, att den förtjente priset, ske ny omröstning.

§ 10. Samma omröstning må alla angelägenheter afgöra, som personligen eller på embetets vägnar någon af sällskapet angår.

§ 11. Ordföranden ege två röster vid val af efterträdare.

§ 12. Skulle något mål fordra ett skyndsamt afgörande, ege Ordföranden magt att en urtima sammankomst påbjuda.

§ 13. Det är hvarje ledamots heliga pligt att inom sällskapet iakttaga modesti både i uppförande och uttryck samt sträng opartiskhet vid alla omdömen öfver sig och sina medbröder.

§ 14. Ordföranden kan äska tystnad, om vid förefallande debatter någon eller några sig åt högljudd hetta öfverlemna skulle.

§ 15. Ej är sammankomst giltig, om ej åtminstone fyra ledamöter tillstädes äro.

§ 16. Ehuru frånvarande ledamöter de närvarandes godtfinnande åtlyda, måste dock, om någon af dessa fundamental-lagar förändras skall, åtminstone alla deras meningar inhemtas, som något embete inom sällskapet beklädt hafva.

§ 17. Aurora-förbundet har ferier ifrån den första helgedagen i juni till den tionde oktober.

13 Kapitlet.

Om täflingsskrifter och recensioner.

§ 1. Alla sådana skrifter inlemnas till Sekreteraren, tillika med en förseglad namnsedel: denne lemnar dem ofördröjligen till Ordföranden.

§ 2. Skrift, som ett ark i vidd öfverstiger, skall halfannan vecka före sammankomsten inlemnas; mindre kunna tre dagar senare ankomma.

§ 3. Ordföranden, eller den han derom anlitar, författe derefter en noggrann recension utan allsköns parodi

och sarkasmer; hvarefter skriften med hans recension på stora bordet i sessions-rummet tvenne dagar före sammankomsten lägges, då hvar och en på sin bestämda timme der eger rätt att henne närmare pröfva.

§ 4. Har skrift värdig funnits att i stora arkivet införas, ligge den sedan qvar i sessions-rummet eller cirkulere i sällskapet några dagar, att en hvar må de förslag till förbättringar dervid göra, som honom nödiga göra synas.

§ 5. Under alla recensioner, af hvilka de än må författas, skrifve recensenten sitt namn. Dock kan äfven anonym recension tillåtas, då skriften redan af Ordföranden recenserad är.

§ 6. Sedermera, åtminstone en vecka efter sammankomsten, må Sekreteraren recensionerna öfver de gillade skrifterna samla och dem åt Arkivarien lemna, som dem med första författaren tillställer och tid bestämmer, inom hvilken arbetet förbättradt inkomma skall.

§ 7. Inkommer skrift, som religion, regering och sedlighet sårar, erhåller dess auktor en allvarlig admonition: sker sådant andra gången, varde utan omröstning utesluten.

§ 8. Ej må personella satirer och epigrammer emottagas, ännu mindre karrikaturer eller paskiller.

§ 9. Skrift, vare sig i poesi eller vältalighet, original eller öfversättning, som uppfyller sällskapets flesta fordringar, må med Priset belönas, nemligen en silfverlyra, hvilken Ordföranden författaren öfverlemnar, som den sedan vid sammankomsterna på bröstet i grönt band bära må.

§ 10. En blott godkänd skrifts införande i stora arkivet kallas Accessit.

§ 11. När en författare andra gången Priset vunnit, må honom en viss summa ur kassan tillställas, för hvilken han eller, om han är frånvarande, på hans vägnar Bibliotekarien ett estetiskt verk inköper och till biblioteket i sitt namn förärar.

§ 12. Nu är skrift af författaren förbättrad: stånde honom då fritt att skrifva orsakerna till sina ändringar, och hvarföre han ej alltid recensenten följa kunnat; och månde denna förklaring efter originalet och recension i lilla arkivet införas.

Supplementer.

(Enligt beslut af andra årsdagen.)

1. Hvar och en frånvarande ledamot erhåller sitt exemplar af stadgarne postfritt.
2. Sista årssammankomsten skall alltid hållas den 1 juni.
3. Alla, som vid hufvudorten någon tid varit vistande, ega rättighet att insända sina röster förseglade till embetsmannavalen.

(Enligt beslut af fjortonde sammankomsten.)

1. Hvar och en närvarande ledamot erlägger till kassan vid hvarje sammankomst tre skillingar banko, men vid årsdagens sex dito; dock Ordföranden beständigt dubbelt.

(Enligt beslut af adertonde sammankomsten.)

1. Är Ordföranden af lagliga orsaker hindrad, ege han magt att sessionen en vecka uppskjuta; men ej vidare.

Äro recensionerna färdiga, bör han öfverlemna dem, då sammanträde i hans namn, fastän han är frånvarande, sker. I detta fall kan han medsända sina röster förseglade. Äro åter de inlemnade skrifterna ej vidrörda, åligger Sekreteraren att dem recensera till den derpå följande söndagen.

(Enligt beslut af tjugonde sammankomsten.)

1. Ledamot, som af sjukdom eller andra laggiltiga skäl hindrad är att vid en sammankomst sig infinna, betalar likafullt sessionspenningar. Endast en bortresa, hvarunder han vistas minst fjorton dagar utom hufvudorten, kan honom härifrån befria.
2. Men den, som utan sådana skäl uteblifver, betalar ej allenast afgiften, utan bötar ock lika mycket till kassan. Den, som af lika lösa grunder från årsdagen sig undandrager, böte sexton skillingar banko.
3. Sekreteraren* har sessions-rummen i uppsigt. Det tillhör honom att tillse, det de ordentligen eldas och städas, och kan han, i samråd med Räntmästaren, ombesörja och inköpa hvad till rummens behof oundgängligen hörer; men så snart mera vigtiga frågor förekomma, så böra de underställas sällskapet in pleno.
4. Man samle sig, såsom förut stadgadt är, på första helgedagen, som följer efter den första i månaden, klockan fem eftermiddagen ifrån den 10 oktober ända till och med aprildagarne; men derefter alltid klockan tio förmiddagen.

* I originalet har först stått: "Ordföranden har under sin månad". Detta har sedan blifvit ändradt till: "Sekreteraren har".

5. Sekreteraren tillser, att allt innan sessionen är ordnadt, såsom alla handlingar å bordet uppställda, urnan midt före Sekreteraren o. s. v.

6. Ankommer ledamot sedan qvarten efter den bestämda timmen slagen är, erlägge han likafullt dubbel sessionspenning, i fall han ej laga förfall uppvisa kan. Dröjer Sekreteraren, böte dubbelt, men Ordföranden fyradubbelt. Detta förhöjes ännu en gång vid årsfesten.

   Iakttages, att ej den ordentliga afgiften ingår i dubbleringen. Således erlägger en pligtförgäten medlem vid de vanliga sessionerna 6 skillingar, Sekreteraren 9, Ordföranden 12 skillingar. Vid årsdagen åter: den förstnämnde 9, Sekreteraren 15, men Ordföranden 36 skillingar, allt bankomynt.

7. Ingen under akten varde tillåtet att röka tobak.

8. Varder en session uppskjuten, tillhör det Ordföranden att derom i en skrift underrätta ledamöterne, hvilken dagen förut på sessionsrummets stora bord läggas skall.

9. Underlåtes sådant, vare lag samma, som i sjette momentet Ordföranden föreskrifven är.

10. Inkommer en öfversättning från mindre kända verk, så vare tolkaren skyldig att jemte sin öfversättning låta urskriften medfölja.

11. Ordföranden åligger sedermera att alltid framlägga originalerna till de öfversättningar, som på sessionsrummets bord till studerande sig befinna.

Det nya stadgandet, att sammankomsterna skulle inskränkas till blott en i månaden (12 kap. § 1), blef tillämpadt redan från ingången af maj; dock kräfde i denna månad de legala öfverläggningarna ett urtima möte. Dessa, hur tidspillande de än voro, hade ej inkräktat på förbundets litterära sysselsättningar. Till sammankomsten den 26 april, då Palmblad gaf första uppslaget till lagreformen, hade tre täflingsskrifter inkommit; till sammankomsten den 1 maj inkommo fyra, och till den sista den 5 juni (terminens sjette sammankomst och, räknad från förbundets stiftelse, den i ordningen elfte) ytterligare två. De flesta bland dessa voro öfversättningar: från Kosegarten och från Hölty af Atterbom, *Pygmalion* ur Ovidii Metamorfoser* af Palmblad, *Tröstesång vid vänners grafvar* efter Prudentius af Hedborn, samma *Grafsång* öfversatt af Palmblad, och dessutom af okände författare tvenne efterbildningar från Ovidius och Horatius, åt hvilka ingen uppmuntran gafs, hvaremot alla de öfriga hedrades med accessit**. Om öfversättaren af den Ovidiska episteln *ex Ponto* yttrar protokollet, att hans val "fallit på en af de dåligaste af Romerska litteraturens (dåli-

* X. 242—294.

** Se Stadgarnes 13 kap. § 10.

gaste) produkter", och att han dessutom visat sig "vacklande och ej nog sjelf-ense i teorien för sin tolkning". Hvad Atterbom från Kosegarten öfversatt, voro de fyra elegiska distikerna: *Endymion*, *Frostblomman*, *Näktergalssången* och *Svanerna;* från Hölty: *Min tillkommande älskarinna* och *Drömmen.* Om sistnämnda täflingsskrift utlät sig Elgström såsom ordförande och granskare, att den "genom ett okonstladt föreställningssätt och skönklang i rytmen nära upphann urskriften, men genom nya bilder och fiktioner, utbytta mot de forna, nästan syntes en försköning deraf". Prudentius hade i Palmblad funnit en mera trogen, men i Hedborn en vida lyckligare tolk*. Man ansåg den senares återgifning "mindre som en öfversättning af den Prudentiska griftsången än såsom en sång, värdig att ackompagnera den Prudentiska harpans". Blott tvenne original-stycken hade under denna tid inkommit, begge af Elgström och begge belönade med accessit. Det ena var hans ode: *Den unga kärleken.* Om detta vackra poem, der han mer än i något visar sig som Stagnelii föregångare, yttrar Atterbom, att det "af hans förtrogna mottogs med oinskränkt yng-

* En något förändrad efterbildning af ifrågavarande psalm läses i Hedborns *Samlade Skrifter*, II. 125. — Palmblads öfversättning var orimmad.

linga-förtjusning och, vid sitt offentliggörande i första häftet af Fosforos, genomgrep otaliga unga sinnen med samma känslor"*. Mer obestämdt var omdömet öfver Elgströms andra, nu belönade stycke: *Romeo och Julia* eller, såsom det framdeles i tryck blef kalladt, *Romeo i Julias graf*. Med motiv, hemtadt från Shakspeare, visade sig denna, då ännu på prosa skrifna, parafraserade utläggning blott som slut-fragment af ett tillämnadt större dramatiskt arbete, som aldrig blef utfördt. Detta fragment var gjordt "med snille, med flammande eld, med ymniga tillägg af egen uppfinning, men visserligen ofta jemväl med öfverdrifter i känslospänning och utfarter i ett patos, här och der falskt, någon gång feberaktigt intill svulst"**. Aurora-protokollet kallar det "ett foster af en ryslig och hemsk inbillning, som öfverträffade deri sjelfva sitt urmönsters. Det syntes uttryck af en sådan kraftspänning, att, om stycket egt en större vidd, det antingen hade slutligen måst öfverspännas eller förslappas, och

* Atterbom, l. c. sid. 98.

** Atterbom, l. c. sid. 108. Då Atterbom här berättar, att detta Elgströmska stycke, före deras bekantskap, var "skrifvet på en poetiserande prosa, som på min tillrådan förvandlades till vers", får detta ej tydas så, som hade det i versifierad form inlemnats till täflan. Det var först efteråt, som det ikläddes denna form, och blott i sådan har allmänheten lärt känna det.

således blifvit läsaren antingen ofattbart eller tröttande". Några utdrag af fragmentets slutmonologer må visa, att, om Elgström i *Den unga kärleken* var en förebådare för Stagnelius, han på flera ställen i *Romeo och Julia* kan sägas vara det för Almqvist:

"*Romeo.* Der, träffad af tidens lia, lik en frisk knopp, som nyss öppnat sina blad, ligger i öfverjordisk glans Julia, mild och leende som barnet i sin vagga. Hennes skönhet gjuter dag öfver detta trånga hem: jag står här i en feisk trollverld, gullbevingade genier kringflyga mig, och jag hör hymnernas döende toner. — — För att dö mera tillfredsställd, behöfver jag borttänka varelsernas upphof? Jag ser Julia, och kärleken, hvad ingen dogm förmått, bevisar odödligheten. — Den der apotekaren sålde mig en himmel: jag får återse Julia. Du i det höga! Uppskrif, att jag nämnt honom min välgörare! Det var en förträfflig dryck (*han uttömmer giftflaskan*). Helt visst insomnar man efter den i ljufva arkadiska svärmerier. Julia! du är så god: tigg en barmhertighet för din älskare! Än en blick tillbaka på jorden, än en paradisisk tanke af en försvunnen lycka, än en döende röst af välsignelse! Mottagen mitt afsked, natur, far och vänner! Och du, Julia, när jag sluts till din famn, dofta vallmo öfver mitt slocknande öga! Den eviges partikel utflyger öfver blomster, och den saft, som förtär mig, skall ej förblekna dem. (*Han kysser Julia, beskådar henne några minuter, för hennes hand mot sitt bröst, suckar och dör.*)

Julia (*vaknande ur sin dvala*). Hvar är han, hvar är jag? Evighetens tystnad omgifver mig. — — Man drömmer så ljuft i grafven, — hvarföre väcktes jag? Jag mins, Lorenzo, opiatet. - - Hvad ser jag? Romeo! Grymma villfarelse! jag förstår! Romeo, fins ej på din mun en droppe gift för Julia? Den är så torr som (om) en siroks-il framfarit. Dock, se der en dolk. Jag tackar dig, försyn - - jag ville säga, Romeo. Vi träffas. Vägen är kort. (*Folk inkommer, hon stirrar omkring sig och, då hon genomborrar sig, säger:*) Pater Lorenzo, helsa mina föräldrar! Jag företar en liten pilgrimsresa".

Utom af Ziedner och Elgström, höllos denna termin inträdestal äfven af Bergqvist, Svanander och Palmblad. Ingendera af dem var vid akten personligen närvarande. De begge Skåningarne voro i Lund; Palmblad hade lemnat Upsala näst före den juni-sammankomst, då hans tal föredrogs. Bergqvists innehöll: "Några anmärkningar öfver ursprunget och bestämningen af det verkligen sköna och sublima i de fria konsterna och förnämligast i skaldekonsten särskildt". I den öfliga inledningen prisar han sin lycka, att *Sångens systrar* från ett af sina mest lysande hemvist i Norden inkallat honom bland de älsklingar, som de nyss utmärkt med ett närmare namn af *Vänner**. Sjelfva talet förtjenar att anföras, såsom ett af de bästa i samlingen, märkligt äfven derföre, att

* Förbundets namnförändring hade då ännu icke skett.

— hvad man ej skulle vänta i en krets af unga estetiska affällingar och upprorsstiftare — de Gustavianskę skalderne der obetingadt prisas. Att för öfrigt man der ej har att vänta några teorier, tillhörande estetikens utveckling i en senare tid, behöfver ej erinras.

"Omdömen öfver de sköna konsterna äro, likt dem öfver andra föremål, underkastade de förändrligheter, som tyckas hafva sin grund i sjelfva mennisko-naturen. Att de sköna konsterna förnämligast höra under känslornas domstol, har länge varit afgjordt och behöfver ej bevisas; men just derföre — hvilka oändliga brytningar af olikhet röja de icke, de omdömen, som fällas häröfver, skilda i samma mån, som känslorna af lynne och uppfostran fått en olika rigtning? Så dansar vilden förtjust kring det bullrande instrument, som hos den finare Européen väcker afsmak, då denne deremot fägnas af de melodiska samljud, som den förre icke afhör utan vämjelse. Man har likväl lätteligen funnit, att det endast är graden af odling, hvilken bestämmer det verkliga företrädet; men äfven ibland hyfsade menniskor — hvilken olikhet i omdömen upptäcka vi icke om det man vanligen kallar skönt och sublimt? *En* prisar det enkla och okonstlade; en annan det högtrafvande och konstiga: *en* älskar det ljufva — intagande; en annan det stora — förvånande; och, bland så skilda tycken om ett och samma föremål, huru finna det verkligen träffande omdömet, från hvilket inför sanningens domstol intet jäf eger rum? Det är vid besvarandet af denna fråga, som man icke med stillatigande bör förbigå det beröm, hvaraf

en senare tid gjort sig förtjent, genom uppfinningen af en vetenskap, under namn af estetik, hvari man efter filosofiska grunder afhandlat ett ämne af så mycken grannlagenhet. Man har likväl funnit svårigheten att äfven i vetenskapens form omstöpa så många skilda tycken till ett enda: man har blott klassificerat dem. Man har icke dess mindre genom myndiga exempel sökt uträtta hvad man fåfängt kunnat vinna genom allmänna föreskrifter: man har i forntidens minnesmärken sökt mönster, efter hvilka en nyare tids snillefoster kunde bilda sig: man har funnit dem i de Grekers och Romares mästerstycken, dem tiden skonat; och man har kommit öfverens, att de nyare tiders alster, som kommit dessa närmast, äfven varit det sköna närmast och det fullkomliga. Så mycket i allmänhet om de sköna konsterna. Men med fullt skäl kan det samma sträckas till vitterheten och skaldekonsten särskildt, som sades om de sköna konsterna tillsammantagna. Förgäfves söka vi hennes flor i fornverldens åldrar, förr än snillets genius böd henne blomstra på Greklands och Hesperiens lyckliga kuster. Det var här som hon, hägnad af fredens lugn, af klimatets blidhet, uppväxte till denna ovanliga höjd, som gjort henne till åldrarnes beundran och åldrarnes eftersyn. Men, invänder man, äfven de gamle Göter hade sina Barder, som med egentligt namn af Skalder förvarade den tidens hjeltebragder åt efterverlden. Visserligen; men hvad voro deras qväden i jemförelse med de Grekers och Romares fullkomnade mästerverk? Rysligt djerfva som deras bardalekar, uttryckte de mindre känslornas styrka än deras raseri; skarpa och vilda som deras härskri, voro språkljuden — behagens?

nej, snarare hämndgudinnans hesa återsvar: och finner man då här det sökta sköna och sublima, som utgör höjden af skaldekonsten?

Nej, bland Cypriska Favoner,
Följd af Gratier och Cupidoner,
Der naturen sorglös ler,
Föddes skönheten — och föds ej mer *.

Känslan för det sköna tyckes således från sin början förutsätta denna lugna, milda, sorgfria sinnesförfattning, som gör hjertat öppet för de finare intryck, hvilka äro okända för den känslolöse. Glädtig, med lugnet på pannan och lugnet omkring sig, gick han således ut en dag, den känslofulle. Han såg solen framstråla på fästet i sin högtidsglans: rikt skimrande såg han ängen smyckad i sin mångfärgade sommarskrud, och nu vinkar honom almarnas fredliga skugga, omdansade af vestanvädren, medan foglarnes oskuldsfulla korer förtjusa hans öra. Hela hans själ är njutning, hela hans känsla förtrollning i detta ögonblick: han vill för andra uttrycka hvad han känner: han söker på duken efterhärma den leende naturen: hans röst, eldad af glädjen, får dessa nya samljudens behag, som han sedan lär det döda instrumentet. Ännu mer: han söker att med sitt språk uttrycka allt detta sammantaget: han ger orden denna sköna harmoni, denna afmätta ordning, som han tror sig läsa i hela naturen omkring sig: bildningsgåfvan lånar dem färger — och se här den förste skald, den första utvecklingen af det sköna och de häraf kallade sköna konsternas lättsökta upprinnelse. — Men det sublimas?

* Franzén. Ode öfver grefve Creutz.

Vi återgå till den känslofulle. Mera dyster går han en afton för sig sjelf, nej snarare hand i hand med svårmodigheten. Naturens dunkelt matta utseende samstämmer med det melankoliska i hans sinnesförfattning: han ser månen simma i moln, ser dess bleka sken darrande nedgjuta sig till den jord, som likväl närmast ligger omslöjad af nattens skuggor: han ser här den dygdiges bild, som med all sin verksamhet ej förmår utsprida det goda, han önskade. Tränfullt sänker han sitt öga till denna sorgliga jord, som han måste bebo, och lyfter det åter förtjust till det omätliga höga, hvarest oräkneliga verldar hvälfva öfver hans hufvud. Här förlorar han sig bland de tindrande silfverkloten, mot hvilka jorden är en prick, är ett sandkorn. Hans renade ande upplyfter sig till honom, verldarnas upphof, som här låter se ett återsken af sin härlighet: han trängtar efter det ögonblick, då denna hans ande får, lossad ur stoftets fjettrar, förenas med sitt ursprung: han yttrar sina tankar, och de blifva — sublima. Sådan tyckes upprinnelsen vara till utvecklingen af dessa begge känslor — den för det sköna och sublima, och efter den tyckes äfven deras bestämning böra mätas; ehuru de sedermera fått dessa oändliga nyanser, som utmärka den menskliga odlingens framsteg och tillväxt. Men detta torde fordra en något närmare utredning.

Oaktadt de oräkneliga fall, vid hvilka ordet skönt tyckes vunnit burskap i tal och skrifter framför så många andra mera passande och uttryckande, torde det efter estetiska regler ej vara svårt att träffa dess rätta bestämning; ehuru den då blir oändligen mera inskränkt än i allmänhet. Skönt borde man nemligen endast kalla

det, som med sin form behagar något af våra finare sinnen, förnämligast synen och hörseln: hvilket en viss hemlig känsla, den vi kalla smak, bestämmer efter de intryck, ett föremål hos oss uppväcker. Dessa skönheter kunna finnas lika väl i naturens verld och i konstens; helst vi redan nämnt, att den senare endast är den förras efterhärmerska. Skön är således den präktiga ängen, är näktergalens sång, är den uppgående dagens purpurrodnad. Skön är äfven en träffande målning, hvarest färgernas blandning och planens och proportionens förträfflighet utgöra ett förtjusande helt för det vällustigt hvilande ögat. Skön är den musik, der tonernas lena dallring förenar sig till dessa harmoniska välljud, som än bortsmälta själen i de sorgligt ljufvaste känslor och än upplyfta den i de himmelskt saligaste njutningar. Genom likheten blir det således ej heller svårt att efter denna måttstock bestämma det sköna i skaldekonsten, i synnerhet om den jemföres med musiken; ty sannerligen äro dessa begge hvarann så syskonlika, att man med Kellgren kan kalla poesien för själens musik och musiken — passionernas skaldespråk. Skönt är således i skaldekonsten det stycke, der versifikationens och tankarnes och målningarnas anordning förnöjer med dessa vexlade behag, som alltid utgöra ett enda helt, utan att trötta med det låga, eller slappa med det öfverspända. Orsaken till det nöje, vi erfara häröfver, i likhet med andra sköna föremål, tyckes dels ligga i den kärlek till ordning, som är menniskan naturligen medfödd, dels ock i sjelfva känslans natur, som, på en gång flygtig och lätjefull, älskar att se ett föremål det samma och ständigt omvexlande. Det var af denna orsak, som de

gamle hade vunnit en sådan höjd i de sköna konsterna: man valde nemligen ett föremål: man betraktade det på alla sidor, man gaf det alla de förfinade utvecklingar, som lågo i dess natur; och det var sålunda, som deras alster vunno på en gång denna ädla enfald och dessa skiftande behag, som gjort dem till så fullkomnade, så ojemförliga mästerstycken. Deremot har man i senare tider felat, då man trott det sköna mera bestå i det prålande, än det okonstladt täcka och intagande. Man har undertryckt naturens enfald: blott det ovanliga och konstiga har man ansett för bevis af smak och odling — och man har verkligen behöft dessa mönster i skaldekonsten, som en Kellgren, en Leopold, en Oxenstjerna, en Gyllenborg, med flere, lemnat oss i sina utgifna skrifter, för att ej förledas att taga skuggan af skönheten för henne sjelf. Man läse deremot desse mästares arbeten — och om ej under läsningen häraf man får liflig känsla af det verkligen sköna, så måste man visserligen ej hafva någon. Vill man t. ex. finna ett stycke, der versslag, målningar, tankar, allt, utgöra ett förtjusande skönt med de behagligaste omvexlingar, så läse man Oxenstjernas poëm *Dagens Stunder:* ett stycke, som med all konstens förfining ändå eger en viss enfald, som just derföre gör det så intagande. Huru vald är icke versslagets omvexling efter de stigande skiftningarna af dess ämne! Huru rika, huru fria, huru sanna äro icke målningarna! Men hvad som är det förnämsta — huru framlyser icke öfver allt hufvudplanen såsom ett enda stort, aftecknadt efter sin urbild! Man kan således säga, att, likasom det är den väl sammansatta formen af ett föremål, som gör, att det visar sig skönt för vår yttre sinlighet, äfvenså är

det något, som liknar denna i vitterheten, som man med ett enda ord kan nämna det passande. Skönt kan således ett stycke vara i hvad ämne som helst, när det svarar mot sin plan och sitt ändamål, det vill säga, uppfyller smakens fordringar, som förnämligast tyckas sträcka sig till delarnes proportion med det hela. Men billigt anmärker man, att de sköna konsterna förnämligast böra omfatta sköna föremål, åtminstone inga låga och oanständiga, som med all den klädsel, man gifver dem, ändå skola för den sanna smaken behålla något motbjudande. Den gröfre satirens språk är således icke egentligen det skönas.

Nu något om det sublima till sin bestämning, ehuru jag billigt tillstår min oförmögenhet att närmare utreda detta ämne och således blott får vidröra något litet häraf. Sublimt är, enligt estetiken, *det högsta, som kan tänkas i något:* hvilket äfven af smaken får sin bestämning, ehuru det fordrar en större känslans och tankens upphöjning, än det sköna. Man misstar sig likväl, om man tror det sublima innefatta något obegripligt, vid hvilket man stadnar i en häpen förvirring. Ofta är det sublima just det, som en hvar skulle tro sig kunna säga, och som likväl alltid blifver oupphinneligt. Så vill Virgilius beskrifva, huru det dundrade i alla verldsändar och säger blott: *"intonuere poli"* — huru enkelt! Men hvem har i så få ord inneslutit en så omfattande tanke? Så säger äfven en Svensk författare:

Du ser, hur i hafvet det regnar,
När jorden om dropparne ber —

hvilken elevérad tanke, betraktad som metafor, men icke är den obegriplig? Det sublima kan således, lik-

som det sköna, omfatta alla slags föremål och förutsätter en starkare känsla, ett upphöjdare snille än det sköna; men en regel för det samma tyckes vara den, att det blifver lika naturligt, som den ringaste flygt af medelmåttan, och äfven visar sig ega denna egenskap. Derföre säger jag ej, att det måste synas trivialt, nej, men under en enklare skepnad innesluta sin höghet, denna höghet, som ändå blott af snillet får sin rätta bedömning. Likväl gifves något förfärande sublimt, som med blotta sitt tillkännagifvande väcker ett slags rysning. Det är sådant, som jemte en stark, en hög målning innefattar en lika stark tanke och således på en gång verkar på känslan, tankegåfvan och inbillningskraften. Sådan är denna Leopoldiska målning af den fanatiska religionen:

Jag sjunger religion. Ej denna plågomagt,
Som en förslafvad verld i våldets bojor lagt
Och sväfvat, svart Furie, emellan jordens poler
Med bilan kedjad fast vid blodiga symboler.

Huru förfärligt målande äro icke de begge sista raderna; men huru sublima, då de betraktas till sitt föremål! I allmänhet är det företrädesvis i Leopolds skrifter, som man skall finna exempel på sublimt af denna beskaffenhet *.

---

* Atterbom har, vid talets inskrifning i stora arkivet, i sista raden af det Leopoldska citatet rättat handskriftens uttryck *sammansmidd* till *kedjad fast*. Han har ock, några rader längre ner, ändrat handskriftens ovårdsamma ordställning: "I allmänhet är det i synnerhet uti Leopolds skrifter" till: "I allmänhet är det endast uti Leopolds skrifter". Då detta *endast* säger något annat och mer, än talaren menat, har man tillåtit sig att här ofvan utbyta *i synnerhet* mot *företrädesvis*.

Men nu återstår den vigtiga frågan: när bland menniskor af verklig smak likväl olikheter i omdömen uppstå öfver ett och samma föremål, huru då afgöra, hvilket af dem som är det rätta? Kant säger, att känslan för det sköna, liksom den för det höga, beror af anlaget och temperamentet: den lätte, lekande sangviniske, säger han, älskar mest det sköna; den dystre, djupsinnige melankoliske åter har mest känsla för det höga; och den sangvinisktmelankoliske har delad känsla för beggedera. Detta tyckes visserligen vara rigtigt; men slutföljden häraf blir naturligtvis den, att det endast är den sangvinisktmelankoliske, som efter sin känsla kan på en gång döma om det, som är skönt och sublimt: att den sangviniske åter kan tillförlitligast döma om det sköna, och den melankoliske om det sublima; men att ett arbete, som skall behaga flere personer af olika temperament, nödvändigt måste ega ett dubbelt värde, det vill säga, vara skönt och sublimt tillika: att således en allmän smakens öfverensstämmelse svårligen är att finna och endast relatift möjlig ibland menniskor af lika temperament. Men skulle ej smaken kunna ledas och upphjelpas? skulle man ej kunna bestämma allmänna regler för dess omdömen och sålunda verka en allmän öfverensstämmelse deri? Just detta har man haft till föremål genom införandet af kritiken (estetisk disciplin), som efter grunder af sanning, ordning och precision skall afgöra, om smakens omdömen äro sanna eller icke; och det är således endast hon, som besvarar den stora frågan, huru skilda tycken om samma föremål skola förenas. Också hafva personer af snille och smak tid efter annan gjort gemensam sak för hennes befrämjande: lärda sam-

fund hafva sålunda uppkommit, och det är först då, som man med smakens lika stigande förfining funnit det välgörande af hennes sätt att göra den allmän och likstämmande. Huru kan jag nämna detta, utan att ännu en gång lyckönska mig att vara kallad till ledamot af ett samfund, som med gemensam känsla för den sanna smaken har gjort dess uppodling till gemensamt ändamål! Vare detta ändamål alltid närvarande för alla sällskapets sammankomster! Må, om än den enskilda smaken ibland skulle vara delad, den allmänna likväl vara allas den samma: *det sanna sköna, det sanna sublima*, och begge omsider förenas inför kritikens oveldiga domstol.

Men jag, som i skuggan af ringare lottning
Blott stundom, bland offer åt vishetens drottning,
Åt Musernas Vänner får helga en gärd,
Hur säll! när min första jag vågat här bära,
Om hjertat för vännen sin aktning kan närq,
Då talarn kanske ej er aktning blef värd".

Om Bergqvist i hela sitt åskådningssätt och med alla sina sympatier ännu tillhör den gamla sångartiden, så uppträder deremot hans vän och landsman Svanander * såsom en eldig kämpe för

* Upsala-förbundets afdelning i Lund utgjordes aldrig af flere än dessa två medlemmar: Bengt Bergqvist och Olof Svanander. Den senare, prestson från Skåne, var född 1786 och hade blifvit student 1801. Han blef sedermera filosofie magister 1811, pastors-adjunkt i Stockholm 1814, legations-predikant i London samma år. Tidigt sjuklig, dog han 1815 i Afrika.

den nya. Till ämne för sitt inträdestal tog han besvarandet af frågan: "Kritiken, i allmänhet betraktad, antingen höjde eller sänkte den snillet? Och hvilka äro i förra fallet föremålen för denna kritik?" Frågan var uppställd i Svenska Akademiens forna manér, men svaret gick för det mesta i en mot henne afvog rigtning. Hans stil är emellanåt omogen, men ungdomligt liflig, ofta brusande. Entusiastiskt yttrar han sig i inledningen om Atterbom, förbundets "första förenings-länk, som utvisar, att det är endast i själens ädlare känslor, som det sanna snillet finner föda och förtjusning, finner medelpunkten för sin verksamhet och värdet af sin likhet med det ljus, som gagnar i sina strålar, lyser och förskönar, och bibehåller sig lika blixtrande klart för en offrande efterverlds söner. Det inre medvetandets bifall — se här hans nöje! Det allmänna förståndets nytta — se här hans belöning! Sätte då våldet och afunden fritt sina giller för hans flygt: den väf, som fångar myggan, brytes och bortföres utaf örnen. Dofte lismeriet sitt försvagande gift kring hans hjessa: frättes någonsin gullsköldén utaf erg? Vinke honom högheten med purpur och anseende: såg han icke böljan nyss leende lugn, nu slukande skyrest?" Det är svårt att utgissa, för hvilka förföljelser den adertonårige Atter-

bom vid denna tid skulle hafva varit utsatt, om icke möjligen för ett och annat speord af prosaiska jemnåringar. Det tidiga martyrskapet var en anticipation. Efter att hafva uttryckt sin förundran öfver, hur "en stimmande tätting fick plats bland näktergalarnes melodiskt klingande kor", fortfar talaren:

Långt från Helikonska fälten
Bredde ödets hand min dal:
Aldrig hörde jag der hjelten,
Aldrig siskans ömma qval.

Bergen kring mig äro kala,
Skogen eger ej behag:
Blott en skata och en svala
Slå ibland ett enstämdt slag.

Elfven, tätt i ormbugt gjuten,
Rasslar hest bland hällars famn:
Blomman bränd och stängeln bruten
Vissnar utan lukt och namn.

Det bland törnet vuxna röret
Äfven illa till jag skar;
Lärde endast af gehöret
Och af klippans återsvar.

Luna lik i österns panna,
Skred min morgonstjerna ner:*
Glädjen slagtad, qvalen sanna,
Hoppets tafla, mer och mer

* Författaren har här nyttjat ordet *skrann*. Ändringen är Atterboms.

Skugglagd genom dystra öden
Och blott ljus vid blixtars fall,
Gjort min själ så tom som nöden
Och som norrpolns glas så kall.

Ur sjelfva talet må några stilprof här inflyta. "I hvar och en själ utsådde väl naturen frön till det sköna och sanna, och utgöt der ett ljus, likt gryningens: åt ganska få skänkte hon en fullkomlig dag. Det är likväl just medvetandet häraf, som inandar hos småsnillen det begär att synas fixstjernor, likasom dvergen lyfter hufvudet för att helsas Patagon. Då de nu i smärtan af en sårad egenkärlek ej se sig i stånd af den genomträngande blick, den fina känsla, den väl afmåttade flygt, som utgöra hufvuddragen hos det sanna snillet, se då strax afunden eldande deras öga, hämnden lyftande deras arm, ettret svällande deras tunga: se dem då strax Kossackiskt framfara i vitterhetens verld, afplundra den ena nejlikan några blad, helt och hållet afbryta den andra och, med den solblinde ufvens tillförsigt, utropa kring sångfoglarnes nejd: Det är jag, som skall höras, det är jag, som skall lofvas! Egen *I* så vidgade strupar, så långhörda ljud?". Talaren anade icke, att just ett sådant "Kossackiskt framfarande i vitterhetens verld" skulle inom få år blifva betecknande för kritiken inom det vittra

förbund, hvari han nu inträdde. Han tror sig tvärt om tala om kritikens barbariska beteende i hans egen samtid, i det "härligt upplysta sekel, der orden intagit sakernas ställe, käbblet sanningarnas; der magtspråk ega grundlighet af bevis, och fräckhet ryktbarhet af snille; der det plumpaste ovett lånar masken af den borgerliga höflighetens ton, och skälens styrka fått det närmaste samband med lungornas. Gäckade fädernesland! — utbrister han längre fram — här skulle kanske rummet vara för en sorgsen målning af ditt litterära förfall, här tillfället ej opassande att fälla en cypress vid minnet af din stigande smaks och din renade odlings hemska och nässelbevuxna graf. — Mitt hjerta behöfver ej skildra för eder det barbari, som skuggar mer än randen af Svenska vitterhetens himmel: en värdigare tunga än min har, med den ädla förtrytsamhetens språk, redan från detta rum gjort det synbart för eder blick, gjort det afskydt och förbannadt för eder känsla. Mycket mindre behöfver min själ höja sig ur sin vanmagt, min röst ur sin hvardaglighets-ton, för att anmana eder, M. H., att, i en lysande hekatomb åt vår fallna vitterhet, krossa förstörarne af den sunda smaken och förståndet, och på askan af ett skönt palats åter igen resa tinnarne af snillets och odlingens tempel. Edert brinnande nit, edra

upphöjda själar, edra ädla bröst, flämtande för det sköna och sanna, hafva redan förekommit mina önskningar, rättfärdigat mitt hopp. Stormarnes dag hastar blodig och fasansfull ner, ännu hotande med en vanmägtig dyning, och timmen skyndar, då en häpen jord skall vid Aurora-skenet blygas öfver villor och fel". Talet slutar med följande upprop: "Hasten edert ädla bestämmande till mötes! Skynden att på vingarne af eder skapande allkraft upplysa en förvillad och tvinande Nord! Skynden att återskänka dygden och sedligheten sina öfvervälden, poesien sina förstfödda okonstlade behag, och den sanna kritiken sina sminklösa penslar! Äran af eder samtids berömm blir kanske icke lönen för edra vakor: en slumrande jord ler ej åt första strålen, som faller bländande i dess sömniga blick. Edra steg tecknas kan hända icke heller med sammetslena blomster: hotande stenmassor hänga öfver edra hufvuden, slukande afgrunder sucka under edra fötter *.

Så skakar hädiskt sin nickande hjessa
Alpernas topp, med en snökransad bryn.
Vandraren trotsar dess hällar — och dessa
Gömma förgäfves sin spets ofvan skyn.
Re'n uppå modets ihärdiga vingar
Sandkornets son opp i rymderna svingar,

* Handskriften har: *under eder fot.* Ändringen är Atterboms.

Står der i himlarnes glans,
Dricker der ljus af det prunkande hela,
Tjuses af Serafims karpor, som spela
Skapelsens lof under sferernas dans".

Palmblads inträdestal, längre än något af de föregående, utgjorde "En teckning af den äldre Svenska skaldekonsten ända till Dalins tidehvarf". Här är, om icke geni, dock afgjord talang, och man igenkänner genast den blifvande stilisten. Liflig, sakkunnig, ömsom skämtande och straffande, försmår han ej det pikanta, hvar han kan komma åt, och gifver åt sin afhandling sken af en grundlighet, som den är långt från att ega. För att komma till Sveriges äldre skaldekonst går han till baka till verldens äldsta tider, vidrör Hindostan, karakteriserar Hebreer, Pelasger, Greker, och är nu med ett språng vid Göternas mytologi och Snorre Sturlesons Edda. Tiden från Ragnar Lodbrok till Gustaf den andre Adolf öfverfar han med lätt, oförfärad penna, och tecknar derefter i skizzerade drag Stjernhjelm, Lucidor, Samuel Columbus, Olof Wexionius, Erik Lindsköld, Petrus Lagerlöf, Dalstjerna, Sven Dalius, Runius, Frese, Spegel och Fru Brenner. Sina i allmänhet magra notiser späckar han med en och annan anekdot och har ur Dalstjernas poemer, särskildt hans *Kungaskald*, uppsamlat

några på en gång konstlade och kostliga uttryck, såsom då denne skald kallar månen *himlens silfvervårta*, solen *verldens purpuröga*, skepp *vattusläder*, blomster *Floras triumfant*, och vid ett tillfälle beskrifver soluppgången sålunda:

När dagens blanka kusk med sina hästar raska
Har nitton resor ut på klar gullkärra kört;

vid ett annat:

När morgonrodnan ses sig upp af sängen sätta
Och sina gyllne hår i daggens droppar tvätta.

Äfven af andra författare från samma tid lånar han prof på denna barock-stil, såsom då Kolmodin sjunger:

Guds allvishet ej mätes
Med hjernans skedblad ut,

och samme skald:

Gud öser honung ner
Ur skyars vattukrus;

eller Runius målar öfvergången till vår:

När solen ludna mössan af vår svaga nacke tager
Och i dess stad en tunner hatt till dess betäckning ger,

och Spegel skildrar en jordbäfning:

Mång gång har jordens buk af hetsig feber skälft,
Och mången stad dervid uti sin mage hvälft.

"Vi hafva nu — yttrar talaren — ledsagat den Svenska skaldgudinnan på den bana, den hon, skyddad af Kristina och de Karolingiske konungarne, börjat vandra. Vi hafva sett, huru hon af Stjernhjelm omhängdes med en täck, men något grof slöja, huru hon sedermera utstofferades med brokiga band, men ock med mången skön blomma, tills hon slutligen, förskräckt af det nordiska vapengnyet, flydde till sällare stränder och efterlemnade en kokett skuggbild till pris för ovärdiga dyrkare". Dalin räknar han för föga bättre än en hofnarr, och för Gustaf den tredjes tid har han blott några ord. Efter Kellgrens död — tillägger han — "har skaldekonsten skiftat i mångahanda former, tills vi ytterst sågo än joller och sockersötma sammansmälta i anspråksfulla ockasions-rim, än bonmots och qvickheter staplade i berglika satirer, än moralen klädd i iskalla sentenser och sömniga lärodikter; och ännu senare hafva vi sett poeten i långa välrimmade oder svärfva och gripa — molnet, men vanligast, i ordinärt afstånd från jordytan, i oafbrutna alexandriner, genom irrgångar af antiteser och strömmar af svallande fraser, öfver alla berg och dalar, som i nya och gamla geografien omtalas, oupphörligen kämpa sig fram i *parforce*-jagt efter poesiens gudinna, som flyr honom lik en

månadsrasande, och slutligen, med en hel skörd af blommor eller, i brist deraf, några tistlar, återkomma till samma punkt, hvarifrån han utgick, helt uttröttad och flämtande. — Heliga gudinna! Du, som göt din låga i våra urfäders redliga bröst, som tecknade Vasarnes och Karolingernes hjelteålder med din gryende purpurglans, hvars återsken ännu länge skymtade öfver följande tider! Skall du då alltid undfly Skandiens bygd? Evigt ditt hat hvila öfver dina älsklingars söner? Eller vill du ännu skänka oss en leende blick från Germaniens blodiga fält? Skall du ännu i kommande dagar, kringhvärfd af andaktsfulla dyrkare, låta din fana mildt flägta öfver Bältens tillbedjande stränder? — Det är till er, M. H., jag vänder denna fråga; det är af er jag en dag, med anande hopp, bidar dess besvarande".

Hvad i öfrigt de sex sammankomsterna under vårterminen 1808 beträffar, hade fyra ledamöter bevistat de två första, fem de trenne följande, och blott tre den sista. Inalles hade nu förbundet hållit elfva.

Atterbom hade under tiden fortfarit att, i bref till Hedborn, yppa sitt innersta. "Religionens magi — skref han — närmar allt mer och mer

min sällhetsdruckna själ till cederlundarne. Det höga problem, hvilket jag gerna vill upplösa, är, att min själ må vistas i himlen, redan innan dess plågade hydda multnat. Tror du icke, att jag då med ett slags vemodig glädje skall se tillbaka på den bleka moderstjernan, i hvars dalar jag en gång var barn och sedan med mina vänner öfverlefde så många lyckliga ögonblick? Visserligen måste vi ega minne qvar af det förflutna; ty en förlängd existens i annan modifikation kan icke tänkas utan någon, åtminstone dunkel, känsla af den forna formen. Om himlen unnar oss uppnå vår bestämmelses höjd, om den unnar oss att på en gång sluta pilgrimsfärden till det nya Kanaan, med hvilka underbara känslor måste vi icke sedan, någon edenisk afton, kanske från ett smaragdberg skåda stjernornas ljudande ringdansar, och ibland dem det milda, simmande klotet, som med alla sina bekymmer likväl var vårt moderland. Det ligger något förtrollande i idéen af fosterbygd. Den goda mamma Jorden! Jag kan ändå icke, vid närmare eftersinnande, rigtigt vredgas på henne, ehuru gumman som oftast besvärar barnen med sina elaka lynnen".

Under mellanterminen fortsattes nu denna brefvexling. Den 20 juli skref Atterbom från Åsbo till Herrön ett bref, hvars början utgöres

af de varmaste försäkringar om all upptänklig hjelp från hans, Palmblads och Stenhammars sida för att till hösten möjliggöra för Hedborn en ny vistelse vid akademien. Han öfvergår sedan till frågan om den fjortonåriga Sofi, som han hoppades, att Hedborn skulle vinna för Aurora-förbundet. "Död och helvete! ropade jag, då jag läste hur er *ma bonne*, den fördjeflade pulverhexan, förstör den intressanta Sofi. Hvilket anfall af raseri förblindade hennes föräldrar, att de skulle orena den romantiska Herrön med en dylik varelse, för att förderfva sin gudomliga dotter? Men sådana äro de, mängden af menniskones söner. I prosan lefva de, röras och hafva sin varelse; och röjer olyckligtvis något af deras barn, att det vill trifvas blott i en sublimare sfer, så hasta de med ett slags ängslig skyndsamhet att hela det från denna *vådliga dårskap*, som entusiasmen på deras språk heter. Ofta ha de förargat mig, dessa materialister, *så*, att jag varit nära till gallfeber, men jag förebrådde mig alltid en stund efteråt min hetta, och tänkte: du behöfver blott föreställa dig, att du ser *tomma hufvuden, som tala.* Denna idé har sedan merendels lugnat mig, så att jag i sällskaper med leende tålamod kan afhöra deras papegojsladder. Jag författade för någon tid sedan, i all en varm

och redlig konstnärs ifver, en uppmanande elegi till Sofi, och ämnade att strax öfversända den. Omständigheter hafva hindrat mig. Nu medföljer den dock, ehuru det af ditt sista bref synes som — — Jag vill ej fullända perioden, jag öfverlemnar det åt din skarpsinnighet. Ett bedraget hopp vore dock någonting ganska smärtande. — — Fullborda modigt din idealiska Sofi! Idéen till ett sådant verk behagar mig mycket, och under det fortskridande arbetet meddela mig då och då några intressanta fragmenter såsom profbitar derutur*. — Palmblad är vald till ordförande på vår årsdag: han skall öppna den med ett tal, som kritiskt skildrar vår nyare litteratur. Jag vattnas redan i mun af anande glädje, när jag tänker derpå. Sedan skola vi *inter pocula* fröjda oss öfver vår förflutna tid, vår himmelska vänskap och våra lysande planer. O att vi kunde då se dig i våra armar. — — *Vivant in æternum* Sverige, England och Spanien, och hvarje redlig menniska, som hellre vill dö än vara slaf! Himlen låte Götarnes söner, Spanjorerne, lyckas i sitt ädla förehafvande!** Helsa den

---

* Hedborn, halft misströstande om att göra Sofi till skaldinna, var nu betänkt på att göra henne till poem.

** Man erinre sig den politiska ställningen i Europa sommaren 1808.

raske mannen, som ville hänga Napoleon! Gerna skulle jag hjelpa honom, blott vi kunde få den Beelzebub i vårt våld".

Med brefvet följde den omnämnda elegien, som i sin urform är alltför karakteristisk, att icke här böra få ett rum. Den undergick sedan flerfaldiga förändringar. Såsom täflingsskrift påföljande höst, intogs den förkortad i stora arkivet, med öfverskrift: *Till Sofi L--n*; sedermera i Fosforos 1810, med öfverskrift: *Till Sofi***; derefter, helt och hållet omarbetad, med lyckliga uteslutningar och lyckliga tillägg, i trettonde häftet af tidskriften *Svea*, der den utgör första stycket af en *Elegisk Trilogi* och nu heter: *Till en ung skaldinna.* I samma form och under samma rubrik som i *Svea* intogs den slutligen i skaldens samlade dikter*. Att med denna elegies äldsta, här föreliggande form sammanställa dess yngsta, är att jemföra ett utsprickande blomster med rosen i sin fullhet eller den första Auroragryningen med dagen i sin meridian.

Elegi till Sofi.

Heliga flicka! förlåt en okänd sångares djerfhet,
Som i elegiskt svall öppnar sitt inre för dig.
Härligt, jag vet det, besvarar din själs vestaliska tempel
Rytmens högtidliga klang från min profetiska mun:

* Atterbom. *Samlade dikter.* Femte bandet, sid. 18. Örebro 1863.

Stolt är dess himmelåtsträfvande dôm, gudomlig dess resning,
Religionen bor huld i dess ljusa asyl.
Ej alamodiska tärnorna lik, de jollrande, platta,
Yrar du lifvet bort, fängslad i glittrande flärd;
Nej, i ditt bröst har den evige väckt sin gudomlighets låga,
Gjort det till afbild i smått af sitt edeniska land,
Och åt ditt hjerta gett melodi, att troget, som eko,
Svara med qvinlig magi gryende verldars musik.
Ej fördomens pedantiska band, de dofva, de hemska,
Mägta vid pöbelns grus kedja ditt ädlare jag;
Fri, som en Gud, ur ditt köns synkrets du åt stjernorna sträfvar,
Vågar att ega förnuft, vågar att röja geni,
(Ej skönandars småsällskapsgeni, som bland narrar briljerar,
Nej, en blixt af det ljus, form som af kaos beredt!) —
Så du sväfvar, sublim, hesperisk i knoppande skönhet,
Lätt som en sylf, tankespridd lik den nyss väckta Psyké,
På din romantiska ö, der azuren, som färgat ditt öga,
Spegelklar som din själ, famnar din lyckliga verld:
Der du så ofta i aftonens stund, i mystisk förtjusning,
Sträckt din perlande blick öfver den krusade sjön,
Bortom hvars gräns, i blånande guld, dig vänliga andar
Vinkade, logo, och bort svunno med underbar ton;
Då mot den strand, som din vingade fot lättsväfvande smekte,
Häfvets heliga våg hvälfde sin skallande kyss.

Heliga flicka! för dig jag stämt min låga Teorba.
Heliga flicka! din nåd vänta dess darrande ljud.
Att i Aurora-förbundets namn dig helsa och elda,
Detta i månader re'n varit mitt saliga mål.
Kanske för dig Hedborn har yppat de sträfvandes mödor;
Kanske han sett din blick blixtra vid hoppet om dag!

Lycklig kan, om han stämmer koraln af ditt klingande hjerta!
Kunde ock jag deruti lifva en slumrande ton!

Tro mig, Sofi! Gudomlighet är din bestämmelse, ädla!
Låt ej prat om decence *stänga din strålande väg!*
Skulle väl qvinnans dygd, om hon är författare, dunklas?
Hvem uppfann väl en så dum och barbarisk chimèr?
Är då bildningen sjelf obildad, och Helios kolsvart?
Skulle ej snillets höjd vara ock höjden af dygd?
Och då naturen ditt kön gaf ljufhetens språk i fulländning,
Månne hon då dig befalt qväfva dess himmelska klang?
Nej! den är oskulden sjelf: din decence *är ditt klarnande snille:*
Religion är din dygd: och harmonin — poesi.
Hvad? när Chariterna leka omkring dig i systerlig ringdans,
Själen flämtar musik, Frälsaren bor i ditt bröst,
Skulle du lyssna rädd till Furiers giftiga tadel?
Nej, må de svindlande se din idealiska färd!
Se'n i sin prosas dy neddyka, och hviska och sladdra,
Och i en thé-assemblé fläcka ditt blixtrande namn! —
Ha! förakta dem! — Slå än mera melodiskt din cittra,
Nya Jerusalem, se! öppnar sin stjerniga port.
Drick ur naturens moderpokal berusande vällust,
Skåda i liljans kalk korsets stjerna, som nu,
Bådad af Schlegel och Tieck, uppgår ur den purprade östern,
Och med Novalis förstå grafvens sublima symbol!
Sedan förkunna ock du den eviga morgonens antåg:
Res till vårt tempel, Sofi, äfven din marmorkolonn!

Äro vi få, som bygga: om Gud välsignar vår byggnad,
Skall man dock häpnande snart se dess gigantiska höjd;
Gässens kacklande här, anförd af korrekta barbarer,
Som omsvärmar vår Pind, — fly skall han, bränmärkt fly!

Dessa ugglor, som grina mot solen, de skola förblindas,
Då vi på fiärdens ruin resa vårt flammande kors!

Heliga sångmö! för vårt banér! vi svärja din fana:
Lefva vi vilja för dig, dö, om så fordras, för dig!
Dock — vi eröfra den heliga graf, i trots af Mamlucker,
*Klockaren Grangren sjelf och hans framtidliga skrän:**
Sverge skall bli ett enda altar, — i prestliga drägter
Der vi åt glömskans magt helga med blanka gevär
Offer, feta som Rosenstein, eller magra som Sjöberg:
Alla i Leten dock drunkna som bröder i hop.
Sedan vi dig, vid krigisk musik, på dånande sköldar
Höja, och gå i melodisk triumf på de fallna idôler
Dit opp — dit, der ur orients rand det eviga ljusets
Tindrande bloss oss möta i dans med hvirflande samklang.
Hör du, Sofi! hur koraln ur en gästfri himmel dig helsar?
Låtom oss dö i smältande klang, för att väckas af englar!

Men mellertid, o Sofi! då till kamp vi glafvarne hvässa,
Töm af Tysk poesi nektarn, den himmelska, töm!
Än bland Die Söhne des Thals *med Werner se, hur af döden*
Lifvet alstras, och ljus utur förgängelsen föds,
Som i en dagande rymd de trogna gloriekröner —
Ledda af kärlek och tro, hamna de seende der!
Än kringsvärma med Schleglar och Tieck i romantiska verldar:
Lär af en yppig Jean Paul qvickhetens skiftande form!
Fördomsfri, beundra med mig den härlige Goethe,
Som antik och naiv tronar i sångens olymp!

* Johan Peter Grangren, klockare vid kongl. hof-församlingen i Stockholm, med titel af notarie, hade 1800 vunnit Svenska Akademiens pris för poemet: *Framtiden.* För ett annat: *Samhälls-förbindelserna* vann han enahanda pris 1807.

Missförstådd vål alltid han var (profeternas öde!);
Låt de blinda dock ej skymma din ljusnande blick! *
Goethe har sett poesiens gestalt: på den åldrades läppar
Trycker hon ofta ännu gladt sin ambrosiakyss.

Äfven åt mig hon vinkar ibland ur skimrande fjerran —
Ve! jag hinner dock ej nånsin mitt önskade mål!
Snart med sin brudliga arm, den kalla, skall grafven mig fatta,
Tidigt i Tartaros' natt sänka mitt slocknade namn.
Då, o Sofi! — om vid Flegetons strand ett gråtande eko
Från en klagande vån ock ner till skuggorna når —
Se'n hans sorgliga gärd bortklingat i suckande vassen,
Och Auroras förbund helgat mitt minne ett tal:
Må i det rum, jag med svaghet beklädt, en vaknad Minona
Föra som drottning an bardernas segrande kor;
Skön som Madonna, som Sapfo öm, som Tiecks Genoveva
Helig, — blänke hon opp, solens förkunnande bud!
Sjelf i synlig gestalt den gudamagt, som vi dyrkat;
O Aurora! jag ser redan ditt gnistrande spann, —
Hör de prosaiska vålnaders skrän, de föraktliga dvergars
Mörka korrekta parti flyende undan din char!
Då, gudinna! jag skall, der jag irrar på nattliga heden,
Ropa ur Hades med fröjd: "Eos-Sofia, triumf!"

I ett senare bref från Åsbo den 27 augusti återkommer Atterbom till Hedborns förtviflan öfver de mörka utsigterna för den närmaste framtiden. "Hela ditt bref — säger han — bär stäm-

* Här hade författaren till en början haft följande två rader, dem han sedan öfverkorsat:

Döf, om en mö, tantmessig, förnäm, upplyst, bel-espritisk,
Läspar med en air de rire: "Ah! quel sensible monsieur!"

pel af en mörk fantasi, som gifvit allt på þåten. Mitt hjerta blödde vid genomläsningen, och jag fruktar, att det brister, om du icke kan på något vis bli hulpen. Ja, bror! Jorden är ett ödelagdt Eden, öfver hvilket Jehovas förbannelse tyckes hvila. — Der egoismen och dumheten herska, der vandra icke mer englar bland de förvillades hyddor; och vi, som icke böja våra knän för Baalim, vi äro de offer, hvilka det jemmerliga slägtet slungar i de glödgade gapen af sina fördomars Kamos och Molok. Detta medgifves; det är beklagligen resultatet af min egen menniskokännedom, som väl icke är stor, men likväl större än som fordrades för att ofta bittert väcka mig från den himmelska slummer, i hvilken jag ser Kristus och Maria på öfversta höjden af Josefs (?) stege, och mig, med min fromma harpa i hand, friskt vandrande uppför stegen. Likväl somnar jag in och drömmer åter (så vida icke detta drömmande är det sanna vakandet?) och ser naturen åter med sina skogar och sjöar och sitt blåa, leende hvalf bada sig i välsignelsens skimmer: och jag synes mig sjelf såsom ett Zebaots sändebud, hvilket den milde fadren utrustat med poesiens krafter, för att trösta hans förirrade barn under deras sjelfskapade eländen, samt bilda dem till emottagandet af ett renare

ljus och saligare boningsrum. Då först anser jag mig hafva hunnit höjden af min själs bildning, när jag, absolut fri från de jordiska magters inflytelser, förmår beständigt betrakta mig och de yttre tingen ur denna synpunkt: en sinnesförfattning, som på en gång bör vara skaldens karakter och belöning. Denna poetiska harmoni är enhet med mig sjelf och med verlden, orubbligt lugn, som blott stundom störes af en sakta känslomusik, lik i en vacker sommarnatt en glasharmonikas vällustiga klagan". Vid sidan af mycket godt, rent och varmt, som, alltid med stark tillsats af det fantastiska, uttalar sig i dessa bref, stöter man der öfver allt på volkaniska utbrott af den unge Apollo-sonens eldiga öfvertygelse om sin och sina medbröders profetiska sändning och derjemte på lika täta utbrott af bitter klagan öfver den orätt, den otack, som han och de hade att utstå af en förblindad och förstockad verld. Det är svårt att inse, hvilka anledningar ännu förefunnos så till det ena som till det andra. Tillvaron af ett Aurora-förbund var ännu för verlden en fullkomlig hemlighet: hvad det tills nu uträttat, låg under tystnadens insegel förvaradt i dess arkiv, och det enda moln, som för ögonblicket stod hotande på dess horisont, var svårigheten för Hedborn att nästa termin åter-

komma till Upsala. Det var detta anspråk på himmelens exklusiva omvårdnad, detta jemrande knot och denna benägenhet att betrakta sig som en vigtig privilegierad kast, utanför hvilken den öfriga verlden stod full af idel dumhufvuden och dårar, som, med sitt släp af öfvermod, anfalls-lust och sjelfförgudning, följde förbundet in i framtiden, bortskymde flera dess vackra sidor, stämde dess lyror i moll och tidigt gaf åt dess prosa en ton af hätsk, stundom fanatisk, bitterhet.

Höstterminen 1808.

Det nu årsgamla förbundet höll sin första sammankomst på årsdagen den 10 oktober. Hedborn var, till allas glädje, återkommen. Deremot saknades Palmblad, den utsedde ordföranden. Han förblef under hela terminen frånvarande. Men äfven som sådan var han outtröttligt verksam för förbundets bästa, förbehöll sig fortfarande rösträttighet, och inskickade, till lagverkets ytterligare fullkomning, den ena billen efter den andra. Från Mörjö i Stegeborgs skärgård styrde han under dessa månader Aurora-förbundet per posto. Hans för dagen skrifna högtidstal uppläste af Atterbom. Det var en fortsättning af hans inträdestal: "En kort öfversigt af Svenska skalde-

konstens senaste öden". Valspråket var Schillers strof till Goethe: *Das Neue kommt, das Alte ist verschwunden.* Här gör talaren till en början rättvisa åt Dalins förtjenster af Svenska språket, åt hvilket han förvärfvade "en sjelfständighet, som hans galliserande efterträdare till sin harm icke kunnat förstöra", men han förnekar honom allt skaldevärde och menar, att man knappt kan "i hans sex tomer finna en enda upphöjd tanke, ett enda framblixtrande drag af poetiskt snille". Deremot behandlar han Fru Nordenflycht med en viss skonsamhet och yttrar för Creutz och Gyllenborg både aktning och erkännande. Mot Kellgren är han till en början oskäligt sträng. Det var han, som hade beredt Voltaireanismen insteg hos oss och gifvit tonen åt vår sedan så föruslade vitterhet. Och nu hör mån från de ungas läger de första hurra-ropen för Thorild: "Rustad med en utmärkt djuphet i tankegången och finhet i spekulationen samt med, för sin tid, högst undransvärda filosofiska skatter, uppträdde Thorild mot Kellgren och sedan äfven mot Leopold. Och hvilken strid! Den liknade jettens och dvergarnes: Thorild stridde med blixtar, de senare med hvassa nålar. Och just derföre måste han förlora. Fienden hade väpnat sig med löjet och parodien, från hvilka ljungeldarne stud-

sade likasom från silke och glas, och åskådarne hade förbundit ögonen att ej lida af glansen". Längre fram räknar dock talaren bland orsakerna, hvarföre Thorild misslyckades, hans "begär att med ett enda slag krossa", äfvensom att han, med undantag "af några starka, men alltför råa poemer, saknade egna foster, hvarpå (han hade) att grunda sin talan". Till slut mildras omdömet äfven öfver Thorilds vederdeloman. "Ett stort, ett liberalt snille var Kellgren icke och kunde troligen aldrig blifva det. Hans sångmö liknade mera solens darrande strålar på den sänkta aftonskyn än stjernan i sitt middags-majestät. En mildhet i känslan, sanning i uttrycken, behag och nyhet i föreställningssättet, som pryder äfven den hvardagligaste bild, och en angenäm liflighet i det hela, allt detta förenadt med en fullhet i metern och en intagande evfoni, måste djupt verka på hvarje läsare och göra saknaden af hans tidiga bortgång ännu sorgligare och bittrare". Talet krymper nu mer och mer till ett blott utkast. Omdömen utkastas på fri hand till höger och venster. Adlerbeth, Oxenstjerna, Silverstolpe, Sjöberg, Regnér, Johan Stenhammar, Lehnberg, Nils v. Rosenstein, Lidner, Leopold, med flere, undergå mönstring. I omdömet öfver Lehnberg får den unge Östgöten tillfälle att vara artig.

mot stiftets biskop: han räknar honom "till de största snillen vårt land någonsin burit. En hög poesi råder i alla hans vältalighetsstycken". Deremot är han högligen förgrymmad på Rosenstein, som säges "i alla afseenden vara en antipod af det sköna. En förunderlig kärlek till det platta och det prosaiskt låga, förenad med en djup orakelmyndighet samt en egen arrogans och förmätenhet i påståenden, har förskaffat honom anseende hos hopen. Men — utbrister talaren — hvarföre *här* förlora mina ord? I hafven förmodligen alla, M. H., med lika harm läst hans anmärkningar, kritiker och grundsatser i estetiken, — alltsammans en grof ironi på sanning och förnuft". Mot Leopold är han i någon mån höfligare och menar, att han kanske skulle hafva blifvit mycket, om han velat blifva hvad han kunnat. Olyckan är, att han, i stället för att välja Tyska mönster, velat blifva Sveriges Voltaire, utan att ega dennes lekande snille. "Sjelfva hans qvickhet är icke i Voltaires smak, icke lätt persiffierande, stickande, utan mera i Swifts, tung och djupt sårande. Jemförd med sina samtida, är han dock stor och gigantisk; ställd åter i ett starkare ljus, löper han fara att skymmas. Han är ofta sublim, men äfven honom felas lif och en mägtigare bildningsgåfva. Stycken af hans trage-

dier äro ypperliga, ehuru det hela för ingen del är märkvärdigt. Hans oder äro torra och långsträckta, äfvenså hans erotiska sånger, hvilka i det närmaste likna de förra. Der saknas i synnerhet den eldiga känsla, den friska kolorit, som lånade ett så förtrollande behag åt hvarje småsak af Kellgren. Att man för öfrigt i hans filosofiska och estetiska arbeten icke finner någon filosofi eller estetik, må ingen undra, oaktadt hans bemödande att sätta sin tids grundsatser i ett slags system. Likväl har han aldrig drifvit dem till den höjd som den fräcke Rosenstein". Med undantag af den sistnämnde, som alltid står illa till boks, och af Sjöberg, som bemötes med speord, är det mindre mot Svenska Akademiens ledamöter än mot dess yngre prisvinnare, som talaren, och Aurora-förbundet i allmänhet, rigtar sitt missnöje. Oxenstjerna, Adlerbeth, Silverstolpe, Johan Stenhammar, Lehnberg och äfven Leopold prisas gemenligen i vissa delar, om ock i andra deras brister framhållas. Besynnerligt nog, träffar man hvarken här eller annorstädes i förbundets handlingar något omdöme öfver Bellman, hvars lof likväl redan hördes i sällskapet W. W. och längre fram genljöd i Fosforos. Entusiasmen för honom var ännu ej fullt mornad. För Lidner deremot svärmar den unge talaren

och faller här in i emfatisk kriastil: "O om jag kunde återställa den vördnad ditt minne evigt borde ega, o om min svaga hand för verldens åsyn kunde teckna på din grift: 'Här hvilar, länge smädad och föraktad, nationens störste skald'. Hur ofta har icke en öm moder, med Spastara i handen, i skuggan af den susande eken, än gjutit medlidandets ymniga tårar, än kastat en halfförebrående blick åt det ljuskringflammade fästet, än, då en starkare il skakade ekens åldriga krona, ångestfull sänkt den till sina späda älsklingar, som lekte omkring i gräset; huru ofta har icke den ädle bäfvat af fasa, då jordens grundvalar bräcktes i den *Yttersta domen*, af sublim vällust vid Försonarens ankomst, af helig förtjusning vid Evas bön!" Talaren beklagar, att sådana naturanlag som Lidners ej kommo i åtnjutande af en högre konstodling. "Han var utmärkt — säger han — af en förvånande djerfhet i utflygten, höghet, styrka och rikedom i målningen, jemte en oupphinnelig vexling i harmonien; allt detta förenadt med en enkelhet, konstlöshet och sanning, att han tyckes varit ett vittne till hvad han beskrifver". Vid Lidners sida ställer han "den ädle Franzén, mindre hög, men lika så mild, rörande och enkelt skön. Alla hans skrifter tyckas vara foster af det varmaste

hjerta. Men — fortsätter han — äfven Franzén har tystnat: hans blygsamma luta öfverröstades af ett svall af hesa flöjter och skrällande tamburiner. Nu hänger hon, som sång *Creutz' död* och *Det nya Eden*, på en lummig ekstam, aldrig rörd af hans hand: stundom leker den milda östan genom dess strängar och förer de stulna tonerna, sakta döende, öfver det stumma Bält (?)". — Talaren öfvergår derefter till bekrigande af tidens fördom att i skaldekonsten inblanda nytta och moral, och vänder sig nu bröstgänges mot den Valerianska poesien. Denna, förbundets vanliga skottafla, karakteriseras af honom sålunda: "Här går allt ut på lärdom och uppbyggelse; man väljer en viss kristlig dygd, sammanstaplar en mängd sentenser och tänkespråk ur kristna och hedniska verlden, planterar här och der en poetisk bild, stundom träffande, merendels svulstig och febusisk, insnärjer sig i hopade antiteser, hör röster, predikar för Orest om *rikedomens flärd*, *ärelystnadens qval*, om *förnöjsamhetens dal*, *huslighetens frid*, *lyckan i det låga tjäll*, talar om floder, folkslag och berg i alla fem verldsdelarne, dricker brorskål med Elysiums hamnar, sänder slängkyssar åt innevånarne i Luna, öfversår sig med blommor och törnen, jagar idkeligen efter det mest äfventyrliga och bizarra, uppfar stundom

efter en grann-strof att smycka de nakna katekeslexorna, och gör till slut några brillanta utrop, hemkommen tröttad och vanmägtig. Detta är innehållet af de så kallade oder, dem herr Valerius hos oss uppfunnit, och hundrade efter honom skyndat att på det trognaste afforma. Honom sjelf kan man ej gerna neka en viss styrka och originalitet, hvilken alldeles gått förlorad i de odrägliga kopiorna, och flere af hans tankar skulle djupt röra oss, om de vore klädda i en mindre anspråksfull drägt, och sagda med mindre bång och på ett mindre uppblåst och trotsigt språk". Efter att hafva gisslat Lindegren, som mer än någon "drifvit känsligheten och naiviteten till en ecklande grad af platthet och oanständighet", nämner talaren såsom ett förträffligt stycke Geijers äreminne öfver Sten Sture den äldre och kommer så till Tegnér, den han förklarar för "ett snille, fullt af rikedom och styrka och en stundom förvånande sublimité. Hans elegi öfver sin bror öfverflödar af en ren, mildt rörande känsla, och hvari man endast skulle kunna erinra några alltför vanliga saker och brist på en finare odling. Beklagom en tid, som förmått missleda en sådan man! Äfven han har skrifvit en ode i Valeriansk smak. Det är dock en tröst att kunna försäkra, att han med

sitt mönster, utom formen och inventionen, har ingenting gemensamt. Hans diktion är äfven der sann och merendels okonstlad, utan att brista i eftertryck och eld"*. Hammarsköld nämnes såsom "en man af lofvande anlag, om hvilken det för öfrigt ännu är angenämare att hoppas, än att granska och karakterisera". Polymnisterne**, "den vidtfamnande" Wallin, Wallmark, Kullberg, Choræus, Granberg, Grangren, Sven Björk-Svensson m. fl. förbigår han såsom obetydligheter, dem han föga känner till och icke heller tror det löna mödan att närmare lära känna. Bland dem han säger sig med godt samvete kunna öfverhoppa är äfven "den qvicka, uppbyggande"

* Då någon ode af Tegnér vid denna tid icke var tryckt, ligger den förmodan nära till hands, att genom Auroraförbundets Lundensiska ledamöter något stycke af honom i afskrift kommit till Palmblads kännedom. Atterbom anförde till dagens protokoll, att med herrar Bergqvist och Svanander både han och Palmblad hade under sommarferierna "fört en bildande brefvexling". Det poem, hvarom här är fråga, var sannolikt *Försonligheten, Ode*, som 1806 inlemnades af Tegnér till Svenska Akademien och, när det då icke belönades, å nyo insändes 1808, omarbetadt. I sin slutliga form är det allmänt bekant under titeln: *Fridsröster*. Jfr LJUNGGREN, *Smärre Skrifter* I. 66.

** *Polymnia* eller *Skaldestycken af särskilda författare*, Stockholm 1807. De der förekommande signaturerna V—s, A. C. K., W—n, F., S. B. S., G—g, G—n, beteckna Valerius, Kullberg, Wallin, Franzén, S. Björk-Svensson, Granberg och Grangren.

Fru Lenngren. Talet slutar med en glänsande framtidssyn, målad i 32 Sapfiska verser. Gudinnan Aurora uppenbarar sig för en åldrig bard och profeterar om högre toner, hittills ohörda, som snart skola brusa i Norden:

— — — — — — — — —

Häpna, hän förjagade, flyr för evigt
Prosa och platthet.

Verserna, som ej gerna äro att räkna för mer än ett grant fabriksarbete, åberopas af Atterbom såsom intyg, att Palmblad äfven för originalpoemer var utrustad med större gåfvor än han sjelf tillerkänt sig *.

Till denna sammankomst, den tolfte från förbundets stiftelse, hade ingen täflingsskrift blifvit inlemnad. Då Elgström anmälte, att de prislyror han åtagit sig att i Stockholm beställa, ur flera skäl ej kunnat erhållas, föreslog Ziedner, nu första gången i förbundet närvarande **, att

---

* Atterbom, l. c. sid. 173. Att, såsom här säges, Palmblad med dessa verser lyktade sitt inträdestal, är ett minnesfel.

** Matthias Wilhelm Ziedner, bondson från Vexiö stift och således landsman med Ingelgren och Elgström. Född den 15 februari 1785. Fil. magister 1812. Kongl. hofpredikant 1824. Vann 1847 Svenska Akademiens mindre pris i vältaligheten för *Jemförelse mellan Thebanske fältherren Epaminondas och konung Gustaf II Adolf.* Kyrkoherde i Nysätra och Österunda pastorat af erkestiftet 1849. Den siste af Aurora-förbundets medlemmar, dog han den 29 december 1859.

de, för besparings skull, borde göras af *or de Manheim* och förgyllas. Sällskapet gaf, efter någon tvekan, dertill sitt bifall, och sakens verkställande uppdrogs åt Ziedner. Två sigill borde äfven beställas: ett stort, innehållande en lyra af samma form som prislyran, med öfverskrift: *Auroraförbundet*, bestråladt af en uppgående sol; ett mindre, med samma lyra och sol i miniatur, samt öfverskrift *A. F.* Bland dagens beslut förekom äfven det, att sekreteraren skulle "till den oftanämnde Gustaf Acharius afsända sällskapets ultimatum, innehållande den befallning, att han till december-sessionen uppskickar kassan, eller väljer att då från sällskapets gemenskap uteslutas".

Frågan om lyran och sigillerna påkallade en urtima sammankomst den 20 oktober. Till prislyran företeddes nu af Ziedner en ritning, som befans vara smakfull och värdig. Ingelgren hade föreslagit en zirat till lyran, t. ex. "någon lagerqvist, som gjorde den mindre kal". Man stadnade dock vid, att lyrorna, enkla och oprydda, skulle, tolf till antalet, beställas af *or de Manheim*. I stora sigillet borde lyran ej bestrålas af en uppgående sol, utan "öfversväfvas af en oval stjernkrans". Ziedner åtog sig att i Nyköping göra beställningen. Af samme ledamot föreslogs

vid denna extra-sammankomst till förbundsbroder juris kandidaten C. Haggren*, under åberopande af åtskilliga hans skrifter, hvaribland några voro tryckta. De öfrige ledamöterne gingo in derpå, ehuru de, utom Elgström, "ingalunda kände honom eller något af hans snillearbeten".

Vid sammankomsten den 6 november, till hvilken den nye ledamoten inställt sig, anmälte Atterbom, "att Palmblad i ett bref till honom allvarligen för sin del protesterat emot lyrornas förfärdigande af *or de Manheim*. Han trodde, att ett så falskt glitter skulle illa svara mot den utmärkning och heder, som prisbelöningen åsyftade. Lyrornas beställande borde uppskjutas, tills kassans tillgångar medgåfve att mera värdigt utföra lagstiftarens idé. Det samma hade äfven Svanander skriftligen till Palmblad yttrat". Men — saken kunde nu ej hjelpas. Ziedner hade redan beställt lyrorna. Det stora signetet, som han företedde färdigt redan vid decembersessionen, mottogs då med högsta bifall. I dess ännu behållna aftryck ses solen stråla öfver lyran, och beslutet om den ovala stjernkransen

* Han blef sedan juris doktor 1810, docent i juridiska fakulteten 1811, juris adjunkt 1819. Dog 1823. På hans grafkors å Upsala kyrkogård läses den sällsamma inskriften: "Här hvilar Carl Johan Haggren, juris doktor och menniskovän".

måtte man således till sist hafva frånträdt, ehuru protokollet ej vet något derom.

Till denna sammankomst hade icke mindre än nio täflingsskrifter inkommit: tre af Bergqvist, två af Ziedner, två af Hedborn, två af Atterbom. Elgström, som ordförande och öfverdomare, upptog icke utan förlägenhet de tre förstnämnda till granskning; det är synbart, att han, trots all välvilja i formulerandet af sina uttryck, ansåg dem vara under all kritik. De föregingos af en till förbundets medlemmar ställd prolog, som, börjad med ett par verser, i hvilka författaren bland annat erinrar, att till hans olärda sångmös öra ej hunnit "jubelmusiken, som klingar från sferers melodiska susning", slutar med den förklaringen på prosa, att kanske dessa stycken "torde gifva sällskapet anledning att af sin, eljest åt snillet och odödligheten invigda, helgedom försigtigt afskilja en bortskymd, obesökt vrå åt — glömskan". Till denna vrå förvisades ock så väl *Fröja och poeten*, ett till mytologisk berättelse förklädt namnsdagsqväde, som ock *Nyårsönskan till kaptenen och riddaren E**** med dess fru och svägerskor*. Elgström får här anledning att uttala sin förkastelsedom öfver tillfällighets-poesien. "En yngling, som känner sig upplifvad af en gudomlig kraft, gör illa för

sitt namn och sin ära, om han nedlåter sig till hvardagssaker. Jag ogillar ej, att det någon gång sker, men kan aldrig bifalla, att han förallmänligar sin välmening. Kanske skulle Dalin med mer vördnad nämnts af efterverlden, om ej hans arbeten vore späckade med sådana småting, som väl på sin tid beundrades, men nu mer endast väcka vår medömkan. — Det enskilda fäster ej vår uppmärksamhet, ger oss ej någon lugn sjelfåskådning. Hvarför dröjer man med ett så oegennyttigt välbehag vid Apollos stod och stadnar utan upprörelse vid regentens? Jo, i Apollos stod är menniskan idealiserad; hon är liksom den förtjusande urbild, som, fostrad af tanken, lefver ren och oförblandad i det gudomliga förståndet. Dessa anletsdrag, denna gestalt är ej den vanliga menniskans, sådan som hon förekommer i erfarenheten: konstnärn anade något högre, och den skapande handen gaf själens ljus åt mästerverket. I denna form, som man kunde kalla menskligheten, är förnuftet liksom genomskinligt eller arbetar för att genomtränga sig. Det är en Gud, som uppenbarar sig, och hans kropp är eterisk, är liksom en snöbeklädnad, som hotar att smälta för en inre lifsvärma. Han har nedstigit på jorden; men han kan ej fördölja sitt himmelska ursprung. — Ingen författare, som ej

hunnit sin största utveckling, kan hoppas att med sina tillfällighetsalster aflocka vårt bifall". Författaren uppmanas derföre att "helga sin lyftande genius åt något högre än den så allmänt besjungna husligheten. Denna vana är det högsta förderf för det unga snillet: det uttömmer sin låga för att ge lif åt en materia, som, då den genomgått en otalighet af skepelser, slutligen blir obildelig". *Minnet* — det tredje af Bergqvists nu inlemnade stycken — syntes, enligt hvad protokollet angifver, "åtminstone höjdt af någon aning" och fick derföre plats i arkivet. Författaren hade i en af sina strofer kallat skalden för serafernas gudson. Detta blef ändradt. Atterbom, i samråd med Elgström, gjorde honom i stället till deras slägting. — Ziedner hade för sina båda stycken *Kärleken* och *Till Sofi* visserligen icke valt några ämnen ur det husliga hvardagslifvet, men de hade för mycket tycke af Fransmännens *poesies fugitives* för att kunna behaga Elgström. "En högre dag har ingått — förklarade han —; det är ej mera Voltaire, som förut, lik en Jupiter Olympius, stod på parnassen så hög och kolossalisk, till hvilken man uppsträfvar för att lära sig idealet. Än, från en verld som försvunnit, tränger sig till oss en varm solskensblick: Hellas' stjernor bryta sig än

genom den tjocknande natten. Germaniska snillen upphemtade med väpnadt öga dessas spridda strålar och, ledda af detta ljus, hunno till högre sjelfständighet och upptäckte nyare verldar. Det sentimentala, det romantiska, blefvo nya eröfringar, som, i jemnbredd med det naiva, upphöjde sig till en sluten treenighet. Till dessa regioner må den unge försökaren sträcka sin flygt; i hvarje af dem kan han dricka sig berusad af salighet, och lifvets källa ådrar sig mellan dem alla. Recensenten vill anvisa författaren på lifsens väg och rädda honom från förderfvet; men han känner den just ej af någon egen pilgrimsfärd, och kan således ej gé honom något annat råd än det, att han bör söka den. Recensenten anser det omöjligt att efter den Fransyska smaken hinna till någon större sjelfutveckling: han ångrar sjelf de många stunder, han förspilt med dess studium och hvaraf han ej hemtat någon annan lärdom än den, att den aldrig kan upplifva hos menniskan några högre dygder, såsom försakelse, fosterlandskärlek och entusiasm för det sköna och sanna. Det manierade i stilen, hvilket utmärker en Galler, är ett slags resultat af hans uppfostran; men för Göten, uppfödd under ett hårdare klimat, orygglig som hans berg och trotsig som den ek, hvars hufvud hvilar i åskmolnen,

bör endast det höga, det dristiga, vara naturligt. Om sedermera, vid en stigande odling, han söker det ömma, det försmältande, eller kringirrar i inbillningens verld, förblir han likväl sjelfständig: han liksom öfverströr med eld det ämne, som han bildar, och, då han tecknar det varseblifna, återkommer det förskönadt till vår själsåskådning. — Hvarför känna vi oss mer upplyftade af Thorilds *Passioner*, der Götens styrka förenas med filosofens aningar, än af den Adlerbethska oklanderligheten? Man utledsnas alltid, då man hvarken kan berömma eller tadla. Elementernas strid framkallar vår uppmärksamhet; men den stelnade, oföränderliga formen skrämmer den tillbaka. Ej att jag vill mästra författaren eller återhålla honom från en bana, der han helt visst kan skörda någon lager; men den rigtning, han tycks välja, ville jag, om möjligt, förhindra. — — Jag kan ej förneka mig och jag tror, att det är sällskapets röst den vänliga erinran, att författaren, för att utbilda sina anlag, öfverlemnade sig åt de ledare, som ej af recensenten ensam, utan säkerligen af en hvar, som upprigtigt ifrar för konst och kultur, kunde föreslås: Greklands män och Germaniens". Enligt protokollet var det blott det ena af Ziedners poemer, *Kärleken*, som inröstades för arkivet, der det er-

hållit benämningen: *Erotiskt svärmeri*. Dock finnes äfven det andra stycket der infördt, med titeln förändrad till *Sommaraftonen* och de tre första verserna grundligt omarbetade af Elgström. — De tvenne sonetter, för hvilka Hedborn nu belönades med accessit, voro *Till mitt hopp* och *Glädjen*. Med ringa förändringar läsas de i hans samlade skrifter *, och den förra har ännu der, såsom i arkivet, ett preludium af åttaradiga stanser. Atterbom vann likaledes accessit för tvenne *Elegier*. Den ena af dem var den förut omtalade *Till Sofi L—n*, den andra var *Till Hedborn* **. Båda intogos de, efter gjorda förändringar, i Fosforos, der den elegiska episteln till Hedborn är, med utvidgadt innehåll, sönderdelad i två, hvilka deremot i författarens samlade dikter å nyo sammanslogos till en. Hedborn svarade på denna sång från "svanen af Åsbo" med en ny elegi, förvarad i hans samlade skrifter ***.

Till förbundets sista sammanträde denna termin hade tre täflingsskrifter inkommit, hvilka alla belönades med mindre priset och alla längre

* Förra bandet, sid. 195 och 198.

** Detta stycke hette då: *Till Alfred*. Elgström, som domare, ogillade strängt de i elegien *Till Sofi* förekommande personliga utfallen mot Rosenstein, Blom m. fl. och besvor författaren "att utesluta dessa invektiver". Så skedde ock.

*** Förra bandet, sid. 211.

fram intogos i Fosforos. De voro: *Klagosång vid Bions död*, öfversättning af Ingelgren från Moschos' tredje idyll, *Milesisk saga*, öfversättning af Palmblad från Matthisson, och *Kyrkogården*, originalpoem af Elgström. Ingelgrens öfversättning befans vara i allmänhet noggrann och regelbunden, och lemnade i hexameterns byggnad endast få önskningar ouppfylda. Äfven Palmblads ansågs ganska lyckad, ehuru här och der en hypermeter stuckit sig in, och ett och annat uttryck, t. ex. *lågbesvansade**, icke lätt kunde förstås. Om Elgströms poem yttrar protokollet, att det "framstälde i ömhetens språk sorgens och saknadens mildare känslor samt filosofemer, omhöljda af poesiens glansfulla slöja och inbillningens rika och retande färger".

Till denna sista sammankomst hade från den för sällskapets blomstring outtröttligt omtänksamme Palmblad ingifvits ett förslag om anskaffande af egna sessions-rum och om utväg för denna kostnads bestridande dels genom en ledamöterne pålagd sessions-afgift, dels genom frivilliga bidrag af de mer förmögne. Sjelf förband han sig att för detta ändamål särskildt

* Det Matthissonska originalet har *flammenbeschweifte*. Palmblad ändrade i arkivet och i Fosforos det Svenska uttrycket till *flammbesvansade*.

öfverlemna 2 rdr rgs till kassans förfogande, utöfver den nu föreslagna sessions-taxan, med det vilkor, att rum för nästa termin genast betingades, "helst på något enstaka, men ej för långt aflägset ställe". Atterbom, som med förtjusning upptog denna fråga, behandlade den ytterligare i en så lydande bill: "M. H.! En af detta sällskap synnerligen förtjent ledamot har insändt ett förslag, huru våra finanser på det minst tryckande sätt skulle sättas i stånd att bestrida den så ytterst nödvändiga omkostnaden för hyran af ett sessions-rum, beledsagadt af ett ädelmodigt anbud, hvilket hans bepröfvade nit för sällskapets förkofran gör mindre förvånande. Och då det är hvarje ledamots pligt att uppgifva hvad han tror vara det tjenligaste medel till vinnande af ett godt ändamål, vill jag ock upphöja min röst och, sedan jag framstält några punkter till allmänt öfvervägande, anmäla ett eget förslag, grundadt på samma basis som herr Palmblads, men något vidare utsträckt: 1. Böra vi ega tvenne rum, en sal och ett utanrum. — — Visserligen kunde man ad interim nöja (sig) med en enda liten kammare; men genom uppskjutandet vinnes blott en längre fortsatt oordning, och då man kan, genom några små uppoffringar, förverkliga sina planer, hvarför ej så gerna först

som sist? Dessa rum borde hyras i någon bekväm trakt af staden, och, för att undgå allt uppseende af nyfikne spejare, borde någon ledamot, som sjelf behöfver rum för nästa termin, hyra dem i sitt namn, bredvid det eller dem, han sjelf ämnar bebo. — — 2. Sedan vi erhållit rum, böra vi genast låta förfärdiga ett bord af oval form, så stort att tolf ledamöter kunna sitta deromkring, med en låda, försedd med lås, för hvarje ledamot att deruti förvara skrifmaterialier, böcker, m. m. När våra tillgångar så medgifva, bör det behöljas med dunkelgrön vaxduk eller groft kläde af samma färg. På midten af detta bord skola våra hufvudböcker uppställas. Jag har valt tolftalet, emedan jag ej förmodar, att flere ledamöter på en gång äro närvarande. Dock kan motsatsen lätteligen inträffa. Skulle man kan hända inrätta bordet för aderton? 3. Så vida man ämnar allvarsamt tänka på ordens-dekorationer och ceremonier — och jag förmodar er alla, M. H., länge sedan hafva insett deras oumbärlighet — torde äfven några kraftigare mått böra vidtagas, att närma oss till våra idealers realiserande. Våra sammankomster skola blifva högtidliga; allt hvad som omger oss bör vara gudomliga symboler, som påminna oss vår sublima bestämmelse, bör vara poesi och inanda

oss en för det sanna och sköna evigt nyfödd och evigt växande förtjusning. Då vår kassa en gång uppmuntrar oss att börja verkställandet af vårt tempels prydnad, ämnar jag till förbundets öfvervägande inlemna ett förslag till dekorationer, ordensdrägter, ceremonier, på hvilket jag länge tänkt i samråd med mina vänner. 4. Äfven den allmänna önskan, som stadgarne bekräftat, att småningom till gemensamt bruk inköpa utvalda verk af de män, dem vi erkänne för våra mästare, fordrar vår skärpta omtanke. 5. Slutligen, så vida orden i första kapitlets trettonde paragraf * af våra stadgar skola blifva mer än blotta ord, måste äfven detta skäl medverka till försvar af efterföljande sessions-taxa: "Hvar och en närvarande ledamot erlägger vid hvarje sammankomst tre skillingar banko, men vid årsdagen sex dito, dock ordföranden beständigt dubbelt" **. — — Ingen af oss, hoppas jag, är i så olyckliga omständigheter, att en afgift af 4 sk. 6 rst rgs i månaden kunde förefalla honom tryckande. För öfrigt konformerar jag mig fullkomligt med herr Palmblads hopp om förmögnares frivilliga bidrag,

* Denna paragraf handlar om understöd af kassan eller genom sammanskott åt ledamöter, som råkat i behof.

** Palmblad hade föreslagit en sessions-afgift af *en* sk. banko, men *två* på årsdagen, och alltid dubbelt för ordföranden. Atterbom tredubblade summan.

hvartill han sjelf gjort en så vacker början, och gillar hans grundsats, att de närvarande ledamöter böra mest bidraga till uppfyllandet af sällskapets behof".

Det Atterbomska förslaget antogs enhälligt, och ett tillägg derom inflöt, som vi redan sett, i stadgarne, såsom beslut från den fjortonde sammankomsten. Vid denna understälde slutligen Atterbom och Hedborn förbundets ompröfvande, "om ej herr Cassel*, den de trodde ega en liflig ifver för litteraturen och en utmärkt känslighet att emottaga dennas intryck, hvaruppå de byggde stort hopp för framtiden, borde i brödrakretsen upptagas". Den föreslagne frambar på våren följande året sin undskyllan genom Atterbom: "Förbundet hade alltför mycket tryggat sig vid hans blotta nit och kärlek till konsten, men hans svagare krafter och framtida bestämmelse aflägsnade honom alltför mycket att kunna svara mot ett förtroende, som för honom egde så mycket smickrande".

Något inträdestal hölls icke denna termin. Hvarken af Haggren, som nu varit närvarande,

* Sannolikt Carl Gustaf Cassel, född 1783 i Skeninge, död 1866. På embetsmannabanan slutligen lagman i Vesterdalarne, var han i sina mångsidiga rigtningar icke främmande hvarken för den mystiska eller den poetiska. Hög frimurare, har han författat n:o 185 och 450 i vår Svenska psalmbok.

eller af den länge sedan invalde Strömmenberg, som nästa termin infann sig, blef ett sådant någonsin hållet.

Vårterminen 1809.

Då Atterbom som ordförande den 8 januari öppnade förbundets femtonde sammankomst, i närvaro af Stenhammar, Ingelgren, Ziedner och Elgström, förklarade han, att tidningen om en ungdomsväns död* fjettrat hans själs verksamhet och ledt hans tankar på dystra föremål. "Det har dock varit mig en tröst — tillade han —, då jag hört dånet af de nattliga demonernas vingar, att minnas den ed, jag svurit Aurora, och den entusiasm, hvaruti nitet för vår gemensamma bildnings befrämjande försatt mig, har varit mig en Lete, ur hvilken jag druckit lugn och värman af ett högre lif. — O när en slappande sorg visar oss de gräsliga larverna af materiens öfvermagt och en oblidkelig nödvändighet, skimren då för våra ögon med närmad glans, sanning och skönhet, gudomliga idéer, att vi må samla våra yttersta krafter, för att

* Namnet på denne var Fredrik Ekmarck, död i december 1808 som underläkare på ett örlogsfartyg. Yngst af trenne bröder, dog han inom samma år som de två äldre, öfverlefd af en åldrig far, kyrkoherde i det nära intill Atterboms födelseort belägna Ekeby.

tillkämpa oss den härliga trias, hvars förbidan endast ger detta lif ett värde: konst, frihet, odödlighet!"

Tre täflingsskrifter hade inlemnats: 1. *Filint vid Rosas graf.* Öfversättning från Tyskan. 2. *Saga med biljett till den fjerde af Chariterna.* 3. *Afrodites födelsedag.*

Första stycket var illa öfversatt af Bergqvist från ett bilagdt, Tyskt original af onämnd författare. Atterbom var ej rätt nöjd hvarken med originalet eller öfversättningen, hvilken dock aktades "ej ovärd att, efter en sorgfällig omarbetning, upptagas i den valda samlingen". Han fann likväl önskeligt, att namnet *Filint* då kunde utbytas mot ett mer högtidligt ljudande. Det påminde om de fadda herdenamnen Filemon, Fillis, Filetas m. fl. Så mycket mer belåten var han med att öfversättaren för det plurala ordet *Mädchen* funnit det Svenska *ungmör* och "ur en oförtjent glömska framdragit detta nordiskt sköna och uttrycksfulla ord". Att det sedan ej af Atterbom blef obegagnadt, erinrar oss redan hans bekanta jagtsång: *Ungmön i lunden på jagtnätet band.* Bergqvist, som vid föregående tillfällen visat sig föga lycklig som originalskald, erhöll till sist nu det rådet att vidare försöka sina krafter som öfversättare. På denna bana —

yttrade ordföranden — "tycktes han kunna hinna ett förtjent namn i den litteratur, vi med förenad ansträngning ämna skänka fäderneslandet".

Författaren till n:o 2 förblef onämnd genom att hans arbete förkastades, såsom blott utgörande "vanliga nyårsrim i en utnött myt". De hade påtagligen utgått från Ziedners erotiskt stämda lyra. Atterbom erinrade i sin granskning om hvad redan vid sista november-sessionen blifvit sagdt om tillfällighets-vers och tillade derefter: "Denna saga må i sitt slag vara qvick och artig nog och väcka det lifligaste nöje hos den surnumerära charit, till hvilken hon synes adresserad; men eger ett sådant barnjoller poetiskt värde? Skaldekonsten är en lek, det är sant, men icke någon jul-lek, utan en gudomlig lek, som skall ge oss medvetande af den renaste mensklighet, bringa lifvets stridande krafter i harmoni, och således eröfra oss friheten, som gör oss gudarne like. Den förädlar oss medelbarligen derigenom, att den sätter för fantasiens åskådning ett ideal af skönhet och fullkomlighet. Den lugna tjusning, vi erfara, bebådar oss, att vi redan inom oss ega himmel och evighet. Gudomen talar i vårt bröst genom konstens organ, och ju renare vi utbilda detta himmelska anlag, ju tydligare förnimma vi verldsandens språk i

silfverdallringen af hjertats strängar. Jag säger härmed ingenting, som icke hvarje ledamot känner, men denna upprepning torde icke vara öfverflödig, i hänsigt till ifrågavarande fenomen. Må författaren icke såras af sanningens osminkade tungomål; detta samfund skulle gå miste om sitt mål genom en vek skoning. Der vänner granska vänners försök, är den välmenta, men nitiska redligheten så mycket mer på sitt ställe. Jag uppmanar då författaren i det heliga förnuftets namn, så vida poesiens och Auroras ära för honom af mindre betydelse, att helga sin rosenålder åt värdigare ämnen. Hvad skörd blir vid aftonens annalkande öfrig för den, som nöjt sig med att plocka smutsade ax på ett sädesfält, hvilket en Kalmuckarmé afskurit och nedtrampat? Om kärleksjoller skall vara skönt, måste det vara naift, som Moschos', eller idealiskt, som Guarinis, eller täckt och rörande, som Demoustiers; men författaren förmår ej gifva sitt någon af dessa egenskaper. Må han beträda en brantare, men till odödligheten ledande väg; må han studera den Tyska och Engelska skaldekonstens hjeltar, och framför allt icke glömma den sentens, som en aktningsvärd ledamot nyligen nyttjat som valspråk: *Exemplaria græca nocturna versate manu, versate diurna!* *

* Ingelgren hade begagnat detta motto vid sin nyligen nämnda öfversättning från Moschos.

Den tredje täflingsskriften, *Afrodites födelsedag*, befans — säger protokollet — "fullkomligt värdig Auroras pris, och ledamöterne tilldömde det enhälligt åt den förtjente författaren, mera såsom ett betyg af aktning än såsom någon belöning. Den blygsamme författaren af *Kärlekens svärmeri*, herr Elgström, igenkändes genom sin fördubblade seger och ville förgäfves undandraga sig lagerns ära". Atterbom, såsom granskare, hade öfver detta, sedermera i Fosforos intagna, poem yttrat sig både varmt och vidlöftigt: "Kärleken var den vänliga kraft, som gjorde vilden mensklig och väckte i hans bröst gudomens aning. Han försonade himlen och jorden. Skönheten blef en frukt af denna eviga förmälning och talade till den råe barbarens sinnen mägtigt sitt gudaspråk från stjernor, källor och lundar. Olympen öppnades; man anade en mild verldsande i gudarnes hulda, skiftande gestalter; de nedstego bland menniskors barn att utdela glädje och njutning. Konstsinnet väcktes; konstnärer och hjeltar började de lysande banor, som skulle bereda dem rum i gudarnes salar; odödlighetens idé flög, lik en stjernbild, förut och betecknade deras väg med sitt skimrande lager-skepter; det mörka Hades förfärade ej mer dem, som genom kärlek, konst och kraft kunde till-leka sig Elysium eller till-

kämpa sig halfguds-rang. Den jord, som nu först firade sin gyldene ålder, blef ett omätligt tempel, der kärlekens religion förenar förädlade tillbedjare, och verldsanden, den eviga poesien, hvilade med välbehag sin blick på lyckliga älskande, och njöt hymnerna af deras melodiska sällhet. — Dessa betraktelser syntes recensenten lämpliga att börja granskningen af ett skaldestycke, som framställer dem symboliskt i en kedja af retande myter, uttänkta, skildrade och sammanbundna med all den lugna skönhet, som är objektiva poesien egen: det är *Afrodites födelsedag*, hvars stora tema kan innefattas i de tre orden: kärlek, skönhet, salighet. Läsaren genomvandrar med de behagligaste intryck detta galleri af målningar och lemnar det med den stilla hänryckning, det njutande lugn, som ett objektift konstverk alltid meddelar. I älskarns, i skaldens, den bildade flickans, hjertan skola säkert alla strängar, liksom af sefirer rörda, sammanklinga, och alla känslor sammansmälta i skönhetens. En så kallad kännare torde kallt beväpna sitt öga, framkalla skrynkor på pannan, och ropa: "Bravo! men bilderna äro liksom hopade på hvarandra, koloriten ofta omåttligt yppig, maneret hårdt, det hela foster af en öfverspänd fantasi. Denna natur är ej den verkliga". Då mitt kall i dag

icke tillåter mig att sälla mig till den glada beundrarskaran, utan befaller mig pröfva grundligheten af förståsigpåarens inkast, må det tillåtas mig att dröja vid det sista. Den korrekta skolans och de konventionella reglernas anhängare föra ständigt i munnen orden: naturlighet, verklighet, öfverspänning, de begge första såsom synonyma, det sista som antitesis, betecknande en yr fantasis förirringar. Det är för upplystare en verkligen löjlig anblick att se, huru de under beständiga sjelfmotsägelser äflas att bestämma, hvad som i detta fall är naturligt, hvad i ett annat är öfverspändt, och huru fegt de nedsänka konstens fordringar för att undfly öfverspänningens sjelfdanade skräckbild. Så i sitt grofva, empiriska element, i sin trånghjertighets evigt slutna cirkel, drifva de ett sinnlöst spel med orediga begrepp och obestämda termer. Naturen är för dem den döda verldsmassans kaos. Så länge de ej ana den såsom idé, utan sammanblanda den med verkligheten, skall en naturlighet efter vårt begrepp alltid förefalla dem onaturlig. Men nu kan den råa verkligheten, sådan den omgifver oss, aldrig blifva föremål för poetisk behandling; konsten är naturlig i samma mån som den är ideell. Ty naturen är sjelf blott en idé, hvars sinliga aftryck vi kalla verk-

lighet, det kaos af materiens skenbilder, som våra sinnen kunna uppfatta. Men lifvet, idéen, måste konsten upptäcka, göra för inbillningskraften åskådlig, och binda i en form, hvilken således nödvändigt måste blifva idealisk. Derigenom är den äkta konsten, som Schiller ganska träffande uttrycker sig, "sannare än all verklighet och reellare än all erfarenhet". Nu är poesien en indifférens af idealitet och sinlighet; i ett poetiskt konstverk måste då verkligheten, den råa, sinliga massan, vara ombildad till ett åskådligt ideal, i samma mån som det är öfverensstämmande med naturen. Så förintas det gamla, låga begreppet af naturlighet, hvilket, såsom sådant, varit ett förlamande opiat för så många dilettanter, som jagat efter skön konst, utan att om dess väsende ega klara begrepp. Resultatet af denna undersökning blir, att den natur, i hvilken *Afrodites* skald införer sina läsare, ej eger materiens verklighet, men idéens realitet, d. ä. den är naturlig i den betydelse, en rättförstådd konst allmäntgällande fordrar. Dock — ett manér har denne författare, som röjer sig i en invecklad periodbyggnad genom slösande med kopulativet *och*, i ett någon gång till yttersta licens drifvet synonymt bruk af presens och imperfektum, och i ett hopande af likheter. Ögat

mattas stundom af en öfverdrifven färgrikhet, man liksom jagas från bild till bild och tränges af deras myckenhet. Detta är dock kanske en egenhet hos det målande skaldeslaget, och der snarare förtjenst än fel". Efter att hafva anmärkt några brister, dem han kallar solfläckar, slutar Atterbom med dessa ord: "Recensenten anar med vällustig afund den platoniska själ, som skänkt oss i denna spegel ett aftryck af sin renhet. Ja, jag bedrager mig ej; det är *Sigwarths* erotiske skald. Detta skaldestycke, beundransvärdt i sina skönheter, älskvärdt i sina fel, tolkar oss, att det är en yngre syster till den himmelska gratie, som vår gudinna redan moderligt helsat med sin odödliggörande kyss. Hon har samma rätt till dess bevågenhet denna helleniska tärnan, den mildaste skaldens vänaste dotter, och sällskapets omröstning må utfalla huru som helst, recensentens hjerta delar priset mellan honom och henne".

Vid sextonde sammankomsten, den 12 februari, var för första gången Strömmenberg personligen närvarande och helsades välkommen såsom den, "af hvars elegiskt stämda snille förbundets gudinna länge lofvat sig rika offer" *. Först

* Anders Gabriel Strömmenberg, antagligen af Östgöta landskap. Ett kors vid hans namn i förbundets Album synes antyda, att han tidigt lemnat det jordiska.

till nästföljande sammanträde, den 5 mars, återkom Palmblad, som nu alltsedan början af juni 1808 lefvat skild från akademien. Vid denna session uppvisades de nu färdiga lyrorna och betraktades med allmänt misshag. Man stadnade i det beslut, att detta plumpa arbete i Stockholm borde förbättras, med blå emalj öfverdragas, och fina guldsträngar mot de förra utbytas. Sekreteraren ålades att sända ett exemplar af dem till sällskapets Chargé d'affaires herr von Hartmansdorff *, som borde om priset med skicklige män ackordera". Exemplaret, utarbetadt i bättre stil, borde sändas tillbaka; man ville skicka de öfriga efteråt, om detta första blefve till nöjes. Ziedner anmälte, att han gjort hvad han kunnat för att förmå guldsmeden i Nyköping att antingen, mot behållande af någon del af de emottagna penningarne, taga igen sina lyror eller ock, mot vidare tillskott, bearbeta dem smakfullare.

Vid februari-mötet belönades med den mindre utmärkelsen tvenne täflingsskrifter, båda af Atterbom: *Fredrik Ekmarck*, *Nänie*, och *Sångerna i Selma. Efter Ossian:* De intogos sedan i Fosforos.

---

* Jakob August von Hartmansdorff, den sedan ryktbare statsmannen. Född den 12 mars 1792, student 1806, var han nu E. O. kanslist i Krigs-expeditionen.

Der återfinnes ock det poem af Elgström, som vid sessionen i mars tillvann honom stora priset för tredje gången. Dess namn var *Fantasiens fröjd**, ett lyriskt-didaktiskt qvåde, der han sammandragit hela sin filosofiskt-poetiska verldsåsigt. Vid samma tillfälle erhöll Stenhammar accessit för en *Elegi till Sofi*, som befans "tecknad med känslans och ömhetens friska kolorit", hvaremot tvenne Ziednerska öfversättningar från Schiller, *Jeremiad* och *Ynglingen vid bäcken*, genom lottningens utfall, förkastades.

Åtta dagar efter detta sista sammanträde inträffade i Stockholm mars-revolutionen. Den slog Aurora-förbundet med häpnad och sorg. Med undantag af Elgström, som nu ett par månader uppehöll sig i Stockholm, och der tagit intryck af hufvudstadens politiska stämning, voro alla Aurora-bröderne starkt fästade vid tingens bestående ordning och vid en konung, som haft mod att öppet och hårdnackadt trotsa den verldsdemon, den de så djupt afskydde. Denna förbundets stämning gaf sig luft i det tal, hvarmed Ingelgren som ordförande, öppnade sammankomsten den 9 april: "De vigtiga upptråden, som förefallit inom fäderneslandet sedan vår sista sammankomst, hafva stämt hvarje ädelt del-

* *Fantasiens tröst* hette det i början.

tagande medborgare till en djupt elegisk sinnesförfattning. Denna innerst tärande, ovissa väntan af lif och död, lik den efter paroxysmen af en sjukdoms förfärliga våldskakning, försätter oss i ett helt och hållet passift tillstånd, hvarur vi endast genom en mägtig kraft kunna väckas. Så nu. Föremålet är vigtigt, och uppmärksamheten spänd desto högre. Och hvem är det väl, som, full af kärlek för det sköna och rätta, skulle kunna med kall blod, utan deltagande, åskåda händelser, som antingen skola befordra eller ock alldeles förstöra dessa föremål för hans kärlek och forskning? Nej, det bör ej finnas någon, och bland Aurora-förbundets medlemmar finnes visserligen ingen. Jag slutar till denna händelsernas inflytelse på förbundsbröderne af det ringa antal skrifter, som inkommit till denna session, ehuru ett billigt misstroende till *min* upplysande förmåga dertill må hända i synnerhet bidragit. Detta oaktadt har dock ej varit en fullkomlig stagnation. Ledd af sin känslas sorgliga stämning till kyrkogårdens tysta grafvar, har en af förbundets bröder, irrande bland dessa högtidliga ruiner, känt sig fattad af ljufvare aningar och ur grafvarnas djup hört en tröstande kor, bekräftande nybildningen ur den allmänna förstörelsen". Det var Atterboms romans *Kyrko-*

*gården**, hvilken Ingelgren sålunda ville anse "som en allegorisk tröst under närvarande olyckliga händelser". Någon sådan allegori kan dock der ej uppdagas. Också medgifver han, att poemet kan betraktas ur tvenne andra synpunkter, såsom anspelande antingen på de gamles Metempsykosis eller på de kristnes Uppståndelse. Han är böjd att antaga det senare. "Tonen i detta stycke — säger han — är öfver allt mystisk, och förråder de nyares böjelse för katolicismen. Jag vill väl icke påstå, att man måste vara katolik, för att kunna blifva skald; men onekligt är, att katolicismen är högst poetisk. Madonna, det sköna idealet af qvinlig fullkomlighet, inger verklig inspiration". Den mindre belöningen tillföll så väl *Kyrkogården*, som tvenne af Palmblad öfversatta *Oder af Matthisson*.

Palmblad inlemnade vid denna sammankomst en ny bill. "Sessions-rum — yttrade han — äro beslutna och skola för nästa termin anskaffas, men hvar och en beklagar, att bristande tillgångar ej tillåta förskaffandet af nödiga dekorationer. Men hvad, om ett medel nu funnes, som gåfve förbundet nästan lika glans och högtidlig-

* Den infördes sedermera i Fosforos och, med titeln ändrad till *Kyrkogårdsröster* samt innehållet något omarbetadt, i författarens *Samlade Dikter*, V. 233.

het som dessa? Detta medel är, om jag ej bedrar mig, en ordens-sång. Jag tror mig kunna spara angifvandet af skälen härtill; de äro så påfallande, att de måste lysa en hvar i ögonen, för hvilken sällskapets förhöjda anseende eger något värde, och som kan fatta dess oupphörliga fortsträfvande till fastare samband och enhet. — Denna hymnos borde sjungas vid högtidsdagarne, vid nya samfundsbröders emottagande, och andra utomordentliga tillfällen". Palmblad föreslog nu, att en sådan sång borde utsättas som prisämne till juni-sammankomsten, så att den på årsdagen i oktober kunde afsjungas första gången, sedan musik dertill blifvit satt af någon inom eller utom sällskapet. Förslaget möttes af allmänt bifall; men någon förbundssång hördes aldrig sedermera af. Att likväl Atterbom haft en sådan i tankarne, skönjes af hans brefvexling.

En länge uppskjuten fråga fick nu ändtligen sin lösning. Man hade senast i januari förehaft "den kinkiga saken om den undanvikne Gustaf Acharius", särskildt med afseende på, att man fruktade hans återkomst till akademien, och man hade då, genom Ingelgrens bemedling, stadnat vid det beslutet att, vid hans ankomst, hålla honom, som ej kunde veta förbundets nya benämning, i den tron, att sällskapet *Musis Amici*

icke mera fans. Under tiden ville man pröfva de skäl, han till sitt rättfärdigande möjligen kunde anföra, och på detta sätt försöka att återfå de hos honom innestående kassamedlen. Men nu i april föll slutdomen. Protokollet innehåller: "Redan länge hade denne Acharius gjort sig oförtjent af allt vidare afseende, icke endast genom kassans försnillande *, utan ock genom en envis tystnad; och då han nu befunnits utsprida sällskapets hemligheter i landsorterna, samt äfven haft åtskilliga förklenliga och vanhedrande utlåtelser derom, så kunde man ej längre uppskjuta en dom, som rättvisan redan fält. Denne i dessa handlingar förmodligen sista gången nämnde man blef således ur Aurora-förbundet för eviga tider utstött och hans litterära existens fullkomligen annihilerad" **.

---

* Beloppet kunde ej vara stort, då den termins-afgift af en rdr rmt, som höstterminen 1807 erlades af fem ledamöter, synes hafva utgjort hela den kassa, som förvaltaren haft om hand, och hvars "öfverlefvor han medtagit".

** I det föregående är redan nämndt, att hans prisskrift *Qvinliga ömheten* uteslöts ur arkivet och icke ens omnämnes i protokollerna. Af lösa koncept-blad, som tillhöra dessa akter, erfar man, att detta, på elegisk vers skrifna, poem förekom som täflingsskrift den 18 november 1807 och då icke utan uppmuntran och bifall bedömdes af Hedborn, såsom ordförande. Han ansåg författaren röja mycken kallelse för det milda, intagande, och yttrade bland annat, att i detta poem "hvarje ord är en våg, der det lifliga snillet och det goda hjertat stå i en ständig jemnvigt".

En vecka senare skref Palmblad till Elgström i Stockholm: "Vi hafva således sessions-rum. De ligga nära boktryckeriet, i en ful trakt, med en ful *intrada*, äro sjelfva hyggliga och småtäcka, men ganska låga. De kunna blott tills vidare passera. — I öfrigt fortfar samma köld, betänksamhet och liknöjdhet som vanligt hos vissa af våra trögkänsliga medlemmar. — Auroraförbundet har nu en ny *Kyrkogård*. Auktorn anhåller, att du ej måtte anse det som någon préjudice. Begge, ehuru i olika manér dekorerade, äro och skola blifva de käraste vallfarts-platser under våra melankoliska stunder. Jag hade så när förgätit att underrätta dig om författarens namn: också lär det icke behöfvas. — Vi begge* hafva denna termin föresatt oss att blifva mägta lärde. Hittills ha vi utom Syriskan läst Tasso och Ossian, men nu ha vi funnit den alltför simpel, bortkastat den och tillgripit Shakspeare. — Ingelgren framkommer denna termin på disputations-katedern. Min ordning är nästa termin. Atterbom har starkt polemiserat mot din kättartro i politiken. Hvad oss angår, låtom oss med sådana saker upphöra, som vi öfverenskommit, till nästkommande mars. Säll den, hvars tro då icke kommer på fall; sällare ändock fäderneslandet, om du får rätt".

Elgström yttrade sig öfver detta ämne i ett bref till Atterbom: "För att trösta edra svärmiska tänkesätt, vill jag säga er, att majestätet har många anhängare, och att man med bestickning förvärfvar flere. Waller**

---

* Palmblad och Atterbom.

** Erik Waller, då nyss utnämnd till biskop i Vesterås.

har utgifvit ett herdabref, hvari han uppmanar sitt klerkeri till trohet mot Herrans smorda; men han får väl dyrt nog plikta för det otidiga nitet. Jag kan väl ej neka, att ju konungens karakter förtjenar att vördas; men fins det något folk, som hunnit till den sjelfutveckling, att det kan uppoffra sig för det helas väl, och hellre dö än besegras och förderfvas? Ni tror, att Vasa är upphöjd öfver sitt tidehvarf. Han är den ende, som vågat upphöja sin röst mot förtrycket; men vår stat är ej Platons, den högste styrande förvaltar ej religionens hemligheter och försmälter dem med vishetens och naturens. Jag är viss, att den uppsväljande magt, som ordnar Europas öden, tjenar det helas ändamål, och att ur askan af dess störtade nationer skall framträda en mer ren, en mer förädlad menskklighet. Sjelfve skola vi till äfventyrs upplefva denna nya födelse och värdera det förutseende snille, som från ett försvagadt slägtes allmänna likbegängelse bergar några medborgare för ett lyckligare universum. Menniskan blir endast stor såsom fri, och välsignelse öfver deras mull, som utspridt glädjens Aurora öfver den bygd, der Sturarne gjort slafveriet förbannadt!

Elgström hade före sin afresa från Upsala aflagt filosofie kandidat-examen och skref härom till sin välgörarinna i Vexiö: "I början af juni återfar jag till Upsala för att disputera och, som jag förmodar, bekrönas med en lager. Jag har med heder och bifall genomgått min examen, och smickrar mig att vara fördelaktigt känd af både

mina lärare och kamrater". Han hade i det förenämnda brefvet till Atterbom beklagat sig öfver, att han nu lefde i en hvirfvel af nöjen och förströelser och att den idealiska verlden låg bakom honom i ett mörknande fjerran. Dock fann han i Stockholm så pass mycken sinnesro, att han från Grekiskan kunde öfversätta Sapfos' oder. Detta sitt arbete underställde han Palmblads pröfning. Ur det bref, som han erhöll till svar, följa här några utdrag:

Upsala den 22 april 1809. — Det smickerfulla förtroende, du visat mig med genomseendet af dina Sapfiska sånger, skall jag, så vidt mina krafter räcka, söka uppfylla. Du tillåter förmodligen, att jag sirar vår sammankomst dermed?* Enär jag hinner till, skall jag öfversända dig en afskrift af recensionen, när hon blir färdig, äfven före sessionen, så vida du önskar det och vill i Stockholm göra förbättringarna. Jag intrigerar nu att få dig vald till nästa sessions ordförande**. Det af egennyttiga afsigter. Nödvändigt ville jag denna termin inlemna min *Demon och Psyke*, emedan jag, emellan oss sagdt, i sommar ämnar skrifva någon idyll eller annat stycke, som skall öfverskugga detta försök, och nu ville jag, att läsarne af våra handlingar skola rigtigt fatta den systematiska utvecklingen af mina bemödanden i skaldskap. Ibland oss äro icke mer än tvenne, du och Atterbom, åt hvilkas upptuktelse jag

* Palmblad var utsedd till ordförande för sammanträdet i maj.
** Här menas juni-sessionen.

ville anförtro mitt lilla foster: hvilka med pröfvande blick genomträngde dess kynne och lika strängt agade dess vanarter. Just denna stränghet kunde man tro, att jag ville undandraga mig, om jag lemnade in min *Demon* under Atterbom, af hvars vänskapliga indulgens jag således, i anseende till vår förbindelse, i hvilken man nu börjar neka all dualism, kunde synas tilltruga mig mildare omdömen. Jag hoppas alltså ensamt på dig och på din rättvisa stränghet och i synnerhet din rikedom af idéer. Måtte dock mig ej det vederfaras, som Bergqvist, att recensentens rättelser blefve det enda, som dugde, och så underfullt öfverströlade allt det öfriga *. Hoppet om en egennyttig belöning skall således stärka mig vid recensionen af dina oder. Apropos af Bergqvist. Mannen har nyss genom bref till Atterbom öfvertygat om sin betviflade existens; item uppsändt sin biografi m. m. Han graduerar 1811. Stenhammar är nu sysselsatt med sina ordens-riddare **. Han sitter nu med en vrång uppsyn och lägger sista handen derpå. — Vi få då åter tryckfrihet! Ja, må hända skall den sol, som nu nedgår i Germanien, och i hvars dröjande strålar ännu så mången helig lund glänser i förhärligad glans, helsa Bältens kämpande stränder. Men denna sol skall hon äfven lysa lycksaligare slägter, återförda till fädernes storhet, till renare mensklighet? Jag afundas din tro. Ditt fulla hjerta hänför dig, och din själ, trött att längre hylla inom sig idealet, vill nu med magtspråk gjuta det i yttre,

* Läsaren erinrar sig Elgströms granskning af Bergqvists täflings-skrifter vid sammanträdet i november 1808.

** Stenhammar utgaf denna termin, under Kolmodins presidium, en exercitii-disputation om Tempel-riddarne.

motspänstiga former. Nej, storhet, höghet, mensklighet äro ej mer för denna tid, för detta slägte. Vill du, att heden, som så länge bar ljung och ormbunkar, nu, af en häftig vårskur beströmmad, i hast skall uppskjuta cedrar och härliga palmer; vill du, att den öfvermossiga eken, hvilken Zevs' eldsvigge brännmärkt med sin vrede, nu skall återblomma i föryngrad kraft? Nej, bort med den ruttnade stammen: må han upplöst skänka ny bördighet åt den växande telningen, att vandraren i kommande tider må beprisa hans svällande växt, och att den sist må bjuda friskare löf till skönare borgarkronor! — — När kommer du då åter? Sedan jag lärde känna hela vidden af dina förtjenster, och vande mig vid ditt förtroligare umgänges behag, erfar jag med så mycken mer saknad din förlust".

Ett stående ämne i dessa bref var omarbetandet af de olyckliga lyrorna. Svårigheter mötte för de gamlas emaljerande och guldbesträngning, då de icke voro af silfver, och för nyas anskaffande låg ett hinder i kassans lägervall, helst då man nu hade att erlägga en hyra af 5 rdr för begagnande till terminens slut af de, genom Strömmenbergs försorg, anskaffade rummen, till hvilka dessutom en soffa blifvit hyrd och åtskilliga förnödenheter inköpta. Ingelgren, nu räntmästare efter Atterbom, var den, som ifrigast yrkade på, att lyrorna skulle genom prydlighet motsvara sin bestämmelse: de andre ledamöterne började taga saken mera likgiltigt.

Sedan Elgström, vecka efter vecka, fått de mest stridiga uppdrag i detta ämne, stadnade man omsider i det beslut, att blott tvenne emaljerade silfverlyror skulle i Stockholm beställas, den ena för att tillsändas den frånvarande prisvinnaren Hedborn, den andra för att tjena till modell för framtiden. De i Upsala varande medlemmar, som vunnit pris, ville under tiden nöja sig med att vid sammankomsterna bära lyror af *or de Manheim*, intill dess kassans tillgångar medgåfve dessas utbyte mot bättre. Atterbom skref, rörande denna fråga, till Elgström den 2 maj: "Ingelgrens nit för saken flammar med outsläckliga lågor. Vi kunna icke besegra den svada, som flödar lik en bergström från hans läppar". Han tillägger derefter:

"Ingelgren har inlemnat en öfversättning af tjuguandra sången i Ilias, och jag en dito af Kosegartens *Cidli och Meli*, med bifogadt förslag till diminutivers införande i modersmålet, med flera djupsinniga frågor. Item den erotiske Ziedner ett par Franska visor, eller hvad det är för slag. Den sistnämnde har förrättat sin veckoskrifning i arkivet * så vårdslöst, att han vore värd prygel. När skola vi utrota ur vårt samfund tidens fördömda

* Sedan Atterbom den 5 mars, "dels i anseende till allt mer växande arbeten och sysselsättningar, dels till sina småningom aftagande ögon", afsagt sig den renskrifning af arkivet, som han dittills på så utmärkt sätt skött ensam, beslöto le damöterne en fördelning af detta arbete sins emellan.

egoistiska beqvämlighets-anda och köld för det allmänna bästa? — Vi lära nu få en sorts tryckfrihet. Vi lära således åtminstone få se Leopold i nästa delen af sina skrifter afhandla fanatismen högst rörande i oder och tal, utan noter*, samt ock — hvilken höjd af upplysning, glädjande för hvarje rättsint Svensk medborgare! — hofpredikanter, som ej spotta annat än sockervatten, utgifva postillor, der ej en enda gång Gud eller Jesus nämnes, utan kanske någon gång *vårt väsendes upphof* m. m. — De hurtige Österrikarne ha ändtligen brutit sina bojor. Få se hur leken lyktas: jag förtviflar om allt".

Om förbundets sammankomst, under Palmblads ordförandeskap, den 7 maj, fortsatt genom ett urtima möte en vecka senare, hafva dessa bref-utdrag på förhand lemnat åtskilliga underrättelser. Man samlades nu för första gången i Auroras eget tempel, ett par låga och tarfliga studentrum, belägna i den utkant af staden, som då kallades Stadsdiket. Ordföranden yttrade i sitt helsningstal: "Då i dag en af våra varmaste önskningar nått sin fullbordan, då i dag det blef förunnadt att mötas under eget tak, var det icke *jag*, som bort söka uttryck för våra känslor.

---

* Man hade anmärkt mot Leopold, att han, under den föregående ljusskygga regeringen, emellanåt genom mildrande och förklarande noter sökt afleda censurens åska från djerfvare uttryck i sin text.

Men just denna allmänna fägnad frikallar mig härifrån, och den fröjd, som lyser ur allas ansigten, behöfver ingen tolk, gör talarens möda matt eller öfverflödig. Varen således helsade, medbröder af Aurora, i denna nya bostad! — Måtte den genius, som hittills ledsagat oss, irrande mellan främmande boningar, äfven nu bland egna härdar gjuta sin lifvande ande öfver vår krets!" * — Ingelgrens öfversättning af Iliadens tjuguandra sång kröntes med stora priset. Det mindre erhölls af Elgström för tolkningen af *Sapfos oder*, som ansågs lyckad, ehuru något fri och till versbyggnaden mindre vårdad, och af Atterbom för hans öfversättning af Kosegartens *Cidli och Meli*. Återgifningen af denna idyll förklarades i skönhet icke gifva vika för urskriften, men i hexametrarnas klang vida öfverträffa den. Arbetet ådrog sig särskild uppmärksamhet genom upptagandet

* Man eger från denna tid ett fullständigt inventarium öfver förbundets tillhörigheter, så i böcker, handlingar och handskrifter som öfriga effekter. Förteckningen på de sistnämnda upptager: 1. Tolf prislyror af or de Manheim, med silfverströngar. 2. Aurora-förbundets stora signet af silfver, med fodral. 3. En svart urna med trefärgade kulor. 4. En papperssax af stål. 5. En lineal af betsadt trä. 6. Ett större kontors-bläckhorn af glas, med propp. 7. En fyrbladig pennknif med rödt skaft. 8. En fin lackstång. 9. Sex lerpipor. 10. Sex ark Holländskt skrifpapper. 11. En blyerts, med gummi elasticum.

af ord ur det Karolingiska skaldespråket och försöket att införa diminutiver i Svenskan. I förra afseendet hade Atterbom, som redan nu gjort vackra samlingar ur fornspråket, här begagnat flera föråldrade ord, lånade dels från Stjernhjelm, såsom *ringvis*, *täcklig*, *flistra* (det Tyska *flüstern*), *fröjdig*, *fridast*, *bivist* i betydelsen af sällskap, *lystig*, dels från Eurelius (Dahlstjerna), såsom verberna *åhuga*, *omvippas* m. fl. Det Tyska *girren* hade han öfversatt med *fnittra*. I fråga om diminutiver, hade han experimenterat med ett sådant i den senare af följande tvenne verser:

Dessa bladen flistra om mig som lyllande tungor,
Dessa fogeli flöta mig till som kännande själar.

Han yttrade sig härom i not: "Länge hade författaren spekulerat hit och dit öfver möjligheten af Svenska diminutiver och fann, efter moget öfvervägande, att de ej kunde erhållas på ett med välklangens fordringar mer öfverensstämmande sätt än genom suffixerna *la* eller *li*, som skulle vidhäftas de substantiver, man ville försätta i miniatur. Af dessa valde hans öra, i likhet med Schweizarne, det senare. — Emellertid är hela detta förslag en chimèr, så framt det icke gör proselyter, d. v. s. så framt ej flere männer med mod och kraft sammansätta sig om att genomdrifva det; ty eljest kan det aldrig vinna

helgd såsom en integrerande del af språkmassan". Palmblad i sin granskning påvisade, att denna nyhet icke saknade all grund i verkligheten, då i dagligt tal ofta ordet *lille*, genom hvars suffix man nu måste hjelpa sig fram, t. ex. *far lille*, ofta smälter tillsamman med substantivet och höres blott som *lill* eller *li*. — Hvad den fjerde täflingsskriften angick, utgjordes den af öfversättningar från en Engelsk och en Fransk visa och förklarades lika medelmåttig som dess originaler. Det var Ziedner, som nu åter fick baklexa. Palmblad skref den 8 maj till Elgström, att dessa två öfversatta stycken voro, det ena, en Fransk kärleksvisa och, det andra, en Engelsk landtvärnists trånande hjertutgjutelse. "Du gissar strax på vår erotiske medbroder. Äfven jag har, i likhet med hans november- och januari-recensenter, sökt gifva mannen en liten lexa, men hvad aktar missdådarens förhärdade hud några vanmägtiga rapp, när — såsom han sjelf med älskvärd naivitet yttrar sig — han redan förut blifvit spöad inpå bara kroppen?"

Stenhammar hade till förbundets bibliotek öfverlemnat sin exercitii-disputation: *Exstincti Templarii*. "En hvar fägnade sig, att, då nu Aurora skördade det första tryckta verk af dess förbundne, hon kunde se deruti en del af sina

förhoppningar och åsyften realiserad, och ännu mera för framtiden ana mognadens frukter". Icke mindre blef glädjen, då kort derefter äfven Ingelgren öfverlemnade sin i disputations-form utgifna öfversättning af Tyrtæi sånger *. Man betygade honom sitt hopp "att framdeles genom samma hand se fäderneslandets litteratur riktad med ännu flera öfversättningar i samma stil af den klassiska fornåldern".

Till terminens slut-sammankomst den 4 juni hade Elgström från hufvudstaden återkommit och var, såsom Palmblad hade förespått, vald till ordförande. I sådan egenskap fick han nu öfver dennes *Demon och Psyke* uttala sin dom. Denna utföll så, att poemet, som befans "vara utmärkt af en originel idé, utförd i en yppig kolorit och med en, nästan öfver allt, sann känsla", icke blott enhälligt förklarades värdigt den mindre belöningen, men äfven ifrågasattes att erhålla en högre. Lottningen derom undanbad sig likväl författaren, då han ansåg "sitt alltför ofulländade verk icke svarande mot en dylik heder". Atterbom, som gerna ville få sin kusin, den till akademien nyss anlände Per Adolf Sondén **, upptagen

* Se sidan 255.

** Född den 12 maj 1792, student vårterminen 1809. Promotions-kamrat med Atterbom och Palmblad 1815,

i Aurora-förbundet, inlemnade nu ett af denne sjuttonårige skald författadt stycke: *Endymion och Diana* såsom prof, huru vida han kunde befinnas värdig dertill. Förbundet ansåg det fullgodt, och den unge adeptens reception utsattes till början af nästa termin. Man hoppades att då mötas i samma lokal, der man redan två gånger sammanträdt; men detta hopp gick ej i fullbordan. Få dagar efter detta sista vårmöte utbröt en vådeld, som lade en tredjedel af Upsala stad i aska. Sällskapets förhyrda rum skonades visserligen af elden, men måste på hösten afstås åt husville studenter, sedan hyrorna stegrats och bristen på bostäder blifvit känbar. På något nytt Aurora-tempel var ej att tänka. Alla planer på receptions-ceremonier, dekorationer, ordensdrägter, och på det ovala bordet med dunkelgrön vaxduk, hade uppgått i rök.

Ur de bref, som under sommaren vexlades mellan några af förbunds-bröderne, följa här några utdrag.

Atterbom till Palmblad. Åsbo den 13 juni 1809.
— Det var ju fatalt, att en del af Upsala skulle afbrännas?

---

gjorde han sedan sitt namn högt aktadt som skollärare och prest samt, framför allt, som sorgfällig behandlare af Svensk litteraturhistoria. I sin ungdom lemnade han bidrag till Fosforos och till flera årgångar af Atterboms poetiska kalender.

Första underrättelsen härom förskaffade mig ett par högst helvetiska dagar. Stenhamrarne, som bodde i en trakt, som brunnit, lära visserligen förlorat mycket. Här om dagen gjorde jag en högst poetisk resa. I sällskap med Sondénerne och deras syster, en femtonårig brunett med svarta brinnande ögon, en kusin Kernell, fjortonårig, mera blond och sentimental, och mina systrar, promenerade jag till min födelseort, som ligger en half mil härifrån i skogbygden. Vi praktiserade poesi, ty vi lågo vid bäckar, i skuggan af hvitstammiga björkar, plockade blomster, fångade fjärilar, drucko källans kristall m. m. Och när vi anlände till mitt första hem — en trakt värdig Petrarca — jag var åter barn, jag var lycklig! Gården, beskuggad af lönnar och oxlar, ligger i en björkäng, högländt; nedanför kullen ormar sig en liten å, med qvarn och vattenfall, och delar sig nedanom vattenfallet kring små holmar. På andra sidan sädesfält, och blå sky kring horisonten. Ett stycke från gården är en vacker källa med ypperligt vatten, kringväxt på föga afstånd af hasselnötbuskar. Här nedslogo vi vårt läger. — Är inte erkehertig Carl rask? Djefvulen till karl att försvara sin post! Gud hjelp honom! Om Schill var det synd. Skrif snart och måla din lefnad.

P. S. O att man kunde Persiska! Hartmann har kastat en fackla i mitt oroliga kunskapsbegär, då han säger, att Persiskan är kronan af Orientens språk. En saga i Österlanden säger, att Persiskan var det språk, i hvilket Adam och Eva förklarade hvarandra sin kärlek. O huru naift vackert! Kan ett skönare beröm sägas om ett språk, i afseende på dess anda och välklang? Då Aurora en gång skall inrättas *in's Grosse*, så bör en afdelning af filologiska departementet vara orientalisk.

Elgström till Palmblad. Stockholm den 27 juli 1809. Du kringirrar förmodligen idylliska nejder och i naturens sköt njuter värdet af lifvet; jag åter är sluten inom stadslefvernets trånga krets, och kan blott då och då hemta ett mildare, ett mer eteriskt andedrag. Jag hade trott, att du och Atterbom skulle tröstat mig med några friska teckningar ur en idealisk vérld, som för mig är försvunnen; men jag vet, att ni uppgjort er samma förhoppning från mig, och nu kan jag ej annat än bedraga er. Mina göromål äro så många, att jag knappt nog kan egna några stunder åt mina frånvarande vänner. — Den fördömda riksdagen slutar ej förr än inemot oktober, och jag anser den ganska besvärlig; ty hvad är det för en glädje att rätta tank- och tryckfel i magra protokoller, och sedan utdela dem till den respektive allmänheten, som snart nog blir lika så politisk som Britanniens. — Wallmark och Kullberg utge en litteraturtidning, hvaraf tre numror i veckan utkomma. Jag anser den ej synnerligt lofvande; ty planen är för mycket vidsträckt och karlarne sjelfve för mycket fredlige. Jag tror, att man måste skrämma tillbaka den anspråkstjocka medelmåttan, och ej blott uppge dess förseelser. Genomträngd af denna regel, har jag på halftannat ark hundsat en viss herr Johansson, som ville inbilla publiken, att han filosoferade. Jag känner, liksom Atterbom, att det är verkligen rätt ljuft att se så der få utgjuta sin litterära förtrytelse. Den medföljer för att ursäkta det korta i skrifvelsen. Du måste meddela vår gemensamme Atterbom den aga, som jag lemnat. Silverstolpe ämnar att, om ske kan, i form af dagblad fortsätta sin journal*, och

* *Journal för litteratur*, utgifven af G. A. Silverstolpe. 1797—1799.

i den måste vi nedlägga våra åsigter och utså några frön för evigheten. Jag vill inbilla mig, att den då skall upphöja sig till en större allmännyttighet. Hör nu på något, som angår mig enskildt. Jag har beslutit att uppoffra åt förgängelsen mina presterliga kunskaper, åtminstone de orientaliska, och att i upplysnings-expeditionen af konungens kansli förvänta bättre tider, tills jag dör; ty nu blir jag endast en liten sekreter, som magrar i statens tjenst och, när han får en titel, ej har något att lösa fullmagten. Jag har likväl valt denna verkningskrets för att till äfventyrs en gång kunna få någon inflytelse på mitt fäderneslands upplysning, och, om jag möjligtvis kunnat förbereda någon vinst åt eftertiden, se då har jag ej lefvat förgäfves, och gerna må mitt namn förgätas. Du finner, att jag antar det såsom gifvet, att jag skulle kunna inverka på mina förmän, och jag vågar tro, att de väl slutligen skola besegras af sanningens öfverbevisning. Säg mig härom hvad du tänker. Häraf tyckes följa, att jag ej snart återländer till Upsala, åtminstone ej nästa termin. När det sker, blir det endast för att bli juris kandidat, och här slutas min lärda vandring. Likväl måste väl ändå lemnas mig en liten tid, som jag kan helga åt mina förra yrken, och jag skall väl ej alldeles bli för er förlorad; men Gudnås, min sång blir ganska omelodisk och fördömd kanske till en långvarig tystnad. Genomgå gamla akter, skrif och kopiera något legalt din halfva dag, och du blir troligtvis så uttröttad, att du ej tänker mycket den återstående! Tillägg nu, att jag måste pedagogisera eller bli en litterär manufakturist, såsom Kullberg, för att kunna lefva. Fördömdt, att ingen Harpagon kan testa-

mentera mig ett rikt arf: jag skulle, i trots af publikens vittnesbörd, göra honom till en hederlig karl, och författa en panegyrik, som skulle föreviga honom — några månader. —

Palmblad till Elgström. Söderköping och Mörjö den 5 augusti 1809. Oändlig tack, dyre vän, för din interessanta skrifvelse, samt din vindikation af filosofiens heder. Den var full af *Wits*, och har gjort mig mycket nöje. Din förra skrift kringvandrar mellertid orten, och mången förståndig man, som i sin ungdom ville vara en bel-esprit, rankar på hufvudet betänksamt och yttrar: "En bra bok verkeligen, men det är just som man läste en Arabisk eller Persisk poesi". Så mycket bättre, tänker jag, och säger det äfven någon gång. Såsom något slags ersättning för den förra sänder jag dig närliggande idéer*, med hopp att interessera dig, åtminstone för författarens skull. Gif mig ditt omdöme häröfver med all upprigtighet, ehuru jag bör frukta, att du lärer i grund annihilera min lilla estetik-filosofi, likasom förut herr Göran Johanssons ekonomiska filosofi. — Jag längtar högeligen att se herrar Wallmarks och Kullbergs litteraturtidning och ännu mer Silverstolpes fortsättning. Men att fullkomligt förena sig med honom anser jag betänkligt: jag tror mannen sjelf vara allt för förståndig för att vara förnuftig. Hans åsigt kan väl röra vår i vissa punkter, men ej öfverensstämma med det hela. Känner du ock ej den förlåtliga fåfängan att vara anförare för sin egen tropp, då i stället, om vi förena oss under Silverstolpes fanor, vi måste räknas som dennes arrière-garde, och, om vi våga

* *Idéer öfver konsten.* En af Palmblad vid nästa sammankomst inlemnad täflingsskrift.

något större, kanske under hela vårt lif anses som tvetydige partigängare. Väntom då med en allmän skakning till ej aflägsna tider, men fortfar du emellertid att ropa i öknen och utså eldsgnistor, som en gång i klarare brand skola upplåga. — Jag är sysselsatt med min romans: *helga Ragnild*, som nu är ungefär fullbordad. Med planen är jag ganska nöjd, men utförandet är mera svårt än jag föreställt mig. Han blir i assonanser på *ä*. Denna, jemte en idyll af *Luise**, blir också hela frukten af mina vigilier för vitterheten denna sommar. Ryktet förkunnar Österrikiska monarkiens fall samt upplösningen af den Danska. Icke länge sedan upphörde påfvedömet, och innan årets slut lär icke Ryssland vara räknadt bland stater. Således hafva inom några få månader fyra välden försvunnit. Dock stater sjunka, nya troner höja sig åter, men vi skåda det stilla och kallt; det förvånar oss ej en gång mer. Öfver allt se vi folkslag villigt sträcka händerna åt bojan och kyssa gisslarens händer och prisa den höge envåldsherren, som icke fann dem ovärdiga träldom, — och honom blott, vårt tidehvarfs kakodemon, vandra sin stilla gång, lugn och förbarmningslös som ödet. — I höst ämnar jag bli lärd, d. v. s. tänka allvarsamt på graden. Jag ryser hemligt för de mörka åren, som du genomvandrat. Herren styrke mig i dessa svåra vexationer!

Atterbom till Palmblad. Åsbo den 10 augusti 1809. Bror! Vi behöfva ej mer söka konstens mästerstycken för att söderslitas af fingeradt lidande, då vi se för våra ögon dagligen det grymmaste skådespel af ädla menniskors undergång. Erkehertig Carls Hektors-kamp synes

* D. v. s. jemte öfversättning af en idyll ur Voss' *Luise*.

nalkas sitt slut, och ljuset är beröfvadt den största och den sista af sina förhoppningar. Föreställ dig denne rene och dygdige hjelte, som i spetsen för oöfvade rekryter (ty var Österrikiska arméen till större delen annat?) gjort underverk, slagen, sårad, genom det djefvulska Ryssland, som blott lurat på hans nederlag för att deltaga i rofvet, bedragen i ett hopp, som troligen i flera år hemligen gjort hans vällust, i Mähriska skogarne gömd, vid sidan af sin trogne Sarpedon, den ädle Lichtenstein, omgifven af sina sårade och döende generaler. — Ha! vänta evigt, evigt ej annat, dårade vän, än att marteras af det skrytande brottets triumfer! Jag skrattade vid tidningen om Beelzebubs sista seger; men detta skratt var med hån rigtadt mot min barnsliga förtröstan på ett slags försyn, eller någon dylik af de plågade menniskornas skuggbilder, hvarmed de föregycklat sig, att de äro nog vigtiga för att af någon mägtig ande vårdas med faderligt öga. Men hvad är det mer? En gång skall ock denna maschinen, som vi kalla vår kropp, och som blott till min plåga lifvas af ett tänkande väsende, sjunka ruttnande i stoftet, och då sofva vi på våra fäders dunkla läger och veta ej af något elände mer. Månne det ej vore bättre öfverlagdt att mista förnuftet, som våra samtida, och döfva vår qväljande tanke med vällustrus ur alla sinnenas källor? Men ack! vi kunna det ej. Ödet har en gång fördömt oss att vandra bland verldens barn såsom Kassandror: mängden dumt begapar oss, när våra profetiska verop bortdö i stojet; de, som tro sig vara folk af esprit, begrina oss, och de, som älska lugnet af en drömmande tanklöshet, undfly oss som pestbesmittade! Jag har ämnat att snart angripa mitt

högtidstal, men jag är vid så elakt lynne, att jag ej vet huru det går. Det skulle på sitt sätt afhandla högsta målet för skön konst. När jag en gång spekulerat mig in i mitt ämne, torde kunna hända, att jag poetiserade hufvud-idéerna och organiserade en ordens-sång. Men denna kan af mig aldrig bli annat än ett sjukt foster. Man skall kanske säga om författaren såsom om Hektor, då han kämpade mot Ajas: *er strengt unermessliche Kraft an*, men också, såsom om honom, att han icke segrade, utan — föll på knäna. — I Ihres dialekt-lexikon fins ett verbum *yrga*, som svarar mot Voss' så ofta brukade *würgen*.

P. S. Hartmann är ju, i Jesu namn, icke hofrättsauskultant, utan professor och författare till *Geschichte der Poesie*.

Atterbom till Palmblad. Åsbo den 27 augusti 1809. Redlige vän och den hel. Ragnilds trofaste hofmästare!* — Jag har nu på en sommar sändt dig två långa poemer. Gack du och gör sammaledes! Jag har i dag renskrifvit min canzon. Så i Guds namn, nitiske Aurorist, har jag upplöst det stora problem, huru vida en canzon kan vara möjlig i Svensk skrud! Som du ser, låter åtminstone versmåttet med temlig harmoni genomlöpa sig; om innehållet svarar deremot, må du och andre upplyste män afgöra. Du kan åtminstone såsom en *sinnliche Wahrnehmung* antaga, att du ser en mängd bokstäfver i längre och kortare rader, uppmålade på elegant papper, inhäftadt med brandgul tråd, och öfverskrifvet helt modest: *Guldåldren*. Stenhammar och Hedborn hafva gjort mig

* Palmblad hade underrättat Atterbom om sin nya romans: *Sankt Ragnild*.

det nöjet att helsa på mig i min landtliga vrå och vara hos mig några dagar. De prisade högeligen mitt *Erotikon* *, och min författarekärlek (som du väl kan tro) gladdes deraf. Hedborn lofvade att fullända sin *Barndom* och sitt tal innan min uppresa. Få se huru han håller ord. Jag tviflar starkt. I Italienskan seglar jag med spända segel till målet. Jag har slutat Tasso, i hvars oändligt sköna individuum jag snart förälskade mig, så snart jag började kunna någorlunda lätt reda mig i hans himmelsklingande stanzer. Tasso har ock sjungit en canzon öfver gyldene åldern. Denna läste jag först sedan jag utkastat planen till mitt verk; jag har så mycket mindre imiterat min gigantiske medtäflare som jag valt en helt annan tournure och, sedan jag läst honom, med flit ännu mer afvek. I Grekiskan har jag läst friskt, dock föga mot min stolta plan. Emellertid har jag den glädjen att se Iliadens död innan min Upsala-resa, som skall ske i sällskap med Sondén, Enelius och kanske Stenhammar. Jag håller på att studera Schellings Bruno. Fichtes *Anweisung zum seligen Leben* är högst interessant. I Syriskan ej ett enda Chebozo! Naturen synes i alla fall genom mina ögons svaghet, som icke finner sin räkning vid de orientaliska prickarne, hafva stängt mig vägen till österlanden; jag måste då nöja mig med att bli vesterländing: men detta *par excellence!* I Tennemann ** få ord. I Engelskan obetydligt. Arrianus börjad. Läst Hartmanns *Geschichte der Poesie* och Jenisch' *Vorlesungen über die Meisterwerke der Alten.* Noga studerat

* Så väl ifrågavarande canzon som *Erotikon* infördes i första häftet af Fosforos.

** Geschichte der Philosophie.

och gjort anteckningar ur Ihres Dialekt-lexikon, Voss Odyssé, Novalis m. m.* — Har jag berättat, att man redan börjat imitera mitt manér? Enelius har i Linköpings-bladet författat en elegi, der han sökt likna mina tournurer, bilder och konstruktioner i Nänien öfver Ekmarck. Jag blef förvånad, när jag läste detta stycke, som i vissa verser var en vålnad af *min* skaldekonst. Sondén, som var här, upplöste gåtan. — Skrif snart, och helsa Ragnild! — P. S. Klotilda i *Hesperus*** är dock, i mitt tycke, den högsta qvinliga karakter jag sett. Men gråtsamheten är väl stark hos Viktor. Hvad tycks om Indiske engeln Emanuel? — Elgströms defekt, såsom närvarande Aurorist, är oersättlig. Af Kristian Stenhammar blir knappt något såsom litteratör. Du skall få se, att *vi* slutligen blifva de ende, som göra allvar af någon ting.

Elgström till Palmblad. Stockholm den 11 september 1809. Det behöfs verkligen en kraftig stöt för att väcka mig ur den tröghet, der mitt lif endast mätes af timmarne och ej af något innehåll, och du har gett mig några ljufva mellanstunder. Hela denna sommar är för mig förlorad; men jag vill hädanefter inkräkta något mer

* Af Atterboms för denna sommar noggrant förda anteckningar öfver hvad han dag för dag läste erfar man hans utomordentligt stora flit äfven under ferierna. Hans kurs i Homerus stiger emellanåt till omkring femhundra verser dagligen, på samma gång som han läser mer än hundra stanzer i Tasso och ändå har tid öfrig för Hartmann, Tennemann, Jenisch, Schelling, Fichte, Ihres Dialekt-lexikon och — framför allt — för brefskrifning och eget författarskap. Föremål för detta senare utgjorde nu icke blott hans canzon och hans *Erotikon*, utan ock det omsorgsfullt utarbetade högtidstal, som vid höstens början skulle hållas vid förbundets års-fest.

** Af Jean Paul.

tid åt mina lärdare yrken. Oändligt är jag dig förbunden för meddelandet af dina estetiska åsigter *, och jag igenkänner i dem din djupare forskningsanda. Skada blott, att mina flygtiga stunder ej tillåta mig att ingå i en undersökning, som, af dig besvarad, kunde ge mig flera upplysningar; men jag vill förmoda att hädanefter kunna framvisa några spår af verksamhet, det är, ge er tillfälle att liksom förr upplifva mig med er konst och emottaga edra rättelser. Gud vet, om någonsin från min hand utgår en erotisk roman; jag känner mig ej mägtig af något stort, och i öfrigt eger jag ej det oafbrutna lugn, utan hvilket det nästan aldrig är möjligt att fullända något stort. Jag medger dig rättvisan af dina anmärkningar öfver vårt tilltänkta litteraturblad, och vi böra vara sjelfständige. Bäste! du måste här blifva boende, du måste vara följd af vår gemensamme Atterbom, och jag ville, att våra dagar skulle försmälta. Ser du, nu är jag ingången i kansliet, och tycks således vara här fästad för beständigt. Till äfventyrs kunde vi till det mesta lefva af vår kunskap, och då vore en af mina högsta önskningar fullbordad. Jag hoppas för framtiden, och skall kan hända kunna bereda mig några gynnare, som ej förgäta mitt namn, när jag utgår ur antichambern. Jag har fått kondition hos statsrådet baron Platen, som är en hederlig och bra karl, upprigtig, sträf och ärlig som en gammal Göt, och han skall väl ej alldeles lemna mig ohulpen. Jag ditflyttar helt visst i nästa månad. Magister Enberg ** skulle först vara

* De förutnämnda *Idéer öfver konsten*.

** Sedermera lektorn, professor Enberg, en af de Aderton i Svenska Akademien.

der; men han återfor till Upsala, och jag antog den plats, som var honom ämnad. I anledning af allt detta är det svårt att bestämma, om jag någonsin återländer till *delubra Musarum*. Kanske gör jag något besök för att omtvista min Sapfo, eller också blott för att helsa Auroraförbundet. Jag blir nu nästan en honorarie ledamot, d. v. s. en blott betitlad, och jag tror, att mitt rum snart skall fyllas af en annan med mer förmåga och mer konstöfning. Kristian Stenhammar och Hallström böra sonderas. Till våra samlingar skall, som troligt är, jag till högtidsdagen afge ett nytt stycke; men jag är ej nöjd med det, emedan det bär pregeln af didaktik, eller rättare Kantiska sedemaximer. Då jag under buller och bång ej mycket kan tänka, blir det också ej mycket koloreradt af inbillningen. Det enda, som jag kunnat förbättra, är *Fantasiens tröst*, och den återsändes nästan fördubblad till arkivet. Förut ville jag likväl, att du och Atterbom skulle öfverse den. Jag längtar att snart få omfamna dig.

Höstterminen 1809.

Då Hedborn och Elgström för alltid lemnat Upsala, och nu äfven Strömmenberg och Haggren voro frånvarande, utgjordes förbundet denna termin af Atterbom, Stenhammar, Ingelgren, Ziedner, Palmblad och den senast invalde ledamoten Sondén. Innan första sammankomsten egde rum, vexlades mellan Atterbom och Elgström ett par bref, ur hvilka några utdrag äro upplysande för sakernas ställning.

Atterbom till Elgström. Upsala den 6 oktober, 1809. — Vi spekulera nu på en förbindelse med Hammarsköld. Hans verkligen aktningsvärda studier, och framför allt hans rena, oegennyttiga nit för konsten, böra härvid besynnerligen tagas i öfvervägande. Den tionde oktober nalkas, och jag måste uppläsa ett högtidstal, *taliter qvaliter* författadt, d. ä. hastverk. Det innehåller estetiska grundlinier, med bifogade praktiska anmärkningar. För öfrigt skall jag recensera *Helga Ragnild*, som du sett, samt Palmblads *Konst-idéer* och, om tiden medgifver, din elegi *. Hvad jag till Auroras tjenst gjort under sommarn har du till större delen sett. Med *Erotikon* är jag verkligen nöjd och med Canzonen, såsom rent konstverk, ännu mer. Snart ämnar jag företaga en öfversättning af Tasso, d. ä. slutet af femtonde och början af sextonde sången, innehållande beskrifningen på Armidas ö; naturligtvis i samma versslag. Palmblad och jag ämna löpa kring staden såsom rytande lejon, för att få rätt på någon, som kan lära oss Spanska. Himlen understödje våra rena afsigter. — Bror! Ordenssången lägger jag på din lyras skullror. — Äro för öfrigt dina politiska förhoppningar uppfylda? Friedrich Schelling lärer vara utgifvare, med Genz, till den tidning, som utkommer från Österrikiska högqvarteret. Fransoserne säga, att han häftigt deklamerar: gifve Gud,

* Om denna elegi, *Sjuklingens tröst*, hade likväl Elgström kort förut skrifvit till Atterbom: "Min elegi återkallar jag från ompröfning; jag är blott till en del nöjd med den. — Jag hade trott att det skulle bli möjligt för mig att få något nytt ur min hjerna, och det till den stora festen; men min tid har varit upptagen af merkantila saker, och jag dessutom så kringhvärfd af prosaiskt anhang, att jag endast som sinlig förnummit min varelse".

att jag finge läsa hans tidning och kyssa hvar bokstaf från den inspirerade mannen!

P. S. Du har visserligen läst den Götiske Tegnérs *Krigssång?* Han är gudomlig. Med denne man, detta fenomén i det förslafvade Sverige, måste man framdeles nära förena sig. — Ingelgren befinner sig väl, och helsar. Ziedner har jag en gång sett. Han är fet och hållfast. *N. B.* Den 10 oktober skola bålarne glänsa bland ljusen som purpur och kristall, och sångerna skola kringsväfva dem som glänsande sefirer.

Elgström till Atterbom den 9 oktober 1809. Förundra dig ej, redlige, att jag knotat, ehuru tyst och saktmodigt, öfver ditt tigande: du kan med nästan lika anledning förebrå mig, och jag känner, huru svårt det är att lösslita sig från skönheten, från svärmeriet och naturen. Din yppige, druckne ande har utgjutit sig i diktningar, som en gång skola förhärliga dig, och jag anser dem såsom en försoning. Förmodligen har vår gemensamme Palmblad förkunnat dig, att jag gjort till en samvetssak öfversändandet af ditt högtidstal och af Erotikon och af canzonen. Jag kan ej med något utbyte förklara min tacksägelse, utan det blir ett af dina goda verk, för hvilket du endast af dig sjelf får hemta belöningen. Ni bli så lärda, du och Palmblad, att jag snart nog måste förvånas och anse det besynnerligt, att ni ej öfvergen den empiriske främlingen. För att ej alldeles stå der flat och skamsen, måste jag väl försöka med Italienskan; men förmodligen blir Tasso för mig en helig urkund, som blott sällan genom någon tolkning kan upphinnas. — Hammarskölds förvärfvande till de våra gillar jag upprigtigt. Måtte vårt förbund

kunna tillegna sig många, som med hans nit arbeta för ett stort och vigtigt ändamål. Det vore väl, om vi här blefve några bröder, som kunde meddela hvarandra våra meningar. Hammarsköld funderar på en litteraturtidning, har jag hört, och det vore väl, om en ädlare ton, än den varsamme Wallmarks, ljudade kring Sveriges gränser. Men i ett land, der nästan en hvar knappt har sin bergning, och ingen hug för högre yrken upplifvas af efterdömen och belöningar, är smaken så trälaktig, så bunden af vana, att, om någon uppreser sig mot tidslynnet, begabbas han af det herskande fåvettet och man utskriker honom såsom nymodig och besynnerlig. Så skall det visst bli med Lorenzo; men hvad gör det, om krypen gallspräng as? Vi måste med tiden främja hans mödor; ty, om han ej alltid kunnat utsäga sina aningar med full klarhet, har han likväl syftat till ett ideelt håll, och vi äro skyldige oss sjelfve att med honom förenas. Du frågar mig, om mina politiska förhoppningar äro uppfylda? Härpå kan jag ej än svara dig; men hvad som likväl blidkar mig med nuvarande styrelsen är det, att den åter tillerkänt menniskan sin ursprungliga rätt att tänka, och att man ej mer fiskaliseras för ett infall och ett förtroende. Jag börjar eljest att införlifva mig med Arndts föreställningar, och saknar hos oss de patriotiska dygder, som utmärkt våra fäder, och kan ej hylla den feg a klokhet, som aldrig vågar något stort, och ängslig öfver utgången glömmer att försäkra sig om medlen att göra den lycklig. Du ser, att våra begrepp så småningom sammansmälta; men jag tror ej, att jag nånsin kommer att försvara den entledigade konungen. Jag kan ej förlåta, att han

varit upplysningens fiende, ehuru jag måste bekänna, att han i sitt hat mot Napoleon upphöjt sig till en tragisk person, och att han således förrådt någon storhet. Men hvad värde har en ordningslös kraft? Den måste länkas af en intelligens, och Gustaf Adolf framgick endast som en härjande naturförmåga. Jag skulle beundrat honom, om han vakat för nationens kultur och stupat i kampen mot det allmänna förtrycket; men han var ljusets fiende, och hans hågkomst skall än i tidernas längd nämnas med fördömelse *. Glöm ej att hugna mig med dina estetiska grundlinier.

Flera ställen i dessa och näst föregående bref lägga i dagen, att vid denna tid ett mindre förbund hade knutit sig inom det större, eller, med andra ord, att Atterbom, Palmblad och Elgström nu utgjorde ett styrande och ledande tre-

* Hvad, angående revolutionens närmaste följder, Elgström redan den 9 maj tillskref Atterbom, hade rättast haft sin plats några sidor här frammanför: "Hertigen blir konung, och det troligen i morgon. Vårt majestät har afsagt sig tronen, för det att vi erkänt Buonaparte såsom kejsare. Denna stolta handling hade jag väntat, och jag värderar den. Han lyder troget sina grundsatser, och det är ändå något ovanligt. Man har upptäckt en frondör, Bodinson, hvilken velat besticka vestra arméns soldater till att mörda sina officerare. Adeln har betackat Adlersparre för sin patriotism; äfven de tre andra ständen. Han har fått protokolls-extrakt, att de gilla hvad han gjort. Således är han säker för framtiden. Ryssland vill ej underhandla utan med en kung, och det har fortskyndat besluten. Det fordrar af oss hela Finland, äfvensom att vi skola emottaga och föda 20,000 Russi för att försvara oss mot Britannerne och för dem tillsluta våra hamnar. Buonaparte har gett goda ord, och jag börjar att frukta, det vårt fädernesland ganska långsamt skall upphöja sig ur sin vanmagt".

mannaråd *. En gemensam tanke hos dem var, att genom inkallande af någon ny, kraftfull ledamot förbundet ytterligare borde förstärkas. Elgström hade, som vi sett, föreslagit, att "Kristian Stenhammar och Hallström borde sonderas". Begge hade varit medlemmar af det forna sällskapet W. W. Men det var en annan ex-ledamot af detta sällskap, dess fordom lifligaste och ifrigaste medarbetare, med hvilken man ansåg lika önskligt som oundvikligt att nu träda i förbindelse. Lorenzo Hammarsköld, bäraren af den nyaste tidens vittra idéer, hotade att med sin tillämnade tidskrift Lyceum komma Aurora-förbundet i förväg. Detta skulle då kunna råka i skuggan, komma att spela en underordnad rol och förlora initiativet till den litterära revolution, hvilken i sådant fall kunde få sken af att hafva utgått från sällskapet W. W. Att förebygga detta, var man betänkt på att försöka, om icke möjligen Hammarsköld skulle vilja ingå i Aurora-förbun-

* Ingelgren, värderad af dem alla tre, tog föga del i deras stora framtidsplaner och var dem äfven i annat icke alltid till lags. Hans envishet i frågan om lyrornas utsmyckning kom Elgström att i ett bref yttra: "Då vi alla andra äro nöjda med vår prydnad, tycks det vara billigt, att han uppoffrar sin lilla fåfänga". I samma bref till Atterbom yttrar han om en annan ledamot: "Fördömdt, att den erotiske Ziedner förtölpar sig så beständigt".

det, hellre än att detta skulle uppgå i honom. Palmblad hade med frågor härom vändt sig till förbundets Chargé d'affaires, Hartmansdorff, som med Hammarsköld var nära förbunden. Svaret inträffade på sjelfva högtidsdagen, den 10 oktober, för hvars firande vi nu gå att redogöra.

Atterbom öppnade sammankomsten med ett högtidstal, som, då det utgör ett af förbundets vigtigaste aktstycken, här bör meddelas i sin helhet. Det är i detta tal som Aurora-förbundet, utan aning om sin nära upplösning, når sin kulmination. Under redogörelsen för förbundets framsteg, vittnar det på samma gång fördelaktigt om de högst betydliga, som talaren sjelf, under de nu tillryggalagda två åren, gjort både som tänkare och stilist. Af interesse är äfven att här hos den tjuguårige se uppslaget till de teorier, som en dag skulle följa professorn i estetik upp i den akademiska katedern. Läsaren behagade lägga märke till, att alla under texten här anbragta noter äro talarens egna.

M. H. Tvenne år äro i dag förflutna sedan jag, beklädande då genom ert förtroende mitt närvarande kall, helsade er på det samlingsrum, som invigdes af *Musis Amici*. I kännen sjelfve de lyckliga förändringar, som redan innan första årets slut på fastare grunder utvecklade vår organisation, och ändrade vårt ordensnamn till uttryck af en högre betydelse: fortsättningen har på

ett lysande sätt svarat mot begynnelsen; vi hafva på denna korta tid lagt en ansenlig rymd af bildning till rygga. Ej utan en vällustig sjelfkänsla kunna vi se tillbaka på den punkt, hvarifrån vi utgått, och den bana, vi snarare genomflugit än genomvandrat: vi trotsa hvarje vitter korporation inom vårt fädernesland att kunna uppvisa ur sina handlingar en sådan mängd af originella tendenser, af nya begrepp, af gehaltfulla och till formen nästan fulländade arbeten. Tvenne af våra bröder hafva under loppet af sistförlidna år vunnit prisets triumfer: den förre*, författaren till *Afrodites födelse* och *Fantasiens tröst*, känd såsom mästare i ett alldeles eget manér, — blifvit bekrönt af en dubbel lager; den senare**, hvars kända blygsamhet nekar mig att gifva hans talanger och lärdom en fullkomligt offentlig gärd, — tjust oss genom en *Öfversättning från Homer*, i hvilken vi tyckt oss igenkänna forntidens naiva behag och häpnande höra dånet af kämparnes lansar. Ja, en af våra ypperste medlemmar, högst förtjent af detta gille, både såsom lagstiftare och en bundsförvandt, till hvars förhöjda ära icke behöfs kungörandet af hans namn***, har nyligen lemnat den öfversättande skaldekonsten, ett fält, der han skördat så mycken heder, för att genom en den lyckligaste originalbildning, i *Psyche och Demon*, förkunna sig såsom en sjelfständig poetisk natur: men genom en sjelfbedömning, som mäter sin förtjenst efter viljan, nekat oss njutningen att med ett yttre hederstecken belöna hans

* Herr Elgström.
** Herr Ingelgren, öfversatt 22 Raps. af Homeri Ilias.
*** Herr W. F. Palmblad.

mästerverk. I elegierna till Hedborn och Sofi, i Nänien öfver Ekmarck, i öfversättningarna från Ossian, Kosegarten * och Matthisson **, i elegien öfver Sofi ***, hafva vi blifvit rörde genom en lyckad sammansmältning af trohetens och sorgens förtjusningar: ja, tvenne skalder [1] hafva valt kyrkogården till ämne för sin klagande röst, och gjort den från tvenne synpunkter afundsvärd. Genom akademiska verk, utgångna i allmänt tryck, hafva tvenne andra gifvit allmänheten en aning om de helga öfningar, som snart fullbordade inom våra tysta murar, skola omhvälfva den multnade Svenska parnassen, för att nyskapa en evigt grön: jag menar Tempelherrarnes häfdatecknare [2] och den såsom smakfull öfversättare bekante brodren [3], som för Manhems söner sökt återkalla minnet af de tider, då poesien ledsagade hjeltar till ett fäderneslands försvar. Bland så många anledningar till glädje och hopp om ljusnande planer, — hvi mötes jag af en saknad, som icke kan skildras med ord? Vi räkna ej mer ibland oss, såsom närvarande, tvenne ledamöter, af hvilka den förre [4] med nästan blott prisskrifter hedrat våra handlingar, den senare [5] helsade oss med ett par små mästerstycken, och försvann! — Vi kunna blott tröstas af en förhoppning, som i desse frånvarande ej felslår, — att de hvarken skola öfvergifva sig eller oss.

* De hittills nämnda författade af Herr Atterbom.
** Af Hr Palmblad.
*** Herr J. A. Stenhammar, dåvarande sällskapets sekreterare.
[1] Elgström och Atterbom.
[2] Hr J. A. Stenhammar, disp. pro exercit. *Exstincti Templarii.*
[3] Hr Ingelgren, disp. pro exercit. *Tyrtæi πολεμιστήρια suethice reddita.*
[4] Elgström.
[5] Herr Hedborn, författare till dikterna öfver *Hoppet* och *Glädjen.*

Hvad som ännu brister, besynnerligen i ekonomisk organisation, skall ett gemensamt bemödande småningom afhjelpa. Må vi blott alltid påminna oss, att den önskande viljan och det lätt fattade beslutet ej äro nog till vinnande af en föresats, utan behöfva genast, om möjligt, åtföljas af den verkställande gerningen!

Men skulle jag kunna förgäta, att detta i vår ordens historia genom sköna konstalster så utmärkta år öppnades med ett *Tal om Svenska skaldekonstens senaste öden*, som sjelft var ett konstverk, värdigt den man, som då satt på det stormästerliga säte, der jag svagt skall uppfylla hans plats? Detta minne, som eldar, om icke till täflan, åtminstone till efterföljd, nödgar mig att skynda från de fägnande ämnen, som hittills fängslat min uppmärksamhet, till uppläsande af den afhandling, hvars utarbetning lagarne ålagt mig. Den är egentligen en inledning till en ämnad skrift, kallad: *Grundlinier till en Poetik för börjande skalder* *.

Om mindre redighet i anordningen är spridd öfver det hela, sammanhanget här och der icke nog bestämdt, och någon gång humoristiskt afbrutet; om sträng sjelfenlighet ofta fåfängt sökes: så torde derpå mindre undras, då, utom min kända svaghet till ett sådant värf, jag får gifva till känna, att jag knappt fått använda dertill en tid af sex dagar, och dessa under de hopade förströelser, som följa förberedelserna till en flyttning från hemorten; jag torde

* Af detta uttryck må icke någon vrångsint fatta den misstanken, som skulle jag nemligen anse mig sjelf för något mer än en börjande skald. Genom denna orättvisa fördom misstyder han mina rena afsigter, och marterar sig oklokt med att misskänna folk, till hvars handlingar han icke *kan*, kanske ock icke *vill*, skönja orsakerna.

då för mitt försök icke förgäfves smickra mig med ett väntadt beskydd i den skonande vänskap, hvaraf jag hos eder, mine bröder, njutit så otaliga prof.

Efter så många stridiga deduktioner, förklaringar och definitioner af skönhet, konst, poesi m. fl. må det ursäktas, såsom ett åtminstone välment och oskadligt företag, att jag, missnöjd med nästan alla, försöker meddela er några egna. Jag vill då icke fördölja, utan genast före våra undersökningars början bekänna, att jag ämnar uppställa för eder pröfning utkastet till ett estetiskt system, som i sina flesta delar är nytt, eller åtminstone mitt *eget*, "så vida man", enligt ett träffande Jean-Paulskt infall, "kan djerfvas benämna någon tanke för sin egen, i detta tryckpappers-tidehvarf, der skrifbordet står så nära till bokhyllan".

Jag skulle ej utan en hemsk känsla tala för eder, M. H., om jag här förmodade finna några af dessa seende blinde, som ej förmå lyfta sig öfver det allmänna menniskoförståndets lägsta punkt, och, efter en skarpsinnig tänkares yttrande, "finna klarhet der, hvarest dunklet just börjar bli som tjockast": desse sjelfkäre hatare af all kunskap, som icke kan inhemtas under matsmältningen, och som anse det stridande mot all verld och belefvenhet att tro, det menniskan är något annat än ett vehikel för strupen och magen. Det är desse kloke och beskedlige män, som hålla poesien för ett *sinnesnöje** och anräkna sig för en icke ringa förtjenst, att de unna henne ett rum bland menskliga ting, välförståendes såsom ett medel att djuriskt kittla deras sinnen. Någon gång slita de sig väl också lösa från sina vigtiga affärer i

* Enligt sin afgud Leopolds utsago.

borgerliga lifvet, eller kanske rättare från soffan och bordet, för att i sin ordning kittla sina likar. Det är dessa deras nitiska mödor vi ha att tacka för alla dessa berättelser om auktioner på hjertan *, om Maries hjertkamrar **, om tullarne och hållstugorna (hvilka fina, täcka och väl valda allegorier!) på lifvets resa ***; dessa eviga satirer på gubbar och tanter; med ett ord: alla dessa skrifter, som tyckas härleda sig från en blygsam resignation hos författaren att välja andra ämnen än dem som ligga inom kretsen af hans erfarenhet, d. ä. lekverk. Han vet nog, att *Skinkan ändå hinner den blygsamma dygden* †, d. ä. den blygsamme versmakaren, som rimmar i förtjusning öfver henne.

Estetiska Grundlinier.

Spekulatift betrakta vi vårt *jag* i en trefaldig modifikation af sin form. Dess verksamhet kan vara rigtad 1) på det sanna, 2) på det goda, eller 3) på det sköna. Häraf uppkomma trenne sferer för menniskosjälens verksamhet i frihetens gebit: Vetenskap, Handling, Konst; och trenne delar af formal-filosofien: Logik, Etik och Estetik.

Estetiken är den del af filosofien, som undersöker grunderna för själens fria verkande i skönhetens sfer (teoretisk) och bestämmer lagarne för det tekniska af konstsnillets bildningar (praktisk). Hvad ligger a priori i själen till grund för susceptibilitet af skönhet, och mot-

* Skaldestycke — af Lindegren? (NB. *Stycket är af Valerius.*)

** Af Wallin, som annars verkligen är den aktningsvärdaste af *Polymnisterne.*

*** Supvisa af Valerius.

† Uttryck i en visa af Valerius.

verkning derpå? Så lyder den transcendentale estetikerns högsta uppgift. Man ser strax, att här är frågan om möjlighet af skönhet, om objektivitet, denna svarta sten för alla ofulländade filosofiska systemer. Hvad som här skall fulländas, är analys af det sköna. Jag vill i korthet vidröra den; mer behöfs ej för mitt närvarande ändamål.

Jag antager en tvåfaldig modifikation af skönt: Urskönhet (skönt *an sich*) och Konstskönhet (relativ skönhet). Jag menar med den förra det absoluta, i form af snille: och förstår på detta sätt Schellings definition, att skönt är "det, hvaruti det allmänna och särskilda äro ett". Med den senare tänker jag det sköna, yttradt ideeltsinligt, såsom Konst, således skönt i förhållande till menskliga åskådningen: hvarföre jag kallat det *relatift;* hvilken benämning icke upphäfver dess sjelfständighet, såsom den — inför oss — enda möjliga skepnaden af en evig urbild. Och denna, *sålunda* bestämda, relativa skönhet definierar jag på följande sätt: *skönt* är hvad som behagar oss såsom symbol af en idé, utan interesse för vår personlighet (animaliska natur). Väckte det detta sista, så vore det blott angenämt, d. ä. icke skönt: det skänkte oss, såsom sådant, det egoistiska nöje, som äfven djuren känna, härrörande af vissheten om dess kroppsliga existens. Så t. ex. en oanständig, låt ock vara med högsta skicklighet utförd, målning; en rätt mat, som smakar kräsligt, m. fl. (Genom denna bestämning är ock en obrytlig bom satt mot den ursinniga chimèren af en skön kokkonst, hvarmed man säger att Görres hotat oss.) — Då man hör mig tala blott om konst, om konstskönt, så kunde någon med ett sken af billighet fråga,

under hvilken klass jag vill uppföra naturskönhet, eller om jag alldeles glömt den? Men hvad vi kalla natur är ju ej annat än ett, genom vår mensklighet existerande, evigt konstverk, som innefattar alla våra små efterhärmningsförsök — af det eviga snillet. Således är det sköna i naturen och det sköna i konsten det samma under olika namn. — Det härom sagda torde vara nog för den, som ej är alldeles oöfvad i rent tänkande.

I den praktiska estetiken antaga vi objektet som gifvet, och målet är att uppdraga linierna till konsternas teori *. Af dessa två (teoretisk och praktisk estetik) alstras den tredje estetikens del, kritik; hvilken man kunde med ett populärare namn kalla smaklära. Bouterwek vill nedsätta och inskränka hela estetiken till en blott empirisk smaklära, ett lika så dåraktigt som skadligt försök: ty i vitterhetens område gifves ingen visshet mer, så vida ej estetiken, såsom sträng vetenskap, blifver fotad på okullstötliga grunder.

Konst är ett frambringande genom frihet, i hvilket det producerande (geniet) existerar genom sig sjelf, och produkten (konstverket) är sitt eget ändamål. Detta är hvad som skiljer konst κατ' ἐξοχήν från så kallade *konster*, d. ä. handtverk, der visserligen ock ofta regerar ett geni af lägre ordningen (mekaniskt geni), men der vanligtvis en skicklighet, som kan läras, är lifsprincipen och någon nytta i borgerliga sammanlefnaden

* Kant har, i sin *Kritik der Urtheilskraft*, fastställt namnet skön konst för skön vetenskap, som efter Batteux, Sulzer och Eschenburg förr var gängse. Den, som önskar öfverväga skälen, kan uppsöka dem der. Man lärer icke mer försöka att vederlägga dem.

åsyftas. Har då ej konsten någon nytta med sig? Visserligen, om man ändtligen vill betjena sig af detta namn för högre magters välgörande inflytelser: i hvilken mening man äfven kan kalla Gud *nyttig*. Såsom en huld medlerska mellan den oinskränkta tankens kraf och verklighetens *nödvändighet*, försätter hon, och *hon* ensamt, anden i den fullkomliga frihet, i hvilken han njuter medvetandet af sina obegränsade förmågor; hon uppklarnar för åskådningen den rena och ideella menskligheten, der lifvets alla krafter äro försmälta i en evig öfverensstämmelse; der vi äro ett med ödet och beherska tvånget af sinneverldens begränsning. Detta är det mål, hvartill vi i oändlighet närma oss, och hvilket vi njuta såsom närvarande, i dessa himmelska ögonblick, då vi sjelfve bilda ett konstverk, eller studera ett, omsväfvade af det heliga snillet, för hvars spår vi, kanske efter en tid af årtusenden, knäfalla. Vi känna oss liksom i ett tempel, inför Guds anlete, upphöjde eller, om jag så får säga, förandade.

Men hvad är då smak? — Detta ord har en tvåfaldig betydelse. Såsom predikat till ett bildadt publicum, förstås dermed en skicklighet att urskilja konstskönheter, som uppkommer genom utveckling och förfining af den i menskliga naturen liggande estetiska omdömeskraften. I konstsnillet åter är det den integrerande del, som skänker det totalitet och liksom sinlig konsistens, då det vill uppenbara sig: man kunde benämna det exoteriskt geni, eller talang. Om någon vill kalla det teknisk färdighet i stort, skall det ej heller vara mig emot. Hvar geni är, der är också smak, rättförstådd, identisk dermed, i samma förhållande som *Daseyn* till blotta

Seyn i ontologien. Häraf följer, att den icke är, såsom falskligen föregifvits, en kraft utom geniet, som ofta skulle, genom pligten af ett troget varnande, kunna strida dermed och tygla det. Så t. ex. är smaken, enligt Leopolds uppgift, som *pro parte virili* gjort sitt till att bringa någon konseqvens i empiristernes vacklande estetik, "konsten att ej fela, men ej geniet sjelf": och han märker ej, att han således satt en negation. Men intet är intet, och deraf blir i all evighet intet. Klara bevis härpå kunna till en ängslande mängd framletas ur Svenska vitterhetens öden. Den negativa principen hotade till och med en tid att sätta sig till förmyndare öfver den positiva, ja, att förjaga honom: om Svenska Akademien, i någon likhet med Herkules fordom, på en skiljeväg mött *Snillet* och *Smaken*, såsom enligt hennes önskan tvenne särskilda personer, hade hon visserligen, på anfrågan om val, följt den senare. Det synes äfven i vissa poeters skrifter, hvilka man hos oss kallar klassiska, som någon erfarenhetssanning skulle ligga till rättfärdigande grund för fiktionens verklighet. Görom dock den Gustavianska epoken — den är det, som vi mena — den rättvisan, att han merendels stämplade sina alster med en åtminstone teknisk korrekthet; medan vår allranyaste skaldekonst är ett anspråksfullt, oredigt och äckligt aggregat af *res omnes et nonnullæ aliæ*. — Detta är vidare utfördt i den genom fullständighet och precision mästerliga inledningen till våra stadgar*.

Vi skrida nu till undersökande af konstens ursprung och innersta väsende; om vi lyckas att hinna till önskliga resultater, blifva dessa: 1. Bestämmande af konstens

* Uppsatt af Herr Palmblad.

högsta mål, såsom framställande (*Künstler-ziel*); 2. Klassifikation af konstens former (konsterna), hvarigenom vi hoppas komma till den klaraste åsigt af skaldekonstens förhållande till detta högsta mål, i hänsigt till de öfriga.

Sanning och skönhet äro i den högsta idéen *ett* *: denna enhet är det eviga förnuftet, eller snillet (ideal- och realverldens princip). — Poesien är det eviga, uppenbaradt, eller exoterisk sanning: esoterisk är filosofien, det inre templets prestinna; hvilken, ehuru endast *hon* skådar dess innersta mysterier oslöjade, ej förmår beskrifva dem utan genom lån af poesiens bilder. Historiskt se vi detta på Platons filosofi, Schellings och äfven Fichtes senaste skrifter **. Detta vore då liksom ett erfarenhetsbevis på deras högre identitet. Hvad spekulation är för vetenskapen, är fantasi för konsten: och snillet förenar dem begge syntetiskt. För *oss* synas de såsom tvenne himmelska systrar, utgångna från fadrens otillgängliga borg, att leda menniskorna till deras urgamla fädernesland; och ehuru den förra — som, lik fablens Pallas, i fullt harnesk sprungit ur ljungarens hjerna — helst vistas i idéernas eter, då den senare med Afrodites gördel närmar sig fröjdgifvande till jorden: handla de dock i evigt förbund, och roa sig stundom att omvexla drägter. Jag talade nyss om Platon och Schelling: man har icke länge sedan sett poesien, genom Schiller, helsa oss med Minervas egid och höjda láns, krigisk eld i sina sköna ögon, förtjusande i pansarns gloria.

---

* Se bevisen i Schellings Bruno.

** Se t. ex. hans *Anweisung zum seeligen Leben* och *Ueber das Wesen des Gelehrten*.

Vidare: vi hafva sagt, att poesien är den uppenbarade gudomen; men hvad är då denna? Den är, såsom sådan, mensklighet eller ideal natur; den vore annars en varelse (*seyn*) utan tillvarelse (*daseyn*)*. Men den är till för *oss*, just *genom* oss. — Jag sade: mensklighet *eller* ideal natur: detta är identiskt. Mensklighet är lif: nu gifves för det rena tänkandet icke något liflöst. En evig idé ligger till grund för naturen, och de döda massor, vi tycka oss märka i aftrycket, äro blott till för våra sinnen, d. ä. äro *icke* till. Med vår naturliga inskränkthet skulle dessa skengestalter upphöra, och vi hastigt omgifvas af de härliga väsenden, som helsa oss typiskt ur naturfenomenets skiftande figurer. Jag har redan en gång förklarat**, att konsten i oändlighet arbetar på menniskans bekantskap med denna andeverld. De fysikaliska vetenskaperna, i hvilka idealismen tycks inblåst en lefvande ande, skola vid detta bemödande räcka konsten systerliga armar. — Ett bevis, huru naturlig denna synpunkt är för hvarje oförkonstlad menniska, är den synbara driften hos barn och vildar, att förmenskliga den sinliga naturen. Barnet straffar med sin käpp den pall, öfver hvilken det fallit omkull, och Nadowessiern tror, att själen i den döende hjeltens kastspjut följer honom till andarnes land. Huru lyckligt en poet kan betjena sig af detta förmenskligande, vittnar Homers exempel. Han gifver lejon, hästar m. fl. menskliga tankar och begär; spjut, som icke träffa sin man, stadna bäfvande i jorden, med längtan att mätta sig i manna-

* Afledningen är: *Seyn* — hvilket blott kan fattas såsom *Daseyn:* men *Daseyn* = *Bewusstseyn* = *Selbstbewusstseyn* = *Denken* = *Menschheit.*

** Se min recension öfver Hr Elgströms prisskrift: *Afrodites födelse.*

kött m. m. Genom denna lifliga uppfattning af yttre föremål har han vunnit den åskådlighet, som hvarje drag eger i hans målningar, der figurerna tyckas röra sig för våra ögon: detta *lefvande*, som är hans högsta förtjenst, och som ingen, mig bekant, skald hunnit *så*, som han. — Ja, äfven *vi*, på vår höjd af kultur eller misskultur, huru ofta, t. ex. i sorgliga stunder, gifva vi icke foglarne medlidande, bergen majestät, blomstren oskuld o. s. v., och tro verkligen, att sinneverlden deltager i våra öden? — Då nu poesien är på en gång menskлighet och ideal natur, så följer häraf, att i denna enhet de blott relatift sanna motsatserna af natur- och idealpoesi sammanflyta. Man märker strax, huru vigtig denna upptäckt var, för skaldekonstens teori särskildt: vi ämna nu visa dess inflytelse på hela konstfilosofien.

Konsterna äro snillets barn: men hvad är snillet, då det uppenbarar sig? Vi hafva ofvanföre funnit, att det är poesi. Nu kan snillet blott uppenbara sig såsom konst. Alltså är poesien hvad vi *à la rigueur* kallat konst, emedan hon är de sköna konsternas lifskälla och egentliga varelse. Vare sig skaldekonst, arkitektur, eller hvilken af dem som helst, så äro de ej annat än de i ändligheten mångfärgade strålarne af urkonstens, i det eviga begreppet, ena, rena och odelbara ljus; eller, med en annan bild sagdt, de för *oss* skiftande modulationerna af den ofödda och odödliga skönhetens sång. Men denna sång är den idella verlden, hvilken vi nyss sett vara den samma med den ideella menskligheten. Således: konsterna, såsom medel för poesiens uppenbarande, måste uttrycka gudomlig, full, klar menskлighet.

Hvilken af dem uppgår närmast mot detta mål för all konst?

Konstens område kan beqvämligast indelas i tvenne rymder: den akustiska och den plastiska. (Denna indelning svarar mot Bendavíds: konsterna i tiden och konsterna i rummet.) Det är klart, och tydes af sjelfva benämningen, att till de förra höra skaldekonst och musik, som grunda sig på ljud (tal, klang), och till de senare måleri, skulptur, arkitektur*, som meddela sig genom bilder (af färger, af sten m. fl.); hvartill man, om så ändteligen åstundas, kan räkna danskonst, som ej är annat än en gruppering af rörliga figurer**. Man behöfver ej långt betänkande för att finna skilnaden mellan *akustiska* och *plastiska* konster, i frågan om deras förmåga att bidraga till utvecklande af poesi. Af

* Under samma kategori som arkitekturen hörer ock den så kallade sköna trädgårdskonsten, hvars sjelfständighet såsom fri konst dock är — och förblifver — högst problematisk. Se Schillers betraktelser deröfver i hans *Klein. pros. Schriften*, 4 Th. *Ueber den Gartenkalender 1795.*

** Jag ville gerna förinta denna konst, *såsom sådan*: men finner, åtminstone nu, ingen utväg att teoretiskt komma ifrån henne. — Hvad åter den så kallade skådespels*konsten* angår, så må den billigt utstötas ur de fria konsternas antal, då den icke är någon för sig sjelf bestående. Ty hvad är skådespelaren annat än en organ för skalden och musik-komposítören? liksom orden för den förre, liksom noterna för den senare, blott för ögonblicket (såsom en lefvande bild, som sammanbinder dem) kraftigare verkande? — Lika rimligt skall man, när det vanliga klassifikations-raseriet når sin högsta blomma af vetenskaplig skarpsinnighet, rikta konsternas gebit med en ny, kallad den sköna *skrifkonsten*, som verkligen för konstnärer är en vida oumbärligare organ; och emedan grundligen kan anmärkas, att skrifkonsten hvilar på trenne mägtiga urprinciper, godt bläck, fint papper och väl skurna pennor, — lärer den tid stunda, då hvarje solid man, till sin högeliga fägnad, får höra omtalas skön pennskäringskonst, och se papperstillverkaren, såsom den egentlige ursprungskonstnären, taga högra handen af skalden och målaren.

allt hvad de förra kunna skildra *successift*, med orsaker och följder, kunna de senare blott fästa ett *moment*, hvars föregående och efterföljande de blott ofullständigt antyda. Ett undantag synes vid första anblicken arkitekturen göra, genom sin bländande storhet, då hon mellan sina ofantliga hvalf och kolonner ofta förenar de sköna konsterna tillsammans, och genom sitt yppiga majestät, med ett vida större qvantum af kraft, än någon af de öfriga, på en gång upplyfter menniskosjälen till medvetande af gudomens närvaro. Men hon har, för denna verkan, att tacka det mer imposanta i sina former, än de idéer, som för dem ligga till grund, hvilka, ehuru gudomliga som helst, icke kunna annat än vara högst få. Emellertid är förmodligen arkitekturen den *sublimaste* af alla konster: jag menar, i förbigående sagdt, med sublimt en grad af skönhet, som med ett maximum af liflighet på en gång väcker vårt estetiska välbehag*. (Man kunde kalla det manlig skönhet.) — Hvad musiken angår, närmar hon sig mest till skaldekonsten i förmågan af successiv skildring: men hon förmår ej, genom sin sväfvande formlöshet, fästa själen vid så skarpt bestämda idéer; eller kanske, egentligast, ej vid idéer, utan vid blotta känslor: men i den mängd af dessa, hon uppväcker, och i deras ljufhet, öfverstiger hon visserligen sina systrar.

* Ofta behagar oss det högst i estetiskt afseende, som i moraliskt väcker vår högsta afsky och fasa. Ett sådant objekt är satan i Klopstocks Messias, onekligen högst sublim, genom sin positiva ondska, sin eviga vilja, sin stolta och energiska förtviflan, som rastlöst handlar efter orygglige planer, och med en ofantlig massa af kraft påskyndar deras verkställande.

Hvad är då skaldekonsten? — Ett framställande af det eviga (gudom = poesi = menskklighet) i tiden, genom musikaliskt tal. — Skaldekonstens teori kallas poetik.

Man känner den bekanta skilnaden i estetiken mellan objektiv och subjektiv skaldekonst. Skalden har nemligen tvenne vägar till det mål, vi ofvanföre fastställt för konstframställning: han kan antingen meddela läsarn (åhörarn) det objekt han bildar, utan att det gått igenom medium af hans reflexion, utan att hans *jag* i verket någonstädes synes, utan snarare, lik en Gud, döljes bortom sin skapelse. Så gjorde de gamle Grekerne, författarne till våra uräldsta sagor och romanser, och med ett ord: alla okonstlade poetiska naturer, som bildats i verldens ungdom, bland högst enkla menskliga (borgerliga) förhållanden, i ett fritt och icke studerande lefnadssätt. De uppfattade verlden, liksom barn, skarpt och friskt, förälskade sig i de föremål, som förtjuste dem, med ett interesse som blott eger rum hos oförderfvade karakterer, och det föll dem icke in att under denna njutning reflektera tillbaka på sig sjelfva: emedan en äkta kärlek alldeles förlorar sig i sitt föremål. Häremot synes det ofta såsom man i den moderna skaldekonsten koketterade med sina egna känslor, och då man af ett heligt objekt, t. ex. en sublim idé, en hjeltemodig handling, erhållit ett behagligt intryck, ställer man sig strax, med oändligt sjelfbehag, för reflexionens spegel, liksom för att efterse, huru jaget ser ut i den eller den ställningen. Denna Narcissitet var ej grundtonen i de gamles diktkonst, hvilken man derföre öfverenskommit att kalla objektiv eller plastisk, äfven naiv. Detta är den första vägen, men hvilken det i sakernas närvarande ställ-

ning är nästan omöjligt att taga. (Göthe har mest lyckats i försöket.) — Men om detta sista är sant (det torde åtminstone svårligen kunna vederläggas), och en ung skald dessutom, efter moget öfvervägande och varnad af misslyckadé försök, ej känner sig danad att objektift återgifva sin verldsåskådning, — så har han ett *eller* att välja: det är då hans pligt att (om jag vågar använda ett så förmätet talesätt) nästan till omfånget af en verldssjäl utvidga sitt individuum, genom rastlös rening och förhöjning gifva det högsta kraft och interesse, och ur trollglaset af en yppig reflexion meddela nya, rika och förvånande åsigter. Exempel: Schiller. Detta är subjektiv diktkonst, den man äfven kallat musikalisk och sentimental.

Härmed vilja vi ingalunda hafva påstått, att denna divergerande tendens är en alltid afgjord gränslinia mellan de äldres och nyares skaldekonst. Bland de gamle närmade sig redan de senare, såsom Meleager och Musaios, ansenligen till vår moderna sentimentalism. I den sistnämndes *Leander och Hero* är stämningen nästan romantisk. Meleager är tillika märkvärdig såsom en föregångare till det nyare, så högt älskade, poetiska landskapsmåleriet. Att framvisa någon bland senare classici, så är Shakspeare, den äkta moderna poesiens fader och konung, i sina mästerstycken (t. ex. *Romeo och Julia*) på en gång förunderligt plastisk och musikalisk. — Det samma gäller om Indianen Kalidas, — författaren till den ryktbara *Sakontala*, — som, öfver hufvud taget, tyckes mig synnerligen likna Shakspeare.

Nu är klart, att ingendera af dessa motsatser, i sträng mening taget, uppfyller de fordringar man är berättigad att göra af en absolut skaldekonst. Om det å ena sidan är orimligt, att författaren öfverallt inblandar sig sjelf och påtagligen söker påtruga läsaren sina afsigter och känslor, — så är det å andra sidan icke skäligt, att den gudomlige sångaren, hvilken, såsom sådan, nödvändigt är en stor och af himlen inspirerad man, — mer än hvar och en annan dylik, t. ex. filosofen i vetenskapens sfer och hjelten i handlingens, — skall vara utesluten från den verld han skapar, eller ett ovärdigt föremål för lägre menniskors åskådning.

Vi hafva icke länge sedan i denna afhandling öfvertygat oss om, att denna namnkunniga differens, hvilken vi ej kunde undgå att ur poesiens historia antaga såsom ett gifvet faktum, — från en idealistisk ståndpunkt betraktad, upplöses: och mot denna enhets-idé tro vi oss i verkligheten funnit en motsvarande bild, i den romantiska diktkonsten, rättförstådd. På denna enda ännu öfriga väg, om den oförirradt vandras, kunna vi förbida en absolut poesiens uppenbarelse, eller en fulländad skaldekonst. Men detta sker ej förr, än romantiken, från en blott interessant konstvariation, upphöjt sig till en centralpunkt af de fyra poetiska verldsdelarnes mytologier, Greklands, Svitiods, Indiens och (det katolska) Roms, d. ä. blifvit sjelf en ideell mytologi, som uttrycker hellenisk enfald med orientalisk eldskrift, i nordisk kraft med toskanisk välklang. Ett sådant syntetiskt konstverk skulle sammanbinda subjekt och objekt genom religion, d. ä. menniskans medvetande af sitt lif i den gudomliga kärleken: ja, göra den läsare, som för-

stode det, omedelbarligen sjelf till ett konstverk. Exempel på en sådan skaldekonst äro de qvarlefvor vi ega efter Novalis, denne unge halfgud, genom hvars förtidiga bortgång vi, för oberäknelig tid, förlorat hoppet om en romantiskt fulländad skald. Huru objektiva äro icke hans bildningar! men har någonsin ett originellare individuum klarare öfverallt genomskimrat sitt verk? * — Det var åt detta resultat, som jag en gång förr på detta rum syftat, då jag under namn af idealisk poesi ville sammanfoga den subjektiva och den syntetiska konstnärsbanan: min aning var rigtigare än min slutledning, — men jag tror mig dock redan der upptäckt rätta vägen till konstens högsta mål.

Jag kunde här sluta, och anse mitt syfte, för denna gången, temligen vunnet; men, med önskan att ej trötta ert tålamod, vill jag ännu tillägga några

Praktiska anmärkningar.

Ingenting är vanligare, än att unge skalder, i sina första försök, famla efter det ohörda, okända, utomordentliga, i ämne, bilder, språkböjning. De tro sig vinna sin afsigt derigenom, att de oupphörligt försänka sig i drömmerier, jaga efter känslor och liknelser, och till ett sådant grubblande inskränka hela sin verksamhet. Ganska rigtig är den känslan, att poeten bör ega sin verld inom sig sjelf; men denna verld är ideell, dertill

* Sedan man med denne författares ålder jemfört hvad han gjort, och framför allt rigtigt tänkt sig in i hans tendens, hvad han ämnade göra, om himlen unnat honom förlängda dagar: så kan man anse sig berättigad att påstå, det han var den mest poetiske poet, som lärdomshistorien ännu kan uppvisa.

behöfves icke att han undandrager sig från den verkliga, såsom samhällsmenniska; ännu mindre att han förtär sig i ett upplösande svårmod, och allra minst ett overksamt lefnadssätt. Hvart denna förvända banan leder, kan bland nästan alla exempel ljusligast ses af *Glauben und Poesie**, detta mästerstycke af poetisk *nihilismus*, der förvirrade bilder äro målade i dunst med dimma. Mera värde eger då en potates-sång af Voss, eller en smultronsonett af Schmidt: de ega en realitet, åtminstone för den råa sinligheten. — En lugn och klar själ, en liflig känslighet, af förnuftet förmildrad och förädlad, en allvarlig och välberäknad arbetsamhet, en af filosofien skärpt skicklighet att betrakta och eftertänka, och slutligen ett fritt och sällskapligt lefnadssätt: — dessa äro de egenskaper, som fordras till en lycklig skald. Poesien ligger icke långt ifrån oss: den omsväfvar oss, likt det absoluta, oupphörligt; men dess gunst är en nåd, som vi icke kunna tilltvinga oss. Den inställer sig sjelf i vissa saliga stunder, då skaldens själ närmast liknar krystallen i täthet och genomskinlighet: och på samma gång medföljer det underbara, d. ä. det äkta poetiska, okalladt. Bäst vore (jag vet väl, att det knappt är möjligt), om en börjande skald afhölle sig från läsningen af det mesta, som i denna konst är författadt (ty det mesta duger ej!) och i dess ställe studerade filosofien **

* Ett slags *Musenalmanach*, af ett sällskap förryckta hufvuden, utgifven af en som kallar sig Lucian, men lärer heta Erichson, — tryckt i Berlin 1806.

** Spegel säger på sin gamla manhaftiga Svenska: "Ingen vardt fordom dagar hållen för poet, med mindre han var utöfvad i all philosophi och verldzlig vijshet, kunnandes then samma på ett konstigt sätt och med beqväma ord liufligen utföra, och *then som til thet nampnet rätteliga svarade*, han vardt hållen i största

och historien, båda delarne med fullaste allvar. Den spekulation, som filosoferandet bjuder, mattar ej (med förstånd använd) likt sentimentaliskt grubbel: den skärper tankeförmågan och förhöjer själens kraft i vilja och beslut. Hvad historien angår, så är hon ej annat, än ett slags erfarenhetspoesi, eller kroppslig skaldekonst. Det unga hjertat, öppet för heliga intryck, eldas af alla dessa härliga karakterer, som ur hvarje invecklad belägenhet utgått, segrande, med fördubblad glans: det eldas till idéer, till stora föresatser, till ädelt handlande, denna Salomons-ring, genom hvilken menniskan är andarnes herre. Må han än med Müller gråta öfver Helvetiens förlorade paradis; än af Livius låta sig berätta om Hannibaler och Scipioner, om Arrior och Veturior, om Graccher och Bruter; än i de skrifter, hvilka en fromhet, hvars tro nu äfven filosofien bekräftat, kallar heliga, — göra bekantskap med Kristus, den renast himmelska

värde och anseende". Se företalet till *Guds verk och hvila*, pag. 1.

Samme vördige åldersman säger, på strödda ställen, i samma verk: "The gamble hafva sagt poesien vara then första waggan, i hvilken vijshet hafver hvilat, och är så dåglig, men så oförmärkt upvuxen, som perlan uthi perlemoor"; — — "betygat thet vara en guddomelig ande, som upväkker sådant lijf och lius i förståndet, at man i korte verser kan sammanfatta så åtskillige ting". — — — "Ingen vill eller kan neka poesien sit rätta beröm, utan then som är så vräng och afvog, at han ej kan lida, thet ther är sommar uthi året, och ungdom i menniskians lefverne". — — "I synnerheet — — synes *andacht* uthi then samma så fager, som Aron uthi sina silkeskläder, eller som förbundzens ark" (hvilken härlig liknelse!) "öfverdragen med klaart guld". — "Then konsten — hafver ingen hatat utan the, hvilkas arghet hafver varit lika stoor som theras oförfarenhet". — Tycks ej den hedérlige gubben, som sjelf var en Aron i biskoplig skrud, ha i dessa kärnord sammanpressat och anticiperat andan af mitt tal?

karakter, som hittills vandrat på jorden: — i detta granskap trifves konsten, och skall säkert med oförgängliga bildningar föreviga konstnärens förtjusning.

De fleste unge skalder, utan att just derföre alltid plåga oss med suckar öfver sina trötta hjertan (Lindegrens favorit-tema), välja dock merendels sig sjelfve och sina individuella förhållanden till ämnen för sina sånger. Utan att fästa mig vid det i moraliskt afseende egoistiska och anspråksfulla i denna geniets rigtning, vill jag här anmärka, att poeten på detta sätt oftast går miste om sin önskan att väcka ett högt och allmänligt mensklig interesse för den sak han besjunger. Det är icke möjligt, att händelser och situationer, hvilka för hans person ega så mycken vigt, t. ex. en älskarinnas död, kunna lifva något egentligt deltagande hos publiken: högst ett medlidande, låt ock vara det mest upprigtiga, med författarens tillstånd: en verkan, som visst icke är ett estetiskt bifall eller en poets triumf. Han kan dock ursäktas, helst om han eger snille — för hvilket egentligen i praktiskt afseende nästan allt är tillåtet. — Men om han går ännu längre, om han vågar missbruka poesiens heliga form till en qvinlig jemmer öfver egentligen borgerligt privata missöden, som i vårt slägtes närvarande inskränkthet nödvändigt medfölja statsinrättningen, t. ex. öfver fattigdom, öfver lättsinnighet i löften hos beskyddare m. m., så är han rent föraktlig; ty det är uppenbart, att hans klagan härrör från en minskning i sinlig lycksalighet, d. ä. vällefnad. Från denna låga realistiska ståndpunkt kan aldrig alstras något konstverk, hvartill fordras menniskovärde och en ointeresserad förtjusning öfver något rent mensklig före-

mål. Öfver det oförgängligas förlust * skall man sörja: allt annat är icke talet värdt.

Men om skalden — hvilket med uppfyllande af efterskrifna vilkor icke är förbjudet — till ämne för konstframställning väljer en scen af sin egen lefnad, inre eller yttre: så måste han till punkt och pricka idealisera sitt ämne, dess omgifning och sig sjelf. Han måste derifrån undanrödja allt det individuella, hvaruti icke ligga mensklighetens enkla stora former, eller som genom sin mindre åskådlighet störer och hämmar läsarens estetiska njutning. Låt honom t. ex. skildra oss sin Carmosina **: så bör hon visst icke i dikten vara den flickan med godt sinnelag, täckt ansigte och en af ganska jordiskt tyg förfärdigad klädning, som hon i verkligheten är. Hon måste synas oss som en gudomlighet, som en engel, sväfvande från himmelens morgonsky; och skalden bör icke qvarlemna henne mer mensklig, än det som är oundvikligt att göra henne pikant för oss såsom ett qvinligt, d. ä. mensklig, och således upphinneligt ideal, och derigenom förekomma formlöshet. Det ideella i konstbildningar bör uppblandas med jemt så mycket verklighet, som fordras att gifva det sinlig fasthet, och förekomma nihilism ***. Deltager

* Förlust, nemligen relatift till *oss:* det oförgängliga försvinner visserligen icke, men det synes stundom för vår inskränkta blick, som det flydde ur tiden (t. ex. närvarande period). Vi kunna ej annat såsom menniskor, i synnerhet i de vemodiga ögonblick, som lastens och dumhetens synbara triumf uppväcker, än antaga dessa rysliga spöken för sanna: vi känna så, äfven om vi veta motsatsen från en högre filosofisk synpunkt, som lofvar oss ljusets slutliga seger.

** Sannazaro, den bekante författaren till *Arcadia*, firade sitt hjertas herskarinna under detta namn.

*** Om poesien gäller rätt bokstafligen, och man kan ej kortare sammanfatta hennes väsende, än i denna bild, som en af våra

konstnären sjelf i skapelsen såsom handlande, så må han ingalunda framtränga sitt *jag* såsom hufvudpersonen, utan med sparsamhet visa sig, liksom ur bakgrunden, dunkelt sedd, och öfverskimrad af det hela. Så i Petrarcas med rätta berömda canzon: "*Chiare, fresche e dolci acque*" etc. Hvad jag här genom *ett* exempel förklarat, kan med lätthet användas på de öfriga. Icke var Faustina Marattis* man (den lärde Zappi) den leende blomsterhjelten, som bland en fårhjord band guirlander vid hennes sång; icke var Tassos Alfonso af Ferrara den man, som skulle förmått återeröfra Kristi graf; och jag är säker, att, om någon af oss vore Rinaldo, han icke med sina naturliga ögon skulle finna Armidas ö så skön, som nu i minnet, eller i Tassos öfver all jemförelse förtrollande målning**.

För öfrigt — att vi fullständigt må förklara vår mening — må skalden icke försöka att skildra oss något, helst af det som angår honom sjelf, så länge den första känslan af vällust eller smärta brusar i hans inre. Om han lider, och den jordiska delen af hans varelse dignar under de plågor, som äro oskiljaktiga från vår jordiska lefnad, så bör dock hans anlete, såsom poet, bebåda oss Apollons eviga ungdom. Först

---

Carolinska barder, biskop Rudén, i annan mening nyttjade i grafsången öfver sin bortgångna hustru:

"Men fåfängt jag dig söka må
I himlen, fåfängt sökes du på jorden:
Du är fördelt till begge två".

* Författarinna till sonetter, som utmärka sig genom ett mildt och vällustigt behag. Hon var för öfrigt den store målaren Marattis dotter.

** Läs sista hälften af 15:e och första hälften af 16:e sången i hans *Gerusalemme Liberata*.

sedan det bittra och häftiga i hans upprörda känslighet försvunnit, må han lägga hand vid t. ex. förevigandet af en person, som han älskat. Tiden stillar småningom känslosvallet, och minnet idealiserar. Den, som vill hänrycka oss med elegier, får hvarken svärja eller qvida, utan bör i sin sorg förråda oss lugn energi och melodisk proportion.

Vi sade nyss, att vi gilla, ja att vi djupt känna och vörda en stor själs vemod öfver det oändligas försvinnande. En form deraf är t. ex. vår barndom, hvars åminnelser och kontraster med mannaålderns mödor för ett ohinneligt mål utgöra för skalderna ett omätligt fält af ymniga skördar. Dock ej för att uttrycka en lika veklig som fruktlös saknad efter en tid, som har måst försvinna, enligt planen af menskligheten oändliga förädling, — utan att derutur utveckla den rigtning, som leder de lyckligt födda till ett högre mål, — må skaldens genius, liksom den vises, sväfva tillbaka i dess skimmerrika nejder, lyssna uppmärksam och rörd till naturpoesiens nyväckta toner, och tända sin fackla vid dess bleknande rodnad, för att skaka stjernor i den långa natt, vid hvars ljusning oss idealet väntar, lönen för vårt slägtes kamp, och den Faros, som lyser oss till evighetens hamn. Icke menniskoslägtet, icke nationer blott räkna framför historiens början gyldene tidehvarf; hvarje menniska har egt sitt; men det blef icke vår lott att bortleka lifvet i dess overksamma lugn: först efter striden och segern skall en kylande lager lindas om vår hjessa. Må den oskuldstrånad, som minnet af vår saligaste ålder lifvar, lik en ljuf idyll genomklinga oss i hvarje poetisk stund; må dess glada religiositet rena våra toner och påskynda bildningens kretslopp!

En annan form af sorgen öfver det eviga, eller trånaden derefter, är det djupa lidande, som hvarje menniskovän känner vid den ofta allt mod nedslående tanken, att vara född just på närvarande punkt af den omätliga tiden. Hvarföre — så frågar han, i vissa ögonblick, då dödens vågor tyckas slå tillsammans om hans innersta — hvarföre har jag kommit hit? För hvad ändamål lefver jag här, och bemödar mig rastlöst att meddela ett renare, ett värdigare lif åt en verld af gycklare och bedragna, af hvilka de bättre kallt och slappt begapa mig, utan att taga parti för eller emot, de sämre förfölja mig med hån, med outsläckligt hat? Emot hvilket hjerta vill jag lägga mitt, som ännu vågar slå för något evigt och oföränderligt, för hvilket det lönar mödan att kämpa i konst, i lära och dygd, och som icke öfverger sin man i lifvet och i döden? Hvem af den uppväxande generationen, hvilken det egnade att, varnad af sina fäders elände, söka en annan ledstjerna genom lifvet än sinlig lycksalighet, bekymrar sig väl om menskligheteńs öden? om vägen till sanning och ljus? om sin och sina bröders förädling? Alla forntidens heliga former, dessa gråa minnen och ruiner, som ännu påminde om ett högre fädernesland, om en annan bestämmelse — äro de ej alla krossade i grus, der vildsinta barn leka med glittret? Gud fins — utan tro, på konveniensens bud, genom ett sällskaps-paktum; Kristus — är en godärlig bedragare, liksom alla män, som genom en ovilkorlig förtjusning handlat för ett himmelskt ändamål; religionen — hvem i all verlden beskrattar ej den? Icke just så mycket derföre, att de fleste finna den löjlig — hopen känner den ej — men derföre, att detta

skratt blifvit en sällskapsartighet, der alla skratta med af höflighet, och hvar och en tror, att hans granne väl måtte veta skälet hvarföre man skrattar. Ty så djup är detta slägtes förslappning, att de äro få, som *orka* sjelfva tänka, till och med förvändt: till hvar och en tanke, den må vara hur matt som helst, fordras dock alltid ett visst besvär i hjernan, och till uttryckandet en viss djerfhet, som sårar den goda tonens modesti: derföre nöjer man sig i flera år med vissa kommunitetstankar, som t. ex. Englands förderfliga inflytande på Europas frihet. Dygd? — har visserligen aldrig existerat så mycket som nu — på tungan. Der torde hon väl ock förblifva — nemligen pratet — så länge det är hörnstenen för sällskaps-decensen, att låtsa det hon är något. Ty detta är den ofvannämnda goda tonens modesti, eller den vidtbeprisade toleransen, att alla menniskor invertes skola hålla hvarandra för stora stympare, men i ansigtet allmänligt berömma hvarandra, derunder kittlande öronen med några till visst antal antagna fraser, dem hvarje välbetänkt man väl vet vara utan betydelse: och den som annorlunda lärer och lefver, han är ett barn som icke känner verlden, en svärmare, en högmodig menniska. Filosofi? huru skulle den behaga folk, som med hvarje år djupare sjunka i sinlighetens mjuka svarta mull? som, om deras bäste ännu tro, att det gifves någon sanning, icke vilja hinna den genom tanken, utan vegetera sig fram dertill? Poesien? har hon någonsin spelat en så jemmerlig roll? Har skalden upphöjt sig till idéer, och vill göra sin konst till en himmelens afbild, genomströmmad af ett högre lif och önskande att till sig upplyfta allmänheten, så

är han nästan utan läsare, som förstå honom; vill han röra dem med naturpoesi, så träffar han ej med dess enkla musik deras missbildning: de klaga öfver köld (som hos dem betyder brist på svassande fraser) och låghet (som på deras språk är äkta natur). Vågar han någon gång, i harmen, låta märka den skräckliga meningen, att det icke öfverensstämmer med hans konst att lämpa sig efter dem, utan att de å sin sida måste närma sig till henne, — samt att han är något mer än en lindansare, som för sold och handklapp förnyar de språng som roa pöbeln, — så anstämmes ett gemensamt rop af alla småhufvudens myriader: han är en fantast, en egenkär, som icke vet huru man bör umgås med ett vördadt publikum. Hvad vilja de då se i konsten? Intet annat, än ett troget återsken af sitt eget obetydliga, föraktliga lif; och den som i prisskrifter kan visa dem deras prat utan vett och handling, eller i supvisor deras vandel utan seder och smak, han är deras man.

Så klagar han, M. H., och icke utan fog, så länge han ej är blott ande, utan bor i en mensklig hydda, egande ett hjerta för qvalet och för glädjen, och ögon för deras tvåfaldiga tårar. Må det vara vårt hopp, skänkt af filosofien, att äfven denna tidperiod, som kanske är en krisis mellan ljuset och mörkret, skall försvinna för fulländelsens högtidliga gryning: att våra namn och våra skrifter, om de genombryta den öfverhängande natten (som kanske blifver lång), skola upphinna ett lyckligare slägte, som skall beklaga våra obetackade, kanske hatade, mödor; beklaga, att för oss var konstens illusion hvad för dem är naturlig omgifning; göra rätt-

visa (saliga aning, svik oss ej!) åt vårt redliga sträfvande till ljus och skönhet, mildt ursäktande, att vi här och der förråda oss såsom slafvar af tiden, hvilka fåfängt skakat sina kedjor! — Må då den allt förhärjande egoismen, som nu äfven fått en synlig representant i Europas beherskare, med högre och högre trots slunga i sitt gap åldriga troner, qvarlefvande dygder, uppblommande sällheter! Må det skändligaste smicker ännu i decennier röka på dina altaren, afgrundens fosterson! och dina trumpeters klang och dina kanoners dån döfva de skrän, som ropa hämnd till himmelen från lidande millioner! Må segrens lättsinta gudinna hvila fängslad på dina trotsiga standar, må dina soldater från Eufrat till Tajo på våra fäders lik skända våra systrar och makar, dina hästar sönderstampa de skördar, som rodnat af våra bröders blod, — vi böja villigt våra knän, vi veta ju att du är jordens straff-engel, och en kroppsgestalt af det oblidkeliga ödet, som nedstigit, medvetslöst, att hämna slägtets förderf: men må du åtminstone unna oss att genom tanken lefva i en bättre verld; vår bäfvande litteratur skall ej belysa din mekaniska statsvishet, eller vinklarne af din nattliga ormpolitik. Eller hvad? vill du kanske, för mera säkerhets skull, sätta bokpressarne under tiodubbladt tvång? med namn af insurrektion söka för efterverlden brännmärka hvarje tanke, som icke passar i ett reglementariskt statssystem? Välan! må du ock nedskjuta hopar af hjeltar och snillen, och, till ett skådespel för darrande trälar, i alla himmelens vindar strö askan af deras brända lik: vi trotsa dig, ty du är af jord och natt, och vårt eviga hem är himlen och ljuset.

Dessa äro, M. H., de ämnen, som länge varit mina, och som jag i dag lifligt önskade göra till edra betraktelser. Kanske hvilar i mången del af detta barnförsök någon gnista, som skall varmt beröra en liktänkande vän, eller en ädelt uppmärksam åhörare. Det är med denna leende utsigt jag vänder mig till en pligt, som ännu återstår, högst dyrbar för mitt hjerta, då jag i dag får föreställa eder, såsom för första gången närvarande ledamot, studeranden af Östgöta landskap herr *Per Adolf Sondén.*

Broder och bundsförvandt! Från lifvets vår med mig förenad genom blodets heliga och vänskapens heligare band, har du uppblomstrat tätt vid min sida, och med hvarje nytt lefnadsår fylt en ny af mina förhoppningar. Du har nu nått den majestätliga gränsen i tiden, då ynglingens overksamma drömmar börja fly för mannens genomtänkta planer; du har visserligen, likt hvarje ädel yngling, långt för detta uppgjort dig ett ideal af en högre verld och en renare mensklighet; i dag stiger du för sista gången öfver den helga remnan, och det skenbara lifvets skuggbilder skola aldrig blända dig mer. Du börjar nu vid vetenskapens fackla nogare bestämma detta ideal, och genom konstens former närma det till förirrade likar. Det var en tid, då det ännu fans religion, och manskraft, och dygd, och värdiga ändamål: evigt har filosofen förbrödrat sig med konstnären, att arbeta på dess återställande. Det är visserligen blott en skön dröm, att sätta vid verldens morgon en gyldne ålder: men en orubblig sanning, att den inställer sig vid verldens afton; ty tidens aftonglans skall försmälta i purpurn af fulländelsens gryning. För denna

tro är oss en borgen vår eviga vilja och vårt kraftiga handlande, dessa gudomens apostlar, som, sammanverkande i hvarje mannabröst, efter sekler skola skingra nattens spöken. — Var oss då helsad, såsom bundsförvandt, såsom evig vän! Bland de härliga idéer, som tyckas försvunnit från vanbördingars åsyn, är äfven den helleniska och ridderliga, af en vänskap mellan männer; men på dess upplifvande är just vår orden grundad: hörnstenen är oförgänglig, och forntiden skall bilda oss en samtid. På denna klippa hafva vi planterat konstens banér, och helvetes portar skola icke blifva henne öfvermägtiga. Här uppblommar templets förbund, och hvad dess ledamöter ville realisera i sinneverlden genom jordiska vapen, skola vi med Mikaels-rustningar utföra i den ideella, som långsamt, men säkert, lyfter de blinda till sig. Genom den magt, jag i dag bekläder, dubbar jag dig till morgonrodnans riddare: formen är förgänglig, men icke dess ande. Det skall komma en tid, då Aurora-förbundet upphört att verka, såsom en *så* benämnd korporation; men det skall, genom efterklangen af sina mödor, hinna de år, då menniskorna icke mer kalla sig efter Paulus eller Kefas, utan börja en allmän förbrödring under menniskonamnets förtjenta hederstecken. *Vi* lefva icke då — men vi skola, såsom lycklige andar, kringsväfva de fält, der varelser bo, för hvilka vi ej behöfva i himmelen rodna, att hafva varit deras bröder. — Jag tystnar: ty jag skådar på allas anleten rörelsens vällust.

Efter talets slut företogs granskningen af de två inlemnade täflingsskrifterna *Helga Ragnild* och *Idéer öfver konsten.* Begge voro, såsom brefven redan antydt, af Palmblad, och begge förklarades värdiga att i arkivet intagas. Sin granskning af förenämnda poem, som då hette romans, men i Fosforos omdöptes till legend, afslutade Atterbom sålunda: "Med en rik mystisk fantasi har författaren vetat att förena det ridderliga naturspråket och det raska, obekymrade fortskridandet i berättelsen, som äro hufvudfordringar för detta skaldeslag, men af oss endast genom konst och studium af katolicismens antiker kan förvärfvas. Våra fäders fromma tro är på det ljufvaste förhärligad, uppenbarad här i ett qvinligt helgon genom själens harmoni och en stilla, men obrytelig karakters-kraft. Den religiösa illusionen är drifven till det högsta, och den nordiskt klädda orientalism, som gör all sann romantik så förtrollande, sprider äfven här sin heliga halfdag och sin glödande färgskuggning". Protokollet framhåller såsom en särskild förtjenst hos denna romans, att den var "författad i assonanser på *ä*", något som af auktorn förklarades hittills vara på Svenska oförsökt, åtminstone sedan Karolingiska vitterhetsepoken. Att en prosaisk afhandling var inlemnad

till täflan, förekom nu för första och sista gången*. Åt den skarpsinnighet, hvaraf dess innehåll bar spår, gjordes full rättvisa, ehuru ordföranden ej kunde underlåta att anmärka och kommentera åtskilliga divergenser mellan dessa konst-idéer och de teorier, han sjelf nyss i sitt högtidstal framstält.

Angående frågan om förbundets framtida ställning till Hammarsköld, innehåller dagens protokoll: "Herr Palmblad anmälte, att efter ett grundbeslut, det hvar och en man af snille och verkande nit borde i sällskapet intagas, hade han tillskrifvit dess ombudsman, herr August von Hartmansdorff, huruvida man kunde hoppas en förbindelse med hans vän Lorenzo Hammarsköld och hvad frukter man deraf kunde vänta". Ordalagen äro försigtigt valda. Ehuru man nu på fullt allvar satte i fråga Hammarskölds "intagande i förbundet", ville man åt framställningen derom gifva en sådan latitud, att, i fall han förklarade sig endast vilja blifva bundsförvandt, detta svar icke behöfde anses innehålla något afslag. Det fick bero af honom sjelf, hur han ville taga frågan. Förbundsbroder eller bunds-

* Elgströms *Romeo och Julia* var visserligen i obunden form, men tillhörde dock, såsom dramatiseradt fragment, det rent poetiska området.

förvandt? detta var hvad hon gälde. Protokollets fortsättning upplyser, att han, utan tanke på det förra, valde det senare: "Svar hade just för några timmar sedan anländt från herr Hartmansdorff, och herr Palmblad öfverraskade samtlige förbunds-medlemmarne med följande utdrag ur hans bref: — 'Datum af den 6 dennes frapperade mig, emedan Atterbom redan då bort inhändiga det bref från Hammarsköld, som skulle tillfredsställa Aurora-förbundets önskningar i afseende på honom. Saken är denna. Jag omtalade för honom Atterboms canzon och Erotikon. Den förra frapperade honom särdeles, och han beslöt att den 5 dennes kalla dess författare till en ibland redaktörerne af Lyceum, en snart utkommande litteratur-tidning, som utgifves af Sveriges ypperste unge lärde, hvilkas arkivarie och expeditions-sekreterare Lorenzo är. Han bemödar sig på allt sätt för understödjandet af (som han säger) *ecclesia pressa*, och följakteligen skall Aurora-förbundet deri blifva honom en grundpelare, ganska välkommen. Att han sålunda är disponerad för den goda saken, är otvifvelaktigt, och Atterbom får bästa tillfälle att derom med honom korrespondera. För få timmar sedan inhändigades ditt bref, och jag har sedan ej haft tid att besöka Hammarsköld.

Han regretterade, att han ej fick tala med Ingelgren, och har i första häftet af Lyceum recenserat dennes disputation*. — Jemte dessa fägnande underrättelser uppläste herr Palmblad en, detta bref bifogad, ballad af samme herr Hammarsköld, hvarigenom den allmänna glädjen ännu mera blef förhöjd genom denna Svenska litteraturens märkvärdiga produkt". Från denna dag uppstår i Aurora-förbundets protokoll en lång paus. Denna sammankomst blef terminens enda. Förbundet hade fått annat att tänka på.

Första glädjen öfver förbindelsen med Hammarsköld hade snart lemnat rum för åtskilliga farhågor. Väl bekände han hufvudsakligen samma läror som Aurora-bröderne, men han var dock icke en af *dem*, han hade icke delat deras tvåäriga mödor, icke genom täflan och kritik upparbetat sig till deras ståndpunkt. Och han — exledamoten af ett äldre Upsaliensiskt vitterhetssällskap — stod nu färdig att som hufvudman för en tidskrift, utgifven "af Sveriges ypperste unge lärde", i hvilkas rad hittills blott en enda af Aurora-förbundets ledamöter aktats värdig att

* Denna recension i Lyceum utföll långt ifrån tillfredsställande för Ingelgren och föranledde snart en motkritik i den vidlöftiga anmälan af Lycei första häfte, som, författad gemensamt af A. och P. (Atterbom och Palmblad), blef synlig i Fosforos.

möjligen varda upptagen, sprida bland allmänheten läror, på hvilka just deras förbund ansett sig ega monopolium. Det nya ljuset skulle då icke komma från det rätta, det enda berättigade hållet, från morgonrodnaden, och dennas unge riddare löpa fara att blott som hjelptrupp, under främmande fana och påtvingadt befäl, användas i den stora förestående striden. Detta stod nu för dem som ett hot, som en stöld från deras kommande ära. Der blef oro i lägret. Fjorton dagar gingo förbi, utan att det från Hammarsköld utlofvade brefvet till Atterbom, med inbjudning till Lyceum, hördes af. Man beslöt att afvakta dess ankomst för att se till hvad derefter vore att göra.

Det kunde härvid synas som hade Aurorabröderne glömt, eller velat glömma, att Hammarsköld långt för detta gått dem i förväg, och att det, hvarför de nu hyste så mycken fruktan, till en god del redan inträffat. Medan från dem, med undantag af några exercitii-disputationer *, ännu ingen rad utkommit i tryck, hade Hammarsköld allt sedan 1806 gjort sig känd som oför-

* Elgström var bland dem den ende, som disputerat pro gradu — det hade skett vårterminen detta år —, men hans preses, professor Kristofer Dahl, var, såsom på den tiden ännu tilläts, författare af disputationen.

truten författare i vittra ämnen. Trogen sin redan i W. W. tagna kritiska och polemiska rigtning, hade han bland annat uppträdt såsom ifrare mot den Franska klassiciteten, förfäktare af högre konst-åsigter och kämpe för Tysklands yngre vitterhet, der han med särskild förkärlek fäst sig vid Tieck*, af hvars *Kajser Octavianus* han på Svenska återgifvit åtskilliga stycken. Äfven af Goethe och Schiller hade han öfversatt ett och annat, utgifvit en misslyckad kritik af den senare, sysselsatt sig med Shakspeare, och i Svenska efterbildningar dukat opp ett stort förråd af smakbitar ur Homerus, Hesiodus, Anakreon, Sofokles och Moschus, ur Horatius och Ovidius, ur Petrarca, Guarini och Marino. Barn af sin egen sångmö hade han mer än en gång inklämt i sonettens snörlif och icke heller lemnat andra af den syd-europeiska poesiens versformer oförsökta. Med brådskande nitälskan, sällan åtföljd af motsvarande förmåga, hade sålunda denne litteräre mångfrestare, hvar han bröt fram, sökt att öppna friare utsigter och

* Om den Tyska romantiska skolans koryféer, Tieck, Novalis, bröderne Schlegel, Werner m. fl., var Hammarsköld den förste, som i Svenskt tryck meddelat några underrättelser, dels genom en tidnings-artikel redan 1804, dels genom sina från och med 1806 utgifna öfversättningar och ströskrifter.

trampa ny väg. Onekligt är, att i de med Aurora-förbundet gemensamma rigtningarna *han* hade hunnit långt, innan *det* ännu börjat. Då för ingen af dess medlemmar detta kunde vara någon nyhet, frågar man ännu en gång undrande, hvarföre de just nu, och först nu, grepos af så plötslig farhåga, att Hammarsköld skulle frånta dem initiativet och de, i bästa fallet, blott komma att uppträda som hans drabanter. Svaret är att söka deruti, att de föga fruktat honom, så länge han stod ensam och utan något synligt anhang. De viste, att Hammarsköld skref vida mer än han läste, — han egde, i sjelfva verket, genom sitt hafsiga skrifsätt, en egen talang att göra sig oläst — och han var som flitig vägbrytare dem tills vidare välkommen, då de ej hyste något tvifvel om, att ju, när för dem stunden kom att rycka fram, *de* med hela styrkan af ett flertaligt och flerårigt förbund lätt skulle intaga främsta ledet. Annorlunda visade sig förhållandet nu, då ryktet utbasunade hans snart utkommande tidskrift och framstälde honom såsom fanbärare för ett parti, der redan sådana namn hördes som Benjamin Höijers och de unge litteratörernes Jakob Berzelius, Carl Adolf Agardh och Esaias Tegnér. Att äfven den sistnämnde var ifrågasatt till medarbetare i Lyceum, skönjes

af ett bref till honom från Agardh, skrifvet just i samma dagar som spöket af denna tidskrift hotande uppträdt för Aurora-förbundet i Upsala. Enär detta bref på samma gång lemnar en åskådlig bild af då varande förhållanden och förvecklingar inom det litterära lifvet i hufvudstaden, är dess innehåll här upplysande:

C. A. Agardh till Es. Tegnér. Stockholm den 29 oktober 1809. — Jag tackar för ditt löfte* att bidraga till Lycei värde. Redaktörerne, till hvilka, sedan jag skref, äfven Silverstolpe** öfvergått, fägna sig deröfver, ty de börja nu att tro, att man endast ifrån Lund eller Åbo kan vänta sig verklig poesi. Hammarsköld, om hvilken du yttrar dig litet smädesamt, är ett godt hufvud, en hederlig menniska, och har verkligen alldeles ovanliga kunskaper. Att han ej är poet till praktiken, medgifver jag så mycket hellre, som han ej sjelf har denna pretention. Valerius, med hvilken jag blifvit bekant i *Par Bricole*, der han är stormästare, skrifver sällan annat än visor — i dag är deraf ett häfte utkommet —, och hans större stycken tyckas ej ega som helt det värde, som de ega i detaljerna, eller, rättare,

* Att detta löfte varit obestämdt, vittnar ett bref från Tegnér sjelf till P. A. Wallmark den 8 februari 1810: "Hvad Lyceum angår, så har jag för snart ett halft år sedan blifvit anmodad att deri deltaga. Jag har svarat, såsom billigt var, att mina bidrag blefve alltför obetydliga och att jag dessutom ingenting kunde decidera, innan jag finge läsa första häftet". Se *Esaias Tegnérs efterlemnade skrifter*. Ny samling. Första bandet, sid. 41. Han tog sedan ingen del i Lyceum.

** G. A. Silverstolpe hade, såsom förut är nämndt, haft i tanke att fortsätta sin egen tidskrift.

de bestå af blott poetiska centoner. Dock kommer i morgon för första gången att uppföras *Tempelherrarne*, originalet af Reynouard, öfversatt af Valerius; få se hur det blir. Han lefver föga i sällskap med de öfrige krönte herrarne, äfvensom Kullberg, hvilken nu är redaktör af *Dagligt Allehanda*. Honom hör man sällan eller aldrig omtalas; dock säges det för säkert, att han i sällskap med fru Widström, som du känner af hennes *Erotiska sånger*, ämnar utgifva en Mode- och Galanterijournal, med början af nästa år. Wallmark och Granberg äro redaktörer af *Journal för litteratur och teater*; de flesta prosaiska stycken äro af Granberg, i synnerhet de, uti hvilka den Leopoldska basunstämman låter höra sig. Han kallas af snillena här "vår störste prosaiske författare", hvilket af icke-snillena blifvit förbytt till "vår mest prosaiske författare". I allmänhet har Leopolds prosa, hans stycke *Förtjensten*, och de Fransyska tragedierna alldeles förvridit hufvuden hos äfven de författare, som på en bättre väg visserligen utmärkt sig. Leopold sjelf har jag blott flygtigt sett, men får betrakta och höra honom i afton på ett bröllop, der jag råkar honom. Oxenstjerna är fattig och föraktad af de store, men tröstar sig med sina Fransyska Gracer och Muser, och öfversätter Leopolds *Virginia* på Fransyska. — Adlerbeth, som nu lagt sig på den förmodligen för honom bäst passande genre, öfversättningar, är en genomhederlig och tolerant man. Lindegren har genom ett arf blifvit rik och ämnar med årets början utgifva en journal, kallad *Flugan*, ämnad endast att strida med *Journal för litteratur och teater*. Denne blir författarnes värste kaxe, ty han skyr hvarken eld eller vatten. Wallin

känner jag mycket litet; han synes mig så presterlig och så hög, att jag ej rätt vet hvad jag skall tänka om honom och ej vågar nalkas honom för nära. Hans sång öfver Gustaf III lemnar han ej ut ens till sina vänner, förr än en hop uttryck blifvit efter tiden och politiken ändrade. — Det säges, att denna sång ej är så god som hans *Dityramb*, som du förmodligen känner. Det stycke af dig, som här mest är omtyckt, är *Nelson och Pitt*, men ingen viste, att detta stycke var af dig, förr än jag förkunnade det. Herrarne blefvo deröfver så förundrade, att jag sjelf fruktar, att jag misstagit mig. Säg mig detta specielt, om du skrifver mig till. Det har här passerat både under Valerii och Rutströms namn, och är tryckt i Linköpings tidning. Att din sång *Till Skånska Landtvärnet* verkligen paraderar bredvid Schartaus, är en sanning; och detta gjorde mig så mycket mera ondt, som jag tyckte, att detta stycke är ett af de vackraste du skrifvit, och det tillika är så tryckt, att man omöjligen kan klippa Schartaus nödrop från ditt poem*. Leopolds anseende som författare har otroligt fallit, ej bland de krönte herrarne, ty de stå som en lifvakt omkring hans orakel-tron och fördöma till evinnerlig eld allt, som ej är i hans manér, men bland hela den öfriga tänkande och kännande allmänheten, hvilken genom lånbiblioteken fått smak för de Tyske författarne. — Grangren och Sven Björck Svensson hade jag så när glömt. Den förre blef jag bekant med på ett barndop, ty han är klockare, och för öfrigt en god hederlig menniska utan pretentioner, som ej mycket umgås med de öfrige

* *Ivar Ejlert Schartau* vann andra priset i Svenska Akademien 1811 för poemet *Medborgaren*.

vittre männen. Sven Björck Svensson åter gör åtminstone en gång i månaden ett kalas åt samtlige sina *confratres*, i flerfaldig afsigt, förnämligast för att på något sätt kunna vara med i denna lysande ring. — Skicka mig några af dina stycken! Det är så roligt att kunna sätta något energiskt bredvid den slapphet, som utmärker våra andra herrars produkter.

Af detta bref erfar man bland annat, att klandret mot Leopold var i full gång, innan det utbröt från Fosforisternes sida, och att tillvaron af ett Aurora-förbund i Upsala icke ännu i hufvudstaden måtte hafva varit känd eller väckt någon uppmärksamhet, då brefskrifvaren, med dagens litterära nyheter så nära förtrogen, derom icke yttrar ett enda ord.

Några få dagar, innan detta bref från dåvarande informatorn i det grefliga Engeströmska huset afgick till Lund, hade från sitt skrifbord i statsrådet grefve Platens hus en annan informator afsändt till Upsala ett bref, som fick en afgörande inflytelse på Aurora-förbundets beslut och blef ödesdigert för framtiden.

Elgström till Palmblad. Stockholm den 22 oktober 1809. Du omfattar med värma allt som främjar det allmänna menniskoförnuftets högtidligare sjelfuppenbarelse, och äfven jag gläder mig åt den ljusare dag, som lofvar att sänka sig öfver Norden; likväl, jag medger det, vore vår tröst större, om *vi* antände Auroragryningen, och jag gillar dina betänkligheter. Jag älskar

det stora, det dristiga, och skulle ogerna se, att vårt svärmiska nit för skönhet och sanning ansågs såsom lifvadt af en annan genius än vår egen. Gerna ville jag äfven hafva tänkt det höga, som framstår såsom min skapelse, och ej emottaga idéen såsom ett lån, såsom en rudimateria, den jag vill förädla. Om vi kunde fröjda oss, att en efterverld till äfventyrs skall nämna vårt namn, böra vi naturligtvis förvara oss den äran och den förtjenst, att först hafva insett det rätta, och ej framgå såsom andras organer. Om vi också sedermera skulle fördunklas af de nyare kämpar eller utträngas af andra eröfrare, tycks det endast vara en försynens naturlag, och vi skulle såsom de, hvilka sjelfmant brutit våra fjettrar, se oss af minnets sken bestrålade. Nu blir frågan den, huru skola vi förkunna vår tillvarelse? Skola vi ingripa i den nya kedjan och stärka den med vår egen sammanhållnings-förmåga? Eller skola vi sjelfve i egen sjelfständighet våga oss till strids och kan hända äfventyra att gisslas af Lyceisterne? Jag har längst gynnat den förra meningen, men vid närmare pröfning afträder jag till en del derifrån. Vi måste först framställa oss i vårt egna lynne, och sedan kunna vi förena oss med de redlige, som arbeta för den högre menniskobildningen. Således måste vi, ehuru omogna våra försök ännu kunna vara, likväl visa, att vi först med någon klarhet uppfattat konsten och poesien. Derföre, ehuru ej med titel af "Handlingar", måste vi förallmänliga något af våra själsöfningar. Det är tydligt, att ett strängt urval måste ske, och vi således kunna beväpna oss mot kritiken. Atterboms tal och dina måste framför allt främst *erscheinen*, och dymedelst publiken

inse, att några ljusa hufvuden, äfven innan desse *novi homines* framgingo, förut tänkte och arbetade. Detta måste ofördröjligt ske, ty ju längre uppehåll blir, ju mer tyckas vi hafva varit lärjungar. Genom dessa nya åsigter af poesien, dem vi sjelfve hunnit, skulle man lära, att vi ej hemtat vår vishet ur den nyss stiftade skolan, och vi således rädda vårt oberoende. Sedermera kunde vi deltaga i Lyceisternes planer och förmå dem att kalla oss till förbundsbröder. För min del har jag ej något beslutit, och min existens såsom litterär skulle nästan bli ett hvardags-fenomen, och jag ville helst fördröja att framgå, endast buren af mina egna vingar. Blott med er ville jag synas, och kan hända är det egennyttan, som härtill lockar mig: min lilla individ skulle nemligen beskinas af sidoglansen. Öfverläggen snart och besluten; ty det ges ej någon medelväg mellan en egen bana strax eller ett införlifvande med Lyceum.

Samma dag, då detta bref anlände till Palmblad, erhöll Atterbom det länge väntade från Hammarsköld, med anbud att deltaga i Lyceum. Ett beslut måste nu fattas. Förbundet hade aldrig haft för afsigt att så snart, så brådstörtadt, framträda inför allmänheten. Det hade helst velat ännu ett eller annat år arbeta i tysthet, fortsätta sina öfningar och förbereda sina planer. Men att, när det en gång uppträdde offentligt, göra det med Atterbom i spetsen, var lika sjelfklart som att han, för att då öfverraska som en splitterny storhet, borde intill dess vara lika

insvept i skuggan som det öfriga förbundet. Denna framtidsdröm skulle gå om intet i samma stund han nu, i en helt annan omgifning, och på sidan om förbundet, debuterade för den läsande verlden. Sjelf några dagar villrådig, hade han svårt att rätt förlika sin trohet mot Aurora med sin benägenhet att göra Hammarsköld till viljes, smickrad som han var både af inbjudningen och af det ymniga beröm, hans canzon fått af den kritiske inbjudaren *. Till Palmblads tankar kan man sluta af hvad han redan några månader förut yttrat, då fråga var om en anslutning till Silverstolpes journal **. Elgströms bref gjorde nu slag i saken. Det kom som ett upprop och besvarades med ett härskri. Att han, med sin lugna besinning och sin klara

* Atterbom hade skrifvit till Elgström: "Skola vi förhålla oss aktiva eller passiva i förhållande till Lyceum? Det är harmfullt, att desse män anticipera planer, som *vi* först kanske hyst, och hyst för flera år sedan! Skola vi antingen bortblandas bland Lyceisterne eller framträda längre fram, tåligt upptagande, att man anser oss såsom deras lärjungar? Hvar fins vägen mellan Scylla och Karybdis? För min egen person är jag i alla fall (vare sagdt emellan oss!) temligen säker om en icke föraktlig plats, en tid, bland Svenske litteratörer, och jag kastar i den punkten *min handske mot ödet sjelf*. Men Aurora? — Jag är vid ganska elakt lynne".

** Se i det föregående Elgströms bref till Palmblad den 5 augusti.

blick i praktiska mål, röstade för ett så kraftigt och afgörande steg, ingaf trygghet och tillit. Hans förslag antogs. Man ville icke sammansmälta med Lyceisterne, man ville täfla med dem. Aurora och Lyceum skulle arbeta parallelt och således i samma rigtning, men hvar för sig sjelfständigt. Med görligaste skyndsamhet ville man nu, enligt Elgströms råd, genast utgifva, icke en tidskrift, icke Aurora-förbundets handlingar, men ur dessa, med strängt urval, en samling af det bästa, det minst omogna. Denna samling skulle heta *Orfika* * och, om möjligt, utkomma redan före Lyceum eller åtminstone samtidigt dermed. Palmblad dröjde ej att besvara det Elgströmska brefvet:

Din tanke, tappre vän, har träffat oss såsom ett elektriskt slag. Det är tydligt, att vi på intet annat sätt kunna rädda vårt oberoende än (genom att) genast framträda i dagen. Samma dag, när ditt sista bref ankom, höllo vi en lång konferens, och existensen af *Orfika* blef högtidligen dekreterad. Vi ha utkastat en plan till innehållet (de stycken, som äro med parentes utmärkta, ligga ännu i kaos uti hjernan och vänta snillets befrörande):

(Prolog). Atterbom. — *Afrodites födelsedag.* Elgström. — *Canzon.* Atterbom. — *(Menniskans åldrar).*

* Man erinre sig från vårterminen 1808 Elgströms förslag, att sällskapet borde kalla sig *Orfikerne* eller det *Orfiska förbundet.*

Stenhammar. — *Ragnild.* Palmblad. — *Öfversättning ur Homerus.* Ingelgren. — *Erotikon.* Atterbom. — *Den unga kärleken.* Elgström. — *Sigwarth.* Elgström. — *Hymn till kärleken.* Stenhammar. — *Öfversättning ur Hölty.* Atterbom. — *Sångerna i Selma.* Atterbom. — *Ekmarck, Nänie.* Atterbom. — *Psyke och Demon.* Palmblad. — *Kyrkogården.* Elgström. — *Kyrkogården.* Atterbom. — *Tröstesång vid vänners grafvar.* Hedborn. — *Elegi till Hedborn.* Atterbom. — *Elegi till Sofi.* Atterbom. — *(Öfversättning från Tasso).* Atterbom. — *Milesisk saga.* Öfversättning. Palmblad. — *Ynglingen vid bäcken.* Palmblad. — *(Hymn af Kleantes).* Ingelgren. — *Till mitt hopp.* Hedborn.

Sonetter:

Till glädjen. Hedborn. — *Sömnen.* Ingelgren. — *Öfversättning från Italienskan.* Ingelgren. — *Mitt val. Längtan. Lidner. Öfver Lyceum.* Alla af Atterbom.

Orfika är beslutad, som sagdt är, att oförd röjligen utkomma. — För att undgå förläggares skinnerier ämna Axel Stenhammar och jag på gemensam bekostnad upplägga boken och använda vårt yttersta, att verket skall framgå med högst möjliga prakt. Till den ändan skola vi ega ett graveradt titelblad sålunda: *Orfika, första bandet.* Item: vignett, föreställande "Orfeus, spelande på harpa, på en klippa vid en ödslig strand. Nattstycke; i fonden ljusning, och en nyfödd stjerna uppgår." — Under prologen och sonetten till Lyceum, tycker du, att ingen underskrift skall ega rum, eller ock, hvilket är min tanke, namnet *Aurora* skall underskrifvas, hvilket skulle utsprida en underbar glans öfver det hela, utan att ge allmänheten ljusare insigt? Det

är immodest, — må vara! Men vi ha nu förlorat all blygsel, och de fleste skola anse Aurora såsom ett fruntimmer och en ny Svensk sånggudinna, hvars sällskap, som jag tror, ändock är oss hedrande. Hvad beträffar din anmaning att framlägga våra prosaiska afhandlingar, lära vi derför nogsamt taga oss till vara, då den förskräcklige Höijer står bland Lyceisterne, för hvilken vi ännu darra såsom skolpojkar, och här är nu den grundsatsen: *Nihil secundum.*

Post scriptum af Atterbom. Hederlige Elgström! Ditt förtviflade råd har efter långa debatter vunnit allmänt bifall. Allt sedan ditt bref ankom, har hjernan arbetat rastlöst dagar och nätter. *En* dag och *ett* poem gå jemnt upp mot hvarandra i sakernas nya ordning. I morgon börjas öfversättningen af Tasso*. Samma dag ditt bref anlände, kom bref från Hammarsköld till mig, med anbud att deltaga i Lyceum. Detta har påskyndat vårt beslut. I dag svarar jag Hammarsköld, och berättar honom helt *franchement*, att vi stå på egna ben, dock inom hans gebit.

Detta bref innehöll för öfrigt, i likhet med flera följande af Palmblad, en mängd uppdrag och frågor rörande boktryckare, stilar och papper. Stenhammar och Palmblad ämnade förlägga samlingen, men meningen var ännu, att den skulle tryckas i Stockholm. För detta ändamål togs nu Elgströms biträde postdagligen i

* Den sedan i andra häftet af Fosforos intagna öfversättningen af *Armidas ö*, som föranledde Leopolds qvicka recension: *Silfvertonen.*

anspråk. Att denne ej gillade förslaget att inuti samlingen, genom utsättande af namnet Aurora, röja förbundets tillvaro, och äfven var missbelåten med den yttre stât och prakt, man ville gifva den samma, röjes af hans svar:

Elgström till Palmblad. Stockholm i november 1809. Det fägnar mig, att min åsigt af vårt blifvande förhållande numera är er egen, och jag vill gerna trösta mig, att det allmänna omdömet ej alldeles skall förakta den gärd vi offra åt en högre själsodling. Likväl, då vi nu framgå ur vårt mörker, och till äfventyrs gissningen skall förfölja våra namn, önskar jag, att vi åtminstone med vår blygsamhet kunna berättiga oss till skonsamheten och öfverseendet. Vi måste ej förråda något anspråk, ej med den prunkande titeln *Auroraförbundet* tillerkänna oss en viss myndighet och mot oss beväpna personer, som helt visst skola hedra oss såsom försökande ynglingar med ett bifall, kanske ett beröm, men aldrig förlåta oss, om vi med högmodet af ett slags lagstiftande utskott framträda inför publiken. Således kan jag för min del omöjligt gilla, att vår tillvarelse såsom ett samfund tillkännages och förrådes, och om, emot hvad jag hoppas af vänskapen, ni ändå skulle besluta att framställa vår hemlighet till ett öfnings-ämne för kritiken, omber jag, att åtminstone ej något af m i n a bidrag, hvilkas brister jag ganska gerna ville afhjelpa, må till allmänhetens kunskap komma. Hvarföre ej helt simpelt *Orfika?* Man skall hafva svårt nog att förstå meningen häraf, och han, som begriper den, skall till äfventyrs finna den stolt och pretentiös.

Tillägg nu, att vignetten betecknar, att vi tro oss vara de första upplyste, och ehuru vi verkligen med något skäl kunna smickra oss af dess sanning, borde vi sjelfve kanske ej utsäga vår öfvertygelse. Allt detta må likväl vara; men vårt institut vare förborgadt! Man kan ju endast underrätta, att några vänner, som arbeta för lika ändamål, nu till den blidare granskningen öfverlemna sina skrifter? Dessutom anmärker jag, att vi ej skola utsätta *första delen;* ty derigenom förbinda vi oss till en fortsättning, och dessutom, alltför ogerna köper man något, som än synes ofullständigt. Men hvarför utesluta några prosaiska afhandlingar? Endast genom dina och Atterboms öfversigter af poesien kunde vi sägas först hafva hunnit till begreppet af konst, och se det skulle befästa vår ära; ty eljest blir *Orfika* liksom en pendant till Polymnia, och våra afsigter ej förtydligade. Vår fruktan för Höijer är orimlig; ty han är för mycket upplyst att vilja afskrämma en börjande förtjenst, utan jag tror snarare, att han skulle uppmuntra och dymedelst belöna den. Kolmodin kunde ju, när vår volym en gång utkommer, ge den åt mannen med något förord, och jag tror, att han med välbehag skulle upptaga våra *juvenilia.* Jag kan således ej inse något äfventyr af det prosaiskas publicitet. Tvärt om yrkar jag den, och tror, att vi ej annorlunda kunna förvara oss hedern af ljusare *Ansichten.* — Men en fråga! Hvarför skola vi just med så mycken prakt utge våra qväden? Meningen är ju, att en mer förädlad smak skall utbredas, och hvarför skall då den litterära menigheten så mycket beskattas? Månne dyrheten ej skulle förhindra det stora, som vi åsyftat? Om vi nu med så

mycken anstalt utge vår vitterlek, tycks det som vi ansåge den med något slags högmod; ty blott en erkänd merit kunde så mycken stöt förlåtas. —

Elgström hade i detta bref tillika hemstält, om det ej vore skäl att vända sig till någon af de mer billiga boktryckarne, hellre än att just välja de dyraste, Delén och Lindh. "Groth och Petre ha t. ex. ganska snygga stilar och trycka ganska visst för en lindrig kostnad". Härpå svarade Palmblad den 10 oktober:

Jag begriper icke, hvilken olycksalig demon, fiende till vår odödlighet, den stunden omtöcknade ditt ljusa förstånd, då du föreslog att anförtro våra höga estetiska uppsträfningar åt ett Grothiskt tryck. Med hvilken känsla skulle en författare skåda sina arbeten fördelade mellan blad af *couleur-de-gris*, med vanliga romanbokstäfver, på groft papper och vanställda af tryckfel? Och detta till offer åt den kära blygsamheten! Hvarföre icke så gerna sjelfvilligt förplatta de mest älskade af våra foster och göra dem till *verldens barn*, till folk af *bon ton*, blott för att iakttaga den sköna jemlikheten? Dock du har sjelfvilligt nedlagt din röst i denna sak, och de, som rösta ännu, öfverensstämma deri, att vår journal skall utgifvas med yttersta typografiska prakt. Likasom yttre klädnaden i folkets ögon skaffar anseende, så skola också dessa öfvertygas af ett praktfullt titelblad, att det inre lär duga, efter utgifvarne kostat på sig en så dyrbar drägt. Den, som utgifver sina verk på grått papper och i platta stilar, är antingen en stackars fattig man, som ej förmår bättre, eller sätter han sjelf föga värde på sina foster.

Medan man ännu i Upsala var långt ifrån att hafva kommit till rätta med frågan om tryck och papper, äfvensom med svårigheten att å det senare få nödig kredit, uppskrämdes man af ett rykte, att icke blott första häftet af Lyceum snart vore färdigt, utan äfven att ett nytt genast skulle följa derpå. Palmblad yttrar sig derom i fortsättningen af samma bref, der han tillika söker gendrifva Elgströms yrkande på anonymitet m. m.

Det vore grufligt, om andra häftet af Lyceum skulle utkomma förr än Orfika. Redan har denna journal anticiperat vår bestämmelse, och i andra häftet torde stycken kunna finnas, hvilkas författare söka lagrar på samma område som vi. Till exempel, Atterbom har öfversatt en förtjusande bit ur Tasso, och jag några stanser från Spanska, och om nu Hammarsköld skulle emellertid bryta sig in i våra Italienska och Castilianska landamären, så skulle vi förlora, emedan vi blefve de *andre*. Hans förra ströfverier räknar jag ej. Låtom oss derför påskynda verket och en gång förekomma Lyceisterne, likasom de redan förekommit oss *. I ditt bref tyckes du tillkännage, att vi under anonymens

* Lyceisterne hade nyss utgifvit sin *Prospekt*, den samma, som gaf anledning till den bekanta artikeln *Gaturenhållningen* i Journal för litteratur och teater, n:o 75 för år 1809. Tegnér (*Efterlemnade Skrifter* I. 41) kallade denna prospekt "bombastisk och eländig", på samma gång han högt ogillade parodien. Det var denna prospekt, hvarmed Lyceisterne hade "förekommit" Aurora. Första häftet af Lyceum utkom icke förr än i slutet af augusti 1810. Det andra och sista först 1811.

halfdag böra framträda. Men vi ha ju just här gått ut på att väcka uppseende. Eljest hade vi tigande kunnat låta Lyceisterne grassera. Vi ha således en gång framträdt, men hvarföre göra något till hälften? Blygsamhet anstår män, som bidraga till det goda, men också energi, kraft och förakt för hopens vrånga omdömen. — Axel, Atterbom, Hedborn och jag utsätta våra namn med alla bokstäfver och uppmana dig, vid hela allvaret af vårt företag, att äfven tillåta ditt namn tryckas. Initialbokstafveringen är ytterst förhatlig, om det också blott vore för sin halfhet; utom dess är det en ganska falsk anständighet att låta gissa på sig, och liksom innesluta sig i ett halfljust moln, der man af perspektivet, fastän osynlig för mängden, älskar att låta beskåda sig. Jag bedyrar, att ingen otidig auktorära har inflytande på detta beslut. Broder! sjelf har *du* väckt oss ur dvalan; på *din* kallelse hissa vi seglen; tillåt nu den kända vimpeln äfven höja sig, och kosan tagas dit friska vindar och det sjelfmedvetande begäret leda. Och huru inkonseqvent är du dock! Samme man, som vill vanställa sina verk blott af fruktan att fela i blygsamhet, den samme vill, att tal såsom Atterboms och mitt, der polemiken herskar i innersta andan, skola intagas för att väcka hat och fiender. I en annan belägenhet vill jag, när jag tror mig vara sanningens martyr, djerft trotsa dem och förakta den öfriga hopen, för hvilken jag icke verkat; men icke nu, då jag är *discipulus academiæ*, d. ä. på Svenska *slaf*. Din önskan att underlägga Höijer våra filosofiska estetik-försök, likasom exercitie-böcker, är förundrande. — P. S. Atterbom har förändrat sitt förnamn till *Amadeus*,

och Hedborn benämnes *Alvaster* Hedborn *. Skulle du också ej önska utbyta ditt prosaiska *Per* emot *Julius?* Jag skulle i hög grad fägna mig, om du framstode i denna liksom föryngrade gestalt. Ty namnet målar en älskare af Laura. — *Post scriptum af Atterbom.* Vi gilla dina skäl emot utsättandet af *Aurora-förbundet* och *första bandet.* Deremot tåla vi ingen halfmesure, som t. ex. gissandet af namnen. Åtminstone utsätta vi våra.

Ett i dessa bref ofta återkommande ämne var frågan om den afsatte konungen och den på våren timade revolutionens rättmätighet. Oaktadt man kommit öfverens om att låta ett år gå, innan man till afgörande upptoge tvisten, lät man dock ofta i brefven märka, att man i politiken fortfor att tänka som förut. Bland annat yttrade härom Palmblad i en af sina skrifvelser denna höst till Elgström: "I mars (det var dittills vi skulle låta våra politiska dissentioner hvila) lär äfven du förmodligen inse, att Gustaf Adolf, med de fel och misstag, som tillhöra menniskan, ändock var en verkligen stor karakter, upphöjd öfver de kräk, som likt säfven böja sig för alla vindar. Att Gustaf Adolf ville hindra kulturen, är alldeles falskt, men väl, att han ej någonsin medgifvit tryckfriheten, hvilken säkert är en skänk icke af våra veder-

* Då af denna namnförändring, hemtad från Alvastra ruiner i Hedborns födelsebygd, något spår ej vidare förekommer, synes han hafva afböjt den.

börandes ljusa åsigter, men af deras indifferentism; detta ligger i hans stränga och något Spanskt-böjda lynne. Med ett ädlare hjerta, tenderade vår Gustaf Adolf mycket åt Filip den andre, som i alla fall var en sublim man och den siste af Spaniens store".

Elgström till Palmblad. Stockholm den 23 november 1809. — Jag upprepar det än en gång, jag tillåter ej, att mitt namn utsättes, och ni kan aldrig med några bindande skäl öfvertyga mig, att det är behöfligt. Vi vilja ju icke annat än bevisa, att några ynglingar upphöjt sig till en renare åskådning af skaldekonsten, och hvad de heta, gör det samma. Det är verket, som skall tala och som vi beslutit, men icke att publicera våra individer. Om samtiden med någon uppmärksamhet och något efterdöme belönar våra uppsträfningar, är vårt ändamål vunnet, och vårt namn skall räddas från förgätenheten. Åter, om den ej rättvist värderar våra syften, utan dessa förståndiga menniskor, som utgöra våra kännare, förlöjliga vårt bemödande, hvarföre just framstå till ett ordspråk, hvilket skulle förmå allmänheten att, när vi en annan gång framträda, i förtid döma oss såsom dårar. Jag tillstår det, jag har ej så mycken stoicism, att jag kan uthärda det, och snarare må då mina försök undergå förgängelsen eller, om man så finner, efter min saliga hädanfärd utges och kritiseras. Till och med må för mig inga initialbokstäfver utsättas. Således befriar jag mig till och med från äfventyret att gissas. Jag förnekar ej det stora i eder vågsamhet; men dels anser jag mina stycken ännu så ofulländade,

att jag ej under dem vill annonsera mig, dels förmodar jag att allra svårast bli tilltygad af herr Wallmark och konsorter. Jag hade åt en af mina vänner öfversatt något ur en Tysk bok: *Weiberspiegel*, och han utger det under titeln af: "Regler för umgänget med fruntimmer", och dé fördömde trångbröstade gallomanerne kunna ej tillåta en gång: *besjäla, förhemliga, förkallna, öfversvänglig*, och knappt några gamla ord, såsom: *afhvila, betacka, särskilja*, dem de anse såsom nyskapade, och tycka sig se, att jag är löjlig, då jag vill vara vältalig *. Vi skola väl hämna oss öfver sådana inskränkta menniskor; men de ge tonen, och jag har ej än styrka att möta dem *in luce*. Man tål ej, att en ung man sådan som jag har skrifvit: *Hvad rätt* **, och du kan vara försäkrad, att man skulle försöka att gissla mig. Äfven derföre önskar jag att få förblifva i mitt inkognito. Då vi med samlade krafter kunna framgå mot dessa dvergar och utskämma dem, då vill äfven jag bli offentlig, men nu, pedagog och skrifvare, har jag så mycket misstroende till mig sjelf, att jag ej fördristar mig till något envig. Det beständiga buget för förmän och beskyddare kan slutligt förslafva en, och man kan förlora allt mod att vara sjelfständig. Jag är innerligen förargad öfver dessa nya lagstiftare, och jag vill än vidare upplysa mina anledningar. Jag har då och då hopbundit några

---

* Recensionen öfver ifrågavarande skrift läses i n:o 55 af Journal för litteratur och teater 1809.

** *Hvad rätt har ett folk att döma en regent?* En af Elgström 1809 anonymt utgifven brochyr i ny-liberal anda. Till dess retoriskt uppskrufvade stil vill Atterbom söka grunden "i en ande af verklig och hög poesi, som, utan att ännu kunna tala rigtig prosa, likväl råkat på det infallet att vilja det".

tankar *om ett stort, ett patriotiskt tänkesätt*, och visade det för en af mina bekanta, som är något förenad med litteratur-jettarne. Han fann denna skrift så full af Febus och bizarreri, att han, för att ej blottställa mig för sarkasmer, alldeles afrådde mig att trycka den. Han utmärkte de ställen, som föreföllo honom ytterst besynnerliga och otjenliga, och min förargelse var ej liten, då jag fann, att det just var de, som jag sjelf ansåg såsom de skönaste. Jag vill härnäst meddela dem, och inhemta din mening. En invokation till Carl XII:s maner fann han ytterst absurd, och jag i min enfald var litet stolt af dess sammansättning. Allt detta hindrar icke, att min skrift skall utkomma; men jag ber, att, när ni får de tadlade *loca*, ni noggrant genomgår dem, visar dem på något sätt för Kolmodin, och säges det mig då, att de äro platta, bombastiska m. m., se då må jag tiga och rättfärdiga den förre kännaren. Du har sett början af mitt *opusculum;* det har nu vuxit till fyrdubbelt större omfång. Att ni för Höijer skulle såsom krior frambära edra polemiska tal, har jag ej velat påstå, och det vore oss alla ovärdigt. Er fruktan för fiender vore genom anonymiteten försvunnen, men ni älskar ej att anfalla i bakhåll, eller rättare, ni vill i öppen fejd vänta edra motståndare, och tror er ej än vara fullt beredde till försvaret. Edra heterodoxier må då längre fram förolämpa de fina, förfranskade långöronen. — Hartmansdorff är rest till Jönköping, såsom legationssekter vid ambassaden för frihetsverket. Lyceisterne ha ännu ej något utgifvit. Jag vill hoppas, att *Orfika* skall förekomma deras andra häfte. Förlåt mitt slarf: jag är i flera afseenden ledsen och ängslig. Mitt Upsala-lif var det lyckligaste.

I dessa dagar pågick en underhandling, som för framtiden blef af stor vigt för den Upsaliensiska vitterhets-skolans ställning inom pressen. Midt under bekymren för Orfikas ännu icke började tryckning, blef i Upsala det akademiska boktryckeriet af dess åldrige innehafvare J. F. Edman utbjudet till salu för 12,000 riksdaler banko. De båda Östgöta-studenterne Stenhammar och Palmblad föllo på den tanken att köpa det. Den förre hade nyss blifvit myndig, den senare skulle bli det om några veckor: ingendera egde ringaste kännedom af yrket*. Köpet kom efter någon tid till stånd. Utan denna tilldragelse skulle sannolikt Aurora-förbundet kommit att inskränka sig till utgifvandet af samlingen Orfika. Nu blef fältet öppnadt för hela den framtida litteraturen: Fosforos, Poetiska kalendern, Svenska Litteraturtidningen, Svea m. m. Planerna började genast att växa i stort. Utan att ännu uppgifva tanken på Orfika, umgicks man med förslag att längre fram utgifva en månadsskrift, den man redan före födelsen döpte till Fosforos. Under loppet af dessa öfverläggningar skref Atterbom till Elgström den 28 november 1809 följande bref, der den morska tonen visar situationens förändring:

* Se Palmblads avtobiografi i *'Biografiskt Lexikon* XI. 19.

Palmblad och Axel Stenhammar stå nu i underhandling med Edman och ämna köpa boktryckeriet tillsamman. Saken lärer snart nog afgöras, hvarom närmare underrättelse framdeles. Edman är benägen att afträda nästa påsk eller midsommar. Sker detta, så bryter ljusets dag snarliga in: och du behöfver icke bäfva för utsättandet af ditt namn i Orfika, ty vi blifva här sjelfständige, och ämna börja 1811 med en gigantisk journal, kallad Fosforos*, der vi visserligen bröstgänges ämna angripa våra fiender. Huru kan en menniska, sådan som du, i den grad bäfva för sådana maskar, som Wallmark *et socii?* Vår närvarande belägenhet fordrar ett positift framträdande; vi vinna på den ljusare sidan mer, än vi förlora på den andra. Eller hvar tror du vi annars skola vinna ett afgjordt rykte (låt vara hos pluraliteten ondt, men förnämsta ändamålet är nu uppseende) och för framtiden talrika prenumeranter? Helsa *Gran*-menniskorna** och deras dumma anhang, och underrätta dem, att f.. dem hasteligen skall anamma. Jag hoppas, att ingen är af oss, som ej i litterär kraft skulle med sitt lillfinger uppväga dem allesammans. För öfrigt äro vi i Lyceum säkre om en rättvis recension, och de andra partierna förakta vi. Vi vilja ej allenast bevisa, att Sverige kan erhålla en poesi, utan att *vi* äro dess förste härolder. Om du vore här, så skulle vi på en qvart öfvertyga dig om det orimliga i din modesti; jag orkar ej kluddra papperet fullt härom, och hoppas, att du vid nogare be-

---

* Att denna tidskrift sedermera kom att utgifvas ett halft år tidigare, skall visa sig längre fram.

** De Stockholmske litteratörerne P. A. Granberg och J. P. Grangren.

sinnande öfvergår till vår mening. I annat fall blir du den ende anonymen ibland oss; det vill säga: du vill, att upplyst folk ännu ett år skall misskänna ditt egentliga värde. Tror du ej, att man vet hvem som författat *Hvad rätt?* Och dock är den prosaiska banan icke din; du eger för mycket poetiskt geni att kunna *gå*, du vill *flyga*, och tager jorden för etern. Hvarföre ej en gång så gerna öfvertyga folk, att du är poet och det ganska bestämdt? Dina i dag ankomna fragmenter* äro ganska sköna, och en *gran*-menniska kan ej i ett sekel ur sin trånga hjerna utkrysta en sådan idé, men ännu större effekt skulle de göra i meterns sjungande form. I förbigående sagdt: Hammarsköld** ämnar strängt recensera *Hvad rätt*, hvars författare han icke känner. För min del anser jag den mer för ett poem, en dityramb, än en afhandling; men framträd då i Herrans namn en gång i din sanna och egna glans, och låt vänner och fiender förstumma! Palmblads disputation utgår från tryçket i dessa dagar. Han har gjort mig den surprisen att dedicera henne till mig.

Härpå svarade Elgström i bref till Palmblad den 30 november, på samma gång han för Orfika öfversände sitt poem: *Den unga kärleken.*

Jag kan icke besluta mig till min namngifning, och jag har nu genom underrättelsen, att äfven Hammarsköld tänker gissla mig, blifvit än mera styrkt i min föresats. Jag har ej den förmån att vara förenad med

* Fragmenter af Elgströms blifvande brochyr: *Om ett stort, ett patriotiskt tänkesätt.*

** Atterbom berättar förut i detta bref, att Hammarsköld var i Upsala och nyss hade besökt honom.

denne vår manlige stridsbroder, och måste således vara beredd på ett mindre vänligt korrektiv. Jag ber, att ni låter honom förstå, att ni ej gerna ser, att en af edra *socii* undergår en *examen rigorosum:* jag kan omöjligt uthärda att så der allmänt förföljas, och det skulle se ut ganska förunderligt, om de, hvilka syfta till lika mål, skulle hvässa sin kraft emot hvarandra. Det ges förmodligen mycket rikare öfningsämnen. Med ett ord, finner han ej, att jag bör belönas med någon uppmuntran, begär jag som en ynnest att bli förgäten; ty det är bättre, än att alldeles bli afskrämd, och det är hårdt för en nybegynnare, som, lifvad af något bifall, skulle rätta sina fel och bemöda sig att förtjena det mera fullt och mera odeladt. Atterbom måste således förklara, att en *quidam* Elgström är den agade personen och att han med er är förbunden, och att en *Entzweyung* mellan folk, som sträfva till samma punkt, åtminstone innan sinnena skola bli fattliga för något bättre, skulle vara ej alldeles väl beräknad. Ni ser, att jag lånar *er* styrka; men vänskapen är ej så noggrann. Nej, jag kan ej tillkännage mig, och er fördomsfulla godhet har helt visst bedragit er. — P. S. Jag itererar, att ni må efter ert godtfinnande bättra mina stycken. Jag är nu så egentligen kopist, att jag snart nog endast tänker efter andra.

Före terminens slut utkom i Upsala den Palmbladska exercitii-disputation*, om hvilken Atterbom nämnt i sitt sista bref till Elgström.

* Quinti Calabri *Παραλειπομενων Ὁμηρου* liber primus. P. I. Den ventilerades under presidium af professor Gustaf Knös.

Den väckte uppmärksamhet, dels för innehållet, der den Svenska öfversättningen var full af rådbråkade ordfogningar, arkaismer och germanismer, dels, och ännu mer, för dedikationen i sonett-form till författarens vän *Herr Amadeus Atterbom.* De, som sedan flera år tillbaka känt denne unge Östgöta-student under namnet Per Daniel, kunde ej begripa, hvarför han nu skulle heta Amadeus. Lika svårt hade man att utleta meningen af den till honom stälda sonetten:

"Åt dig, — vid hvilkens ljusa födseltimma
En genius flög från obekanta länder
Och bar den palm, som åt ej glömda stränder
Torquato bröt i Edens morgondimma;

Och sippan bar, der Lauras tårar glimma,
Den dig till dyrbar skänk Petrarca sänder; —
Och vaggan blombegöt ur rika händer,
Kring hvilken tysta andetoner simma: —

Åt dig jag bland Akaias lagrar sökte
Ett blad, som på förgömda stammar hängde,
Och det till enkel offergärd dig räcker.

Mot dig jag flyr, lik Tevkros, som sig krökte
Och under broderskölden tätt sig trängde, —
När Fosfor glöder re'n och morgon bräcker".

Det var i synnerhet den sista radens dunkla profetia, som föreföll mystisk och väckte hos

några harm, hos många löje, hos alla undran *. Endast de få invigde gladdes åt denna förstulna ljusglimt från den kommande morgonstjernan **.

Med detta Palmblads första offentliga uppträdande på den litterära banan, der han sedan i nära fyratiotre år skulle blifva en så trägen arbetare, slutade detta för Aurora-förbundets utveckling betydelsefulla år.

1810.

Midt under Aurora-brödernes och Lyceisternes kapplöpning om ernåendet af en organ för hvad de hade att meddela allmänheten, framstod plötsligt en tredje vitter fraktion, som redan

* "Man ansåg hela det lilla stycket för fullkomlig gallimatias", berättar Palmblad sjelf i sin avtobiografi, l. c. XI. 20.

** Sjelfva disputationen blef under följande året ett trätofrö mellan Wallmark, som i n:is 221 och 223 af sin Journal strängt recenserade den samma, och Palmblad, som derpå svarade med "Sändebref till de Journalister från öfversättaren af *Κοιντος Καλαβρος*". Efter att på detta första sändebref ett genmäle influtit i Journalens n:is 269—273, lät Palmblad införa sitt "Sändebref n:o 2 till Herr P. A. Wallmark" i Polyfem (1810, tredje samlingen, n:is 1, 2, 3). Hela denna strid fördes å ömse håll med stigande bitterhet. Ett bland recensentens bättre infall var, att, då mot hans anmärkning, att på ett ställe i öfversättningen ett imperfectum blifvit återgifvet med ett futurum, Palmblad sökt försvara sig med *enallage temporum*, ställa till honom den frågan, huru vida ej möjligen han sjelf vore "en liten enallage af något futurum till ett imperfectum".

egde hvad de andra sökte. Kort före nyåret* öfverraskades man af en ny aftontidning i Stockholm, kallad *Polyfem. Ett blad att läsa på sängen.* Den angaf sig utgå från *Sällskapet för det löjliga*, som lifvades af samma tänkesätt som det forna *Pro sensu communi*, men nu vändt sig till löjet, "då det af förra tiders sorgliga erfarenhet blifvit öfvertygadt, att med *Sensus communis* intet stod att uträtta". Att bakom denna skylt Askelöf** stod såsom redaktör och vid hans sida Hammarsköld såsom den förnämste medarbetaren, var snart ingen hemlighet. Man gissade äfven, att Livijn hade sin hand med i företaget. Att Agardh var med derom, hölls deremot länge tyst. Hans ställning till det grefliga Engeströmska huset synes hafva gjort denna tystnad för honom sjelf vigtig. Tidningen hade länge varit påtänkt.

* Palmblads uppgift, l. c. sid. 20, att "de första numrorna af Polyfem kommit till Upsala vid jultiden, motsäges deraf, att blott första numret har 1809 till tryckningsår, men redan n:o 2 har 1810. Om, såsom Fryxell yttrar (*Bidrag till Sveriges Litteraturhistoria*, sid. 32), utgifvandet af Polyfem beslutits samma dag som artikeln om *Gaturenhållningen* stod i Journalen, således den 22 december, hade, med de formaliteter, som för en ny tidning voro att iakttaga, ej första numret gerna kunnat hinna utkomma på gamla året.

** J. C. Askelöf, född den 13 februari 1787, fil. magister i Lund 1805, och således promotions-kamrat med Agardh, hade nyss ingått som extra ordinarie i konungens kansli.

Redan den 3 september 1809* hade Hammarsköld i bref till Livijn, som då vistades i landsorten, berättat, att han genom Agardh blifvit bekant med Askelöf och att, sedan de tre "en tid bortåt utgjort ett särskildt kotteri, af hjertans grund begrinande alla de stora dårskaper, som här dagligen och stundligen passera", de fallit på den tanken att inrätta ett särskildt sällskap, der de sjelfva skulle utgöra en trio af arbetande ledamöter. Hvad han derefter nämner om hedersledamöter, d. v. s. sådane, som begått någon stor himmelsskriande dumhet, äfvensom om uppsättande af desses namn med stora bokstäfver på väggen i samlingsrummet, instämmer till alla delar med Polyfems första nummer. Han tillägger, att sällskapet ämnade utgifva "en tidning, som skall sysselsätta sig med grinerier *en gros*", och yttrar slutligen: "kommer denna tidning verkligen ut, tycker jag, att hon skall göra ett förknäfladt uppseende". Hammarsköld angaf redan då de tre första numrornas väsentligaste innehåll, äfvensom han bland de osynlige medlemmar, som sällskapet påräknade, d. v. s. deltagare i tidningen, ehuru icke i sammankomsterna, nämner, utom Livijn och ett par andra, äfven "Magister docens

* *Hammarsköldska Brefvexlingen* (handskrift i riksbiblioteket), del. II. 37.

Tegnér"*. I ett senare bref till Livijn af den 18 oktober återkom Hammarsköld till frågan om detta ämne, och angaf då äfven namnet Polyfem på det lilla "flygpapper", som han, Askelöf och Agardh haft för afsigt att utgifva. Anledningen till namnet var, att "dess utgifvare hade beslutat att endast se rätt fram". Vid den tiden uppgafs likväl tills vidare tanken på en tidning för planen till en tidskrift (Lyceum); men den återtogs, som vi sett, och sattes i verkställighet, innan året gått ut**.

* Tegnér afvisade med bestämdhet, i bref till Wallmark den 8 februari 1810, hvarje misstanke om sitt deltagande i Polyfem och ville icke tro, att Agardh "associerat sig med en Askelöf, som här nere (i Lund) endast var bekant som paskillant". Tegnérs *Efterlemnade Skrifter*, I. 40, 41. Detta hindrade ej, att ännu i juni s. å. Askelöf skref till Hammarsköld, att Tegnér, enligt Agardhs försäkran, vore "*ein ausgemachter Polyfemist*".

** Den 21 december, således dagen före införandet af artikeln *Gaturenhållningen* i Wallmarks Journal, skref Hammarsköld från Stockholm till Livijn i Vestergötland: "Nå en sak! Askelöf kommer med nästa års början att utgifva ett komiskt dagpapper, rigtadt så väl mot dårskaperna i vår litteratur som i allmänna lefvernet, och dertill önskar han få dig till medarbetare. Med nästa post lärer du få ett bref från sällskapet för det löjliga, tillika med en prenumerationssedel på Polyfem, hvari sällskapet anhåller, det du täcktes biträda sällskapet i dess bemödande att, genom det mägtiga vapnet löjet, bereda Herrans väg. Jag vill på förhand underrätta dig derom, och hoppas att du ger sällskapet ett gynsamt svar, hvilket du kan skicka under mitt couvert". *Hammarsköldska Brefvexlingen* II. 61.

Saken hade hållits så hemlig, att äfven Aurora-bröderne ingen aning hade derom *. De viste i början ej hvad de skulle tro. Genom Hammarsköld som mellanlöpare utröntes dock snart, att en utgrening af de blifvande Lyceisterne här ryckt ut som förtrupp för den stora allierade hären: Lyceum och Aurora. Det stode äfven för den senare fritt och öppet att taga del i Polyfems utfall. Oförsyntheten i dessa växte emellertid med hvarje nummer och urartade snart till skandal. De tre arbetande hufvudledamöterne voro att anse som ett redaktions-utskott af sällskapet *Pro Joco*, till hvilken sällskaps-klubb för öfrigt hörde vid denna tid Rääf, bröderne L. och C. Ekmarck, Breda, Brunskog, Wrangel m. fl. Att tidningen Polyfem i viss mån stod i beroende af detta sällskap, framgår ur ett yttrande af Askelöf i bref till Hammarsköld den 3 juli 1810. "Det var i en olycksalig stund som, Gud vet hvem, fick det infallet att förvandla denna klubb af *laici*, med hvilken jag intet hade att skaffa, till sällskapet *Pro Joco* och med det samma till våra förmyndare" **.

Elgström hade redan den 3 januari tillsport Atterbom: "Hvad tycks om Polyfem?" och

* Palmblad, l. c.

** *Hammarsköldska Brefvexlingen* II. 100.

tillagt: "Jag älskar den mannen; ty han höjer sin röst mot auktoriteter". För första gången hördes Elgström nu klaga öfver sin sjuklighet: "Jag befarar, att mitt lif ej blir långvarigt. Jag aftager dagligen och förskräckes ofta nog af blodspottning". En stigande retlighet gaf sig nu till känna, månad från månad. Han hade icke många qvar.

I sammanhang med Polyfem, och närmast till följd af den Palmbladska dedikationen, hade ett rykte emellertid börjat tala om ett ungt vitterhets-förbund i Upsala, som skulle vara besjäladt af samma farliga idéer som Polyfem *.

* Huru obekant Aurora-förbundet hittills varit för allmänheten, inses bäst deraf, att icke ens Hammarsköld synes hafva känt dess tillvaro förr än genom det bref af den 27 oktober 1809, hvaruti Atterbom besvarade och afböjde anbudet att deltaga i Lyceum. Atterbom skref: "Med redligaste fägnad blickar jag mot den annalkande dagen öfver vår hittills högst föraktliga litteratur: huru gerna skulle jag icke genast, om möjligt, med min lilla skärf söka bidraga till det ädla ändamålet! Men på *canzonen* har man redan prenumererat: jag är här i staden fängslad af äldre förbindelser. Ett sällskap, under namn af Aurora-förbundet, stiftades här för några år sedan, och har emellertid, icke kan hända utan framgång, bemödat sig om poetisk och filosofisk bildning. Detta sällskap har af vissa orsaker funnit sig föranlåtet att med första utgifva en del af sina konstförsök: de komma förmodligen i början af nästa år från pressen, under namn af *Orfika, första bandet.* — Om du då finner, att vi bebåda något

Några ansågo det för en filial-afdelning af den Hammarsköldska ligan, andra uppgåfvo det att vara sjelfva utgångspunkten och härden för det onda. Under det att sålunda från ena sidan den redan började stormen fick allt bredare vingar, samlade sig äfven åskor på den motsatta. En och annan blixt hväste redan från Journalen för litteratur och teater. Till en början var den nya boktryckar-firman i Upsala utsatt för ett oväders-hot, som höll på att blåsa bort hela Orfika. Under ifvern att få arbetsförtjenst åt tryckeriet hade den ene af bolagsmännen, Stenhammar, begifvit sig till Stockholm för att hos sin fars gamle vän, erkebiskop Lindblom, söka utverka tillstånd att få trycka den

---

hopp för framtiden, skall det oändligen fägna oss, om du anser oss värdige att efter råd och lägenhet dela dina mödor". (*Hammarsköld Brefvexling* II. 51.) Att Atterbom den 27 oktober underrättar Hammarsköld om tillvaron af ett sällskap, hvari denne blifvit inbjuden redan den 10 i samma månad, enligt samma dags Auroraprotokoll, innebär en motsägelse, som måste sättas på protokollets räkning. Detta, skrifvet med Palmblads handstil, blef icke justeradt förr än fyra månader senare, om det blef det ens då, och förefaller att vara väl mycket upptecknadt ur minnet. Möjligen hade, i den Hartmansdorffska underhandlingen med Hammarsköld, förbundets namn aldrig blifvit nämndt, och frågan närmast rört sig kring en förbindelse mellan Hammarsköld och förbundets hufvudperson.

nya profpsalmboken. Lofvet erhölls, men med tillsats af en så skarp lexa och varning, att Stenhammar, af omtanke för sin officins bästa, var frestad att gifva allt Aurora-tryck på båten, och för sin del villig att öfverlåta hela ordensarkivet åt Lyceum. Elgström, vittne till hans bekymmer, skref derom den 27 januari till Palmblad:

Lindblom, såsom en af Svenska Akademiens vegeterande ledamöter, gillar ej den nya poesien, som han *pro primo* ej känner och *pro secundo* ej skulle förstå; men, såsom han likväl utgör en af den vittra nämnden, är det tydligt, att han vill döma. Nu har han förklarat, att han ej gerna ser, att något sådant tryckes som Palmblads dedikation till Amadeus Atterbom; ty dylikt vore en galenskap. Han har dessutom gjort flera invektiver mot den nya smaken. Nu befarar Stenhammar, att ni såsom typografer skulle i ekonomisk hänsigt ganska mycket förlora, om ni trotsade denna bannlysning och framträdde i Orfika. Han vill åtminstone, att några häften af Lyceum skola föregå, innan våra valda arbeten framgå i ljuset. Han har dessutom föreslagit, att vi skulle till Hammarskölds disposition öfverlemna våra stycken. Detta allt finner jag ganska rigtigt, om ni med skäl kan befara något äfventyr af skrifternas allmänliggörande. Ser ni, att derigenom hinder och svårigheter skulle möta er såsom boktryckare, helt visst är då detta förslag det klokaste. Det tillhör ej mig att bestämma vigten af Stenhammars farhågor, och jag tycker dem vara grundade. Hårdt är det likväl att ej framkomma såsom sjelfständige.

Skulle det ej gå an, att ingen enda bokstaf af våra namn blefve synlig, och således endast en rädd gissning efterspanade författarne? Det tycks också, att den hierarkiska och professorliga förargelsen skulle bli osäker om sitt föremål, om våra försök *här* utgåfves. Jag fruktar således, att de ej så snart skulle kunna utges i Upsala. Öfvervägen, om I viljen våga er fram. — Det är kanske för er något vågsamt att offentligen framträda, och om I så finnen, gillar jag alltför gerna, att Lyceum får ensamt qvarlåtenskapen. Likväl önskade jag gerna, att vårt oberoende, utan er skada, kunde bevaras. Jag omfamnar Atterbom. Den ädle får då ej, utan att tadlas, nämna sig Amadeus. Jag är rasande på dessa menniskor och framtiden.

Palmblad lugnade snart sin bolagsmans farhågor, och Elgström kunde redan den 5 februari tillskrifva honom: "det fägnar mig att ni ej öfverger Orfikalia". Han meddelar på samma gång, att hans brochyr "Om ett stort, ett patriotiskt tänkesätt" nu sett dagsljuset. Återkommen från sin rädsla att hårdt blifva recenserad af Hammarsköld, väntade han nu anfall från det fiendtliga lägret: "Litteraturtidningen* skall förmodligen öfver den utsäga fördömelsen; men jag väntar den tid, då vi skola få lätta vår galla och tygla detta fördömda gallomaniska slägtet". Man tänke sig hans bestörtning, då, några få dagar efter bokens spridning, han

* Här menas Journalen för litteratur och teater.

i Polyfem — denne Polyfem, med hvilken han trodde sig stå på god fot och öfver hvars mod "att höja sin röst mot auktoriteter" han nyss uttalat sin belåtenhet — får läsa en artikel, som med det mest obarmhertiga gyckel förlöjligade och parodierade stilen i hans skrift. Denna stil led i sjelfva verket af en svulstig och falskt uppskruf-vad retorik. Atterbom hade icke haft så orätt i sin utsago, att tankarne bättre skulle hafva tagit sig ut, om de blifvit satta i meter; äfven denna skrift var mindre en afhandling än ett poem, en dityramb. Det var nu också icke mot innehållet, hvars sanna och upphöjda åsigter tvärt om erkändes, utan mot stilens pomp och febuseri, som Polyfem skoningslös rigtat sina giftiga pilar. Ett helt nummer * var uteslutande egnadt åt denna litterära afrättning. "Ehuru högt min väntan var spänd — yttrade recensenten —, blef den dock, efter skriftens genomläsande, på det mest oväntade sätt öfverträffad. Man föreställe sig något hittills erkändt ideal för öfverspänning och desperat utflygt; det skall, efter jemförandet med detta arbete, upphöra att vara ideal. Bjugg och Lübecker **, hvilka hittills

* N:o 15. Första samlingen. 1810.

** Friherre Carl Bleckert Lübecker, 1768—1796. En för sitt sjukliga känslosvall känd och af Kellgren agad författare.

regerat oinskränkt i bombastens vidsträckta riken, äro från det ögonblick, då detta dråpliga alster först skådade ljuset, förvandlade till usle stympare, deras namn äro fördunklade, och deras enda ära skall blifva, att de kan hända uppammat en oändligen större förtjenst än deras egen". I en imitation, kallad *Bombastens lof*, travesterar derefter recensenten det patetiska slutet af brochyren. I stället för Torstenson, Helmfelt, Lewenhaupt, hvilka der anropas, ställer han sin åkallan till Wahlström*, Yckenberg och Lübecker, och, i stället för Carl XII:s, till Bjuggs "så länge vanhelgade maner". En sådan smälek var mer än Elgström kunde bära. Väl hade recensenten i ett tillägg förklarat, att hans skämt endast rörde formen, och att författaren "öfverallt, äfven i sitt största raseri, förrådde ett snille, som, om det föres på en annan väg, skulle en gång göra vår vitterhet ära"; men denna balsam var ej nog för den så djupt sårade. Elgström utgöt sin harm och sin klagan i bref till Atterbom den 11 februari:

Här med mina *Patriotiska Tänkesätt* erhåller du den Polyfemska recensionen. Genom ett lågt skratt-

* Per Wahlström. Om honom yttrar Polyfem i en not: "Auktor till *Resan i södra Sverige* och bekant för sitt sublima tal om hjulskenan i Fitja. Han hade samma öde som sin store föregångare Faeton — han drunknade".

begär har herr criticus parodierat just det, som jag ansåg vara det mest fullkomnade af min framställning. Han har förnedrat sig till en usel paskillant, som i sitt blinda nit ej söker något annat än att förolämpa. Hammarsköld fick genom Hartmansdorff ett exemplar och förklarade sig nöjd med det hela; men han har likväl ej afhållit sin vän utgifvaren från pöbelaktigheter. Jag kan ej begripa denna *trame* och jag vill ej utledsna mig med dess utgrundning. Men jag fördrar ej chikaner, och det är högst gement att jemföra den med Bjugg och andra konsorter, hvilken man likväl ej förvägrar något snille. Om du är en min vän, som inom dig sjelf känner min brännande harm, så skrif till fredagen en rigtig *Würdigung* och insänd till bibliotekarien Wallmark och uppmana honom i rättvisans namn att införa den. Jag kan dö af förargelse öfver anonymens ovärdighet, och om, som jag förmodar, Hammarsköld medvetat den, kan jag i min dag aldrig förlåta honom. Om du ej vill, att jag skall förtäras af en orättvist förnedrad menniskas outsägliga marter, så fullgör min bön. Blir jag hämnad, bereder du mig en högtidsdag af glädje och styrker ännu mitt vacklande mod att framgå till härnad med er. Dock hoppet, att äfven mitt namn skulle förenas med ert och ihågkommas, var en kär dröm, och jag skall sjelfmant afträda från den litterära banan; ty jag har ej lust att parodieras och bli ett föremål för åtlöjet. Bör jag på detta sätt våga mig fram i Orfika? Och likväl känner man våra afsigter och profeterar om våra bragder. Och er stridsbror vill man förqväfva! Huru skall jag kunna utgissa allt detta? Jag börjar att misstro dessa bety-

gelser af tillgifvenhet för våra syften. Men vare härmed huru det vill, jag anser mig vara oförlåtligt handterad, och om du eller vårt förbund hyser interesse för en person, som det hedrat med sitt bifall och sin benägenhet, väntar jag billigt någon försvarare. Jag vet mig ej än någonsin varit så öfverens med mig sjelf om någon af mina litterära produkter som den ifrågavarande, och en spyfluga vill förinta hela värdet af mitt bemödande. Då måtte väl Arndt* vara en lika så stor stympare som jag.

'Atterbom drog sig för det förtviflade steg, som hans förorättade vän föreslagit, att i Wallmarks Journal draga i fejd mot Polyfem. "Emellertid — så har han sjelf sedermera berättat** — blefvo vi andre, såsom Elgströms vänner, men äfven Askelöfs och Hammarskölds, ej litet brydde genom denna inom sjelfva lägret utbrustna skärmytsling. Dock låg så väl i blidheten af Elgströms lynne som i upprigtigheten af Askelöfs välvilja för en eljest så mycket lofvande författare, att ingen långvarig bardalek kunde uppkomma". Elgström fick i ett följande nummer af Polyfem*** införd en till dess utgifvare ställd skrifvelse, hållen i en strängt tillrättavisande

---

* E. M. Arndt, i hvars bekanta skrift *Geist der Zeit* Elgström trodde sig ega ett mönster.

** Atterbom, l. c. sid. 116.

*** N:o 23.

ton *. I en ganska undfallande förklarade nu denne, "det hans afsigt med den öfverklagade parodien alldeles icke varit att fästa någon ridikyl vid författarens person — hvilket icke skulle kunnat ega rum i afseende på en person, som i sin bok förråder så tydliga spår af sant geni — utan endast att i all sin löjlighet framställa hans bombastiska stil, mot hvilken han ansett som sin heligaste pligt att på allt sätt ifra, emedan svulstig prosa är det osmakligaste i verlden". Elgström, lätt att försona som lätt att såra, skref i sitt nästa bref till Palmblad:

* Början lydde: "Med en tystnad och en undergifvenhet, som ej är rädslans och öfvertygelsens, har jag upptagit edra meningslösa jemförelser och er parodi, föranledda af *Ett stort, ett patriotiskt tänkesätt*. Uppkallad, ej af en sårad egenkärlek (ty ett gröfre ovett förringar endast den, som utsäger det), utan af andras påminnelser, vill jag tillbakavisa det orimliga i edra påståenden och vänligt erinra er, att, när ni hädanefter förgrymmas i er vrede, ni må välja till föremål den sjelfkära medelmåttan, som tror sig ega någon domsrätt, den elaka viljan, som bemantlar sina syftningar, eller dårskapen, som, för att bättras, begär att bli utskrattad. Se här fältet för er qvickhet; men der ni tror er röja uppenbarelser af en högre anda, der ni finner *sanna och upphöjda åsigter*, kan ni ej, utan att hos er sjelf förneka det rent mänskliga, förvränga till ett paskill mot författaren en del af det han tänkt, hvilken, om den också vore misslyckad i framställningen, likväl genom den tillerkända *förtjensten af snille* berättigar sig till några förbättringar". —

"Askelöf och jag skola helt visst bli goda vänner: det är ej han, utan en magister Agardh, som behagat jemföra mig med Bjugg och några andra ryktbara personer*. — Jag lofvar er att ej med några små brochyrer hädanefter framkomma". Atterbom skref några dagar derefter: "Gratulerar till försoning med Polyfem. I tyckens nu hafva expektorerat er mot hvarandra". Sin upprättelse från Atterboms sida erhöll Elgström längre fram genom den utförliga recension, som, efter fåfänga försök att få den införd i Stockholms-Posten och i Lyceum, omsider blef synlig i första och andra häftena af Fosforos.

---

* Att så äfven var, framgår ur det bref af den 2 november 1810, som Agardh skref till Hammarsköld, efter att i första häftet af Fosforos hafva läst Atterboms recension: "Jag har fått litet påskrifvet för recensionen öfver Elgströms brochyr. Jag finner det helt naturligt och undrar snarare öfver, att, då en Atterboms kraft (hvilken tvifvelsutan skrifvit recensionen) kunnat alldeles förkrossa mig, han endast gifvit mig en lätt förebråelse. Oaktadt jag ännu ej kan frångå min tanke, att Elgströms bok förtjente en liten *Rüge* — hvilken visserligen ej var delikat — så tacka E. dock för sin delikatess, att ej skaffa mig mera bannor". *Hammarsköldska Brefvexlingen* II. 128. Agardh och Elgström hade då redan länge varit nära umgänges-vänner. I bref af den 6 juli hade den förre yttrat till Hammarsköld: "Elgström är en dråplig gosse, men han är ju också uppammad i Aurora". *Hammarsk. Brefvexl.* II. 102.

Aurora-förbundet hade nu icke haft någon sammankomst allt sedan den 10 oktober 1809. "Från denna dag — så inleder protokollet redogörelsen för den enda återstående — följer en mellanrymd af öfver fyra månader, under hvilka sällskapet ej kunnat se sig i stånd att fira en enda sammankomst. Dess fleste medlemmar funno, icke långt efter nästföregående årsdag, den afgörande tidpunkt vara ingången, då en vald samling af de förenade borde utgå i ljuset. Man öfverenskom, att verket borde benämnas *Orfika* och vid början af det inträdande året utgifvas. Då således den inskränkta tiden nästan uteslutande upptogs af förbättrande af förut kända arbeten och författande af nya, samt en vidsträckt och tät brefvexling, så återstod ingen tid till besörjande af de allmänna värfven. Sedan åter af särskilda orsaker man fann nödigt att ännu en tid fördröja dess utgifvande eller, om ödena gillade de förbundnes hopp, att innan kort högtidligare framgå under en annan form, så sammankallade ordföranden sina förbundsbröder till sammankomst den 16 februari 1810". Ingelgren förde ordet. Närvarande, utom honom, voro Atterbom, Stenhammar, Ziedner och Palmblad. I sitt helsningstal yttrade ordföranden: "Fyra månader hafva framskridit, utan att Aurora-förbundets

ledamöter varit församlade till en ordentlig sammankomst. Hvar och en har dock ej varit overksam för dess stora ändamål, tvärt om ansträngt sina yttersta krafter; och om vi ännu ej kunna sägas hunnit målet för våra bemödanden, så ega vi dock hopp att snart få en af våra ifrigaste önskningar uppfyld, hvilken utan tvifvel skall närma oss till vårt egentliga ändamål. Min känsla bjuder mig att vid detta tillfälle förklara så väl min enskilda som förbundets erkänsla emot de herrar ledamöter, hvilkas nit för den goda saken så utmärkt visat (sig), då de användt allt, till och med sin timliga förmögenhet, att genom en egen organ så mycket friare kunna verka för fäderneslandets litteratur. Denna ädla uppoffring skall visserligen äfven af nationen i allmänhet erkännas och högaktas, och då,

"när Fosfor glöder re'n och morgon bräcker",

skola desse ädle i glorian af Auroras purpurkrans offentligen framskimra som hennes invigde. Frambryte snart denna segerdag!" Tvenne inkomna täflingsskrifter belönades med accessit: den ena en romans, med forn-nordiskt ämne, af Sondén; den andra *Trojas eröfring*, öfversatt från Tryfiodoros af Palmblad. Det är den samma, som sedermera blef tryckt i Fosforos, under titeln: *Ilios' eröfring*.

Denna sammankomst, den tjugondeandra från förbundets stiftelse, blef Auroras sista. Huru litet dess medlemmar då anade det*, synes bäst deraf, att de före dess slut anställde val till ordförande för den nästa. Atterbom och Palmblad erhöllo dervid lika många röster. Lottning afgjorde frågan till Atterboms fördel. Och, i sjelfva verket, ordförande förblef han troget, hela sitt lif igenom, ordförande för ett förbund, som icke mera fans. Han hade aldrig blifvit aflöst, och stod qvar på sin post.

Då med denna dag, den 16 februari 1810, protokollet lyktar, och Aurora-förbundet, ehuru aldrig formligen upplöst, dock såsom sluten vitterorden, med egna stadgar och bestämda månadsmöten, upphört att vara till, kunde här denna skildring afbrytas. Det synes likväl icke vara ur

---

* Att man var långt ifrån att tänka sig sammankomsterna nu för alltid slutade, vittnar ett par för ny täflan inlemnade skrifter. Öfver den ena af dem, Palmblads öfversättning af Tiecks *Riddar Blåskägg*, har man ännu af Atterbom, såsom blifvande ordförande, en recension skrifven. Det var för denna, sedermera i tryck utgifna öfversättning, som Palmblad, mot all vana, råkade i polemik med Polyfem. (Årgången 1811. III. N:is 14, 18, 36.) — Ännu den 2 augusti 1810 yttrade Atterbom i bref till Palmblad: "O att vi kunde den 10 oktober framlägga för Auroras församlade ständer ett glänsande förslag till en ny, i stort organiserad regeringsform!"

vägen att ännu för några månader fullfölja den, så länge samma krafter som hittills fortforo att vara verksamma för det döende förbundets syften, och allt intill den tidpunkt, då Aurora hunnit att fullständigt uppgå i Fosforos. För upplysningar om denna korta mellantid äro bref, som vexlades mellan Atterbom, Elgström, Palmblad och Hammarsköld, nästan den enda öfriga källan.

Vid det att nu det vittra bolaget omedvetet nalkades sin upplösning, öfvertogs dess utredning af Atterbom och Palmblad såsom verkställande direktörer. Det skedde med sjelftagen magt, men med tyst bifall. De använde, bäst dem syntes, massans tillgångar till förmån för den nya firman *Fosforos*. Ingen af de gamle delegarne yrkade på sin rätt: de trädde tillbaka, då ingen stämma vidare blef utlyst. Blott två af dem stodo ännu någon tid, den ene endast några månader, qvar vid duumviratets sida: Stenhammar, som mer och mer nedsteg från litteratör till boktryckare, och Elgström, bolagets agent i Stockholm, som dag för dag nedsteg i grafven. Men — fråga vi — de begge urledamöterne Hedborn och Ingelgren? Hedborn, ännu pastorsadjunkt i Östergötland, led vid denna tid af en periodisk sinnesrubbning*. Ingelgren, strängt upp-

* Återställd till helsan, och snart högt värderad som psalmdiktare, blef han 1813 skollärare i Stockholm, 1815 e. o.

tagen af sin filosofie-kandidat-examen, lemnade Upsala, efter att hafva tagit den, och ingick i konungens kansli, men dukade under för samma sjukdom, som förkortat Elgströms dagar och snart gjorde slut på hans egna *. Begge hade de stält sina Aurora-dikter till Atterboms förfogande, men togo för öfrigt ingen del i utgifningen af Fosforos.

Man hade nu beslutit, att denna månadsskrift skulle begynna redan med juli månad, men hade deremot frångått planen att dessförinnan utgifva en samling Orfika. Det vållade något bryderi, att den dyra titelvignetten till denna, i otid beställd, snart var från gravören färdig. Orfeus satt der på en ödslig strandklippa, knäppande på sin lyra, med tre ugglor i skyn och ett lejon för sina fötter. Lyckligtvis fans i detta stycke en nyfödd stjerna, ehuru lågt hon stod. Denna kom Fosforos till godo. Vignetten blef använd för dess första häfte.

I bredd med den nya månadsskriften, och från samma tid som denna, borde äfven — så hade man beslutit — utgifvas två gånger i veckan ett populärt blad, kalladt *Elegant-tidning* **, afsedd

hofpredikant, och 1820 kyrkoherde i Askeryd af Linköpings stift, der han dog den 26 december 1850.

* Ingelgren dog i Stockhom den 19 september 1813.

** I Tyskland hade länge funnits både *Zeitung für die elegante Welt* och *Elegante Zeitung*. Det var den förra, vid

för lättare artiklar och beräknad att få en större läsarekrets, särskildt hos det vackra könet. Hvarje nummer skulle i Upsala åtföljas af ett bihang med annonser, uteslutande för staden och orten. Det hela var en finansplan, uppgjord af Stenhammar. Bihanget borde betala tidningen, och tidningens öfverskott understödja månadsskriften, för hvilken man till en början icke vågade påräkna ett tillräckligt antal prenumeranter. Stenhammar förbehöll sig redaktionen. Öfver Fosforos skulle Atterbom och Palmblad herska oinskränkt. En gemensam prospekt för begge företagen var i medlet af mars färdig att utkomma, och med Stenhammar, som för detta ändamål reste till Stockholm, skref Atterbom den 17 mars till Elgström:

Öfvergif ej Fosforos, utan tänk på honom till det bästa, med poemer, äfvensom ock prosaiska uppsatser *in philosophicis et æstheticis;* ty i detta departementet fordras i synnerhet hjelp. Axel förer nu med sig prospekt till våra båda tidskrifter; den skall tryckas i Stockholm. Den der Elegant-tidningen blifver strunt, men den, som troligen får flere prenumeranter än Fosforos, är nödvändig för att i timligt afseende understödja den senare, i hvilken vi ämna nedlägga våra ädlaste krafter. Du är den ende af våra frånvarande

denna tid utgifven af Spazier, som man ville taga till mönster.

fosterbröder, på hvilken vi kunna hufvudsakligen räkna. Jag har afsändt till Polyfem några *Xenier*, som blifvit mottagna, men ej ännu tryckta. De, som lästes i sista onsdagsbladet, voro ej af mig*. I dag skickar jag honom ett helt teaterstycke, der herr Wallmark, Valerius et comp. grufligen behandlas. Af Palmblad medföljer ock ett *Bref från Grenna*, i samma goût**. På sådant vis offra vi hvar och en vår skärf på det rättmätiga ovettets altare. Du känner förmodligen, eller varder nu af Stenhammar underrättad, att deras handel med Edman är, till alla rättänkandes fägnad, fulländad. *Soli deo gloria!* Det är förbannadt, att Lyceum aldrig utkommer. Min recension af din bok blef, enligt min aning, ej hållen värdig att skåda dagsljuset. Vi hoppas att snart komma i en ställning, att vi ej af sådana yttre beting kunna uppehållas på vår bana.

De Xenier, om hvilka Atterbom här talar, fylla ett helt nummer af Polyfem***. Före honom hade, som vi erinra oss, Livijn redan 1804 i sällskapet W. W. upptagit bruket af slika straffepigrammer, i Tyskland lika kända som fruktade ända från hösten 1796, då Goethes och Schillers gemensamma Xenier i den senares *Musen-Alma-*

---

* Dessa icke-Atterbomska Xenier läsas i n:o 22 af Polyfems första samling.

** Detta instämmer ej rätt väl med Palmblads egen uppgift i sin avtobiografi, att han i Polyfem ej skrifvit en enda artikel, "som icke med hans namn finnes undertecknad". Endast under hans "Sändebref n:o 2 till herr P. A. Wallmark" står hans namn utsatt.

*** N:o 24 första samlingen.

nach väckte ett så oerhördt uppseende. Atterboms, alla rigtade mot den gamla skolan och dess vapendragare, äro fulla af mer och mindre bittra, personliga anfall, icke blott mot de yngre vitterhets-idkarne, Wallin, Valerius och Lindegren, men mot de klassiska storheterna Gyllenborg och Leopold. En af de sista Xenierna, *Morgonstjernan*, förebådar Fosforos:

Ja, för er med ett blodrödt sken hon blixtrar ur natten,
Men åt skönhetens vän ler hon med mildt majestät.

Teaterstycket, hvarom Atterbom i sitt bref talar, var det sorgligt bekanta *Rimmarbandet* *, en dramatiserad smädedikt, der han, i uppsåt att vara qvick, blott lyckas att vara grof. Att här ingå i någon framställning af detta vanryktade skämtstyckes innehåll, är öfverflödigt, då det föreligger i tryck och redan af andra granskare ** fått sin välförtjenta dom. Hammarsköld, som hade förutsagt Polyfems afsigt att "sysselsätta sig med grinerier *en gros*", var emellertid ytterst belåten med detta bidrag, och skref till Livijn ***,

* Intaget i de fyra numrorna 49, 50, 51, 52 af Polyfems första samling och sedermera fortsatt i den andra, n:is 11, 12, 13.

** Fryxell och Malmström.

*** Den 9 april 1810. *(Hammarskölds Brefvexling* II. 82.) I samma bref tillspörjer han Livijn, om det ännu är "bekant i Vestergötland, att Wallin blifvit upphöjd till en af

att Stenhammar till honom medfört "en af Atterbom författad tragi-komedi, kallad *Rimmarbandet*, som är alldeles ovanligt qvick och mördande sarkastisk". Allmänheten trodde i början, att Hammarsköld var den, som skrifvit detta stycke. "Rimmarbandet har gjort en stark sensation" — skref Askelöf till Agardh *. "Men hvad herrarne sjelfve säga, är en ogenomtränglig hemlighet. De hafva krupit in i sina snäckor". Redan i ett föregående nummer af Polyfem hade man fått höra ett gällt *Härskri*, slutande med de orden:

"Fall, hekatomb!" re'n offerpresten ropar.

Äfven detta var af Atterbom. Han erkände det genom att ännu samma år intaga det under sin signatur i Fosforos ** och sedermera i samlingen af sina dikter. Öfver hufvud var hans sångmö hela denna tid morsk och stridslysten öfver all beskrifning, en Bellona med både spjut och gissel. Äfven Elgström fann sig snart i att förse Polyfem med bidrag, men fria från all polemik: han lem-

---

de aderton eller, enligt Wallmarks yttrande, fått *le cordon bleu de genî*". Detta val hade egt rum den 10 mars. Wallin var en bland dem, som värst blifvit medfarne i *Rimmarbandet*, der han uppträder under öknamnet Struthio.

* *Hammarskölds Brefvexling* II. 94.

** I Fosforos (november-häftet 1810) föregifves det vara "efter Schlegel". I de samlade dikterna, likasom i Polyfem, finns derom ingen antydan.

nade några metriska tolkningar från Horatius och ett par föga lyckade "Karakters-målningar", den ena: *Pastors-adjunkten*, den andra: *Professor Synthesius* *. Under tiden hvilade ej omtanken för den i Upsala snart utkommande månadsskriften. Man sökte för den vinna äfven mognare krafter. "Professor Landerbeck har lofvat att recensera Klingvalls kartor i vår journal" ** — skref Atterbom till Elgström den 20 mars — "vi hoppas kunna locka flere professorer med. Detta är nödigt för att få rykte för *Vielseitigkeit* och godt förstånd med *patres academici*".

I Polyfem möttes, såsom redan visat sig, sällskapet W. W. och Aurora-förbundet. Atterbom, Palmblad och Elgström skrefvo der vid sidan af Hammarsköld, Livijn och Rääf. Om den sistnämnde yttrade Hammarsköld till Livijn den 16 april: "Journalens sista gemena uselheter *** ha satt R—f i en sådan entusiasm,

* Polyfem 1810. Andra samlingen n:is 7, 9, 16, 17, 18.

** I Fosforos ser man ej spår af att ett sådant löfte blifvit uppfyldt. Klingvall var samme gravör, som besörjt den Orfeiska titel-vignetten.

*** Med dessa antyder brefskrifvaren så väl den i n:is 84 och 85 af Journalen införda artikeln: "En liten bikt inför Polyfem", som ock artikeln i n:o 88: "Något till upplysning om namnet Nils Nyberg, den föregifne insändaren af Kapten Baggfots papper i Polyfem". För Hammarskölds identitet med pseudonymen Nils Nyberg

att han blifvit poet. Han har skrifvit en visa, som kommer in i nästa blad af Polyfem och börjas: *Lycksalig den, som, stödd på Galliens smak* m. m. Han är således ett nytt bevis för den satsen: *facit indignatio versus*" *. Denna visa, hvarunder lästes: "Gifvet i min grotta på Sikelias kust. Polyphemos.", var en qvick parodi på Wallins allmänt bekanta sällskapssång: *Lycksalig den, som, stödd på eget stop* m. m., hvilken året förut stått införd i n:o 27 af Journalen. I Fosforos, dit innan kort både Hammarsköld och Livijn lemnade bidrag, blef ett nytt möte mellan W. W. och Aurora **, och man skulle längre fram kunna spåra ännu ett sådant, ehuru ett helt flygtigt, när åt Iduna, i hvars tempel Rääf blef en af grundpelarne, äfven Atterbom en dag frambar sitt offer ***. Till hvilket lif den nyss lösgifna tryckfriheten väckte litterära föreningar och företag, visar sig bäst deraf, att redan samma år, i Polyfem, i Fosforos, i Lyceum, tre härolder för den nya idé-rigtningen trädde fram, och att året knappt var ute, förrän Götiska förbundets stiftelse den 16 februari 1811

äro tillräckliga bevis anförda i C. D. af Wirséns afhandling om Claes Livijn, sid. 21—28.

* *Hammarsk. Brefvexl.* II. 84.

** Livijn under signaturen L—

*** *Krigssång* af Atterbom, införd i fjerde häftet af Iduna.

förebådade en fjerdes antågande i Iduna. Så började hos oss med vittra aktiebolag ett sekel, som, snart med stormsteg öfvergående *from sounds to things*, före sitt slut skulle öfversvämmas af merkantila och industriella.

Återvändande till *Blommornas* blifvande skald, finna vi honom vid maj månads ingång icke längre i Upsala. För att i landtlig stillhet utarbeta sin prolog och öfriga bidrag till Fosforos, hade han tidigt denna vår lemnat akademien, dit han ej återvände, förrän både Elegant-tidningen och Fosforos länge sedan hade börjat sitt omlopp. Från Åsbo skref han den 30 maj till Elgström:

Du har i dina flesta önskningar och påståenden liksom talat ur mitt eget hjerta. Polyfem är ensidig; men jag vill ej inlåta mig i undersökning, huru vida han, såsom Polyfem, kan vara annorlunda. Jag tror, att han är lämplig för sitt ändamål: nemligen att larma folket ur sömnen. Emellertid må vi stå på vår egen botten och börja en lugn och majestätisk gång. Sträng rättvisa skall bli vår lösen i kritiken. Vare Polyfem vår löpare, som vi skicka framför oss att piska packet ur vägen. Innan kort skall jag åter gripa mig an med recensionen öfver dina *Tänkesätt*. Polyfem får der några allvarliga vinkar. Likväl bör allt detta så inrättas, att Polyfem synes såsom en af oss beroende förelöpare, hvilken i blindt nit skenat öfver skacklarne. Ty med konseqvens måste vi uppföra vår nya littera-

turbyggnad; de polemiska och de tetiska partierna, allt måste svara symmetriskt mot hvartannat. Har du någon afhandling eller prosaisk uppsats tillreds för första häftet af Fosforos? Jag ville gerna blifva förskonad från att der såsom æsteticus genast uppträda, då jag dels behöfver mer förberedelse och mognad, dels den tunga bördan af *Prologen* hvilar på mina axlar. Hvad menar du om sångerna öfver rosen, liljan och vattnet i Tiecks *Octavianus?* Du kunde variera vokalljuden efter poemets afdelningar, och för hvar och en välja en vokal, hvars fullare eller tystare, yppigare eller dystrare, klang svarade mot känslogången och försinligade dess expression. — Jag har väl ej något positift att invända mot versifierandet af *Romeo och Julia;* dock anbefaller jag dig härvid en utomordentlig försigtighet, att den nästan öfverallt mästerliga diktionen icke måtte lida.

Samma dag skref Atterbom till sin vän Hedborn, från hvilken han ej hört något på ett halft år, och om hvars sinnessjukdom han ännu var lika okunnig som Hedborn om Aurora-förbundets nya ställning och sitt dopnamns förändring till Alvaster:

Du måtte väl icke hålla på att bli det *goda menniskoförståndets* och den *sunda smakens* proselyt? Eller har adjunktismen redan börjat taga öfverhanden? Vare sig härmed huru som helst: nu är jag i Åsbo, och den rymden, som hämmar våra famntag, är ej mera så afskräckande. Jag vill veta, hvilka nattliga demoner bestorma min älsklings hjerta; jag vill råka honom, upp-

litva forna minnen och anlägga nya planer. Bäste! Res till mig, när du får tillfälle, och blif hos mig några dagar! — Till hämnd för din långa tystnad, skall du ej få veta något litterärt nytt, förrän vi träffas.

Atterbom till Palmblad. Åsbo den 17 juni. Trogne stallbroder! Jag hastar att vedergälla dina *läsbara nyheter*, som dock icke voro af det glädtiga slaget, nästan med samma mynt. Vi äro nu i hufvudkrisen af vår allmänna lefnad, och det är solklart, att alla kriser måste vara oroliga. Men nu är just den tillbörliga tiden för handen att väpna sig med den lilla portion sinnesstyrka man kan ega, med detta *æs triplex circa pectus*, hvarom du nämner, och som i de enskilda händelsernas vanliga gång ej kostar synnerlig möda. Vi böra t. ex. ej förfäras af prenumeranternes ringa antal; hvad rätt hafva vi ännu att postulera allmänhetens deltagande? Man känner ju icke mer af oss än din och Ingelgrens öfversättningar, och hur få äro ej de, som älska de filologiska förtjensterna, hur få de, som kunna utleta dem? *Då* först ega vi rätt att klaga, om vid jultiden vår journal ej funnit någon afsättning. Låtom oss dittills med friskt mod arbeta. Den fördömda instundande riksdagen bidrager väl i sin mån att än mer draga den vanliga läsarens uppmärksamhet från våra fredliga yrken; dessa vanliga läsare läsa ändå helst sina kannstöpande brochryer. Emellertid blef Polyfem ej obemärkt under sista riksdagsbullret, och då böra ej vi heller förkasta allt hopp. Från Askelöf mottog jag här om dagen trenne stora packor af Polyfem, bilagda med vänskapsfulla skrifvelser. Han har haft den verkeligen ädelmodiga attention, att af

sitt eget exemplar skicka mig detta — — "i ovisshet om huru vida Polyfem står för M. H. å sin ort att tillgå". Detta är ju hvad man kan kalla artigt? Jag har aldrig bedt honom derom, eller nämnt något ord deråt. Således har jag ändock ena foten i det brusande vitterhets-hafvet. Egde jag nu blott antikristus, jag menar Journalen, så vore min njutning komplett. Nu ändtligen är det allvar med Lyceum. Jag vill om denna sak citera mannens egna ord, i synnerhet som något deraf angår edra œconomica: "Den fägnesamma underrättelsen kan jag lemna, att på Lyceum * arbetas nu med all kraft, sedan Delén på ett kuriöst sätt kommit i fiendskap med alla de korrekta. Jag hade nemligen slutat kontrakt med Delén et comp. om utdelningen af Polyfem, samt derom annonserat i tidningarna. Nu infann sig herr *Idegran major* **, med förklaring, att, om de understode sig gå i befattning med denna utdelning, så skulle icke blott han och hans vänner taga alla sina arbeten ur boklådan, utan Tungusiska akademiens handlingar m. m. äfven åt annan man till tryckning lemnas. Han lät äfven förra hälften af sitt hot genast gå i verkställighet. Men öfver ogrunden af den senare öfvertygade honom flere af akademiens ledamöter, hvilka derjemte förklarade sitt synnerliga missnöje öfver herr Idegrans sjelftagna besvär. Härom väl öfvertygad, fick

* Det var Askelöf, som nu skötte utgifningen af Lyceum. Hammarsköld, som redan på våren tröttnat, hade den 14 maj skrifvit till Livijn: "Hur det går med Lyceum, vete den store Herran. Hvad som är säkert emellertid är, att jag icke kommer att med det samma mera hafva någon befattning. Den strunten har gjort mig så många ledsamheter, att jag det icke kan omtala". *Hammarsk. Brefvexl.* II. 91.

** P. A. Granberg.

Delén nytt lif, och han är nu fullkomligen till vår tjenst. Som han nu är beröfvad all försäljning af journalisternes nuvarande eller tillkommande smörjerier, så har jag åtagit mig att förfråga för hans räkning, huru vida han icke kunde bli en fullkomlig oppositions-bokhandlare, och äfven få i sin låda utdela Fosforos och Elegant-tidningen, i fall herrarne på något sätt kunde göra sig ledige från Viborg. Man torde icke behöfva göra sig något samvete öfver ett sådant ombyte. Likväl vill jag icke, att herrarne i den saken gå emot sin plan eller öfvertygelse. Emellertid vore det billigt, att på något sätt trösta den lidande och göra honom till sin fullkomlige lifegne. Jag önskade, att M. H. i den saken ville inhemta de öfrige brödernes tanke". — Askelöf är "med hela Stockholm full af sorg och indignation öfver hvad som passerat*. Gud låte fäderneslandet kunna hjelpas!" Så mycket om jetten Polyfem. Nu till prologen. Jag har förkastat den idéen att dramatisera honom, ty, om jag skulle rigtigt utföra den, åtginge hela första häftet blott till prologen. Nu blir han en vanlig prolog i ottave rime, med inblandade lyriska strofer från den gamla, af hvilken jag dessutom bibehåller några tirader. Men jag märker, att den onde demonen, som regerar vår verld, har mer inflytande på vår poesi än önskligt är; ty någonting dystrare kan knappt komponeras, än de första stanserna, som jag författade i går. Det öfriga skall jag dock söka bibringa en ljusare färg. Ännu ser jag ej i min skaldkonst någon inflytelse af sommaren. — På det nya bok-

* Kronprinsen Carl Augusts död. Uppträdena vid hans liks införande i hufvudstaden hade ännu icke passerat.

tryckeriets glans beror mycket af vår kredit till en början. Här nere antager man såsom gifvet, att det blir det briljantaste i Sverige. — Tala ej *nu* till mig om den fördömda Elegant-tidningen. Nu ligger prologen mig i hufvudet nätter och dagar. — P. S. En bedröflig tidning har jag, att förbittra dig ännu mer. Man säger, att vår Hedborn blifvit vansinnig. Sant är åtminstone, att han sedan påsk ej kunnat förrätta sin tjenst, och nu vistas vid Medevi brunn. Okúnnig härom, skref jag till honom strax efter min hemkomst och bjöd honom hit. Men i närvarande sinnesförfattning vore han ej behaglig att träffa. Åter ett offer för ödet! Lektorerne säga, att han blifvit galen — af högmod.

Atterbom till Palmblad. Åsbo den 1 juli. — Hur mår Elegant-tidningen? Börja den för all del på ett fördelaktigt sätt, att den ej uppväcker i förväg degoût för Fosforos. Så snart jag får minsta andrum, skall jag tänka på Elegant-fuskeri. I medlet af juli skall jag meddela något. Håll er emellertid raska. Dock, broder! jag har glömt det förnämsta: att lyckönska er till er nya boning och den händelse-bebådande nya perioden af er lefnad. Med hvad rörelse jag ritar detta, kan jag ej förklara. Mod, mod, blott mod! Allt kan ännu blifva godt. Vi böra ej begära dunbäddar på ärans väg; om vi der få hvila på nakna fjell, så äro vi så mycket närmare till firmamentet. Från Askelöf skall jag helsa. Han skickar mig de första nnmrorna af andra samlingen. Wallin är der illa tilltygad. Han uppmanar oss till ståndaktighet.

Atterbom till Palmblad. Åsbo den 8 juli. Recensionen af *Aura** skall du bekomma med första. Litet ovettig blir jag stundom, men jag skall inskränka mig till musköt-skott. I Fosforos skall grofva artilleriet spela igenom fiendens linier. — Troligtvis finner du min nya prolog i vissa stanser för litet populär, men det är ju omöjligt att skrifva sämre än man tänker, för att närma sig med seende ögon till platthetens gebit. Dessutom måste man ju strax i början sätta sig i kredit hos folk, som förstå någonting, ty dessa äro oss ändå vigtigast för framtiden; åtminstone låta dem se, att det icke är en vanheder att inlåta sig med oss. För öfrigt har jag icke något emot det, att man skall vara så populär som med konstens och teoriens fordringar möjligtvis förenbart är. Journalisternes recension öfver Hammarsköld har jag tillfälligtvis fått se. Äfvenså Rühs' poem till Leopold**. Det är lustbart att se alla medel, som dvergarne använda för att uppehålla sin kredit. I vår journal bör tonen, såsom du vill, blifva manlig och jemn, och förråda ett imposant lugn, som tillkännagifver medvetandet af egna krafter. Jag har likväl i en not gifvit Journalen för litteratur och teater ett pikhugg; jag tror ej, att det skall så

---

* *Aura. En samling valda stycken från Åbo tidningar.* Stockholm 1810. Atterboms recension öfver den inflöt i Elegant-tidningen n:o 19 och fortsattes i flera nummer, men blef aldrig afslutad.

** I n:o 134 och flera följande nummer af Journalen lästes en qvick och skarp recension öfver Hammarsköld nyss utkomna *Läsning i hvarjehanda.* I n:o 135 fans infördt ett lofprisande poem till Leopold, på Tyska författadt af den bekante historieskrifvaren professor F. Rühs, som då en tid uppehöll sig i Sverige.

mycket störa den illusion af opartiskhet, som vi ämna allmänheten, ty det är kort och bortgömdt: jag kunde ej hålla mig. I sjelfva verket skola vi sträfva efter opartiskhet, det är vårt fulla allvar, men det är svårt att icke stundom bli kitslig, äfven när det ej behöfs, så länge man är ung. Så snart jag återkommit till Upsala, skall jag angripa ett länge påtänkt opus: en fullständig kritik öfver Svenska Akademiens Handlingar. Många kulna höstaftnar skola derigenom behagligt fördrifvas. Att *Nya Posten* *, detta non-plus-ultra af uselhet, har femhundra prenumeranter, är fullkomligt karakteristiskt af Svenska smakens flor. Troligtvis få *vi* icke inalles hundra, som dock (vi kunna säga det utan skryt) utgifva den bästa tidskrift i Sverige. Hedborns tillstånd är tvetydigt och beklagansvärdt. Nu lärer han vara bättre, och blifvit missiverad till Småland. Förr eller senare varder han väl fullkomligt svagsint.

Denna spådom slog lyckligtvis icke in. Redan före slutet af sommaren var Hedborn så pass återställd, att han kunde besöka Atterbom och med honom företaga en utfärd till Omberget, Alvastra ruiner och Vadstena. Att hans *Grafsång* efter Prudentius borde blifva intagen i första häftet af Fosforos, tillskref Atterbom Palmblad: "vi böra så tidigt som möjligt börja Hedborns upprättelse. Han skall i någon mån

* Utgifven af B. E. Törneblad. Det var i n:o 22 af denna under året började tidning som fabeln *Räfvarne* stått införd.

satisfieras för ödets förtryck". Äfven i Elegant-tidningen intogos stycken af Hedborn, t. ex. *Glädjen* och *Fosterbygden* i n:o 10.

Atterbom till Palmblad. Åsbo den 22 juli.. I går mottog jag från Hammarsköld ett stort paket med *Läsning i hvarjehanda* och ett bref, fullt af artigheter. Det medföljer, att du deröfver (oss emellan) må göra dina reflexioner. Hvem skulle i dag, ett år sedan, trott att jag så hastigt skulle börja spela en Mecænas-roll? Nästan i samma ton plägar Askelöf tilltala mig. Det är kuriöst. Jag är rädd, att jag också begynner antaga en viss förnämhet i mina svar. Gud låte ej detta bli min vana; men man påtrugar mig henne; ty, som jag alldeles icke kan på samma vis krusa tillbaka, så torde oskyldigtvis min ton stundom råka likna en beskyddares. Jag ville blott önska, att man ur en höfligare styl tilltalade den hederlige Ingelgren; en Hammarsköld, som sjelf är så mycket *Anfänger*, kunde väl ha funnit ett humanare motto *. — För de begge Elegant-tidningarna tackar jag, och längtar efter fler. Sten-

* Första häftet af Lyceum var ännu icke utkommet, men Palmblad, som haft tillfälle att se några profark deraf, hade meddelat Atterbom, att Hammarsköld der införda recension öfver Ingelgrens disputation (Tyrtæi från Grekiskan öfversatta sånger) var mindre välvillig än man väntat och hade till motto Lessings ord: "Gelinde und schmeichelnd gegen den Anfänger". Några postdagar senare skref Atterbom till Palmblad: "Jag skickar i dag några trösteord till Ingelgren. Men hvilken god engel skall stödja hans skullra mot ödets tyngd, när han får läsa en, efter hvad jag sluter af ditt lakoniska yttrande derom, så föraktlig dom öfver sin Svenske Tyrtæus i Lyceum? Medgifvom det: det anstår en Hammarsköld illa att bära ett sådant motto på läpparne, och vår redlige Ingelgren förtjenar ej ett sådant förödmjukande".

hammars *Hymn* * igenkände jag med nöje. *Morgonen i Paris* är godt i sitt slag, men dock borde en annan afhandling öppnat tidningen med mera lysande auspicier. Likväl kan en reellare afsigt småningom uppklarna, och jag besvär Axel, vid den vänskap han visat för mig, vid den aktning han hyser för vår gemensamma heder, att åtminstone icke hindra, att tidningen någon gång upphöjes till en högre potens. För att vara elegant måste den icke sjunka under Journalen för Litteratur. Det har hon väl icke än gjort, men hon bör i början flyga *öfver* honom. Ty på denna mellantid till tryckning af Fosforos böra vi vara högst varsamme, att icke något fällande omen fattas emot vår hufvudskrift. — P. S. Hvem skall man tro, antingen regeringen eller insurgenterne, om kronprinsens död?

Till den nödställda Elegant-tidningen hade Elgström öfversändt några poetiska bidrag **. Palmblad tackade honom den 29 juli för dessa, men lät honom veta, att det var annat som man bättre behöfde än elegant poesi:

Hvad vi önska, är något, som andas af Stockholmsluften; ty man eger här så fin smak, att ingenting kan vara graciöst, som icke är stämpladt med hufvudstadens insegel, hvilken, som bekant, är bildningens amma. Huru snart, bäste, är ej ett bref, en målning utkastad,

* Elegant-tidningen hade den 7 juli börjat utkomma. Första numret innehöll *Hymn till kärleken* och början af en prosaisk uppsats *Morgonen i Paris*.

** Längre fram sände han äfven den recension öfver Kotzebues: "Det märkvärdigaste året af min lefnad", som begynner med n:o 13 af Elegant-tidningen.

af en båtfart till Djurgården, till Drottningholm m. m. för den nemligen, som känner routinen. Hurudant är Stockholmska lefnadssättet, stadens utseende m. m. — allt detta är saker, hvilka man endast vill veta här i staden. Man tadlar vår tidning så väl på klubbar som i the-conseiller och eleganta cerkler, och ingen är nöjd dermed att en tidning, som ger sig ut att vara skrifven för den eleganta och bildade verlden, vet så litet om hufvudstaden. Nu vet du, på hvilka artiklar vi lida brist, och om möjligt rädda oss, medelbarligen eller genom vän och väns vänner!

Atterbom till Palmblad. Åsbo den 31 juli. Tänk om Gud efter oväder låter solen skina! Det säges, att man ämnar till tronföljare kora en broder till vår ädle Carl August, en värdig man, i ytterşta måtto lärd, och af en Germanisk djup bildning. Jag måste härvid tillropa dig, såsom Fanfaron till hunden i mina Rimmarbands-scener: "Samlom våra sinnen! snart nalkas våra gyllne dagar". — Annars förfäras jag här i mitt lugn då och då af oroande rykten. Landet är i en revolutionär jäsning. Måtte vi få upplefva ljusare dagar för Sverige, eller åtminstone ärofullare, och måtte äfven från vårt nit för dess heder och väl någon blifvande och lifvande stråle utgå! Jag skickar nu recensionen af Aura, att införas i Elégant-tidningen. Kanske är den här och der för allvarsam åt denna tidning,

Denn er ist gleich dem Acheronschen Kahn,
Nur Schatten und Idole kann er tragen;

men det skadar väl ej att någon gång, eller rättare småningom, göra den till ett populärt vehikel för våra högre afsigter. Dessutom bör det vara vårt hufvudsak-

liga ögonmärke vid detta blad att göra intrång i Litteratur-journalens rättigheter derigenom att göra det mera interessant för blandade läsare. Sådan är min enfaldiga mening om Elegant-tidningen, så vida ej denna inrättning är alldeles meningslös. *Då* först kunna vi med godt samvete tillstå för oss sjelfva, att den egentligen är en finansplan, när vi skänka den såsom en lägre allierad åt Fosforos, liksom det lappade Italien är bundsförvandt åt det väldiga Frankrike. — Jag har nyligen öfversatt romansen om *Arion* ur Tiecks *Kunstphantasieen* och nedlägger den, såsom en blyg gärd, på Elegansens altare. Hammarskölds öfversättning af Mignons sång eldade mig till täflan: får se, om jag får det färdigt till postdagen *. Hammarskölds *Skaldens öde* är ett afundsvärdt stycke **. Det är en lycklig efterbildning af Novalis': *Der Sänger geht auf rauhen Pfaden* m. m. — Hvad är ditt omdöme om den olyckliga furstinnan Pauline, våra dagars Spastara? *** Hon dog en afundsvärd död, och den försonade mig med en slägting af den *store röfvaren*. Sjelf nu, som alltid, lyckans barn, af alla närvarande den som mest förtjent döden, sveddes på honom ej en tråd. Han är, lik Kain, tecknad af Gud, att menniskor och elementer skola lemna honom oskadad. —

---

* I första häftet af *Läsning i hvarjehanda*, sid. 93, hade Hammarsköld infört en föga lycklig öfversättning af Goethes: *Kennst du das Land.*

** *Läsning i hvarjehanda*, sid. 72. Om Hammarskölds sonetter yttrade Atterbom i bref till Palmblad: "Ideerna till dem äro poetiska, men praxis är misslyckad. Han har en sinrik inbillningskraft, men har alldeles icke formen i sin magt, åtminstone sällan.

*** Den tragiska tilldragelsen i Paris vid furst Schwarzenbergs stora festbal, till firande af kejsarens förmälning, hade egt rum den 1 juli d. å.

Elgström, ehuru han nu emellanåt försåg Polyfem med bidrag, var likväl ej nöjd med detta blads arga polemik. Han delade samma tanke, som Tegnér sedermera uttryckte i de orden: "Det är ohöfviskt att skälla när man kan tala"*. När öfver Wallins redan 1806 utgifna *Öfversättningar från Latinske skalder* Livijns lika qvicka som skarpa recension blef synlig**, skref Elgström till Palmblad: "Jag har förklarat Askelöf mitt missnöje deröfver, att han ännu mer vill gissla Wallin. Jag har ej någon skonsamhet med Markall; men det kan vara nog med Struthio". Han varnade äfven för att i Fosforos låta Polyfem gälla såsom Auroristernes förelöpare. "Vi hafva varit — skrifver han — och vi skola synas sjelfständige", hvarpå Palmblad genast gaf till svar: "Aldrig skall Polyfem nämnas såsom en föregångare, en Johannes för Fosforos". Af denna månadsskrift hade nu redan juli-häftet bort vara ute, men hinder mötte på tryckeriet. Palmblad meddelade emellertid Elgström dess innehåll på förhand, och skref bland annat: En afhandling om koralmusiken, af Hæffner och mig(!)*** utarbetad, kommer att införas i Fosforos. Den

* *Tegnérs Efterlemnade skrifter*, III häftet, sid. 1.

** Livijns signatur var här O. M. eller Olof Mollbergsson.

*** Utropstecknet är af Palmblad.

är, liksom de öfriga stycken i den, ny och revolutionär, och ganska polemisk. Jag anser den sjelf icke misslyckad i hvad som till mitt departement har hört". Äfven af prologen hade han gifvit Elgström del. Denne svarade: "Atterboms prolog är värdig mannen; men ej alldeles duglig för publiken. Jag begär, att till den må några noter bifogas. Om det ej vore för sent, skulle jag vid den gjort några anmärkningar. Det Tyska *Gehalt* förtörnar. *Urmotsatsens* upphäfning måste för det vanliga menniskoförståndet göras begriplig. *Rodnadens förbistring* * förstår jag ej". Palmblad genmälte: "Då mannen sjelf ej är tillstädes, som kunde ditsända de upplysande noterna, så vågar jag ej genom uppgifvande af andra idéer och åsigter, som icke äro hans, förfuska arbetet. — I allmänhet duga icke noter, i synnerhet när de, som Leopolds, taga tillbaka hvad i texten bestämmes. Må den dumma publiken harmas! Titeln, vignetten, det Aurora-färgade papperet på permarne, andan och tendensen, lära nog ändå väcka det allmänna

* Detta sista uttryck möter i Erotikon; *Gehalt* och *Urmotsats* förekomma i prologen. Det är här, som på flera andra ställen, lustigt att iakttaga, med hvilken klar blick Elgström och Atterbom hos hvarandra upptäcka fel, för hvilka, när de begås af dem sjelfva, de äro slagne med blindhet. Elgström nyttjar t. ex. Tyska ordet *Sarg* som Svenskt.

skriket; och, för att mildra en sak, som ändå måste ske, lönar ej mödan att skämma bort någonting, icke en bokstaf. Jag är i detta fall en rigorist. Jag hoppas, den dag skall komma, att jag en gång efter hjertans lust får förarga pöbeln — det är nittionio hundradedelar af den läsande mängden". Elgström förklarade sin mening vara, att noterna borde bifogas i slutet. "Du bör ej förundra dig — tillade han —; ty jag är så van att höra klagomål öfver våra eteriska utflygter, att det ständigt susar mig i öronen".

Atterbom till Palmblad. Åsbo den 2 augusti. Nå! jag har öfversatt den oöfversättliga himlasången *Kennst du das Land.* Häpnar du ej öfver min dumdristighet? Sjelf vet jag ännu icke, om jag drömmer eller är vaken, när jag ser mitt försök så sjelfkärt och petitmätriskt figurera framför mig på ett stycke papper; så djerft och nästan fräckt förefaller mig detta företag. Och hade ej brodern Hammarsköld gått förut, så hade väl knappt sjelfva förslaget fallit mig in någonsin. Emellertid är jag blott missnöjd med första raden, der jag ej förmår exprimera *wo die Citronen blühn.* Om jag blott hade ett godt enstafvigt epitet! *Full? rik?* har jag uppsatt. Välj hvilket du mest gillar. Men gifve Gud, att man funne något än bättre! Något, som uttrycker blommighet, mogenhet eller yppighet, bör det väl vara. —

Vid läsningen af denna i n:o 16 af Elegant-tidningen intagna öfversättning, hvars verkstäl-

lande gjorde brefskrifvaren så öfverlycklig och öfver hvilken han i en senare skrifvelse yttrar sig: *auf diese Übersetzung spitz' ich mich gewissermaassen*, kan man ej annat än förvånas öfver att hos en så rik, och redan så pass uppodlad, skaldenatur finna en sådan brist på öfversättaretalang parad med en sådan brist på sjelfkritik. Man igenfinner samma brister i hans samtida återgifning från Tasso af Armidas ö. Hammarskölds försvenskning af Mignons sång var medelmåttig, men var åtminstone läsbar. Man har svårt att medgifva denna egenskap åt poemets första två rader i den Atterbomska öfversättningen:

Käns du det land, der full citronen föds,
Orangens guld i dunkla lunder glöds,

och åt detta sedermera återkommande: *Käns du det hus? Käns du det fjell?* Att döma af författarens till Palmblad ställda fråga: "*Käns du det land* är ju ingen felaktig konstruktion? Man säger ju både *jag käns vid honom* och *jag käns honom* (är bekant med, har föreställning om)?" synes här något vårdslöst provincial-bruk hafva föresväfvat hans öra. Men hardt nära oförklarligt är, att den, som redan var så väl bevandrad i Tysklands språk och vitterhet, att han kunde sägas andas mer Tysk luft än Svensk, och som

snart i oktober-häftet af Fosforos uppträdde som Tysk skald med *Die Insel des Gesangs*, kunde i första raden af den Mignonska sångens andra vers öfversätta orden: *Auf Säulen ruht sein Dach* med *På stoder höjs dess tak*. Att ännu de unge Tysk-ifrarne icke voro fullt lika säkre i lexikon och grammatik som i litteratur och kritik, röjes äfven deraf, att i den nyssnämnda dikten *Die Insel des Gesangs* tredje versen kunde vanställas af två sådana fel som i denna rad:

Saht Ihr den Burg und seinen Göttersaal?

Knappt var likväl häftet utkommet förrän Atterbom skyndade att i Elegant-tidningen n:o 41 införa följande rättelse: "Författaren till *Die Insel des Gesangs* har, genom en oförlåtlig tanklöshet, misstagit sig om genus af ordet *Burg*". Efter att hafva angifvit ändringen:

Saht Ihr die Burg und ihren Göttersaal,

tillade han: "Med föresats att lika strängt handhafva rättvisan mot sig sjelf som mot andra, tillkännagifves detta af författaren".

Bland de många poetiska planer, hvilka Atterbom denna sommar uppgjorde, var, jemte en elegi öfver Carl Augusts död, äfven en sonettcykel öfver Alvastra, och det var för inhemtande af nödig lokalkännedom, som han till dettas ruiner företagit sin vallfärd med Hedborn. "Får

jag — skref han till Palmblad — mina sonetter öfver Alvastra m. m. i stånd snart, så är det ovisst, om jag ej bifogar dem till mina äldre, och önskar tränga dem in i andra delen *. Det vore önskligt kanhända, att ej längre låta andra klåpa för sig i sonett-poesien, så att den blir ett *ridiculum* för alla svaga i tron, utan genast öfverhagla dem med en svärm goda sonetter". Angående sin öfversättning från Tasso skref han: "I *Armidas ö* är jag nu blott missnöjd med ordet *blomsterskapat* **, som jag med Sisyfi qval sökt undanrödja, men ej förmår det, utan att förderfva den annars ypperliga stansen. Äfvenså är den stansen misslyckad, som berättar huru Rinaldo höll hennes spegel m. m. För öfrigt är verket nu — jag vågar påstå det — nästan otadligt. Men hvad vet jag? Säkert skola desse capriciöse förståsigpåare, som sjelfve icke kunna producera någonting, finna tusende fel, säga, att öfversättningen är osvensk, svulstig, konstlad, eller något dylikt. Höijer är i synnerhet *nec visu facilis, nec dictu adfabilis ulli*". Vid det sedermera af Leopold med skäl beledda ordet *familja* *** bad han Palm-

* Af Fosforos.

** Fosforos, Augusti-häftet 1810, sid. 80, rad. 6: *Den luft, som hennes dungar blomsterskapat.*

*** *Den hela höga, löfviga familja.* L. c. sid. 81, rad. 22.

blad sätta en not, så lydande: "Detta ord nyttjades med sin ursprungliga fulltoniga ändelse i vårt forna, oförfranskade språk. Se Tegel m. fl. äldre auktorer". Samma dag, den 12 augusti, som han afslutade detta bref till Palmblad med de orden: "Du sänder väl Fosforn, så snart han är synbart glödgad", afsände han till Lorenzo Hammarsköld en skrifvelse, hvarur här några utdrag följa:

Hvad oss Aurorister angår, så draga våra vänner, mer än våra fiender, försorg om, att vi icke skola länge lefva på jorden. Råd och upplysningar strömma nu från alla håll, n. b. af det slaget, som alltid komma för sent och som motsäga hvarandra: af Elegant-tidningen fordra de, att den skall vara ett Atheneum, om Fosforos säga de, att den är osvensk; Höijer vill, att den skulle tagit det utnötta namnet *Upsala Lärda Tidningar*, "då hade jag kan hända öppnat min portefeuille!" Ingen vill tro, att med Fosforos är annan afsigt än att trycka en prydlig bok för att få sätta sitt namn på; ingen vill begripa, att afsigten med Elegant-tidningen blott var att utgifva en förbättrad Upsala Tidning, till underhållande lektyr för fruntimmer och den lägre klassen af läsare; borgarena knota, att vi ej idisla tidens tråkiga politik, och Liljeblad * finner oss onyttige för landthushållningen; "in summa", säger Palmblad, "ingenting är till lags, för det vi ej heta herr konrektor eller professor, eller äro 40 år gamle". Läggom härtill, att våra rådgifvare påstå, att våra journaler ej

* Johan Liljeblad, d. v. professor i botaniken.

skola kunna bära sig, så finner du, att de med denna föreställning gjort oss olycklige för hela första halfåret. Och hvem vet, om de hafva orätt? Intet interesserar vår råa allmänhet mer än politiskt gräl, som drifves utan förstånd och ändamål. Du kan ungefärligen ana af denna lilla täcka teckning, med hvad lynne vi arbeta, och om vår sångmö njuter det lugn, som är nödvändigt till frambringande af ostördt ideelt lif i rena former.

Nicht vor der Tugend allein ward Schweiss gestellt von den Göttern,
Reinere Schönheit auch wohnet auf einsamen Höh'!

Det är tryckande för den, som ej oroas af mängdens vacklande omdömen, att bli missförstådd af dem, för hvilka man hyser verklig aktning och på hvilkas godhet man åtminstone räknat. Det smärtar en, i medvetandet af sin rena vilja och icke utan någon känsla af kraft och värde, att på den ena sidan sönderslitas af tusende narrar, och på den andra lönas med ett oförtjent förakt af dem, hvilka naturen, då hon nekade dem snillets *alstrande* förmåga, gaf ett visst anlag till *mångbeläsenhet*, men som slutligen, genom det eckel, som ett planlöst studium väcker, så förvirras i sitt omdöme, att de, som Schlegel förträffligt uttrycker sig, "vilja plocka rosor af eken, och fordra att rosenstjelken skall duga till mastträd". — Jag förtviflar på allt utom på min egen genius (och hvad är den annat än ett sandkorn i den omätliga rymden, dömdt att förtrampas, emedan det ej ville låta vinden obemärkt bortblåsa sig bland de öfriga millionerna!), och när han dignar, förr eller senare, beklaga

din vän i döden!*

* *Hammarsk. Brefvexl.* II. 110.

Då första häftet af Fosforos, som hade bort utkomma i juli, ännu dröjde, skref Elgström den 20 augusti till Palmblad: "Det är förargligt, att de förståndiga menniskor, som här nitälska för den Gallikanska trosbekännelsen, ej få uppstirra mot det Fosforiska skenet så tidigt som jag väntat, ty de blifva så högmodiga, så skrytande, att man just måste medömka eller harmas". I samma bref förtäljer han, att tronföljarvalet nu skett: "Bernadotte blir vår konung. Jag rädes väl för ett Fransyskt hof; men han är måttlig, någorlunda Germanisk och krigare. Sålunda mod och förtröstan. Atterbom måste ej något befara. Allt nit för det sanna skall bära frukt, och vår egen demon beskydda oss".

Atterbom till Palmblad. Åsbo den 23 augusti. När jag bekom ditt sista bref, höll jag just på med att definiera idyllen och, när jag fick bref från Askelöf, satt jag och spekulerade öfver sonettens likheter med epigrammet. Jag smickrar mig med att i vissa punkter hafva tänkt djupare, eller åtminstone fullständigare, än professor Ast*. Annars vid lediga stunder är mitt mesta tidsfördrif att bestiga alla höga berg i Åsbo socken. Jag finner ofta feiska utsigter. Jag går i skogarne som en Goethe *(si parva cum magnis componere licet)* i drängstöflar, trasig linnrock, barhalsad, röd-

* Atterbom var sysselsatt med en recension af Asts *Poesiens historia*, nyss i öfversättning utgifven af sällskapet *Pro Joco*. Recensionen infördes i Fosforos.

blommig och varm; det enda felet i kostymen är att jag bär en hatt, som kostar 7 rdr 24 sk. Nästa vecka ämnar jag genomläsa bibeln *, och klättra uppför ett berg, från hvilket ses fjorton kyrkor. Angående *Mignons sång* har du beklagligen glömt, att jag ej suckar öfver orangens yppighet, som i andra raden är mästerligt uttryckt **, utan öfver citronens. *Hic stamus in stercore.* — Gud gifve, att musiktryckeriplanen lyckades; ty musikaliske måste vi blifva, och sjungas på de skönas läppar. — Polyfem är qvick och rask; Livijns (ty förmodligen äro de af honom) travesteringar af Leopolds erotika äro högst löjliga och stickande. Helsa Lagus broderligen, och uppmana honom till någon gigantisk lärd bragd i Fosforos ***. Lyceum lärer jag väl snart få ned från Stockholm. Hvad jag skall med nyfikenhet öppna denna bok, på hvilken vi väntat ett år! Skola vi recensera Lyceum? — Hur mår Kolmodin? Jag skall väl skrifva till honom med första ett afskedstagande tacksägelsebref †. Jag önskar att detta vore gjordt och denna rörelse öfverstånden. Det blifver dock hädanefter att *juveniles periclitari vires.* Dock man appellerar till sitt uppsåt och sin penna. *Deus nobiscum! Diess Wahrzeichen nur gilt,* sade Hektor, *das Vaterland zu erretten!* — Det är dock skymfligt, att en främling, en Fransos, bestiger Svearnes åldriga

* Meningen är sannolikt: börja att genomläsa bibeln.

** *Orangens guld i dunkla lundar glöds.*

*** Således en ny exledamot af W. W., påräknad för Auroras tidskrift.

† Atterbom hade nu i nära fem år fortfarit att bo och äta hos professor Kolmodin. Från höstterminen 1810 ända till dess han 1817 företog sin utländska resa bodde han hos Palmblad i gamla akademiska boktryckeriets lokal.

tron. Hvad ömhet kan han få för vårt folk, vårt språk, våra seder? — Nu kommer postgumman. Hur f—n skall man göra med citronen? Gör som du vill, leta opp någon färg som citronen har, — jag lemnar dig fullmagt.

Ändtligen upprann den länge väntade och förebådade morgonstjernan. Den 22 augusti låg på bokhandlarnes disk både i Stockholm och Upsala juli-häftet af månadsskriften Fosforos, fyra ark vers och prosa, med vignett och brandrödt omslag. Dess yttre sken i ögonen, men den typografiska utstyrseln var för öfrigt tarflig nog. Innehållets författare hade angifvit sig endast genom signaturer: *A. E. P.* — *RN.*, och Elgströms vilja hade således härutinnan segrat. Flertalet af de poetiska bidragen var hemtadt ur Auroras arkiv. I inledningen till sin recension öfver Elgströms sista brochyr hade signaturen A. uppstält en del af tidskriftens program: "Den så kallade *nya poetiska skolan* (som i sjelfva verket är ganska gammal) vill i vetenskap sanning, i konst skönhet, i hugen religion, i lefnaden dygd, och i allt — allvar och sjelfständighet. Hon är en svuren fiende till all egoism, all ensidighet, all halfhet och onatur, allt slafveri under sinliga afsigter och krypande för flärdens idoler. Vi hafva redan inbjudit, och inbjuda härmedelst offentligt hvar Svensk man af snille, af hjerta och insigter, till

deltagande i våra rena mysterier. Inskränktheten, som dömer allt efter sig sjelf, skall begapa oss, och det låga förtalet, som vrider sig i stoftet, måtta ormhugg åt våra fötter; om de hväsa för högljudt, offra vi väl stundom af deras öfverstar någon hekatomb åt förnuftet och ironien; för öfrigt äro de oss fullkomligt likgiltiga".

Af Polyfem blef Fosforos genast helsad med en välkomnande hymn, som begynte:

Hell dig, tindrande ljus, du den blida morgonens stjerna!
Uti den skimrande höjd, der sferomdansad du framgår,
Tag, o Apollos barn, Polyfems den åldriges helsning!

och omedelbart derefter med en stridssång:

Bröder! Till larmande
Fejder och krig
Utan förbarmande
Ruste man sig.
Från våra fält
Skynden, Tunguser!
Gracer och Muser
Redan sin väldiga här mot er stält.

Slutet lydde:

— — — —
Redan en krans
Binds af behagen.
Försten för-dagen
A - - m får den vid Musernas dans *.

* Polyfem. Andra samlingen, n:is 24, 25. I n:is 32—35 inflöt en högt berömmande recension öfver begge de första häftena.

Om det intryck, som den nya tidskriften för öfrigt gjort i Stockholm, skref Elgström på skilda dagar till Palmblad:

Den 23 augusti. Ändteligen hafva vi fått fröjda oss af den Aurora-färgade skriften. Man har förstummat, och jag har ej hört någon upphöja sin röst till ett omdöme. Jag föreser, att de Fransyske galanteri-herrarne visserligen skola tillkännage sin förargelse, men likväl blott för de förtrognare bröder; ty Markall, såsom anförare, har nu mer inskränkt sig till den befattningen att endast mumla, förmodligen för att besanna påståendena i *Rimmar-bandet.*

Den 30 augusti. Fosforos har gjort mycket uppseende. Man klagar (och jag trodde det) öfver prologens mindre begriplighet, och Atterbom skall förmanas att litet mer lämpa sig efter tiden; ty eljest vinnes ju ej det goda, som åsyftas, och vi skola ej genom ensidighet förderfva våra företag. Jag skulle kanhända kunna bevisa, att filosofiska termer ej kunna i poetisk hänsigt begagnas, n. b. satir undantagen, och således är denna allmänhetens fordran ej alldeles obillig. Lindegren har sagt om oss: "det är skada på de der pojkarne. De der Schleglarne ha alldeles förskämt dem". Eljest är den allmänna rösten, att den är snillrik och har det vackraste språk man kan tänka sig.

Den 3 september. Franzén har mycket omtyckt våra bemödanden. Han tycker, att vi nu äro skäligen eteriske; men det lägger sig, menar han. Lagus har varit hos honom. Franzén har också fördömt den kno-

tiga *Handen* och gillat dess vederbörliga plaggning *: — Man förundrar sig hvad Amadeus är för en varelse. —

Det har redan visat sig, att Atterbom och Palmblad hyste mycken räddhåga för Benjamin Höijer, på samma gång de med tappert öfvermod bjödo det allmänna omdömet trots. Att vinna honom på sin sida, och möjligen af honom få ett eller annat bidrag till Fosforos, var deras högsta önskan. Äfven här var det Hammarsköld, som tjenade till mellanlänk. Derom vittnar bland annat följande utdrag af Atterboms svar på ett bref från Hammarsköld, hvari denne lugnat honom i afseende på Höijer och tillika inbjudit honom att gästa hos sig i Stockholm, på uppresan från Östergötland till Upsala. Atterboms svar är dateradt Åsbo den 13 september:

För ditt hugnande bref af den 20 augusti får jag härmedelst sjelf betyga min förbindlighet, äfvensom för de tröstande underrättelser du der meddelade om den misstänkte Höijers tänkesätt, samt ditt vänskapsfulla yttrande öfver våra välmenta fosforiska bemödanden. Emellertid synas Fosfori lanternbärare, Stenhammar och Palmblad, ej ännu veta hvad

* Öfver Wallmarks prisbelönta poem *Handen* hade Polyfem intagit en begabbande recension. *Andra samlingen*, n:o 25 och följ. Samma tidning hade förut tillkännagifvit, att från boktryckeriet i Trosa vore att vänta ett episkt poem *Foten*, i trenne sånger, "såsom pendant till ett visst, ganska namnkunnigt skaldeverk öfver en annan kroppsledamot". *Första samlingen*, n:o 40.

man skall tro om honom; han höljer sig i ett mystiskt dunkel. Det skall ingalunda förundra mig, om mycket af våra försök, t. ex. de teoretiska, synas honom, den store filosofen, barnverk; men jag kan ej neka, att ett ogillande af det *hela* i vårt företag, från hans mun, skall smärta och förarga mig. Dock, tiden må visa i hvad förhållanden vi invecklas. Alldeles icke ämnar jag sträcka gevär vid första hotet, det må vara från hvem som helst. — Jag tackar dig för tillbudet att bo i ditt hus; jag är, äfven i andra afseenden än vänskapens, så mycket belåtnare dermed, som jag i Stockholm är så helt och hållet främling, att jag der icke känner det minsta. För fem år sedan genomreste jag staden, och det utan tillräckliga skjutspenningar: besåg alltså hvad en nyskrifven student brukar bese, nemligen en dålig opera, tvenne usla dramer, för öfrigt operakällaren, slottet utvertes m. m. — — Du förstår, att jag af allt detta ej synnerligen uppbyggdes. Likväl var jag en gång i katolska kyrkan och stod på Norrbro en vacker vinterafton. Dessa tvenne föreställningar hafva ensamt fäst sig åskådligt i mitt minne. — Elegant-tidningens plan och namn är Stenhammars verk. Jag var ifrån begynnelsen mindre nöjd dermed. De första numrorna voro dock de tommaste; hon har småningom repat sig. Jag har sett sjutton numror, och i dessa finnas blott tvenne bitar af mig: *Mitt första Rendez-vous*, skrifvet för fem år sedan, och öfversättningen af *Mignons sång*, vågad i sommar efter läsningen af ditt *Hvarjehanda*. Några andra småsaker har jag äfven anslagit till denna tidning*. —

* *Hammarsk. Brefvexl.* II. 115.

Till hvad detta bref innehåller om Höijers förhållande till utgifvarne af Fosforos bör läggas hvad om samma ämne förekommer i ett, skrifvet under december månad samma år, från Palmblad till Hammarsköld: "I söndags hade jag ett långt samtal med *le philosophe du chateau français* *, hvarunder jag påminde honom om hans löfte att vid terminens slut tänka på vårt journal-väsende. Nu sökte han många undflykter, hvaribland hufvudsakligen voro tidens korthet (d. ä. hans lätja) samt hans brist på manuskripter, som genast vore färdiga och oss passande. I synnerhet menade han sig först vara förbunden att sörja för Lyceum" **. Man finner häraf, att Höijers ställning till de unge reformatorerne var från början undvikande, men långt ifrån fiendtlig, och mer afbidande än afvisande. Detta är af vigt att lägga märke till, då man vill fälla utslag i den bekanta stridsfråga, som sju år efter Höijers död bragtes å bane, men hvars upptagande i denna skildring vore en anakronism.

Mitt första Rendez-vous *** var ett högst olyckligt bidrag till en tidning, som genom sin titel

* Benjamin Höijer bodde nu i det nära östra ågatan belägna s. k. *klostret*, hvars förre egare, Franske språkmästaren Bourdonniere, gifvit åt den åldriga byggnaden en förnyelse i fantastisk stil.

** *Hammarsk. Brefvexl.* II. 143.

*** Elegant-tidningen n:o 16.

angaf sig vara ämnad äfven för läsarinnor. Styckets råa sinlighet väckte genast stor skandal och inryckte författaren i en polemik med *Nya Posten* *, der han genom argheten af sin ton och sofistiken i sitt försvar ännu mer mot sig uppretade den allmänna meningen. Aldrig hade i den nya romantikens eget hufvudland dennas två arfsynder, högmodet och den stilistiska ilskan, uppträdt i så vidrig form som här, och detta i försvaret för ett oskickligt poem, hållet i den oblygaste Lucinda-ton och infördt i en tidning för damer. Att det, enligt hvad nyss anförda bref uppgifver, blifvit författadt af en femtonåring **, väcker äfven en psykologisk undran. Polyfem kom författaren till hjelp, så godt sig göra lät. Elgström skref derom till Palmblad den 13 september: "Hammarsköld har skrifvit *mjölnartalet* ***, äfvensom det *om poetisk sinlighet* †. Anledningen dertill var, att man

* L. c. n:is 33 och 34. "Något för vitterhetens dränger, till utgifvaren af (med förlof) Nya Posten".

** Helt och hållet omarbetadt, och med ny titel *Herdestunden*, intogs detta poem sid. 132 i författarens *Samlade Dikter, första delen, Upsala 1837*, och uppgafs der vara författadt 1806, således ett år senare än hvad i brefvet säges.

*** Polyfem II. n:o 27. Titeln är: *Den goda smakens qvarn* (efter Tieck).

† L. c. n:o 29. Titeln är: *Om användandet af målningar utaf den sinliga vällusten i poesien.*

funnit Elegansens *Rendez-vous* olidligt och med häftighet fördömt det. Jag är ej af publikens mening. Det är förmodligen af Amadeus". Att Elgström här vid lag "icke var af publikens mening", har sin förklaring i hans egen ofta röjda benägenhet att i dikten lika starkt färglägga teckningar af sinlig vällust som af öfversinlig. Sliten mellan båda dessa, kände han redan flägten af dödsengelns vingar. Hans sista bref till Palmblad, dateradt Stockholm den 20 september, begynner med de orden: "Min mattighet tillåter mig ej att vandra hem". Det är fullt af sorgsna aningar och fullt af missmod öfver det då nyss utkomna augusti-häftet af Fosforos:

Jag är med skäl missnöjd med något i sista häftet af Fosforos. Det är alldeles ej i recensionen af mitt *Tänkesätt*, som det finnes. Hvarföre de opassande loftals-strofer till Hammarsköld och Polyfem? De inse ganska väl sjelfve, huru illa det är beräknadt. Skola vi så bittida och blott för några raders skull inblandas i tvister? Vår tid kan mycket bättre användas. Hvarföre öppna tillfälle för sarkasmer? Det är sant, Lehnberg har blifvit förklarad såsom den der ej kunnat undgå att förvilla sig *. Skola vi, blott för att få säga något dylikt, blottställa oss för den allmänna oviljan? Säkert är, att alla utsigter för min framtid, genom en dylik

* De här klandrade ställen förekomma som reflexioner af Atterbom, i sammanhang med hans recension öfver Elgströms skrift. Han kallar der vid ett tillfälle Hammarsköld "en i flera afseenden förtjent konstfilosof".

kitslighet, gå förlorade. Det var vår öfverenskommelse att ej bemänga oss med Markallianerne eller sjelfve anfalla, och nu har det likväl skett, och förbittringen börjar. Jag förklarar härmed, att jag alldeles ogillar ett sådant uppförande, och vi måste först angripas eller också rakt framgå vår ban, som ej bör likna Polyfems. Journalen har i dag försåtliga allusioner mot oss*. Du bör ej förundra dig, att jag är litet missnöjd, och du får säga det till Atterbom. Nu är jag också sjuklig och känner så mycket lifligare. Hvad som likväl är säkert, är, att ju mer herrarne så der onödigtvis utbryta, ju mer skall man söka att hämnas, och hvem kan snarast förkrossas? Elgström. Om det ej kan glädja eder att se mig förföljd och betryckt, anhåller jag, att vid hvarje angripelse ej någon pretention må förråda sig och att det sker med mycken anständighet. Jag har i dag varit anfallen af frossbrytningar och bereder mig på att bli sängliggande. Under aspekterna af sköterska, doktor och medikamenter, som skola omge mig, är jag ganska bedröfvad. Du måste förse mig med något penningar, ty jag har ej lust att dö som landtvärn. Till äfventyrs äro mina farhågor ogrundade, men min halfva dag har nu en lång tid varit upptagen af feber och hufvudvärk. Gud vet, i hvilket tillstånd jag får omfamna Amadeus.

Det blef i ett sorgligt. När på uppresan till Upsala, kring midten af oktober, Atterbom uppsökte sin vän i Stockholm, fann han honom

* I artikeln: *Ideer till kopparstick för en nyligen utkommen bok. För romantiska artister.* Journalen 1810, n:o 220.

visserligen sysselsatt med försök att i en nyss tillträdd bostad uppställa sin boksamling, men hans magtlöshet, aftärda gestalt och djupt sjunkna mod förebådade hans snara flyttning till ett annat hem. Hammarsköld, alltid godsint, när han icke hade pennan i hand, åtog sig den sjukes vård och visade honom alla en broders omsorger. Brefvexlingen på Upsala blef allt tätare. Palmblad, vid denna tid ifrig att utfärda det första af sina här redan omtalade sändebref till Wallmark, för gendrifvande af Journalens anfall mot öfversättningen af Kointos Kalabros, skref den 28 oktober till Hammarsköld:

Om min litterära äras räddande i hufvudstaden är jag mer brydd och räknar dervid hufvudsakligen på mina vänner derstädes. — Om tisdag skrifver jag ett särskildt bref till Wallmark i de mest sirliga fraser, innesluter deri ett magnat-exemplar på postpapper och rekommenderar mig i hans framtida åtanke m. m. — Med fruktan och hopp väntar jag tidningar om Elgström. Jag ryser för att reflektera deröfver, och mitt närvarande aktiva lif afvänder uppmärksamheten från detta håll. Ännu göra vi något krångel i verlden och sedan sjunker äfven vår ridå. Dock — lifvet är en strid, och kunna vi ej göra något bättre, skola vi åtminstone topprida journalister. Monster och resar äro utrotade — vi skola åtminstone knäppa i hjel litterära efemer-kryp, till dess vi hinna skaffa oss bättre fiender.

Dina bref öfver Leopold * skola göra det. — — Räkna alltid på dina vänner i Upsala. De blifva beständande intill ändan. — P. S. Jag ogillar en sak i dina *Kritiska bref.* Du säger dig icke ega Qvintilianus till hands. Det bör aldrig supponeras, att en litteratör icke eger en sådan karl: åtminstone bör han kunna skaffa sig den. Aldrig bör han derom för publiken kompromettera sitt anseende **.

När detta bref framkom, var Elgström icke längre bland de lefvande. Hammarsköld hade natten mellan den 27 och 28 oktober mottagit hans sista suck. Han besörjde hans begrafning på Klara kyrkogård och egnade åt hans minne en elegi i Polyfem ***. Atterbom tackade honom derför i följande bref:

Upsala den 2 november 1810. Underrättelsen om Elgströms död, ehuru ej oväntad, har slagit den lilla återstående smulan af *Frohsinn* alldeles till jorden. Jag vet ofta icke hvart jag skall rädda mig ur den bottenlösa afgrund af tomhet och *Abgeschmacktheit,* som jag upptäcker inom och utom min varelse. I vissa ögonblick öfverfaller mig en konvulsivisk, ovilkorlig ängslan; jag tycker mig vara ett *Nichts* och lefva för *Nichts;* jag smädar fantasien och hatar det långsamt marterande medvetandet af en oändligt tråkig verklighet; jag tviflar på Gud och önskar

---

* Från tryckeriet i Kristianstad hade nyss anonymt utkommit Hammarskölds: *Kritiska bref öfver C. G. af Leopolds samlade skrifter.*

** *Hammarsk. Brefvexl.* II. 124.

*** Polyfem 1810. II. 43.

döden; min bestämmelse förekommer mig förfelad, mina poemer sjukliga och hela mitt sträfvande förvändt. Det förefaller mig då, som min genius hade för alltid öfvergifvit mig, och när föreställningar från min lyckliga, medvetslösa barndom återlifvas, när jag påminner mig min inbillningskraft som förslappats, mina stolta förhoppningar som slagit fel, mina vänner som multna i grafvarna, mina ögon som hota mig med en blind ålderdom — då hör jag min blod gråta och mina nerver gnissla. — Tack för allt godt du bevisade vår evigt saknade i tiden, och den ära du bevisar hans stoft. Gerna ville jag bevista det sista afskedet från hans förgängliga del; men den saliges skugga, om han ser hvad som här nere passerar, misstycker väl icke min frånvaro, och för mig lefvande vore det en plåga mer. I mitt bröst firas likväl hans likbegängelse länge. Tusende tacksägelser för ditt offer åt Elgströms maner. *Jag* skall icke heller låta min harpa hänga i pilträdet *. Jag skall trösta mig med den föreställningen, att den vänlige anden ännu ser mig och deltager i utvecklingen af våra gyllene ungdomsdrömmar. Han skulle ändock få se en skymt af Auroras uppenbarelse, men en högre Aurora väntade honom! Hans sista yttranden om sin trogne vän, i afseende på snille och förtjenst, må hafva varit hvilka som helst, så kunna de visst icke förolämpa mig, än mindre störa den engelrena bilden af hans bättre *jag* i mitt inre. De böra blott såsom

* Atterbom skref samma år, utom den i november-häftet af Fosforos införda sonetten *Till Elgström*, ett till honom ställdt poem: *Förglöm ej mig, när vid din graf jag gråter*, samt 1813 en ny sonett till hans minne.

krankhets-symptomer bedömas. Emot mitt hjerta för vänner måste han väl icke egt något att invända. — Jag är nog barnslig, om man vill, att önska, det han åtminstone hade fått dö *här!* Vi skulle då realiserat den rörande idéen, som han i alla sina diktningar målat af sin graf: en grön kulle, besådd af förgätmigej, beskuggad af lindar, och i stumma betraktelser ofta af vänner beskådad *.

I en senare tid yttrade Atterbom: "En lefnadsteckning öfver Elgström kunde lämpligen, utan att ur sigte förlora honom såsom hufvudfigur, vidgas till en minnesskrift öfver sjelfva Aurora-förbundet: memoirer, förenade med utdrag ur den mellan honom, Palmblad och mig förda brefvexling, som i allmänhet gifver en den klaraste och friskaste åskådning af både vår och förbundets gemensamma ynglingstid. Men en till sådant erforderlig ledighet af månader, enkom deråt egnade, står icke till buds när som helst" **. Det är denna anvisning till en plan, den han sjelf aldrig hann utföra, som till väsentlig del blifvit följd i närvarande skildring, der likväl, såsom sig bort, Atterbom sjelf intagit den plats af hufvudfigur, som han hade tänkt förbehålla åt en annan.

---

* *Hammarsk. Brefvexl.* II. 127.

** Atterbom, *Samlade skrifter i obunden stil.* VI. 2: 122.

Elgströms död var inseglet på Aurora-förbundets upplösning. Det begrofs med honom. Fosforismen, hvars mytiska sagoålder och hvars gosse-år vi här tecknat, men på gränsen af hvars begynnande historia vår berättelse stannar, hade nu fullväxt trädt opp på valplatsen. Af Auroras unge riddare qvarstodo, der endast två*: ett dristigt och käckt fostbrödrapar, med den uppgående morgonstjernan på sitt banér. Två generaler utan någon armé, begagnade Atterbom och Palmblad den krigslisten att låtsa som hade de bakom sig en mycket tät och manstark; de lade sina ord och läto sitt kommando ljuda, som lystrade till dem en hel legion af tapper ungdom. Och likväl bestod i början hela den trupp, hvaröfver de i Upsala hade att befalla, af en faktor och några sättare, under det att den Stockholmska fördelning af nya skolan, som i Polyfem hade sin kasern, sällan var öfver tre man hög. Det oaktadt var innan kort hela landet revolutioneradt; till de begge unge våghal-

* Stenhammar skref ej en rad i Fosforos. Utom Elgströms poemer, infördes der, som vi sett, för det mesta ur Aurora-arkivet, åtskilliga af Ingelgren, Hedborn och Sondén; men ingen af desse Aurora-bröder tog del i den fosforistiska polemiken, om man ej dit vill räkna en recension af den sistnämnde öfver P. A. Granbergs dramatiska skrifter. *Fosforos* III. 94.

sarnes hufvudqvarter strömmade en mängd af frivillige och kastade sig med dem in i striden, *enfants perdus* för de nya idéerna, men på samma gång pionierer för deras utbredning. Att hemligheten af dessa idéers sympatiska magt låg deruti, att de till en stor del voro tidehvarfvets, icke blott den nya skolans, är redan erkändt af den, som mer hårdhändt och obarmhertigt än någon gisslat den senares öfverdåd och oarter. "Jag vet åtminstone af egen erfarenhet — skref Tegnér — att man rätt väl kan ogilla och äfven vid tillfälle efter förmåga beifra det omogna, utsväfvande och narraktiga i den så kallade nya skolans tilltag, utan att just derföre nödvändigt förkasta alla dess åsigter, hvilka också i sanning icke äro dess, utan tidehvarfvets. Det är också icke brist på poetisk renlärighet, utan på poetiskt snille, som störtat henne; men i sitt fall har hon dock qvarlemnat ett residuum af bättre grundsatser och friare kritik, hvilkas nytta ingen borde misskänna, som älskar vitterheten i allmänhet och icke blott sin egen vitterhet". — "Annat är dock — yttrar han på ett annat ställe — vår Svenska fosforism, och annat de missförstådda idéer, som derför legat till grund eller åtminstone, ehuru dunkelt och oredigt insedda, dertill gifvit anledning. Mig åtminstone synes

det alldeles obestridligt, att vår vitterhet var på en afväg, som icke blir rättare derföre att den fosforistiska är ursinnig" *.

Kring de tvenne, som från början till slut voro och förblefvo hufvudledarne af den fosforistiska verksamheten, grupperade sig visserligen på olika tider en omgifning af vänner och liktänkande, der en kotteri-anda ej kunde annat än göra sig gällande; men det är ett misstag att föreställa sig Fosforisterne såsom en sluten orden, ett organiseradt förbund, likt det, ur hvilket Atterbom och Palmblad sjelfve utgått. Fosforisterne bildade ingen sådan förening, hade inga stadgar, höllo inga sammankomster. Fosforos, Atterboms poetiska kalender och Upsala litteraturtidning stodo öppna för alla, hvilkas bidrag godkändes af de begge hufvudredaktörerne, och en hvar af desse insändare var i allmänhetens ögon genast en fosforist. Hæffner var det genom sin uppsats i Fosforos öfver koralmusiken, grefve F. B. Schwerin, riksdagstalaren, genom ett par sidors öfversättning från Goethe. Genom bidrag till kalendern voro Nicander och Grafström afgjorde Fosforister, begge likväl innan kort täflare och pristagare i Svenska Aka-

* Tegnér, *Efterlemnade skrifter*, andra bandet, sid. 361, och första bandet, sid. 44.

demien. Snart behöfdes blott att vara Atterboms och Palmblads umgängesvän för att gå och gälla som Fosforist *. Men allt detta, äfvensom huru med tiden, hufvudsakligen genom Geijers mägtiga inflytelser, den nya eller romantiska skolan förvärfvade anspråk på att kallas den historiska, och, från att hafva begynt som ultra-radikal i poesien, slutade med att vara ultra-konservativ i politiken, tillhör icke Auroraförbundets, utan dess närmaste bröstarfvinges, Fosforismens, historia, hvars både i tryck och

* Hvilken stor latitud Atterbom slutligen sjelf gaf åt namnet Fosforist, synes bäst af hans i Svea (X. 2: 202) 1827 afgifna svar på den fråga han der uppstält: "Hvad är en fosforist?" Svaret ljöd: "En man, som har till valspråk: *Non vetustatem, non novitatem, non consuetudinem admirari et sequi, sed unam, ubi ubi fuerit, veritatem*; en man, som försvarar konstitutionen af år 1809; som älskar vår konung och hans son; som bekämpar den absurda lära, enligt hvilken medborgsmannafrihet och konungavälde böra vara fiendtligt hvarandra motsatta; som tror på sanningen af Kristi uppenbarelse; som anser religionen för samhällslifvets grund och kärna; som yrkar, att det jordiska samhället bör i kärlek, i vishet, i skönhet, i godhet, vara det tillkommande himmelska samhällets förberedelse; som utbildar en med religionen försonad filosofi; som återväcker sinnet för poesi och historia; som ändtligen, på denna grundval, vill medverka till byggnaden af en litteratur, värdig vår nations namn och anlag, värdig de store bortgångne män, dem hon sett lefva för samma ändamål".

handskrifter rika material kräfver sin särskilda behandling.

Fenomenet af Fosforismens framträdande fattar man ej rätt utan kännedom af hvad som närmast gick förut. Fosforismen var den redan utbrutna stormen; Aurora-förbundet var barometern, som förebådade dess annalkande. Det handlade af instinkt, det kände och angaf på förhand ett omslagsväder i vår litteraturs stiltje. Men om detta förbund har man hittills vetat allför litet. De trenne år, som närmast föregingo de nya idéernas utbrott, hafva i viss mån utgjort en lucka i det inre af vår litteraturhistoria. Med undantag af de upplysande vinkar, dem Atterbom sjelf på spridda ställen gifvit, har man om nämnda förbund ej vetat mera än hvad Sondén * derom meddelat på en half sida, och sedermera Fryxell och Malmström på några rader **. Då nu, på grund af förbundets egna

* P. A. Sondén i sin omarbetade upplaga af L. Hammarskölds anteckningar om *Svenska vitterheten*, sid. 535.

** A. Fryxell: *Bidrag till Sveriges litteraturhistoria*, andra häftet, sid. 25 och 26. B. E. Malmström: *Samlade skrifter*, IV. sid. 306. Malmström har nästan ordagrant följt Fryxell. Hos begge förekommer den uppgiften, att Atterbom tillsammans med Palmblad stiftat *Musis amici;* men Palmblad var, enligt hvad vi här sett, icke med om stiftelsen. Begge uppgifva ock bland Aurora-förbundets, längre fram tillkomne, medlemmar C. F. Dahlgren och J. H.

protokoll och akter, en fullständigare skild
kunnat se dagen *, har denna i främsta run
bort gifva en åskådlig bild både af det hela
af hvarje dess del. Detta har ej kunnat
utan en omständlighet, icke alltid motsvarad
innehållets vigt. Det unga förbundets m
lemmar hafva här, hvar efter annan, framtr
sådane de voro: omogne, djerfve, entusiastis
fulle af nit och framtid. Deras ärlighet i afsigt
allvar i sträfvandet, kraft och uthållighet i vilj
har lika litet kunnat undfalla oss som blindhet
i deras sjelftillit och oblygheten i deras frai
fart. Man öfverraskas att se en grupp af yn
lingar midt i nöjenas ålder sätta sitt högsta i a
arbeta för en idé. Hur än den öfvertygelse må vara
till hvilken de kommit, de *ega* en, de äro villig
och färdige att, vore det än som martyrer, lefva
för den, kämpa för den. En ärelystnad, så tidigt
vaknad, hör icke heller till det alldagliga, *helst*
när den, som här, rigtas på ingenting mindre än
en genomgripande reform af den fosterländska
bildningen. Man kan le åt desse unge, som, nyss

Schröder; men ingendera tillhörde någonsin förbundet
Det var upplöst, innan den senare (höstterminen 1810
blef student. Dahlgren bidrog till Fosforos med tvenne
dikter, under signaturen — L—N.

* Alla i denna skildring åberopade protokoll och akter komma
att förvaras på akademiska biblioteket i Upsala.

komne ur skolan, begynna sin bana med att söka ett odödligt namn, men anledning till ett sådant löje erbjudes icke ofta. För öfrigt hafva de icke behöft att här porträtteras, de ha målat sig sjelfva. De ha hållit sina tal, diktat sina sånger, täflat om sina pris, öfverlagt om sina lagar, granskat hvarandras arbeten. Vi ha varit närvarande vid deras sammankomster och läst i deras protokoll, ja läst dèras förtroligaste bref. Mycket omoget, mycket halfgånget, stundom rent af barnsligt, har på detta sätt kommit för våra ögon, men uteslutandet deraf skulle hafva gifvit en falsk dager åt taflan, och det var icke på guldgrund som hon borde målas. Hennes hufvudfigur har icke kunnat annat än interessera oss mest: en halft utsprucken yngling, som, ännu med barnets oerfarenhet i hjertat, hvälfver i sin hjerna en mans planer. Ända från vaggan en sånggudinnornas älskling, spanar han i alla diktens rymder efter ett sig värdigt ideal och inkläder sina skapelser i nya, främmande former. Till ljusets kämpe känner han sig boren, omgifver sig med en lifvakt af jemnårige för att främja dess heliga sak, och går, i medvetande af sin och deras afgjorda mission, gladt och modigt en strid till möte på lif och död. Full af motsatser, brottas han dock lika ofta med sig

sjelf som med en verld, der han ej kan finna deras lösning: under det hans fantasi jublar i sin flygt, och hans tankar arbeta att runda sig till system, sörjer hans känsla, gråter hans hjerta. Hans väsende är klufvet: han trånar efter frid och trånar efter storm; han vill bygga och rifver blott ner, vill sprida ljus och drager ihop dimmor, drömmer elysisk ro och rusar till anfall, är entusiast i sitt hat som i sin kärlek och har ingen gräns hvarken för sin förtjusning eller sitt förakt. Älskvärd ännu i sina förirringar, upphör han att vara det, när sjelfförtroendet växer till svindel och en hand, skapad för lyran, börjar att hugga omkring sig med stridsyxan. Han är då på en gång jette och dverg, förfärligt vred, men nästan komisk i sin vrede, ett lamm i lejonhud, en barnfrom själ, som retat opp sig sjelf och icke skrämmer någon. Det är skuggor kring denna bild som det är sol; men att här hafva framhållit dem kan icke nedsätta eller förringa värdet af ett minne, för Sveriges litteratur så dyrbart och kärt som Atterboms. Sanningen kan för ett sådant minne icke hafva något kränkande. Hvad, under en tid af jäsning, han i första ungdomsyran en gång *var* är mer än uppvägdt af hvad han sedan *blef*. Ingen har hårdare än han fått erfara, att man icke ostraffadt

träder opp som partihöfding vid sjutton års ålder; ingen har vackrare än han försonat hvad han som sådan förbröt. Omognaden? Han har godtgjort den med rika skördefält från en lång lärareverksamhet, med saftiga frukter från en ärorik författarebana, med glödande rosor ur ett helt skaldelif. Öfvermodet? Hur blef icke detta utbytt mot den blidaste välvilja i uppsökandet, i bedömandet, i erkännandet af hvad *Svenske siare och skalder* diktat och gjort före honom? Mycket hade förändrat sig med åren, men hvad han från sin morgonrodnads-dröm behöll, envist och trofast behöll ända till solnedgångens sista strimma, var samma eldiga kärlek för poesiens konst, samma lågande ifver för hennes helgd, samma kokande harm mot hennes uppfattning såsom blott och bart en förståndets lek. Så gick genom hans hela lif en enda grundstämning, så bevarade han ännu i mannaåren sammanhanget med sin ungdom, så kunde han ännu på äldre dagar skrifva till sin vän Hedborn *:

"Tack för påminnelsen om vår härliga ynglings-tid, om Herrö-tiden och om de löften, hvilka jag ej hvarken som man eller gubbe (i fall jag skall bli äfven detta) ämnar svika. Det är lycksaligt, broder, att känna sig bära inom sig någon-

* I bref af den 19 februari 1840.

ting, som aldrig kan åldras: *vive l'amitié, vive la poésie!* Begge kunna vi utropa, såsom min "Nye Blondel":

Ännu klingar i min barm,
Lika frisk och lika varm,
Själens melodi, —
Evigt ung och klar.

Det är en förkänsla af lifvets odödlighet. Och *lifvets* odödlighet är hufvudsaken; med ***namnets*** må gå hur som helst".

Sällskapets *Musis Amici* och *Aurora-förbundets* sigill.
(Sid. 287 och 408.)

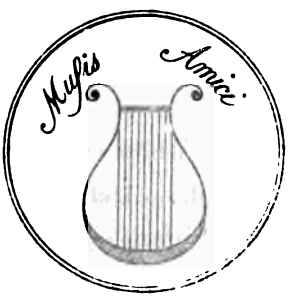

Svenska Akademiens täflingsämnen

för år 1874.

Afhandlingar i vittra ämnen.

1) Hvilka äro hufvudkaraktererna af det Homeriska epos? Hvilka voro de förnämsta anledningarna till dess uppkomst och utbildning? Och huru vida, eller uuder hvilken förändrad form, kan det gifvas ett modernt epos?

2) Jemförelse mellan de olika åsigter af sorgspelet och de olika former af dess behandling, hvilka förekommit inom särskilda nationers vitterhet, med afseende på deras inbördes företräden.

3) Om skiljaktigheten mellan den antika klassiciteten och den moderna, sådan den skapats af Fransmän, Italienare och deras efterföljare.

4) Skildring af romanens uppkomst, betydelse i litteraturen och inflytelse på sederna.

5) Om skådespelens olika verkan på bildningen och tänkesätten hos de gamle och de nyare.

6) Hvaruti bör orsaken sökas, att Spaniorer och Engelsmän företrädesvis skapat en egen dramatisk litteratur, under det andra nationer tagit till mönster dels de gamle, dels den Spanska och Engelska dramen?

7) Om folkvisans uppkomst samt hennes förhållande till odlingen i allmänhet och särskildt till skaldekonsten.

8) Om uppkomsten och rätta betydelsen af benämningen *humor* och *humorist*.

9) Om rimmets uppkomst; jemte utredning, i hvad mån dess införande skadat eller gagnat den sanna poesien.

10) Om den olika karakteren af äldre och nyare tiders politiska vältalighet, jemte en utveckling af de grunder, ur hvilka åtskilnaden mellan den förra och den senare måste härledas.

11) Jemförelse mellan de gamles och de nyares förnämsta häfdatecknare, i anseende till förtjenster och brister.

12) Jemförelse mellan Kellgren och Lessing, såsom skalder, tänkare och vitterhetsdomare.

13) Jemförelse mellan Bellman och Beranger, såsom folkskalder.

14) Lemnar Akademien de täflande frihet att välja något estetiskt eller litterärhistoriskt ämne.

I språkforskningen

utfäster Akademien ett särskildt pris af 100 dukater för besvarandet af frågan:

Hvilka äro hufvud-epokerna af det Svenska språkets utbildning, och hvad har det vunnit eller förlorat vid de åtskilliga förändringar det undergått?

För öfrigt lemnas frihet i val af något språkvetenskapligt ämne inom modersmålets senare skiften.

För den historiska framställningen.

Ur fäderneslandets häfder.

1) Om anledningarna till riksförståndareskapets uppkomst i Sverige, beskaffenheten och gränserna af denna magt, samt det inflytande, som de tre Sturarnes utöfning deraf egde på fäderneslandets öden.

2) Teckning af konung Gustaf I:s senaste regeringsår, hans personliga egenskaper och karakteren af hans 39-åriga regering.

3) Stridigheterna mellan konung Gustaf I:s söner och sonsöner om de furstliga rättigheterna.

4) Om beskaffenheten och syftningen af de hemliga underhandlingar, som efter konung Gustaf II Adolfs död egde rum mellan Axel Oxenstjerna och Wallenstein.

5) Jemförelse mellan Sveriges ställning vid Gustaf II Adolfs död år 1632 och vid Carl Gustafs död 1660, med en öfversigt tillika af rikets yttre och inre tillstånd år 1644, då Kristina, och 1672, då Carl XI emottog riksstyrelsen ur förmyndare-regeringens händer.

6) Framställning af de följder och den inflytelse Sveriges deltagande i 30-åriga kriget haft, så väl i hänseende till rikets yttre och inre politiska förhållanden, som äfven i afseende på national-karakteren, den allmänna bildningen, lefnadssättet, sederna, språket.

7) Om den verkan, som den efter Carl XII:s död vidtagna förändring i rikets styrelseform haft på Svenska folkets tänkesätt, bildning och seder.

Ur allmänna historien.

1) Om den verkan, som de gamles kämpaspel (de Olympiska, Pythiska, Istmiska, Nemeiska) utöfvat på nationalandan och sederna.

2) Om kristendomens inflytande, såsom verldshändelse, på samhällsförfattningar, vetenskaper och konster.

3) Om det inflytande, som Polens egenskap af valrike egt på dess öden.

4) Hvilka voro orsakerna till Preussiska konungadömets hastiga skapelse? Och i hvad mån var minskandet af Sveriges och Polens magt för det samma nödvändigt?

För öfrigt lemnas fritt val af ämne i den historiska stilen. Med det förbehåll, att ämnet icke får vara närmare vår tid, än år 1809, beror det af de täflande att ur Sveriges eller andra länders historia välja någon icke allt för vidsträckt tidrymd, eller någon märklig händelse, tjenlig för en utförligare berättelse, eller ock en målning af flera namnkunniga personer i något visst tidehvarf. Akademien önskar likväl helst, att ämnet väljes ur fäderneslandets häfder.

Akademiens stora pris för en afhandling i något bland ofvan uppräknade eller antydda ämnen uti vitterheten, historien eller språkvetenskapen är hennes stora belöningsmedalj, af 400 kronors värde. Utan att i allmänhet för behandlingen uppställa någon fordran af ett vältaligt skrifsätt, när icke ämnet dertill särskildt föranleder, kan Akademien likväl icke undgå att göra afseende på framställningens förtjenst och språkets vård. — För en afhandling, förtjent af belöning, och som anses hafva kräft en längre fortsatt betraktelse och en allvarligare undersökning, vill Akademien fördubbla detta pris, för att medelst förhöjande af dess yttre värde kunna erkänna äfven det i skriften ådagalagda forskningsnit och i större mån godtgöra den uppoffring af tid och möda, som derpå blifvit använd.

I skaldekonsten

lemnar Akademien fritt val af ämne.

För Zibetska priset:

Sång till upplifvande af något bland fäderneslandets stora minnen.

Priset är Akademiens stora belöningsmedalj af 400 kronors värde.

Skrifterna böra inom den 7 nästkommande Oktober insändas till Akademiens sekreterare, och böra vara försedda med valspråk och namnsedel, hvilken senare jemväl, i stället för namn, kan innehålla ett tänkespråk. Jemte det Akademien förbehåller sig att för framtiden förvara de skrifter, som till hennes täflingar insändas, får Akademien till de täflandes kännedom meddela, att, för den händelse någon till Akademien inlemnad skrift skulle före högtidsdagen och utan Akademiens vetskap offentliggöras, samma skrift anses hafva utgått från de täflandes antal.

Widener Library
3 2044 092 556 802